

Risbo

Research-Training-Consultancy

Erasmus

Zicht op arbeidsmigranten

Een belevingsonderzoek naar de positie van EU-arbeidsmigranten
derdelanders en ontheemde Oekraïners in Nederland

November 2024

In opdracht van

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Y. Seidler
R. van Leeuwen
J. de Boom
B. Wiczorek
O. Serafin
K. van der Schans
P. van Wensveen
A.M. Weltevrede

Colofon

Zicht op arbeidsmigranten. Een belevingsonderzoek naar de positie van EU-arbeidsmigranten, derdelanders en ontheemde Oekrainers in Nederland.

Seidler, Y., Van Leeuwen, R., De Boom, J., Wiczorek, B., Serafin, O., Van der Schans, K., Van wensveen, P. & Weltevrede, A.M.

Rotterdam, november 2024

Risbo/Erasmus Universiteit Rotterdam/

Postbus 1738

3000 DR Rotterdam

tel.: 010-4082124

fax: 010-4081141

© Copyright Risbo BV. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de Directie van het Instituut.

Voorwoord

Voor u liggen de uitkomsten van de nulmeting van het meerjarenonderzoek 'Zicht op arbeidsmigranten'. Hoewel er al veel onderzoek is gedaan naar de positie van arbeidsmigranten in Nederland, is er niet eerder op deze schaal aan de arbeidsmigranten zelf gevraagd hoe zij vinden dat het met hen gaat. Met dit onderzoek doen we een eerste aanzet om hun stem te laten horen over hun eigen positie.

Dit onderzoek had niet uitgevoerd kunnen worden zonder de hulp van een groot aantal personen en instanties. In willekeurige volgorde danken wij de Stichting Bewonersbelangen Arbeidsmigranten, de ABU, NBBU, Eindhoven Airport, de Poolse Ambassade, FNV, VNG, de Provincie Zuid-Holland, Stichting Polka en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Wij danken alle werkgevers en huisvestende organisaties waar wij terecht konden om veldwerk uit te voeren. Ook gaat een woord van dank uit naar de begeleidingscommissie die met hun expertise en deskundigheid dit rapport naar een hoger plan getild hebben.

Een speciaal woord van dank gaat uit naar Bartosz Wieczorek en Olimpia Serafin die niet alleen de coördinatie van het veldwerk op zich namen maar ons ook vanuit hun achtergrond leerden wat het betekent om naar Nederland te komen vanuit een ander land. Het uitvoeren van het veldwerk was niet mogelijk geweest zonder een team van gedreven student-assistenten. Wij waarderen hun inzet enorm.

Uiteindelijk valt of staat het succes van dit onderzoek met de deelname van de mensen waar het om gaat. Met dit onderzoek hebben we als doel gehad om hun stem hoorbaar te maken. Grote dank aan degenen die hun stem hebben laten horen!

Youri Seidler
Projectleider

Rotterdam, november 2024

Managementsamenvatting

Dit onderzoek betreft de nulmeting van een meerjarenonderzoek dat als doel heeft om in kaart te brengen hoe het gaat met verschillende groepen die korter dan vijf jaar in Nederland verblijven, vanwege werk naar Nederland zijn gekomen en een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon (hierna WML) hebben. Meer specifiek gaat het om EU-burgers, personen van buiten de Europese Unie (hierna: derdelanders) en ontheemde Oekraïners. De groep EU-burgers komt qua kenmerken overeen met de groep personen die door het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten als kwetsbare arbeidsmigranten zijn benoemd. Er is voor gekozen om ook derdelanders en ontheemde Oekraïners mee te nemen in dit onderzoek omdat zij naar verwachting vaak in een vergelijkbare arbeidsmarktpositie verkeren.

Het onderzoek is een belevingsonderzoek waarvoor in bij meer dan 4.200 personen een vragenlijst is afgenomen. De valide respons betreft 3.042 respondenten. Nog niet eerder is op zo'n grote schaal in Nederland onderzoek gedaan waarbij zoveel mensen uit deze doelgroepen zijn bevroegd. De uitkomsten zijn gebaseerd op de antwoorden van 1.944 EU-burgers, 149 derdelanders en 260 Oekraïners, allen met een inkomen van maximaal 130 procent WML. De resultaten onder EU-burgers met een laag inkomen zijn vergeleken met die van EU-burgers met een inkomen van meer dan 130 procent WML (n=500).

Door op veel verschillende locaties en tijdstippen data te verzamelen is zo goed mogelijk geprobeerd tot een representatieve onderzoeksgroep te komen. Deze werkwijze heeft er zeer waarschijnlijk toe geleid dat het onderzoek representatief is voor onze specifieke doelgroep: EU-burgers die legaal werkzaam is in loondienst binnen beroepen aan de "onderkant" van de arbeidsmarkt. Dit betekent ook dat het onderzoek waarschijnlijk in veel mindere mate representatief is voor arbeidsmigranten die informeel of illegaal werk doen en via malafide uitzendbureaus in Nederland werkzaam zijn en ook niet voor EU-burgers met een inkomen van meer dan 130 procent WML, zoals de zogenaamde kennismigranten. Naar onze mening is dit geen tekortkoming. In dit onderzoek is juist de focus gelegd op de gemiddelde relatief kort verblijvende arbeidsmigrant die in het legale circuit werkzaam is. De uitkomsten met betrekking tot derdelanders en ontheemde Oekraïners dienen als indicatief te worden beschouwd.

In het onderzoek is in de eerste plaats gevraagd naar hoe de mensen om wie het gaat, zelf vinden dat het gaat op het gebied van werk, huisvesting, gezondheid en hun plek in de Nederlandse samenleving. De resultaten zijn, daar waar mogelijk, vergeleken met het Nederlands gemiddelde en andere herkomstgroepen die vaak in Nederland onderscheiden worden. Op deze manier is ook de relatieve positie in kaart gebracht. Tot slot is getracht om inzicht te krijgen in hoe het met deze mensen gaat naarmate zij langer in Nederland verblijven. Om deze reden is ook aandacht geweest voor de verblijfsduur van respondenten.

In deze samenvatting wordt eerst per thema de resultaten met betrekking tot de EU-burgers besproken, daarna volgen de resultaten over de derdelanders en ontheemde Oekraïners.

Arbeidsmarktpositie

Er is onderzocht wat de arbeidskenmerken zijn van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML en hoe tevreden zij zijn met hun werk.

EU-burgers met een lager inkomen hebben bovengemiddeld vaak flexibele en tijdelijke contracten

Negen op de tien EU-burgers met een laag inkomen werkt in loondienst. Een klein deel is werkzoekend (4,2 procent). Het grootste deel van de EU-burgers met een laag inkomen dat in loondienst is, is werkzaam voor een Nederlands uitzendbureau (57 procent). Ruim één op de vier werkt voor een niet-Nederlands uitzendbureau (26 procent) of bij een detacheringsbureau dat buiten Nederland is gevestigd (5 procent). Het aandeel dat rechtstreeks bij een bedrijf in dienst is, is met 13 procent relatief beperkt. Dit geldt in het bijzonder wanneer dit vergeleken wordt met de groep EU-burgers met een hoger inkomen. Daarvan is 70 procent rechtstreeks bij een bedrijf in dienst. Het aandeel EU-burgers met een hoger inkomen dat via een Nederlands of niet-Nederlands uitzendbureau werkt is met respectievelijk 22 procent en 7 procent veel kleiner. In vergelijking met de groep met een hoger inkomen valt op dat het aandeel personen in loondienst kleiner en het aandeel ZZP'ers/ondernemers met 27 procent veel groter is.

EU-burgers met een laag inkomen hebben in zeven op de tien gevallen een tijdelijk dienstverband. Het percentage met een vast contract (26 procent) is veel lager. Hetzelfde beeld zien we ook onder EU-burgers met een hoger inkomen, van hen heeft 67 procent een tijdelijk dienstverband en 27 procent een vast contract. Ruim de helft van de EU-burgers met een laag inkomen heeft vaste uren. Nog eens bijna een kwart (24 procent) heeft een contract waarbij sprake is van deels vaste uren, bijvoorbeeld in de vorm van een min/max contract.¹ Eén op de tien EU-burgers met een laag inkomen heeft een 0-uren- of oproepcontract. Binnen de hogere-inkomensgroep heeft een veel groter percentage vaste uren (73 procent) en ook hebben zij minder vaak een contract waarbij sprake is van een wisselend aantal werkuren. EU-burgers met een laag inkomen hebben veel vaker een flexibele arbeidsrelatie dan in Nederland gemiddeld.

Kwetsbaarheid en afhankelijkheid

Een groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen die kort in Nederland verblijft, lijkt relatief kwetsbaar. Zij werken vaak via tijdelijke contract met flexibele uren en huren woningen met tijdelijke contracten. Bovendien geven zij aan afhankelijk te zijn van de werkgever voor het werk en de woning. Zij hebben vaak te maken met onzekerheid hierover. Een relatief groot deel van de EU-burgers is bang om hun baan te verliezen wanneer zij ziek zijn en een eveneens groot deel geeft aan, ondanks dat dit wettelijk verboden is, geen gescheiden huurcontract te hebben. Eveneens heeft een groot deel van deze EU-burgers een zorgverzekering via de werkgever geregeld en faciliteren sommige werkgevers de registratie in de BRP.

Dit is overigens niet per definitie problematisch. Veel EU-burgers met een laag inkomen worden in het land van herkomst geworven om in Nederland te komen werken en komen naar Nederland met de belofte dat de werkgever alles regelt om legaal in Nederland te kunnen verblijven en werken.

¹ Bij een min/max contract is er minimum en maximum aantal uren afgesproken dat de werknemer per periode kan werken. Dit biedt iets meer zekerheid dan een 0-uren of oproepcontract.

De meerderheid is tevreden met werk, maar tevredenheid blijft achter bij het Nederlands gemiddelde

Meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen is tevreden met hun werk, de omstandigheden en voorwaarden waaronder zij werken. Iets meer dan een kwart is neutraal en vijftien tot achttien procent is (zeer) ontevreden. Onder de EU-burgers met een hoger inkomen is een veel groter deel tevreden. Onder deze groep is het percentage dat (zeer) tevreden is met hun werk rond de 75 procent.

De resultaten van dit onderzoek wijzen erop dat de tevredenheid onder EU-burgers veel lager ligt dan gemiddeld in Nederland. Ook in vergelijking met personen die laaggeschoold werk doen is de tevredenheid onder EU-burgers met een laag inkomen aanzienlijk lager dan gemiddeld (58 procent ten opzichte van 77 procent van de laagopgeleide Nederlanders).

EU-burgers met een hoger inkomen hebben een (veel) sterkere arbeidsmarktpositie

EU-burgers met een hoger inkomen hebben een sterk afwijkende arbeidsmarktpositie ten opzichte van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML. Zij werken vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf met vaste contracturen. Ook zijn zij meer tevreden met hun werk, arbeidsomstandigheden, -voorwaarden en zijn zij minder bang voor baanverlies bij ziekte. EU-burgers met een hoger inkomen hebben veel vaker hun baan gevonden terwijl ze al in Nederland waren. De positie van deze EU-burgers is veel minder kwetsbaar.

Signalen van carrière op de arbeidsmarkt bij langer verblijf in Nederland

Een analyse naar achtergrondkenmerken wekt de indruk dat naarmate personen langer in Nederland verblijven, zij carrière op de arbeidsmarkt maken. Personen die langer dan 5 jaar in Nederland verblijven, verschillen qua arbeidskenmerken van personen die korter in Nederland zijn en een vergelijkbaar inkomen hebben. Zo zijn veel van hen rechtstreeks bij een bedrijf in dienst en hebben zij vaker een vaste aanstelling. Dit leidt echter niet tot een grotere tevredenheid met werk. De groep kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen zijn meer tevreden dan de groep die al langer in Nederland verblijft. Onder de groep die 4 maanden in Nederland is of tussen de 5 maanden en een jaar, is de tevredenheid met werk respectievelijk 61 procent en 63 procent. Onder de groep die 5 jaar of langer in Nederland is, betreft dit nog 52 procent.

Permanente tijdelijkheid?

Het is positief dat de EU-burgers die langer in Nederland verblijven carrière lijken te maken. Het is de vraag of dit komt doordat de positie verbetert of doordat personen die geen verbetering zien weer vertrekken (de zogenaamde *survivor bias*). Tegelijkertijd lijkt niet iedereen een betere positie te verkrijgen. Ongeveer een derde van de EU-burgers die langer dan vijf jaar in Nederland verblijft heeft nog te maken met constructies die gericht zijn op tijdelijkheid. Zij hebben nog steeds een flexibel aantal werkuren, een tijdelijk contract en werken nog voor een Nederlands uitzendbureau. Bovendien zien we geen grotere tevredenheid met het werk onder EU-burgers met een laag inkomen naarmate men langer in Nederland verblijft.

Registratie

Het is van belang dat EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners op de juiste manier geregistreerd staan. Sommige rechten worden opgebouwd naarmate men langer in Nederland verblijft. De verblijfsduur wordt gemeten aan de hand van per wanneer iemand in de Basis Registratie Personen (BRP) ingeschreven staat. Het is mogelijk om op twee manieren in de BRP in te schrijven: als ingezetene of niet-ingezetene.

Veel onwetendheid over de manier van registreren

De helft van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan te zijn ingeschreven in de BRP als ingezetene. Een klein deel zegt als niet-ingezetene ingeschreven te zijn (8 procent). Eén op de zeven geeft aan op geen enkele manier ingeschreven te zijn in de BRP. Opvallend is dat een kwart van de respondenten niet weet of ze staan ingeschreven in de BRP (26 procent).

In de groep met een hoger inkomen valt op dat het deel dat als ingezetene in de BRP ingeschreven zegt te staan veel groter is. Slechts een enkeling is naar eigen zeggen geregistreerd als niet-ingezetene. Eén op de twintig zou niet ingeschreven (5 procent) zijn en bijna één op de tien weet niet of ze in de BRP geregistreerd is, al dan niet als ingezetene of niet-ingezetene (9 procent).

De inrichting van het registratiestelsel is voor veel EU-burgers met een laag inkomen (te) complex

Een groot deel van de kort verblijvende EU-burgers geeft aan niet te weten hoe en of zij in de BRP ingeschreven is (al dan niet als ingezetene of niet-ingezetene). Tijdens de gesprekken die we voerden tijdens het veldwerk werd duidelijk dat voor veel van deze mensen onduidelijk is wat het verschil is tussen een ingezetene en een niet-ingezetene en of ze zich bij de gemeente of de RNI hebben ingeschreven. We zien dan ook een grote discrepantie tussen de uitkomsten van dit onderzoek en de cijfers in de CBS-Migrantenmonitor. Mogelijk dat dit ook deels komt doordat een deel van de werkgevers de inschrijving in de BRP faciliteert. In deze gevallen hoeven de werknemers alleen op de juiste tijd klaar staan en brengt de werkgever ze naar het loket waar zij zichzelf dienen in te schrijven. Het is goed mogelijk dat in deze gevallen niet duidelijk is voor de recent aangekomen EU-burgers op wat voor manier zij in de BRP ingeschreven staan.

Hoe langer men in Nederland verblijft des te vaker zij als ingezetene in de BRP geregistreerd staan.

Wanneer wordt gekeken naar de kenmerken van geregistreeerde personen (als ingezetene of niet-ingezetene), dan valt een aantal verschillen op. De sterkste samenhang zien we bij verblijfsduur. Personen die langer in Nederland verblijven geven veel vaker aan als ingezetene in de BRP geregistreerd te staan dan korter verblijvende groepen met een vergelijkbaar inkomen. Ook zien we dat het aandeel dat niet geregistreerd is of niet weet hoe zij geregistreerd staat, fors afneemt naarmate personen langer in Nederland verblijven.

EU-burgers met een hoger inkomen zeggen veel vaker als ingezetene ingeschreven te staan in de BRP

Binnen de groep met een hoger inkomen valt op dat het deel dat als ingezetene is ingeschreven in de BRP veel groter is in vergelijking met de groep met een lager inkomen. Slechts een enkeling is ingeschreven als niet-ingezetene. Eén op de twintig is niet ingeschreven en bijna één op de tien weet niet of ze in de BRP staat ingeschreven.

Woonpositie

In het onderzoek is gekeken naar de manier waarop werkende EU-burgers met een laag inkomen in Nederland wonen. Behalve dat er is gekeken naar woonkenmerken, is ook de tevredenheid met de woonsituatie onderzocht.

EU-burgers met tijdelijke contracten wonen bovengemiddeld vaak in huurwoning van werkgever

Uit de resultaten valt op te maken dat de EU-burgers met een laag inkomen een afwijkende woonpositie hebben ten opzichte van de gemiddelde Nederlander. Zo wonen zij vaker in een huurwoning met tijdelijke contracten en zijn zij minder vaak in het bezit van een koopwoning dan de gemiddelde Nederlander. Daarnaast is een groot aandeel EU-burgers met een inkomen van

maximaal 130 procent WML afhankelijk van de werkgever wat betreft de woning. Zo geeft het overgrote deel van deze EU-burgers aan dat zij hun woning hebben gevonden via de werkgever, huren zij de woning van de werkgever en geldt dat bij een deel van hen, hoewel dit wettelijk verboden is, hun huurcontract gekoppeld is aan de arbeidsovereenkomst. Niet alleen de manier waarop EU-burgers hun woning huren verschilt van de gemiddelde Nederlander, ook hoe vaak zij hun woonruimte delen met anderen verschilt. EU-burgers wonen bovengemiddeld vaak in een gedeelde woning, waarbij een groot deel hun slaap- en/of sanitaire ruimte(s) deelt met anderen.

EU-burgers met een laag inkomen zijn iets minder tevreden met hun woning dan gemiddeld

Onder EU-burgers met een laag inkomen die een woning huren is 62 procent (zeer) tevreden met de huurwoning. Uit het WoON-onderzoek komt naar voren dat ongeveer 70 procent van de mensen die een woning huren (corporatie of private huur) (zeer) tevreden is met hun woning (Stuart-Fox et al. 2022). Een verschil van ongeveer 8 procentpunten. In vergelijking met het aandeel (zeer) tevreden EU-burgers die in Zuid-Holland wonen (53 procent), is het verschil met het Nederlands gemiddelde groot te noemen.

Bij langer verblijf verandert de manier waarop EU-burgers met een laag inkomen wonen

EU-burgers met een laag inkomen, lijken een wooncarrière door te maken wanneer zij langer verblijven in Nederland. Zo neemt het aandeel respondenten dat woont in een huurwoning met een tijdelijk contract af en het aandeel EU-burgers met huurwoning met een contract voor onbepaalde tijd of een koopwoning toe bij een langere verblijfsduur. De eerder geconstateerde afhankelijkheid van de werkgever voor de woning neemt af naarmate de EU-burger langer in Nederland verblijft. Er vindt dan een verschuiving plaats van huren via de werkgever, naar huren in de private of corporatiesector. Het delen van een woning neemt ook geleidelijk af bij een langere verblijfsduur. Zo zien we een halvering van het aandeel EU-burgers dat de woning deelt met personen van buiten het gezin bij een verblijfsduur van meer dan 5 jaar. Deze EU-burgers wonen vaker in een eigen (huur)woning.

Een deel blijft ook bij langer verblijf huren van de werkgever

Ondanks dat er duidelijk verschuivingen zijn naarmate men langer in Nederland verblijft, geldt dit niet voor iedereen. Ongeveer een derde van de EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML heeft na vijf jaar nog een huurwoning met een tijdelijk contract. Eveneens een derde huurt na vijf jaar nog steeds een woning van de werkgever. Het aandeel dat een particuliere huurwoning heeft, neemt sterk toe naarmate men langer in Nederland verblijft. Mogelijk dat dit een natuurlijke verschuiving is. Zo zijn bijvoorbeeld op (veel) huisvestingslocaties gericht op arbeidsmigranten kinderen niet toegestaan en is er vaak sprake van het delen van een slaapkamer (en sanitair). Mogelijk dat veel mensen die langer in Nederland verblijven uiteindelijk op zoek gaan naar een eigen woonruimte waar ze wel met kinderen kunnen wonen of een eigen slaapruiimte hebben. Het is goed denkbaar dat wanneer EU-burgers ervoor kiezen om zich voor langere tijd in Nederland te vestigen zij een eigen woning gaan zoeken. Op dat moment zijn zij vaak afhankelijk van het aanbod in de vrije huursector.

Gezondheid

Binnen dit thema is gekeken naar de ervaren gezondheid, het vertrouwen in de gezondheidszorg en de mentale gezondheid.

Bovengemiddeld lage ervaren gezondheid onder EU-burgers met een laag inkomen

De resultaten uit dit onderzoek wijzen erop dat de ervaren gezondheid onder EU-burgers met een laag inkomen slechter dan gemiddeld is. Van de groep EU-burgers met een laag inkomen ervaart 70 procent hun gezondheid als (zeer) goed. In de vergelijkingsgroep met een hoger inkomen is dit 75 procent. Van de Nederlanders zonder migratieachtergrond ervaart 78 procent een (zeer) goede gezondheid (Dagevos et al., 2022). Uit ander onderzoek blijkt dat 83 procent van de Polen in Nederland de gezondheid als goed beoordeeld (Dagevos et al., 2022). Dat is fors hoger dan in dit onderzoek. Een verklaring die wordt gegeven is een bias in de populatie: migranten uit Polen die naar Nederland komen zijn relatief jong en oefenen beroepen uit waarvoor een goede fysieke gezondheid nodig is.

Binnen de groep respondenten met een laag inkomen die hun als gezondheid (zeer) goed ervaren, zijn mannen vaker positief dan vrouwen over hun gezondheidssituatie. Ouderen ervaren een slechtere gezondheid dan jongeren en jongvolwassenen. Het valt op dat hoe langer EU-arbeidsmigranten hier blijven, hoe minder vaak ze hun gezondheid als (zeer) goed ervaren. Mogelijk dat dit samenhangt met de leeftijd. De langer verblijvende EU-burgers met een laag inkomen zijn ook vaak ouder dan de korter verblijvende EU-burgers.

Volgens Cremers (2021) ervaren arbeidsmigranten een goede gezondheid wanneer zij in Nederland aankomen maar verslechtert dit naarmate zij langer in Nederland zijn. Een deel van de gezondheidsklachten zou te maken hebben met het werk, bijvoorbeeld door werkdruk en werkstress, de werkomgeving, en het uitvoeren van lichamelijk of emotioneel zwaar werk (Goorts & Smal, 2022).

Veel EU-burgers met een laag inkomen ervaren angst- of depressiegevoelens

Meer dan drie op de vier EU-arbeidsmigranten met een laag inkomen geven aan de afgelopen vier weken angst of depressiegevoelens gehad te hebben. Met name in de provincie Zuid-Holland worden veel psychische klachten ervaren. Respondenten die staan ingeschreven als ingezetene geven vaker aan psychische klachten te ervaren dan niet-ingezetenen of ongeregistreerde EU-burgers met een laag inkomen. Vergeleken met de psychische gezondheid onder Nederlanders zonder migratieachtergrond is er een zeer groot verschil in mentale gezondheid.

Beperkt vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg

De meeste EU-burgers met een laag inkomen zijn neutraal over hun vertrouwen in de gezondheidszorg. Bijna een derde heeft (zeer) veel vertrouwen en bijna een derde juist (zeer) weinig. Opvallend is dat vooral Roemenen aangeven (zeer) veel vertrouwen in de gezondheidszorg te hebben, terwijl van de Polen slechts een zeer klein aandeel vertrouwen heeft in de Nederlandse gezondheidszorg (22 procent). Verblijfsduur lijkt van weinig invloed op de mate van vertrouwen van EU-burgers in de Nederlandse gezondheidszorg.

In vergelijking met andere herkomstgroepen in Nederland is het vertrouwen onder EU-burgers in de Nederlandse gezondheidszorg erg laag (Dagevos et al., 2022, De Boom et al., 2023). Laag vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg komt overeen met de resultaten uit eerder onderzoek onder EU-arbeidsmigranten (Seidler et al., 2023; Bergsma & Dozeman, 2021; Goorts & Smal, 2022). Het verschil met het zorgstelsel in Polen, waar veel wordt gebruik gemaakt van commerciële gezondheidszorg, leidt tot andere verwachtingen omtrent de gezondheidszorg (Seidler et al., 2023). Goede informatievoorziening speelt een belangrijke rol bij het vertrouwen in

de Nederlandse zorg: goede informatie bij aankomst in Nederland draagt bij aan meer vertrouwen in de Nederlandse zorg (Goorts & Smal, 2022).

Afhankelijkheid van de werkgever voor zorgverzekering

Verschillende uitkomsten wijzen erop dat er sprake is van een afhankelijkheid van de werkgever voor wat betreft de zorgverzekering. Een derde van de EU-burgers met een laag inkomen is niet meer verzekerd wanneer zij hun baan kwijtraken. Nog eens een derde weet niet of zij na ontslag nog verzekerd zullen zijn. Naarmate men langer in Nederland verblijft is men minder bang om onverzekerd te zijn bij baanverlies.

Bijna twee derde van de EU-arbeidsmigranten met een laag inkomen hebben hun zorgverzekering geregeld hebben via de werkgever. Dit terwijl 81 procent van de EU-arbeidsmigranten met een hoger inkomen dit juist zelf geregeld hebben. Naarmate men langer in Nederland verblijft wordt steeds vaker de zorgverzekering zelf geregeld en neemt de afhankelijkheid van de werkgever af.

Langer verblijf leidt tot slechtere gezondheid

De arbeidsmarkt- en woonpositie van EU-burgers met een laag inkomen verbetert naarmate zij langer in Nederland verblijven. De ervaren gezondheid van EU-burgers met een laag inkomen neemt echter af naarmate men langer in Nederland verblijft. Hoewel dit kan samenhangen met de gemiddelde hogere leeftijd van de groep die hier langer verblijft, oudere personen ervaren een slechtere gezondheid, is het ook mogelijk dat het type werk en de positie in de maatschappij ertoe leidt dat men een steeds slechtere gezondheid gaat ervaren.

Informatiepositie

Respondenten is gevraagd hoe zij informatie verzamelen over het wonen en werken in Nederland, voordat zij naar Nederland kwamen en sinds zij in Nederland zijn.

Vooraf online wordt informatie gezocht

De meeste EU-burgers met een laag inkomen hebben voor vertrek informatie gezocht over het wonen en werken in Nederland, vooral via internet en via vrienden, kennissen of familie. Deze uitkomst komt overeen met uitkomsten uit eerder onderzoek (Sobczyk-Turek & Cremers, 2023). Eenmaal in Nederland zoekt men nog vaker naar informatie en bovendien vaker via digitale kanalen.

De informatiepositie van veel EU-burgers met een laag inkomen lijkt voor verbetering vatbaar

De meerderheid van de respondenten is niet bekend met Nederlandse instanties die opkomen voor hun rechten en/of werkomstandigheden. Ook weten zij vaak niet waar in Nederland zij (fysiek) naartoe kunnen om informatie te krijgen over het wonen en werken in Nederland. Dit brengt hen in een kwetsbare positie: in eerdere hoofdstukken zagen we dat EU-burgers relatief vaak afhankelijk zijn van de werkgever voor bijvoorbeeld hun woning en de zorgverzekering. Uit de resultaten blijkt dat de werkgever hier echter vaak niet over communiceert met de EU-burgers. Wanneer de EU-burgers informatie willen inwinnen om hun kwetsbare positie te verbeteren, kan het dat zij de juiste kanalen niet weten te vinden. Dit blijkt ook uit de uitkomst dat een groot deel van de EU-burgers meer informatie zou willen ontvangen over wonen en werken in Nederland, maar dat zij gelijktijdig geen weet hebben van fysieke informatiepunten waar zij deze informatie zouden kunnen inwinnen.

Een zwakke informatiepositie en onduidelijkheid

Op verschillende terreinen werd tijdens het uitvoeren van dit onderzoek duidelijk dat de inrichting van het Nederlandse systeem voor veel EU-burgers met een laag inkomen (te) complex en onduidelijk is. Veel van deze EU-burgers wisten bijvoorbeeld niet hoe zij in de BRP geregistreerd staan, of wat het verschil is tussen ingezetene en niet-ingezetene. Ook is er ook veel onbekendheid met de CAO, de Nederlandse Arbeidsinspectie en de vakbond en is het voor veel EU-burgers met een laag inkomen lang niet altijd duidelijk of ze voor een Nederlands of buitenlands bedrijf werken en wat voor contract ze precies hebben. Ook zien we dat voor het vergaren van informatie gebruik wordt gemaakt van de informele kanalen en dat officiële kanalen van bijvoorbeeld de overheid vaak minder bekend zijn.

Waardering

Binnen dit thema is respondenten gevraagd in hoeverre zij zich thuis en gewaardeerd voelen in Nederland, te maken hebben met discriminatie en met wie zij sociale contacten onderhouden.

Een klein deel van de EU-burgers met een laag inkomen voelt zich gewaardeerd in Nederland

Van de EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML geeft ruim een kwart aan zich gewaardeerd te voelen, tegenover 21 procent niet. De helft geeft aan zich soms gewaardeerd te voelen. Gekeken naar de achtergrondkenmerken dan zien we dat er vooral verschil lijkt te bestaan tussen de leeftijdsgroepen. De groep 35-44-jarige EU-burgers met een laag inkomen voelt zich relatief het minst gewaardeerd (21 procent), de groep 55-68 jaar het meest (40 procent). Er lijkt geen duidelijk verband tussen het zich gewaardeerd voelen en de verblijfsduur in Nederland.

Een derde voelt zich thuis in Nederland

Onder EU-burgers met een laag inkomen voelt een derde zich thuis en meer dan een vijfde zich niet thuis. Het beeld onder EU-burgers met een hoger inkomen is nagenoeg hetzelfde. Er lijkt geen samenhang te zijn tussen het thuis voelen in Nederland en de verblijfsduur. De resultaten wijzen erop dat EU-burgers met een lager inkomen zich (veel) minder vaak thuis voelen dan de gemiddelde Nederlander en andere groepen met een andere migratieachtergrond. Mogelijk dat de relatief korte verblijfsduur hier een belangrijke rol in speelt.

EU-burgers met een laag inkomen hebben vooral intensieve contacten met landgenoten

We zien dat bijna een derde van de EU-burgers met een laag inkomen dagelijks contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen. Het aandeel binnen deze groep dat nooit of minder dan één keer per jaar contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen is even groot. Het contact met vrienden en kennissen uit de eigen herkomstgroep is intensiever. Daarvoor geldt dat meer dan de helft dagelijks contact heeft met "eigen vrienden" (57 procent).

Relatief veel EU-burgers met een laag inkomen ervaren discriminatie

Aan een derde van de respondenten is gevraagd of ze zelf wel eens gediscrimineerd zijn. Van deze groep EU-burgers zegt bijna een kwart vaak tot zeer vaak te worden gediscrimineerd. Bijna de helft zegt dit (bijna) nooit te hebben ervaren. De ervaren discriminatie is hoger dan uit eerder onderzoek naar voren kwam. Dagevos et al. (2022) constateren dat 16 procent van de Polen in Nederland (zeer) vaak zelf zijn gediscrimineerd. Uit analyse van de open antwoorden over discriminatie ontstaat de indruk dat er veel discriminatie wordt ervaren tussen de verschillende nationaliteiten EU-burgers onderling, bijvoorbeeld op de werkvloer.

Toekomst en taal

De respondenten is gevraagd hoe lang zij in Nederland verwachten te verblijven, waar zij hun toekomst zien en wat de behoefte is om de taal te leren.

Een groot deel verwacht voor langere tijd in Nederland te blijven

Van de EU-burgers met een laag inkomen zegt ruim een kwart niet te weten hoelang men nog in Nederland blijft. Bijna een kwart (23 procent) van de respondenten zegt definitief in Nederland te willen blijven. Een kleiner deel (15 procent) denkt Nederland binnen een jaar weer te verlaten. Vergelijken we de groep EU-burgers met een laag inkomen met die uit de hogere-inkomensgroep dan lijken de respondenten met een hoger inkomen vaker langer te willen blijven.

Beperkte taalbeheersing maar wel de wens om de taal te leren

De overgrote meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen, vindt dat hun taalbeheersing slecht tot zeer slecht is. Bijna zeven op de tien EU-burgers met een laag inkomen zegt de Nederlandse taal graag beter te willen beheersen. De drempels om de taal te leren die het vaakst zijn benoemd, zijn het gebrek aan tijd, energie en dat de taal te moeilijk wordt gevonden. 18 procent zegt geen drempels te ervaren om de taal te leren.

De positie van derdelanders en ontheemde Oekraïners

Behalve dat er is gekeken naar EU-burgers met een laag inkomen, zijn er ook derdelanders (n=149) en ontheemde Oekraïners (n=260) met een inkomen van maximaal 130 procent WML bevroegd. Hun positie is vergeleken met die van EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen.

De groep ontheemde Oekraïners wijkt op veel terreinen sterk af van derdelanders en EU-burgers

De aanname dat veel Oekraïners met een laag inkomen in dezelfde arbeidsmarktpositie verkeren als EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen, lijkt grotendeels te kloppen. Zij werken vaak in dezelfde sectoren met een tijdelijk contract. Wel werken zij vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf. Dit komt vermoedelijk doordat de ontheemde Oekraïners vallen onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne waardoor er voor hen andere regels gelden op de arbeidsmarkt dan voor derdelanders. Overeenkomsten in de arbeidsmarktpositie daargelaten, zien we vooral verschillen met de groepen derdelanders en EU-burgers. Zo bestaat de groep ontheemde Oekraïners uit meer vrouwen (met kinderen), hoogopgeleiden, verblijven zij relatief kort in Nederland en hebben zij een ander migratiemotief. Logischerwijs is het uitbreken van de oorlog van grote invloed op de positie van ontheemde Oekraïners in Nederland. Dit heeft ook effect op hun positie en tevredenheid in Nederland. Zo zijn zij minder tevreden met hun werk en woning, hebben zij een slechte informatiepositie en verkeren zij in een slechte gezondheid. De mentale gezondheid is bovendien nog slechter dan onder EU-burgers. Er is een aantal mogelijke verklaringen voor deze verschillen. De belangrijkste verklaring is dat men door de oorlog heeft moeten vluchten en grotendeels onvoorbereid naar Nederland is gekomen. Daarnaast bestaat de verwachting dat het werk dat zij doen van tijdelijke aard is. Mogelijk dat zij hierdoor geneigd zijn ander soort werk aan te nemen dan normaal. We zien dan ook dat de ontheemde Oekraïners minder vaak werk doen dat past bij hun opleidingsniveau. Qua huisvesting wonen veel van de respondenten in een tijdelijke opvanglocatie waar zij zijn geplaatst en zelf geen keuze in hebben gehad. Zij zijn dan ook vaker ontevreden over de woning.

De positie van derdelanders komt grotendeels overeen met EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen, maar er zijn afwijkingen

Omdat de groep derdelanders met een inkomen van maximaal 130 procent van het WML veelal op dezelfde locaties is geworven als de EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen, is het niet verrassend dat zij op een aantal terreinen sterke overeenkomsten vertonen. Zo zijn zij nagenoeg even tevreden met hun werk, arbeidsomstandigheden en huisvesting. Vermoedelijk omdat zij vaak hetzelfde werk doen en op dezelfde locaties wonen. Er is echter ook een aantal verschillen te benoemen. Bijna alle bevroegde derdelanders hebben een tewerkstellingsvergunning om in Nederland te werken. In vergelijking met de EU-burgers is een relatief groot deel werkzoekend. Ook valt het op dat een relatief groot deel van de derdelanders aangeven niet in de BRP (als ingezetene of niet-ingezetene) ingeschreven te staan en dat een eveneens groot deel niet weet of zij ingeschreven is. De groep derdelanders ervaart een iets minder goede gezondheid en heeft het minste vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg van de onderscheiden groepen. De mentale gezondheid is nagenoeg gelijk aan die van EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Ook de informatiepositie is vergelijkbaar met die van EU-burgers. De bevroegde derdelanders voelen zich het meest gewaardeerd van de onderscheiden groepen in Nederland (40 procent), verwacht het langst te blijven en een groot deel (85 procent) wil de Nederlandse taal beter leren beheersen.

Mogelijk dat derdelanders vanwege hun verschil in rechtspositie meer op Nederland georiënteerd zijn voor hun toekomst. Zij kunnen in vergelijking met EU-burgers minder eenvoudig naar een ander EU-land vertrekken om daar te gaan werken. Voor de meeste derdelanders zal hun toekomst dan ook liggen in het land van herkomst of in Nederland.

Conclusie

De kernvraag van dit onderzoek is: hoe vinden EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners zelf dat het met hen gaat in Nederland? Het is goed daarbij te beseffen dat de beleving van de respondenten vooral iets zegt over de manier waarop zij hun positie ervaren maar niet zoveel over hun daadwerkelijke kwetsbaarheid en afhankelijkheid.

De meerderheid is tevreden en er zijn signalen van opwaartse mobiliteit

De uitkomsten van dit onderzoek zijn enerzijds positief, bijvoorbeeld met betrekking tot de absolute tevredenheid rondom wonen, werken en de gezondheid. Een meerderheid van de EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners is tevreden met hun werk, woning en gezondheid. Ook zien we dat er duidelijke signalen zijn van het maken van carrière op de woning- en arbeidsmarkt. EU-burgers met een laag inkomen die langer in Nederland wonen, gaan op andere manieren wonen en werken dan korter verblijvende groepen met een laag inkomen. Zo wonen zij vaker in ander soort huisvesting en hebben ze een ander soort arbeidsovereenkomst. Zij lijken de constructies die ingericht zijn op tijdelijkheid en flexibiliteit (voor werknemers en werkgevers) te ontgroeien. Voor de groep personen die deze stappen maakt, lijkt de markt dus te werken zoals deze bedoeld is. Het is ook mogelijk dat er sprake is van een zogenaamde *survivor bias*, waarbij alleen de mensen die het redden of waar het goed mee gaat in Nederland (of in beeld) blijven. Hierdoor kan een vertekening ontstaan in de populatie die er na vijf jaar nog is.

De relatieve positie blijft voor verbetering vatbaar en een deel heeft te maken met permanente tijdelijkheid

Aan de andere kant duiden de uitkomsten van dit onderzoek erop dat de relatieve positie (sterk) achterblijft bij het Nederlands gemiddelde en andere herkomstgroepen in Nederland. Hoewel de meerderheid van de EU-burgers positief is, is het aandeel Nederlanders dat tevreden is met hun

werk en woning (veel) hoger. Hiervoor is benoemd dat er duidelijk signalen zijn dat de onderscheiden groepen carrière maken op de woning- en arbeidsmarkt. We zien echter ook dat dit niet voor iedereen geldt. Een groot deel van de personen die langer dan vijf jaar in Nederland verblijft, blijft steken in woon- en werkconstructies die ingericht zijn op tijdelijkheid, die vooral tot bestaansonzekerheid leiden. Een ander zorgelijk signaal betreft de gezondheid. Hoewel de gezondheid relatief goed is bij personen die kort verblijven in Nederland, zien we dat deze afneemt naarmate men langer in Nederland verblijft. Het aandeel EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners met een laag inkomen dat problemen heeft met de mentale gezondheid is schrikbarend hoog, zowel in absolute zin als in vergelijking met de Nederlandse bevolking en andere herkomstgroepen.

Risico op isolatie

Een aantal uitkomsten duidt erop dat de groep EU-burgers met een laag inkomen in een positie dreigt te raken waarin zij geïsoleerd zijn van de Nederlandse samenleving. Zo heeft meer dan de helft van deze EU-burgers weinig contact met personen Nederlanders en juist veel met de eigen herkomstgroep. Er lijkt sprake van veel *bonding* binnen de eigen herkomstgroep en weinig *bridging* met andere groepen. Ook zien we dat voor het vergaren van informatie gebruik wordt gemaakt van vrienden en kennissen en minder van officiële overheidswebsites. De mate waarin EU-burgers met een laag inkomen zich gewaardeerd voelen in de Nederlandse samenleving neemt af bij een langer blijf in Nederland. Tegelijkertijd heeft een relatief groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen de intentie om zich (semi-)permanent in Nederland te vestigen.

Derdelanders en ontheemde Oekraïners: overeenkomsten op de arbeidsmarkt maar verder vooral verschillen

Het lijkt aannemelijk dat maatregelen die genomen worden om de positie van EU-arbeidsmigranten ook een (positief) effect zullen hebben op de arbeidsmarktpositie van derdelanders en Oekraïense ontheemde omdat een groot deel van hen in dezelfde soort sectoren en functies actief is. Het zou goed zijn als de groepen derdelanders en ontheemde Oekraïners meeprofiteren van maatregelen bedoeld voor EU-arbeidsmigranten. Tegelijkertijd moet er oog gehouden worden voor hun unieke rechtspositie en de verschillen waartoe dit leidt. Met name de positie van de groep ontheemde Oekraïners is zorgelijk te noemen. Zij ervaren minder vaak een goede gezondheid, hebben een lage mentale gezondheid en zijn minder tevreden met hun werk en woning. Wellicht dat dit deels zal verbeteren naarmate zij langer in Nederland zijn, maar de gevolgen van de oorlog in hun thuisland moeten niet onderschat worden. Voor de groep derdelanders geldt dat we met name een beeld hebben van een kleine groep derdelanders die in Nederland werkzaam is via een tewerkstellingsvergunning. Er is ook een groep die in Nederland werkt volgens de A1-regeling die extra kwetsbaar zouden zijn (Adviesraad Migratie, 2024). Deze groep blijft buiten beeld in dit rapport.

Geen tweederangsburgers?

Het doel om EU-burgers en derdelanders die in Nederland laagbetaald werk doen geen tweederangsburgers te laten zijn, is nog niet bereikt. Hiervoor zijn de verschillen (in negatieve zin) met het Nederlandse gemiddelde en andere al langer gevestigde groepen in Nederland op allerlei levensdomeinen nog te groot. Ook de mate van waardering en waarin men zich thuis voelt in Nederland wijst erop dat er nog een lange weg te gaan is. Bovendien lijkt het erop dat de sociaal-culturele positie juist onder druk komt te staan naarmate men langer in Nederland verblijft. Het risico bestaat dat er een groep werkenden in Nederland ontstaat die wel de intentie heeft om zich permanent in Nederland te vestigen, maar geïsoleerd en kwetsbaar zijn. Voortdurende inzet om

de positie van deze groepen, die onderdeel zijn van de samenleving en vaak onmisbaar werk verrichten voor de Nederlandse economie, lijkt dan ook zeer belangrijk.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Managementsamenvatting	5
Begrippenlijst.....	19
1. Inleiding	23
1.1 Doel van het onderzoek.....	24
1.2 Onderzoeksvragen	25
1.3 Verantwoording	25
1.4 Representativiteit	32
1.5 Leeswijzer	34
2. Beleidscontext.....	35
2.1 Maatregelen Aanjaagteam	35
3. De onderzoekspopulatie EU-burgers.....	41
4. Arbeidsmarktpositie.....	47
4.1 Werksituatie	47
4.2 Tevredenheid met werk	56
4.3 Conclusie.....	66
5. Registratie	69
5.1 Registratiegraad	69
5.2 Conclusie.....	75
6 Woonpositie	77
6.1 Kenmerken van woonpositie	77
6.2 Ervaren woonpositie	87
6.3 Conclusie.....	90
7 Gezondheid	93
7.1 Ervaren gezondheid	93
7.2 Kenmerken van de gezondheidspositie	96
7.3 Conclusie.....	106
8 Informatiepositie	109
8.1 Manier van informeren	109
8.2 Kennis van organisaties.....	110
8.3 Oordeel over informatievoorziening.....	111
8.4 Conclusie.....	112

9	Waardering en toekomst	113
9.1	Waardering, thuis voelen en discriminatie	113
9.2	Verblijfsintentie	120
9.3	Taal	120
9.4	Conclusie.....	123
10	Werkende derdelanders en ontheemde Oekraïners.....	125
10.1	De doelgroepen van dit hoofdstuk	126
10.2	De onderzoekspopulatie	128
10.3	Arbeidsmarktpositie	130
10.4	Registratie	134
10.5	Woonpositie.....	134
10.6	Gezondheid.....	136
10.7	Informatie	139
10.8	Waardering en toekomst	141
10.9	Conclusie.....	143
11	Conclusie	145
	Literatuurlijst	149
	Bijlage 1 Tabellen.....	151

Begrippenlijst

Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten

Het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (hierna: Aanjaagteam) is op 4 mei 2020 door het toenmalige kabinet opgericht om voorstellen te doen om de werk- en leefomstandigheden van arbeidsmigranten structureel te verbeteren. Het Aanjaagteam heeft twee adviezen uitgebracht onder leiding van Emile Roemer.

Basis Registratie Personen (BRP)

De Basisregistratie Personen (BRP) bevat persoonsgegevens van inwoners van Nederland (ingezetenen) en van personen die Nederland hebben verlaten (niet-ingezetenen). Personen die korter dan 4 maanden in Nederland wonen kunnen ook als niet-ingezetenen in de BRP staan.

Derdelanden

Alle landen buiten de EU/EFTA.

EFTA

De EFTA is een samenwerkingsverband tussen Liechtenstein, Noorwegen, IJsland en Zwitserland.

Enquête Beroepsbevolking (EBB)

De Enquête Beroepsbevolking (EBB) is een grootschalig en langlopend onderzoek dat door het CBS uitgevoerd wordt. Doel van het onderzoek is het verstrekken van informatie over de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Hierbij worden kenmerken van personen in verband gebracht met hun positie op de arbeidsmarkt.

Europese Unie

De Europese Unie (EU) is een economische en politieke samenwerking van 27 Europese landen (lidstaten). Een belangrijk onderdeel van de Europese Unie zijn het vrije verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Vanuit het vrij verkeer van personen en diensten kunnen EU-burgers in Nederland werken zonder een werkvergunning.

EU-27

Alle landen van de Europese Unie: België, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Zweden en de EU-11 landen.

EU-11

Uitbreidingslanden van de EU (exclusief Cyprus en Malta): Bulgarije, Estland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië.

Ingezetene

Iemand die als inwoner van Nederland is ingeschreven in de BRP. In dit rapport wordt de CBS-definitie van een ingezetene gehanteerd.

Mental Health Inventory-5 (MHI-5)

De Mental Health Inventory 5 is een internationale standaard voor een specifieke meting van de psychische gezondheid, bestaande uit 5 vragen. De MHI-5 is feitelijk een deelschaal van de Short Format 36 ofwel SF-36, een uitvoerige internationale standaard voor de meting van gezondheid. De MHI-5 betreft vragen die steeds betrekking hebben op hoe men zich in de afgelopen 4 weken voelde.

Migrantenmonitor

De Migrantenmonitor is een onderzoek dat het CBS jaarlijks uitvoert in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). De Migrantenmonitor gaat over migranten in Nederland die geboren zijn in (kandidaat-)lidstaten van de Europese Unie (EU), exclusief Nederland. Vanaf verslagjaar 2021 zijn aanvullend migranten uit de European Free Trade Association (EFTA) en derde landen opgenomen in de Migrantenmonitor. De populatie bestaat uit de personen die op peilmoment staan ingeschreven als ingezetene in de Basisregistratie Personen (BRP) en/of werkzaam zijn in Nederland of die een uitkering ontvangen.

Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA)

De Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) is een grootschalige jaarlijkse enquête uitgevoerd door het CBS die de veranderingen in het werk en de werkomstandigheden van werknemers in Nederland volgt en de gevolgen ervan voor hun gezondheid en duurzame inzetbaarheid.

Niet-ingezetene

Personen die korter dan 4 maanden in Nederland (verwachten te) wonen of personen die een relatie hebben met Nederland. Bijvoorbeeld als werknemer (zie ook Registratie Niet-Ingezetenen)

Ontheemde Oekraïners

Oekraïense vluchtelingen die na de Russische invasie van Oekraïne naar Nederland zijn gekomen. Personen die op of na 27-11-2021 naar Nederland zijn gekomen.

Registratie Niet-Ingezetenen (RNI)

De Registratie Niet-Ingezetenen (RNI) is bedoeld voor personen in het buitenland die een relatie hebben met de Nederlandse overheid. Ook mensen die korter dan 4 maanden in Nederland verblijven kunnen zich inschrijven in de RNI. Bij inschrijving in de RNI ontvang je een Burgerservicenummer.

Survey Integratie Migranten

Een door het SCP uitgevoerd onderzoek over de positie van personen met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Poolse, Iraanse en Somalische achtergrond, een achtergrond in het Caribisch deel van het Koninkrijk en zonder migratieachtergrond. Dit onderzoek is sinds 1988 tien keer uitgevoerd.

Verblijfsduur (onafgebroken verblijf)

Wanneer we in dit onderzoek spreken over verblijfsduur dan bedoelen we de huidige periode van onafgebroken verblijf in Nederland. Bij de vraagstelling is aan respondenten expliciet uitgelegd dat een vakantie naar het land van herkomst niet als afgebroken verblijf wordt gezien maar dat het op- en neer reizen voor bijvoorbeeld seizoenswerk hier wel onder valt. Er is geen harde definitie gekozen voor onafgebroken/afgebroken verblijf in Nederland.

Wettelijk minimumloon

Alle werknemers vanaf 21 jaar hebben recht op het wettelijk minimumloon. Dit is het loon dat iedereen die werkt minimaal moet ontvangen. Voor jongere werknemers geldt het minimumjeugdloon.

WoON-onderzoek

Het WoonOnderzoek Nederland (WoON) is een groot, langlopend landelijk onderzoek dat elke drie jaar door het CBS en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt uitgevoerd. Het onderzoek geeft al decennialang inzicht in de woonsituatie van huishoudens, tevredenheid, verhuishwensen en woonlasten.

1. Inleiding

Aanleiding onderzoek

De afgelopen jaren is er veel aandacht ontstaan voor de positie van EU-arbeidsmigranten en die van Oekraïense ontheemden in Nederland vanwege de slechte en onzekere leefomstandigheden waarin zij relatief vaak lijken te verkeren. Er zijn verschillende maatregelen genomen die als doel hebben de (maatschappelijke) positie van arbeidsmigranten in Nederland te verbeteren - naar aanleiding van de adviezen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (2020a, 2020b). In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voeren wij – Risbo, een onderzoeksinstituut verbonden aan de Erasmus Universiteit - een meerjarig onderzoek uit; A) om de positie te monitoren, en B) om te kijken of de getroffen maatregelen een positieve invloed gaan hebben op die positie.

De maatregelen richten zich op wat het Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten (IPA) kwetsbare arbeidsmigranten noemt: EU-burgers en derdelanders, die voor werk en korter dan vijf jaar in Nederland verblijven, en ten hoogste 130 procent van het wettelijk minimumloon (WML) verdienen (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2023).

Dit onderzoek richt zich daarom hoofdzakelijk op deze groep.

Voorliggend onderzoek betreft de nulmeting van een meerjarenonderzoek dat als doel heeft om de positie in kaart te brengen van verschillende groepen in Nederland

- die korter dan vijf jaar in Nederland verblijven;
- vanwege werk naar Nederland zijn gekomen en;
- een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon hebben.
- Meer specifiek gaat het om EU-burgers, derdelanders² en ontheemde Oekraïners.

Nog niet eerder zijn in Nederland zoveel mensen uit deze doelgroepen bevestigd.

Doelgroep van het onderzoek

De doelgroep van dit onderzoek is gebaseerd op de criteria die door het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten is vastgesteld. Om vast te stellen of iemand tot de beoogde doelgroep van dit onderzoek behoort zijn drie criteria van belang: herkomst, verblijfsduur en inkomen.

- Herkomst: EU-burgers; derdelanders van buiten de EU (gedetacheerd of met een tewerkstellingsvergunning (hierna: twv)), ontheemden uit Oekraïne
- Verblijfsduur: korter dan vijf jaar in Nederland
- Inkomen: maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon

Er is een aantal redenen waarom in dit onderzoek naast EU-burgers, ook de positie van derdelanders en ontheemde Oekraïners wordt bekeken. De eerste is de aanname dat deze groepen vaak hetzelfde soort banen hebben en daardoor vaak in vergelijkbare situaties verkeren. Tegelijkertijd hebben EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners verschillende rechtsposities. Zo maken EU-burgers gebruik van het vrij verkeer van personen en diensten om in

² Met derdelanders worden personen bedoeld die van buiten de Europese Unie of EFTA komen en in Nederland werkzaam zijn.

Nederland te kunnen werken, werken derdelanders hier via een detachingsconstructie of met een tewerkstellingsvergunning en vallen ontheemde Oekraïners onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne (zie ook paragraaf 10.1 voor een uitgebreidere beschrijving van de rechtspositie van derdelanders en ontheemde Oekraïners). De verschillen in rechtspositie maakt dat het relevant is een onderscheid te maken naar herkomst en te kijken of hun positie in de Nederlandse maatschappij ook verschilt.

Een andere assumptie is dat de arbeidsmarktpositie van deze groepen, en daarmee samenhangend een zwakke sociaaleconomische status, ertoe leidt dat zij kwetsbaar zijn voor uitbuiting en armoede. Eén van de ideeën is dat hun positie verbetert naarmate zij langer in Nederland zijn. Om deze reden wordt ook gekeken naar de verblijfsduur.

Om te kunnen focussen op personen onderaan de arbeidsmarkt, is ervoor gekozen om te kijken naar personen met een inkomen van maximaal 130 procent WML. Deze inkomensgrens wordt ook door het CBS gehanteerd in de migrantenmonitor. Door hetzelfde inkomenscriterium te kiezen is het mogelijk een aantal uitkomsten uit dit onderzoek met de migrantenmonitor te vergelijken.

De gedachte is dat personen met een laag inkomen vaker in een afhankelijke en kwetsbare positie verkeren dan personen met een hoger inkomen.

Om een aantal van deze assumpties te toetsen zijn tijdens het veldwerk voor dit onderzoek ook mensen die niet aan alle criteria voldeden bevestigd. In dit rapport vergelijken we meer specifiek personen met een hoger en lager inkomen (zie ook paragraaf 1.3).

1.1 Doel van het onderzoek

In de eerste plaats is het de bedoeling om na te gaan hoe de mensen waar het om gaat, zelf vinden hoe het met hen gaat op het gebied van werk, huisvesting, gezondheid en hun plek in de Nederlandse samenleving. Het gaat dan ook om een belevingsonderzoek. Vele respondenten zijn gevraagd een speciaal hiervoor ontwikkelde vragenlijst in te vullen.

Een belevingsonderzoek is per definitie subjectief omdat het gaat om de meningen van personen zelf. Dit maakt dat de antwoorden van respondenten niet altijd overeenkomen met de geregistreerde werkelijkheid. Dit zien we bijvoorbeeld bij onderwerpen waarover verwarring over het proces en/of formaliteiten bestaan, zoals bij de registratie in de BRP. Dit onderzoek geeft inzicht in de onduidelijkheden die er bestaan, bijvoorbeeld met betrekking tot registratie en zorgverzekering.

Behalve dat er wordt gekeken naar de mate van tevredenheid van de respondenten is er ook geprobeerd deze resultaten te vergelijken met het Nederlands gemiddelde en andere herkomstgroepen die vaak in Nederland onderscheiden worden.

Om dit te verwezenlijken is de survey voor zover mogelijk gebaseerd op vragen die afkomstig zijn uit andere veelal toonaangevende representatieve onderzoeken. Op deze manier wordt ook de relatieve positie in kaart gebracht en onderzocht of de doelgroepen een gelijkwaardige positie in de Nederlandse samenleving hebben. Als dat niet het geval is, wordt gekeken hoeveel deze groep daar dan nog van afwijkt.

Een derde doel is om een ontwikkeling van de positie van de groepen in kaart te brengen. Dit wordt op twee manieren gedaan. Bij vervolgmetingen van dit onderzoek zullen zoveel mogelijk vergelijkbare vragen worden gesteld waarmee een ontwikkeling in de tijd zichtbaar kan worden

gemaakt. Daarbij zal in het bijzonder worden gekeken of er sprake is van een positieve ontwikkeling op de gebieden waarop beleidsmatig (extra) inzet is gepleegd. Omdat in 2024 de nulmeting plaatsvond, is het in dit rapport nog niet mogelijk geweest om over een ontwikkeling in de tijd te rapporteren. Er zijn immers nog geen resultaten van meerdere meetmomenten met elkaar te vergelijken. Wel is het mogelijk geweest om te kijken of de positie van de doelgroepen verandert, naarmate zij langer in Nederland verblijven.

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek dient als nulmeting naar de positie van kortverblijvende EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners met een laag inkomen in Nederland. Met dat doel zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld.

1. Welke maatregelen en beleid gericht op de verbetering van de positie van personen behorende tot een van de doelgroepen zijn in 2024 van kracht?
2. Hoe ziet de populatie van korter dan 5 jaar in Nederland verblijvende EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners met een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon eruit?
3. Wat zijn kenmerken van de manieren waarop zij wonen, werken en leven in Nederland?
4. Hoe ervaren kort verblijvende EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners met een laag inkomen hun situatie in Nederland voor wat betreft de:
 - Arbeidsmarktpositie;
 - Woonpositie;
 - Gezondheid;
 - Informatiepositie;
 - Waardering.

1.3 Verantwoording

In deze paragraaf wordt ingegaan op de methodologische verantwoording van dit onderzoek. Achtereenvolgens wordt de opzet van de studie en de methode van dataverzameling beschreven.

EU-burgers in plaats van EU-arbeidsmigranten

Het gebruik van het woord EU-arbeidsmigrant is inmiddels een ingeburgerd begrip in de politiek en samenleving. Het ontbreekt echter aan een sluitende definitie van wie de EU-arbeidsmigrant is. Wie een EU-arbeidsmigrant is, blijft vaak arbitrair en is afhankelijk van welke bron er bekeken wordt. In beginsel gaat het om personen die vanwege werk naar Nederland zijn gekomen. Het is echter niet bekend hoelang en wanneer iemand een EU-arbeidsmigrant blijft. Het Aanjaagteam heeft een definitie van de kwetsbare arbeidsmigrant opgesteld. Daarbij is een duidelijk keuze gemaakt voor een inkomensgrens en verblijfsduur. Dit is echter niet een definitie die voor alle EU-arbeidsmigranten geldt. Is bijvoorbeeld iemand die zes jaar in Nederland verblijft geen arbeidsmigrant meer? Of geldt dit vanaf tien jaar? Daarnaast is het de vraag of een kortverblijvende arbeidsmigrant die net iets meer dan 130 procent van het wettelijk minimumloon verdient, ook niet meer als (kwetsbare) arbeidsmigrant moet worden gezien. Omdat in dit onderzoek voornamelijk naar inkomen is gekeken en niet naar verblijfsduur - hoewel hier wel voor wordt uitgesplitst op verschillende plaatsen - is de groep die in hoofdstuk 3 tot en met 9 centraal staat niet exact gelijk aan de definitie van het Aanjaagteam. Om die reden spreken we liever over EU-burgers met een bepaald inkomen.

Bovendien merken we op dat het begrip arbeidsmigrant vaak een negatieve connotatie heeft. De arbeidsmigrant wordt vaak beschouwd als een bron van overlast en mensen die onder erbarmelijke omstandigheden leven. Onze respondenten lijken op de hoogte te zijn van dit negatieve beeld over de arbeidsmigrant. Tijdens het uitvoeren van het veldwerk is er bewust voor gekozen om respondenten aan te spreken als EU-burgers die wonen, werken en leven in Nederland in plaats van hen als het vaak negatief opgevatte 'arbeidsmigrant' te bestempelen. Als we willen dat arbeidsmigranten als volwaardige en geen tweederangsburgers worden beschouwd dan is het ook van belang om te kijken naar hoe we over deze mensen spreken en schrijven. Bovendien is het vreemd dat de ene EU-burger een arbeidsmigrant wordt genoemd en de andere EU-burger een kennismigrant, terwijl logischerwijs beide groepen 'arbeid' als migratiemotief hebben. En beiden hebben in principe dezelfde rechtspositie. Het zijn van een EU-burger zorgt ervoor dat zij bepaalde rechten hebben waardoor zij in Nederland mogen werken zonder werkvergunning of zonder dat ze aan andere regelgeving hoeven te voldoen. Toch verkeert de ene EU-burger niet in dezelfde positie als de andere. Over het algemeen hebben in Nederland verblijvende EU-burgers met een betere arbeidsmarktpositie een hoger inkomen en zijn zij minder kwetsbaar dan EU-burgers aan de onderkant van de arbeidsmarkt in laagbetaalde banen. Kortom, een onderscheid naar arbeidsmarktpositie of inkomen lijkt dan ook het meest voor de hand liggend.

Tot slot is er ook een praktische reden om te spreken over EU-burgers in plaats van EU-arbeidsmigranten. In dit rapport vergelijken we EU-burgers met verschillende inkomens. De groep met een lager inkomen zou wellicht gerekend kunnen worden tot wat vaak bedoeld wordt met EU-arbeidsmigranten. De groep met een hoger inkomen in dit onderzoek echter niet. Analyse naar inkomen laat zien dat de groep respondenten met een hoger inkomen zeer divers is. Het betreft daarom niet een eenduidige groep kennismigranten of expats. Om die reden is het logisch om die groep als EU-burgers met een hoger inkomen te benoemen. Omdat door het hele rapport vergelijkingen worden gemaakt op basis van inkomen is het voor de leesbaarheid van het rapport beter om, in plaats van EU-arbeidsmigranten en EU-burgers met een inkomen van minder of meer dan 130 procent van het wettelijk minimumloon te spreken over EU-burgers met een laag inkomen versus EU-burgers met een hoger inkomen.

Een belevingsonderzoek

Bij het lezen van de resultaten van dit onderzoek is het van belang om te beseffen dat het een belevingsonderzoek betreft. De resultaten van dit onderzoek gaan in het bijzonder over de tevredenheid met verschillende levensdomeinen van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon.

De beleving van de respondenten zal niet altijd overeenkomen met de werkelijkheid. Tijdens het afnemen van de vragenlijst kwam vaak naar voren dat veel respondenten niet goed op de hoogte zijn van hun eigen situatie, bijvoorbeeld wanneer het gaat over registratie en/of zij zorgtoeslag ontvangen. Eén van de redenen hiervoor kan zijn dat een deel van deze respondenten in Nederland werkzaam is voor een uitzendbureau dat veel voor hen regelt. Zo zijn bijvoorbeeld uitzendbureaus die aangesloten zijn bij de ABU verplicht om internationale werknemers een aanbod te doen voor een zorgverzekering. Ook wordt de registratie als niet-ingezetene (in de RNI) of als ingezetene in het bevolkingsregister bij veel grotere uitzendbureaus gefaciliteerd voor Europese werknemers. In deze gevallen maakt de werkgever een afspraak bij bijvoorbeeld een RNI-loket en regelt vervoer. Vervolgens moeten alle personen wel individueel aan het loket komen en wordt hun identiteit vastgesteld zonder tussenkomst van de werkgever. Registratiegegevens

(o.a. BSN) worden ook altijd aan de persoon verstrekt en nooit aan de werkgever, de persoon is hier ook persoonlijk verantwoordelijk voor.

Een ander aspect waarbij rekening gehouden dient te worden bij een belevingsonderzoek is dat er ook culturele effecten kunnen zijn. Bij het vragen naar de tevredenheid van een persoon, maakt een individu altijd een vergelijking met zijn eigen ervaringen en referentiekader. Het is goed mogelijk dat personen een redelijk positieve beleving van het leven in Nederland hebben wanneer zij uit een achtergestelde positie in het land van herkomst komen. Ook bij het oordelen over de manier waarop de Nederlandse samenleving is ingericht kan de cultuur een rol spelen. Zo kunnen er bijvoorbeeld grote verschillen zijn in het vertrouwen in instituties gebaseerd op ervaringen in het land van herkomst. Daar waar mogelijk worden vertekeningen in de resultaten voortkomend uit verschillen in de culturele beleving benoemd. Dit is echter niet altijd duidelijk. In vervolgonderzoek zou hier meer aandacht voor kunnen komen.

De beleving van respondenten zegt vooral iets over de manier waarop zij hun positie ervaren maar zegt bijvoorbeeld niet zoveel over hun “objectieve” kwetsbaarheid en afhankelijkheid. Het is goed mogelijk dat veel EU-burgers met een laag inkomen relatief tevreden zijn, maar dat zij ook kwetsbaar zijn voor baan- en woning verlies vanwege hun arbeidsmarktpositie.

Afbakening en weergave van de doelgroepen

Dit onderzoek is gericht op in Nederland verblijvende EU-burgers, derdelanders van buiten de EU/EFTA en ontheemde Oekraïners. Bij de afbakening van de doelgroep EU-burgers is uitgegaan van de definitie die door het Aanjaagteam is geformuleerd te weten: iemand die afkomstig is uit een ander EU-land en die tijdelijk in Nederland verblijft en hier werkzaam is (Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten, 2020). Meer specifiek richt dit onderzoek zich op wat het Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten (IPA) kwetsbare arbeidsmigranten noemt: EU-burgers en derdelanders, die voor werk en korter dan vijf jaar in Nederland verblijven, en ten hoogste 130 procent van het wettelijk minimumloon (WML) verdienen (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2023).³ De indruk bestaat dat ondanks de verschillen in rechtspositie er grote parallellen bestaan tussen verschillende groepen aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Sinds de toetreding van Polen (2004), Bulgarije en Roemenië (beiden 2007) tot de Europese Unie, zijn steeds meer migranten naar andere Europese landen, waaronder Nederland, getrokken om te gaan werken (Seidler et al., 2023). De afgelopen jaren zijn ook steeds meer arbeidsmigranten uit andere landen van buiten de EU (eventueel gedetacheerd via een EU-land zoals Polen) naar Nederland gekomen om te werken. In de onderzoeksopzet voor 2024 is ervoor gekozen om ook ontheemde Oekraïners mee te nemen in het onderzoek. De reden hiervoor is dat zij vaak een vergelijkbare arbeidsmarktpositie lijken te hebben als andere kwetsbare arbeidsmigranten. Vanwege praktische redenen is ervoor gekozen om de resultaten voor EU-burgers (hoofdstuk 3 tot en met 9) en derdelanders en ontheemde Oekraïners (hoofdstuk 10) los van elkaar te presenteren. De reden hiervoor is ook dat er veel meer EU-burgers bevraagd zijn dan Oekraïners en derdelanders en dat er grote verschillen zijn in de rechtspositie en motieven om naar Nederland te komen.

Bij het presenteren van de resultaten over EU-burgers (hoofdstuk 3 tot en met 9) is ervoor gekozen om telkens te vergelijken tussen de groep met een inkomen van maximaal 130 procent van het

³ Jaarrapport IPA 2023

minimumloon en de groep met een hoger inkomen. De groep met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon noemen wij in dit rapport de doelgroep of EU-burgers met een laag inkomen. De groep met een hoger inkomen wordt gepresenteerd als vergelijkingsgroep. Er is daarbij geen onderscheid gemaakt naar verblijfsduur. Echter, dit gebeurt wel in veel aanvullende uitsplitsingen. Hierdoor is het toch mogelijk om te kijken naar verschillen tussen EU-burgers met een laag inkomen die hier korter en die hier langer verblijven. In hoofdstuk 10 wordt gerapporteerd over derdelanders en ontheemde Oekraïners met een inkomen van 130 procent van het wettelijk minimumloon en hoe hun positie zich verhoudt ten opzichte van EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen.

De survey

De kern van dit onderzoek bestaat uit een grootschalige survey. De hiervoor gehanteerde survey is ontwikkeld door Risbo. Bij het ontwikkelen van de survey is uitgegaan van de thema's waar de adviezen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten op gericht zijn. Het betreft de thema's arbeid, wonen, registratie, informatie en gezondheid. Deze thema's zijn aangevuld met het thema 'waardering'. Het is van belang te weten in hoeverre EU-arbeidsmigranten zich gewaardeerd voelen in Nederland. De adviezen van het Aanjaagteam zijn er immers op gericht om te voorkomen dat arbeidsmigranten worden beschouwd als tweederangsburgers. De manier waarop in Nederland werkzame EU-burgers zich in Nederland gewaardeerd voelen zien we als een belangrijke indicator voor de maatschappelijke positie. We kunnen uiteindelijk een ontwikkeling in kaart brengen wanneer we de positie voor meerdere jaren monitoren op de thema's waarop de meeste inzet wordt gepleegd.

Vergelijkbaarheid

Zoals gezegd, is er bij het opstellen van de vragenlijst zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande en gevalideerde vragen van bijvoorbeeld het SCP, CBS en TNO. Veel vragen met betrekking tot wonen zijn gebaseerd op het WoON-onderzoek. Voor arbeid is gekeken naar de Enquête Beroepsbevolking (EBB) en de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA). Ook is er veelvuldig gebruik gemaakt van vragen uit de Survey Integratie Migranten (SIM) en vaker toegepaste vragensets zoals de Mental Health Inventory-5 (MHI-5). De belangrijkste reden om zoveel mogelijk vragen uit bestaande vragenlijsten over te nemen is dat dit de mogelijkheid biedt om de uitkomsten uit dit onderzoek één-op-één te vergelijken met het Nederlands gemiddelde of met andere groepen in de samenleving.

Op verschillende plekken in dit rapport worden de uitkomsten uit deze studie geduid met de uitkomsten van de onderzoeken waarop de vragenlijst gebaseerd is. Daarbij worden vergelijkingen gemaakt met verschillende groepen. Bij het doen van vergelijkingen zijn we afhankelijk van de groepen die onderscheiden worden in het onderzoek waarop een specifieke vraag gebaseerd is. Bij het maken van vergelijkingen is telkens gekeken naar groepen die het beste overeenkomen met de sociaaleconomische positie of herkomst van de doelgroepen uit dit onderzoek.

Kernvragen en additionele vragen

Vanwege de lengte van de vragenlijst is ervoor gekozen om een onderscheid te maken naar kernvragen en additionele vragen. Alle deelnemers aan de vragenlijst kregen altijd de kernvragen voorgelegd. De additionele vragen zijn verdeeld in drie delen. De respondenten kregen naast de kernvragen altijd één van de drie sets met additionele vragen. Op deze manier kon de vragenlijst aanzienlijk ingekort worden. Een gevolg van deze opzet is dat niet alle vragen door evenveel personen zijn beantwoord. Wanneer bij het bespreken van de resultaten staat benoemd dat

vragen door een derde van de respondenten zijn beantwoord, dan betreft het de resultaten van een aanvullende vraag die niet door iedereen beantwoord is.

Beschikbare talen en testen

De vragenlijst is in het Nederlands ontwikkeld en vervolgens vertaald naar acht andere talen, te weten Engels, Bulgaars, Spaans, Hongaars, Pools, Roemeens, Turks en Oekraïens. Hiermee is geprobeerd de drempel tot deelname zo laag mogelijk te maken. Nadat de vragenlijst is vertaald, is de vragenlijst getest door studenten met een voor dit onderzoek relevante moedertaal. De vragenlijst is verder getest tijdens twee buurtevenementen in Rotterdam en Den Haag onder Poolse en Bulgaarse personen. Naar aanleiding van deze testsessies zijn laatste aanpassingen gedaan en is de vragenlijst definitief gemaakt.

Anonimiteit en incentive

Deelname aan het onderzoek was anoniem. Dit houdt in dat in de vragenlijst niet is gevraagd naar namen, adressen of andere direct herleidbare persoonsgegevens. Er is ook niet gevraagd naar de namen van werkgevers of huiseigenaren. Onder deelnemers aan de vragenlijst werden drie tablets verloot. Om kans te maken op een tablet dienden deelnemers aan het eind van de vragenlijst hun emailadres achter te laten. Dit emailadres is volledig gescheiden opgeslagen van de antwoorden op de vragenlijst. Er bestaat geen mogelijkheid om de emailadressen en antwoorden aan elkaar te koppelen.

Manieren van dataverzameling

Respondenten zijn op verschillende manieren benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek. Een groot gedeelte van de respons is verzameld door fysiek op vindplekken aanwezig te zijn met een meertalig team van veldwerkers.

Behalve fysieke dataverzameling vond een deel van de dataverzameling online plaats via verschillende kanalen. De meeste online respons is afkomstig via Facebook/Instagram. Om een zo groot mogelijk publiek te bereiken zijn in augustus en september 2024 betaalde advertenties uitgezet gericht op personen behorende tot de doelgroep(en) die in Nederland verbleven en werkzaam waren in sectoren waarin veel arbeidsmigranten actief zijn (Decisio, 2022a t/m 2022d). Een ander deel van de online werving verliep via de website workinnl.nl. Op deze overheidswebsite, die gericht is op nieuwkomers in Nederland, is een banner geplaatst met een oproep om de vragenlijst in te vullen. Vanuit de brancheverenigingen ABU en NBBU is onder aangesloten leden een oproep uitgegaan om aandacht te vragen voor het onderzoek en het bericht te verspreiden onder internationale werknemers. Tot slot is gebruik gemaakt van het Share My Voice-panel. Dit is een onderzoekspanel dat is opgezet door het Kenniscentrum Arbeidsmigranten. In tabel 1.1 is een overzicht gegeven van het aantal respondenten per ingezette methode en het aandeel van het totaal dat per wervingsmethode is gevonden.

Tabel 1.1: Aantal respondenten naar wervingskanaal

	n	%
Totaal	4.214	100
Vindplaatsen	2.045	49
Facebook/Instagram	939	22
Workinn.nl	287	7
ABU-NBBU	225	5
Share My Voice-panel	718	17

Bron: Risbo

Opzet van het veldwerk

De uitkomsten van dit onderzoek zijn grotendeels gebaseerd op grootschalig veldwerk dat heeft plaatsgevonden tussen 1 juni 2024 en 8 oktober 2024. In deze periode hebben 2.045 personen op locatie deelgenomen aan de survey. Op die locaties zijn personen aangesproken, zoveel mogelijk in de eigen taal, is hen uitgelegd wat het doel van het onderzoek is en hoe hun privacy wordt gegarandeerd. Vervolgens zijn de potentiële deelnemers aan het onderzoek gevraagd om de vragenlijst in te vullen. Dit kon op door ons meegebrachte tablets of op de eigen telefoon van de respondent. De veldwerkers hadden behalve tablets ook flyers mee in verschillende talen met daarop een QR-code die leidde naar de vragenlijst. Deelnemers konden de vragenlijst zelfstandig invullen. De veldwerkers waren beschikbaar voor vragen en opmerkingen.

Met de locaties waar het veldwerk werd uitgevoerd is zoveel als mogelijk van tevoren contact gezocht en om toestemming gevraagd aan de eigenaar/beherende instantie voor het afnemen van vragenlijsten. De afname van vragenlijsten vond zoveel mogelijk in de buitenruimte of gemeenschappelijke ruimtes binnen woonlocaties plaats. Om de privacy van respondenten - en de veiligheid van de veldwerkers - te waarborgen werden geen privévertrekken betreden.

Bij het uitvoeren van onderzoeken naar gevoelige onderwerpen bestaat altijd het gevaar dat sociaalwenselijke antwoorden worden gegeven. Wanneer er sprake is van een sterke afhankelijkheid van de werkgever kan een respondent er uit angst bijvoorbeeld voor kiezen een rooskleuriger beeld te schetsen dan werkelijk ervaren wordt. In dit onderzoek is dit zoveel mogelijk geprobeerd te voorkomen door de vragenlijst volledig anoniem in te richten. Daarnaast zijn potentiële respondenten zoveel mogelijk aangesproken in de eigen taal, werd hen gewezen op de omgang met gegevens en is hen duidelijk gemaakt dat het een onafhankelijk onderzoek betreft. Ook kregen respondenten de mogelijkheid om de vragenlijst in te vullen op door ons meegebrachte tablets zodat zij niet hun eigen telefoon hoefden te gebruiken.

Veldwerklocaties

Het veldwerk heeft als doel om een zo representatief mogelijk beeld te krijgen van EU-burgers, ontheemde Oekraïners en derdelanders. Het veldwerk is geconcentreerd geweest in de provincies Zuid-Holland, Noord-Brabant, Limburg en Noord-Holland. Uit eerder onderzoek is bekend dat in deze provincies de meeste woonachtig zijn (KBA Nijmegen, 2020).

Binnen deze provincies is een vindplaatsgerichte methode toegepast waarbij naar plekken is gegaan waarvan verwacht werd dat er veel personen uit de doelgroep aangetroffen zouden worden. De meeste respondenten zijn geworven via grotere huisvestingslocaties verspreid over de eerdergenoemde provincies. Het betrof huisvestingslocaties met tussen de 50 en 300 inwoners afkomstig uit verschillende landen. Hier zijn zowel EU-burgers als derdelanders geworven. De

overgrote meerderheid van de bezochte huisvestingslocaties had een SNF-keurmerk.⁴ Sommige huisvestingslocaties waren eigendom van één werkgever/uitzendbureau. Bij andere locaties werd er door meerdere werkgevers/uitzendbureaus woonruimte gehuurd. In totaal zijn er 43 verschillende woonlocaties bezocht.

Behalve dat bij huisvestinglocaties is gekeken, is er ook veldwerk verricht op andere locaties. In totaal is er veldwerk verricht in 34 gemeenten, bij 43 verschillende huisvestingslocaties, 6 taalscholen, 6 evenementen, 3 spreekuren, 8 Oekraïense opvanglocaties, 3 werkgevers, 2 ambassades, Eindhoven Airport en in de openbare ruimte.

Dataopschoning en analyse

Na afronding van het veldwerk is begonnen met opschonen van de data. In totaal is de vragenlijst door 4.214 mensen ingevuld. Een deel van de respondenten heeft de vragenlijst echter niet volledig ingevuld of heeft antwoorden gegeven die niet (kunnen) kloppen. Een eerste stap is dan ook om de data op te schonen waarbij onvolledige vragenlijsten zijn verwijderd. Bij het bespreken van de resultaten zijn alleen vragenlijsten meegenomen waarbij respondenten minimaal antwoord hebben gegeven over hun inkomen, arbeidsmarktpositie en woonpositie. In een tweede stap zijn studenten en andere niet-werkenden of personen waarvan het inkomen niet bekend is, uit het bestand verwijderd. Dit omdat het onderzoek zich richt op werkenden en het inkomen nodig is om te bepalen tot welke groep men behoort. Ook mensen waarvan de nationaliteit niet vastgesteld kon worden, zijn niet meegenomen in de analyses. Hetzelfde geldt voor personen waarvan de verblijfsduur onbekend is. Werkzoekenden zijn wel in het analysebestand behouden, omdat de indruk bestaat dat zij primair vanwege redenen die samenhangen met werk in Nederland verblijven.

Tabel 1.2: Opschoning van de respons

	N	%
Totale Respons	4.214	100
Niet ver genoeg ingevuld	777	18
Studenten/geen inkomen te bepalen	141	3
Geen nationaliteit te bepalen/verblijfsduur onbekend	254	6
Valide respons	3.042	72

Bron: Risbo

De resultaten in dit rapport hebben betrekking op 3.042 personen afkomstig uit de EU, derde landen of Oekraïne. Het grootste deel van de verwijderde respons heeft betrekking op personen die de vragenlijst niet ver genoeg ingevuld hebben. Nog eens bijna 10 procent van de respons is uitgesloten omdat zij niet tot de doelgroep behoren, er geen inkomen, nationaliteit of verblijfsduur bekend is. In hoofdstuk 3 wordt meer uitgebreid ingegaan op de samenstelling van de groep EU-burgers die hebben deelgenomen aan de vragenlijst. In hoofdstuk 10 wordt hetzelfde gedaan voor derdelanders en ontheemde Oekraïners.

In tabel 1.3 wordt meer uitgebreid ingegaan op de (valide) respons per wervingskanaal en de verdeling van respondenten tussen de doelgroep en vergelijkingsgroep.

⁴ SNF staat voor Stichting Normering Flexwonen. Huisvesting die dit keurmerk draagt, dient aan bepaalde voorwaarden te voldoen. De norm kent de onderdelen bezetting, ruimte, daglicht en verwarming, sanitair, hygiëne, voorzieningen, (brand)veiligheid, onderhoud en beheer en informatievoorziening. Zie ook <https://www.normeringflexwonen.nl/de-norm>

Tabel 1.3: respons per wervingskanaal naar valide respons en doelgroep/vergelijkingsgroep (n & %)

	Respons	Valide respons	% Valide respons	% Doelgroep (valide respons)	% Vergelijkingsgroep
Totaal	4.214	3.042	72,2	77,4	22,6
Vindplaatsen	2.045	1.523	74,5	88,1	11,9
Facebook	939	598	63,7	59,0	41,0
Workinn.nl	287	156	54,4	61,5	38,5
ABU-NBBU	225	147	65,3	91,8	8,2
Share My Voice	718	618	86,1	38,4	61,6

Bron: Risbo

De valide respons is 72,2 procent (3.042 personen) ten opzichte van de totale respons. Hiervan behoort meer dan drie op de vier personen qua inkomen tot de doelgroep. Uit de tabel komt naar voren dat het grootste deel van de respondenten is geworven via de fysieke vindplaatsen. Meer dan de helft van de valide respons is fysiek op locatie geworven (1.523 personen). Van de groep respondenten die op deze manier is geworven, behoort bijna 90 procent qua inkomen tot de doelgroep van dit onderzoek. De overige tien procent behoort tot de vergelijkingsgroep. De valide respons onder deelnemers die via het Share my voice-panel zijn geworven is het hoogst (86,1 procent). Een groot deel van deze respondenten (61,6 procent) behoort qua inkomen tot de vergelijkingsgroep. Met andere woorden, het betreft relatief veel respondenten met een inkomen van meer dan 130 procent van het wettelijk minimumloon. Van de groep die via ABU/NBBU is geworven behoort meer dan 90 procent qua inkomen tot de doelgroep van het onderzoek. Het absolute aantal valide respons dat via dit kanaal is geworven is relatief klein.

1.4 Representativiteit

Om de uitkomsten van het surveyonderzoek te duiden en op waarde te schatten is de representativiteit van de onderzoeksgroep een belangrijk criterium. In elk onderzoek waarbij het doel is om iets te kunnen zeggen over de populatie (de gehele doelgroep waar het onderzoek op is gericht) is representativiteit van belang. Immers, de zeggingskracht van de onderzoeksresultaten is beperkt als deze resultaten alleen voor een specifiek deel van de populatie geldig zijn.

In algemene zin kan worden gesteld dat de grootte van de onderzoeksgroep, de steekproefmethode en de variëteit van de onderzoeksgroep van invloed zijn op de representativiteit. Idealiter wordt er uit een "bekende" stabiele, totale populatie een aselechte of systematische steekproef getrokken en worden alleen de personen in deze steekproef bevroegd. In theorie is het mogelijk om een steekproef te trekken uit de Basis Registratie Personen (BRP). Dit is echter kostbaar, tijdrovend en naar verwachting niet representatief voor onze specifieke doelgroep: EU-burgers die vanwege een arbeidsmotief naar Nederland zijn gekomen, een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon (WML) hebben en korter dan vijf jaar in Nederland zijn.

Op basis van de CBS-migrantenmonitor zijn er statistieken bekend over de groep EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML. Uit de migrantenmonitor wordt duidelijk dat een meerderheid van de groep EU-burgers met een laag inkomen als niet-ingezetene in Nederland verblijft. Dit maakt het trekken van een aselechte steekproef op basis van de BRP problematisch. De BRP bestaat uit twee delen, het ingezetene deel en het niet-ingezetene deel. Iemand wordt een ingezetene na inschrijving bij de gemeente waar hij/zij woont. Niet-ingezetenen zijn personen die zich in de Registratie Niet-Ingezetenen hebben ingeschreven als iemand met een tijdelijke

relatie met Nederland. Van de ingezetenen in de BRP is over het algemeen bekend waar zij wonen. Voor de groep die als niet-ingezetene in de BRP staat geregistreerd is het opgegeven adres veelal onbetrouwbaar. Het is bekend dat de data in de RNI vervuild is, bijvoorbeeld omdat personen zich niet hoeven uit te schrijven bij vertrek uit Nederland en er niet uitvoerig gecontroleerd wordt op de juistheid van de adressen en gegevens. De onvolledigheid van de BRP vanwege het ontbreken van betrouwbare informatie over niet-ingezetenen maakt het voor dit onderzoek niet mogelijk om een representatieve steekproef te trekken.

Een andere mogelijkheid is een vindplaatsgerichte dataverzamelmethode. Met deze methode worden respondenten gezocht op locaties waar op basis van bestaande kennis wordt verwacht de doelgroep aan te treffen. Door dit op een groot aantal verschillende plaatsen en op verschillende tijdstippen te doen, mag worden verwacht dat er een valide dwarsdoorsnede van de doelgroep in het onderzoek is betrokken. Indien mogelijk en nodig kunnen door middel van weging nog kleine correcties in de onderzoeksgroep worden doorgevoerd. De data die binnen dit onderzoek zijn verzameld, worden gekenmerkt door een (zeer) omvangrijke onderzoeksgroep en de grote variatie (in bijvoorbeeld leeftijd, geslacht, verblijfsduur, nationaliteit etc.) van de onderzoeksgroep. Het is in theorie mogelijk om bij eventuele verschillen in de verdeling over deze kenmerken tussen de onderzoeksgroep en de doelgroep te corrigeren voor eventuele vertekeningen door weging toe te passen. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat bekend is wat de samenstelling (naar genoemde achtergrondkenmerken) is van de doelgroep van kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen. De meest betrouwbare statistiek die beschikbaar is en inzicht geeft in de samenstelling van de groep EU-burgers met een laag inkomen is de CBS-migrantenmonitor. Echter, deze is niet gedetailleerd en compleet genoeg om te gebruiken als weeginstrument. Zo ontbreken er (gedetailleerde) gegevens over de samenstelling van de groep EU-burgers naar geslacht, leeftijd en verblijfsduur (van niet-ingezetenen). Het toepassen van weging op basis van de CBS-migrantenmonitor is daardoor incompleet en niet zinvol.

Nog niet eerder is in Nederland op deze schaal onderzoek gedaan naar de groep kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen. Hoewel het een belevingsonderzoek betreft, is er op dit moment geen betere bron om te kijken hoe het met deze mensen gaat, dan henzelf. Door op veel verschillende locaties en tijdstippen data te verzamelen is zo goed mogelijk geprobeerd tot een representatieve onderzoeksgroep te komen. Deze werkwijze heeft er zeer waarschijnlijk toe geleid dat het onderzoek representatief is voor onze specifieke doelgroep (zie paragraaf 1.1). Het betreft dan de groep EU-burgers die legaal werkzaam is in loondienst binnen beroepen aan de “onderkant” van de arbeidsmarkt. Een kanttekening daarbij is dat wij makkelijker/beter in contact kwamen met grote en middelgrote uitzendbureaus die op het eerste gezicht legaal te werk gaan. Dit betekent ook dat het onderzoek waarschijnlijk in veel mindere mate representatief is voor arbeidsmigranten die informeel of illegaal werk doen en via malafide uitzendbureaus in Nederland werkzaam zijn. Mogelijk dat deze groep wel via andere wervingskanalen heeft deelgenomen aan het onderzoek.

Naar onze mening is dit geen tekortkoming. Met dit onderzoek is juist geprobeerd om in kaart te brengen hoe het gaat met de gemiddelde EU-burger die in het reguliere, legaal georganiseerde deel van de onderkant van de arbeidsmarkt actief is. Van de malafide uitzendbureaus is immers al bekend dat zij illegaal handelen, werknemers slecht en onheus bejegen en dat er veel misstanden plaatsvinden. Onderzoek waarbij ingegaan wordt op de aard en omvang van misstanden waarmee kortverblijvende EU-burgers aan de onderkant van de arbeidsmarkt mee te vragen krijgen, vraagt een geheel andere insteek van het onderzoek.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 volgt een kort overzicht van de beleidscontext waarbinnen dit onderzoek is uitgevoerd. Dat hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op het jaarrapport van het Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten (IPA). In hoofdstukken 3 tot en met 9 wordt uitgebreid ingegaan op de positie van EU-burgers die in Nederland werkzaam zijn. Achtereenvolgens staan de thema's arbeid, registratie, wonen, gezondheid, informatie en 'waardering en toekomst' centraal. In hoofdstuk 10 wordt ingegaan op de positie van derdelanders en ontheemde Oekraïners. In de conclusie van het rapport (hoofdstuk 11) wordt daar waar mogelijk de positie van EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners met elkaar vergeleken.

2. Beleidscontext

In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de beleidscontext waarbinnen dit onderzoek is uitgevoerd en welke maatregelen er momenteel of binnenkort van kracht zijn die erop gericht zijn om de positie van arbeidsmigranten te verbeteren. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op het jaarrapport van het Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten (IPA).

Aantallen

Op basis van de CBS-migrantenmonitor is bekend dat er op 31-12-2022 anderhalf miljoen werkende EU-burgers en derdelanders in Nederland zijn.⁵ Hiervan heeft ongeveer een derde een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon (515.750 personen). Van deze personen zijn er 251.540 afkomstig uit de Europese Unie waarvan 200.820 uit één van de EU-11 landen. Ruim 263.000 werkenden met een laag inkomen in Nederland zijn afkomstig uit zogenaamde derde landen waaronder Oekraïners (23.520 personen) en Turken (21.660) relatief grote groepen vormen.

Aanjaagteam

In 2020 is door het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten onder leiding van Emile Roemer een serie aanbevelingen gedaan om de positie van arbeidsmigranten in Nederland te verbeteren en misstanden tegen te gaan (Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten, 2020). De kern van het advies is dat arbeidsmigranten behandeld moeten worden als gelijkwaardige en volwaardige deelnemers van de samenleving en dat de regelgeving hierop ingericht moet zijn. De adviezen richten zich op een betere bescherming van arbeidsmigranten via regelgeving op het gebied van onder andere werk en huisvesting, waarbij een grotere rol voor de overheid is vereist. Hierna volgt een kort overzicht van de verschillende maatregelen die recentelijk van kracht geworden zijn of die op korte termijn (naar verwachting) ingevoerd zullen worden. Bij de eerste herhaalmeting van dit onderzoek zal gekeken worden of er verschuivingen in de positie waargenomen worden op de terreinen waarop maatregelen toegepast zijn.

2.1 Maatregelen Aanjaagteam

Het doel van de aanbevelingen van het Aanjaagteam is om de in Nederland verblijvende arbeidsmigranten volwaardig te kunnen laten deelnemen aan de samenleving. Daarnaast is de intentie om uitbuiting van werknemers te bestrijden, slechte huisvesting aan te pakken en oneerlijke concurrentie op de arbeidsmarkt te voorkomen. Met dit uitgangspunt zijn op zeven thema's concrete maatregelen geformuleerd. Deze thema's zijn: 'arbeidsmigranten en beleid', 'werk', 'registratie', 'huisvesting', 'zorg en welzijn', 'handhaving en toezicht' en 'informatie en dienstverlening'. Zowel in dit hoofdstuk als in het verdere rapport worden grofweg dezelfde thema's gehanteerd.

Om de aanbevelingen in de praktijk te brengen is het Interdepartementaal Projectteam Arbeidsmigranten (IPA) opgericht.

⁵ In de migrantenmonitor wordt onderscheid gemaakt naar EU-, EFTA- en derde landen. In dit hoofdstuk worden burgers uit EFTA-landen niet besproken. Het betreft in totaal 1.030 EFTA-burgers met een laag inkomen.

“Het IPA is organisatorisch werkzaam onder verantwoordelijkheid van de minister van SZW (opdrachtgever: DG-Werk), waarbij in de aansturing wordt gewerkt met een DG-Stuurgroep met vertegenwoordigers van alle betrokken departementen: SZW, BZK, VWS, LNV, EZK en J&V. Het interdepartementale projectteam bestaat uit beleidsmedewerkers, die in hun ministerie belast zijn met het betreffende beleid en/of het intern afstemmen van beleidsmaatregelen die voortvloeien uit het rapport van het Aanjaagteam. De ministeries zijn zelf verantwoordelijk voor de implementatie van de aanbevelingen op het eigen beleidsterrein en onderhouden daartoe ook de contacten met de voor hen relevante stakeholders.” (IPA Position Paper, 2022)

Enkele maatregelen en wetten zijn al geïmplementeerd. Een groot deel start later, is nog in ontwikkeling of wordt momenteel onderzocht. Hierna wordt per thema uiteengezet welke concrete maatregelen in verregaande ontwikkeling of geïmplementeerd zijn.

Arbeidsmigranten en beleid

Op het gebied van beleid zijn twee maatregelen geformuleerd, namelijk het oprichten van een netwerk sleutelpersonen en het ontwikkelen van een ondersteuningsprogramma VNG. Het doel van deze twee maatregelen is om arbeidsmigranten meer te betrekken bij en in het beleid, door bij het ontwikkelen van (nieuw) beleid rekening te houden met de doelgroep en het af te stemmen op hun leefwereld en behoeften.

- **Netwerk sleutelpersonen arbeidsmigranten**
Het netwerk bestaat uit personen die dagelijks in contact zijn met EU-arbeidsmigranten en directe hulp aan hen verlenen, bijvoorbeeld via zorg- en welzijnsorganisaties of vakbonden. Drie doelen van het netwerk zijn (1) het verzamelen van ervaringen bij arbeidsmigranten, (2) het toetsen van beleidsinitiatieven en -richtingen bij arbeidsmigranten, en (3) het onder de aandacht brengen van initiatieven en informatie vanuit de (Rijks)overheid.
- **Ondersteuningsprogramma VNG**
Sinds april 2022 worden gemeenten door het ondersteuningsteam arbeidsmigranten van de VNG ondersteund om op het gebied van arbeidsmigranten tot een samenhangend beleid en regionale samenwerking tussen gemeenten te komen. Daarnaast wordt op verschillende thema's (in werkgroepen) kennis ontwikkeld en gecommuniceerd richting gemeenten en worden workshops georganiseerd. Verder worden er trainingen en webinars georganiseerd.

Werk

In het advies van het Aanjaagteam wordt uitgebreid stilgestaan bij de rol van de uitzendbureaus. De drie geformuleerde doelen zijn (1) het aanpakken van misstanden in de uitzendsector, (2) eerlijk werk garanderen en (3) gezond en veilig werk bevorderen.

Een belangrijke maatregel op het gebied van werk, is het toelatingsstelsel voor bestaande en startende uitleners (uitzendbureaus). Deze wet zou per 2026 in werking treden maar is uitgesteld. Een ander deel van de maatregelen wordt nog onderzocht. Nu al van toepassing zijn de cao-afspraken voor uitzendkrachten en de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD).

- In de ABU en NBBU CAO's voor uitzendkrachten is een inkomensgarantie van tenminste het wettelijk minimumloon (WML) in de eerste twee maanden afgesproken en is bepaald dat er geen schulden kunnen worden opgebouwd voorafgaand aan de start van het werk. Ook is rondom huisvesting die gehuurd wordt van de uitzender, afgesproken dat de uitzendkracht bij beëindiging van de uitzendovereenkomst vier weken de tijd krijgt om de huisvesting te verlaten. Deze afspraken gelden voor de sectoren waar dit in de cao is geregeld, zoals de uitzend- en vleessector, maar zijn nog niet van toepassing op alle sectoren waarin veel arbeidsmigranten in Nederland werkzaam zijn.
- Om ervoor te zorgen dat Nederlandse bedrijven die zakendoen in het buitenland, rekening houden met mensenrechten, werkomstandigheden en milieu, moeten bedrijven inzichtelijk maken wat er gebeurt in hun keten, misstanden bespreekbaar maken en oplossen. Momenteel wordt er (Europese) IMVO-wetgeving gemaakt waarin deze verplichting wettelijk wordt geregeld, zodat slechte omstandigheden sneller geïdentificeerd en voorkomen worden. De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) is op 5 januari 2023 in werking getreden. De richtlijn verplicht bedrijven om te rapporteren over de impact van hun activiteiten op mens en milieu, en zo te zorgen voor meer transparantie.

Registratie

Arbeidsmigranten kunnen als ingezetene of als niet-ingezetene in de Basisregistratie Personen (BRP) ingeschreven staan. Arbeidsmigranten moeten staan ingeschreven in de BRP om aanspraak te kunnen maken op bepaalde rechten. Bij een verwacht verblijf korter dan vier maanden, kunnen arbeidsmigranten zich als niet-ingezetene laten inschrijven bij de RNI (registratie voor niet-ingezetenen). Het komt voor dat arbeidsmigranten die toch langer dan vier maanden in Nederland verblijven, ten onrechte als niet-ingezetene geregistreerd blijven staan of dat arbeidsmigranten niet melden wanneer zij Nederland weer verlaten. Maatregelen zijn erop gericht om de registratie te verbeteren.

- Sinds oktober 2022 kunnen niet-ingezetenen vrijwillig een tijdelijk verblijfsadres en contactgegevens in de BRP registreren, zodat contact met hen kan worden opgenomen en hen er bijvoorbeeld aan herinneren zich als ingezetene te laten registreren bij langer verblijf. Een groot deel van de arbeidsmigranten laat inderdaad een verblijfsadres registreren. 40 gemeenten ontvangen nu lijsten met tijdelijke verblijfsadressen.
- In 2023 is de mogelijkheid tot voorinschrijving voor niet-ingezetenen gerealiseerd, waarmee de benodigde gegevens al vóór de afspraak bij het RNI-loket digitaal ingevuld kunnen worden. Daarmee kunnen overtypfouten worden voorkomen, wordt het inschrijfproces bij de loketten versneld, kunnen contactgegevens vooraf geverifieerd worden via sms of e-mail en wordt de wachttijd voor arbeidsmigranten verminderd.

Huisvesting

Het Aanjaagteam concludeert dat als het gaat om huisvesting, er voor EU-arbeidsmigranten en derdelanders te weinig locaties zijn, de kwaliteit slecht is en dat ze vaak afhankelijk zijn van werkgevers voor huisvesting. Drie door het Aanjaagteam geformuleerde doelen zijn (1) het verbeteren kwaliteit van de huisvesting, (2) meer huisvesting realiseren en (3) het versterken van de huurpositie van arbeidsmigranten. De meeste concrete maatregelen gaan over het zorgen voor een betere kwaliteit van de huisvestingslocaties. ontheemde Oekraïners hebben onder Richtlijn Tijdelijke Bescherming toegang tot gemeentelijke opvang.

- **Kwaliteit huisvesting**

De Wet goed verhuurderschap stelt vanaf juli 2023 een landelijke basisnorm voor goed verhuurderschap, waarmee gemeenten ongewenst verhuurgedrag zoals woondiscriminatie, intimidatie, onredelijke servicekosten en een te hoge borg, tegen te gaan. Voor arbeidsmigranten zijn er extra regels waar verhuurders en verhuurbemiddelaars zich aan moeten houden, zoals het scheiden van de huur- en arbeidsovereenkomsten en het informeren in begrijpelijke taal.

In aanvulling op de algemene regels, kunnen gemeenten een verhuurvergunning instellen, waarin voorwaarden voor de verhuur aan arbeidsmigranten kunnen worden gesteld. Ook moet iedere gemeente op 1 januari 2024 een meldpunt hebben waar anoniem en kosteloos meldingen kunnen worden gedaan van ongewenst verhuurgedrag. Ter ondersteuning bij toezicht en handhaving van de wet krijgen gemeenten eenmalig 9,2 miljoen euro in 2023 en structureel 12,4 miljoen. Ook via de Omgevingswet, die in 2024 in werking is getreden, worden eisen gesteld aan de kwaliteit van huisvesting.

- **Hoeveelheid huisvesting**

Via het programma Een thuis voor iedereen wordt gewerkt aan voldoende betaalbare woningen voor alle aandachtsgroepen. In het programma is opgenomen dat alle gemeenten vanaf 2023 werken aan integrale en regionaal afgestemde 'woonzorgvisies' waarmee invulling wordt gegeven aan de woon-, zorg- en ondersteuningsbehoefte van alle aandachtsgroepen, waaronder arbeidsmigranten. De eerste regio's zouden medio 2024 klaar zijn. Aandachtspunt hierbij is dat gemeenten vanwege problemen met het systeem van registratie weinig zicht hebben op de aantallen arbeidsmigranten.

- **Betere huurpositie**

Met de inwerkingtreding van de Wet goed verhuurderschap is de loskoppeling van de huur- en arbeidsovereenkomst verplicht gesteld.

Zorg en welzijn

Om de toegang tot de zorg voor arbeidsmigranten te verbeteren, hebben zorgverzekeraars de afgelopen jaren maatregelen genomen. Eind 2022 hebben Zorgverzekeraars Nederland (ZN) en de ministeries van SZW en VWS een convenant ondertekend. Dit convenant legt een gezamenlijke commitment vast om de toegang tot zorg voor arbeidsmigranten te verbeteren, op het gebied van de zelfredzaamheid en onafhankelijkheid van arbeidsmigranten, de verantwoordelijkheden van werkgevers en de verantwoordelijkheden van zorgaanbieders.

- Verlengde zorgfaciliteiten zijn noodzakelijk om ervoor te zorgen dat mensen niet onverzekerd zijn als ze hun baan verliezen. Met het beëindigen van de arbeidsovereenkomst vervalt ook de zorgverzekeringplicht. Dankzij Subsidierегeling medisch noodzakelijke zorg aan onverzekerden (sinds 2022 in werking) kunnen onverzekerde arbeidsmigranten toch de noodzakelijke medische zorg vergoed krijgen. 60% tot 70% van de zorggebruikers heeft een niet-Nederlandse nationaliteit. Het lijkt erop dat zorgverleners de weg naar deze regeling beter weten te vinden.

- Zorgverzekeraars hebben al veel stappen gezet om de toegang tot zorginformatie te verbeteren, zoals het zonder DigiD kunnen inloggen in de online omgeving om zaken rondom de zorgverzekering te bekijken en te regelen, het gemakkelijker voor arbeidsmigranten om een DigiD aan kunnen vragen, betere voorlichting in relevante talen.
- In het zorgconvenant is afgesproken dat zorgverzekeraars zorgaanbieders actiever aanspreken op onterechte weigering of behandeling van arbeidsmigranten.
- Het ministerie van VWS heeft in 2023 met Pharos afspraken gemaakt over het verzamelen, verrijken en delen van kennis en expertise wat betreft de gezondheidszorg aan arbeidsmigranten.
- Via het Plan van Aanpak kwetsbare dakloze EU-burgers wordt extra aandacht besteed aan deze doelgroep, aan de hand van pilots voor kortdurende opvang en het ontwikkelen van een checklist gelijke behandeling voor dakloze EU-burgers. Deze maatregelen zijn echter minder relevant voor de deelnemers in dit onderzoek.

Handhaving en toezicht

Maatregelen rondom handhaving en toezicht richten zich voornamelijk op het beschikbaar stellen van budget en het verbeteren van samenwerkingen. Een deel ervan hangt samen met maatregelen die nog in werking moeten treden, en zijn daarmee nog niet van toepassing.

Voorbeelden van maatregelen zijn meer onaangekondigde inspecties van huisvesting en landelijke en lokale samenwerkingsverbanden.

Informatie en dienstverlening

Onder het thema Informatie en dienstverlening vallen twee doelen, namelijk (1) betere toegang tot informatie, dienstverlening en recht en (2) het verruimen van de mogelijkheden tot integratie. De belangrijkste maatregel die al van toepassing is, is de ontwikkeling in Landelijk dekkende informatievoorziening.

- Het effectief bereiken van arbeidsmigranten vraagt om gerichte en duidelijke informatie, hulp en dienstverlening in de eigen taal en op het juiste moment. Het is belangrijk om informatievoorziening, hulp en dienstverlening dicht bij de arbeidsmigrant te organiseren. Daarom is het ministerie van SZW begin 2024 gestart met het project Work in NL. De kern van het project bestaat uit het coördineren van goede ondersteuning voor arbeidsmigranten in alle 35 arbeidsmarktregio's. Onderdeel van het project zijn onder andere het opzetten van fysieke en mobiele informatiepunten, digitale informatievoorziening en specialistische hulp. Het ministerie van SZW verbindt alle betrokken partijen en organiseert in iedere regio een goede structuur om arbeidsmigranten beter te ondersteunen.

3. De onderzoekspopulatie EU-burgers

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de respondenten die aan het onderzoek hebben meegewerkt en die voldoen aan de selectiecriteria. Dat betekent dat het EU-burgers zijn die werken, ze zijn op basis van hun inkomen verdeeld in twee groepen. De situatie van deze groep staat centraal in de hoofdstukken 4 tot en met 9.

In de tabellen 3.1 tot en met 3.3 is de onderzoekspopulatie nader bekeken op een aantal achtergrondkenmerken, daar is naast het totaal ook een onderscheid gemaakt tussen EU-burgers met een lager inkomen (tot 130 procent van het wettelijk minimumloon) en EU-burgers met een hoger inkomen (meer dan 130 procent van het wettelijk minimumloon).

Tabel 3.1: Achtergrondkenmerken respondenten, deel 1

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444	100	1.944	100	500	100
Geslacht	2.416		1.925		491	
Man	1.365	56,5	1.095	56,9	270	55,0
Vrouw	1.051	43,5	830	43,1	221	45,0
Leeftijd	2.416		1.921		495	
16-24 jaar	493	20,4	462	24,0	31	6,3
25-34 jaar	867	35,9	711	37,0	156	31,5
35-44 jaar	588	24,3	403	21,0	185	37,4
45-54 jaar	352	14,6	255	13,3	97	19,6
55-68 jaar	116	4,8	90	4,7	26	5,3
Geboorteland	2.441		1.942		499	
Polen	1.261	51,7	1.048	54,0	213	42,7
Bulgarije	333	13,6	223	11,5	110	22,0
Roemenië	514	21,1	431	22,2	83	16,6
Rest EU-11 ⁶	185	7,6	152	7,8	33	6,6
Rest EU-27 ⁷	148	6,1	88	4,5	60	12,0

Bron: Risbo

In totaal hebben 2.444 personen een (nagenoeg) volledige vragenlijst ingevuld. Daarvan hebben er 1.944 een inkomen tot 130 procent van het wettelijke minimumloon, 500 personen verdienen meer dan 130 procent van het wettelijk minimumloon.

Het aandeel mannen is met 57 procent groter dan het aandeel vrouwen, 43 procent. De verdeling is in beide onderzoeksgroepen vergelijkbaar.

Eén op de vijf respondenten is 24 jaar of jonger. Ruim een kwart is 25 tot 34 jaar, een kwart is tussen de 35 en 44 jaar. 15 procent is tussen de 45 en 54 jaar, een klein deel is ouder dan 55 jaar.

⁶ De groep 'Rest EU-11' met een inkomen van minder dan 130%WML bestaat uit Hongaren (n=50), Letten (n=28), Slovenen (n=28), Litouwers (n=24), Tsjechen (n=14) en Kroaten (n=8).

⁷ De groep 'Rest EU-27' met een inkomen van minder dan 130% WML bestaat uit voor het grootste deel uit Spanjaarden (n=39), Portugezen (n=21) en Italianen (n=10).

Bij de respondenten met lager inkomen is een groter deel jonger dan 25 jaar, de groep van 35 tot 44 jaar is juist kleiner bij respondenten met een lager inkomen.

Ongeveer de helft van de respondenten is geboren in Polen. Eén op de vijf is geboren in Roemenië en 14 procent is geboren in Bulgarije. Een klein deel, 8 procent komt uit één van de overige EU-11 landen.⁸ De overige 6 procent komt uit en van de andere EU-27 landen.⁹ Van de respondenten met een lager inkomen is een groter deel afkomstig uit Polen of Roemenië, het aandeel Bulgaren en mensen uit een van de andere EU-27 landen is kleiner in de groep met een laag inkomen.

Tabel 3.2: Achtergrondkenmerken respondenten, deel 2

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444	100	1.944	100	500	100
Verblijfsduur NL ¹⁰	2.444		1.944		500	
4 maanden of korter	467	19,1	441	22,7	26	5,2
5-12 maanden	365	14,9	329	16,9	36	7,2
1 tot 3 jaar	438	17,9	385	19,8	53	10,6
3 tot 5 jaar	394	16,1	307	15,8	87	17,4
5 jaar of langer	780	31,9	482	24,8	298	59,6
Gezinssamenstelling	2.314		1.827		487	
Alleenstaand zonder kinderen	938	40,5	831	45,5	107	22,0
Alleenstaand met kind(eren)	221	9,6	168	9,2	53	10,9
Gezin zonder kinderen	641	27,7	508	27,8	133	27,3
Gezin met kinderen	514	22,2	320	17,5	194	39,8

Bron: Risbo

Ongeveer één op de vijf respondenten woont vier maanden of korter in Nederland, bijna een derde woont langer dan vijf jaar in Nederland. Hier is een duidelijk verschil in de twee onderzoeksgroepen. Van de respondenten met een lager inkomen is een groter deel kort in Nederland. Zo is 23 procent hier korter dan 4 maanden, terwijl dit bij de respondenten met een hoger inkomen 5 procent is. Het deel dat langer dan vijf jaar in Nederland is, is bij de personen met een laag inkomen 25 procent, bij de respondenten met een hoger inkomen is 60 procent langer dan vijf jaar in Nederland.

Van alle respondenten is 40 procent alleenstaand en is 10 procent alleenstaand met kinderen. Ruim een kwart van de respondenten heeft een partner en geen kinderen, 22 procent van de respondenten heeft een gezin met kinderen. Ook hier is er een groot verschil tussen de twee groepen, van de respondenten met een lager inkomen is een groter deel alleenstaand zonder

⁸ Naast Polen, Roemenië, Bulgarije behoren Estland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië tot de EU-11 landen.

⁹ Het gaat om België, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Malta, Luxemburg, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Zweden. Nederlanders zijn niet in het onderzoek meegenomen.

¹⁰ Respondenten is gevraagd naar hun laatste onafgebroken verblijf in Nederland. Bij de vraagstelling is aan respondenten expliciet uitgelegd dat een vakantie naar het land van herkomst niet als afgebroken verblijf wordt gezien maar dat het op- en neer reizen voor bijvoorbeeld seizoenswerk hier wel onder valt. Er is geen harde definitie gekozen voor onafgebroken/afgebroken verblijf in Nederland. De lezer dient zich te beseffen dat de gerapporteerde verblijfsduur de opgegeven verblijfsduur van respondenten is en deze niet geverifieerd kan worden met de geregistreerde verblijfsduur in de BRP.

kinderen, het deel alleenstaanden met kinderen is wel vergelijkbaar. Ook het aantal gezinnen zonder kinderen is vergelijkbaar, het aandeel gezinnen met kinderen is veel kleiner in de groep met een lager inkomen.

Tabel 3.3 Achtergrondkenmerken respondenten, deel 3

	N	Totaal		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%	n	%
Opleidingsniveau	N	2.429		1.935		494	
	Tot en met basisonderwijs	170	7,0	155	8,0	15	3,0
	Voortgezet onderwijs	980	40,3	855	44,2	125	25,3
	(Middelbaar) Beroepsonderwijs	604	24,9	522	27,0	82	16,6
	Universiteit/hoger onderwijs	675	27,8	403	20,8	272	55,1
Migratiemotief	N	2.444		1.944		500	
	Economisch	1643	67,2	1331	68,5	312	62,4
	Betere toekomst	674	22,8	517	26,6	157	31,4
	Met partner mee	379	12,8	313	16,1	66	13,2
	Gevlucht voor oorlog	15	0,5	10	0,5	5	1,0
	Anders	244	8,3	160	8,2	84	16,8

Bron: Risbo

Vier op de tien respondenten heeft een opleiding op het voortgezet onderwijs, dit is de grootste groep. Ongeveer een kwart heeft een diploma in het middelbaar onderwijs en iets meer dan een kwart heeft een opleiding in het hoger onderwijs afgerond. Een klein deel (7 procent) heeft alleen de basisschool afgemaakt. Bij de respondenten met een lager inkomen heeft een groter deel een diploma in het voortgezet of middelbaar onderwijs dan in de groep met een hoger inkomen. Eén op de vijf respondenten uit de groep met een lager inkomen heeft een opleiding in het hoger onderwijs, in de groep met een hoger inkomen heeft een aanzienlijk groter deel in hoger onderwijsdiploma, 55 procent.

Aan de respondenten is de vraag voorgelegd met welke reden zij naar Nederland zijn gekomen. Daarbij was het mogelijk om meer dan één reden te noemen, het totaal van de antwoorden telt daarom op tot meer dan 100 procent. De belangrijkste reden is om naar Nederland te komen is economisch, het werk, twee op de drie noemt dit motief. Een betere toekomst wordt door 22 procent genoemd en 13 procent is met hun partner mee naar Nederland gekomen. De verschillen tussen de respondenten met een lager en een hoger inkomen zijn niet opvallend groot.

In tabel 3.4 staat welk deel van de respondenten in Nederland is met hun partner en of kinderen. In de rijen staat de gezinssamenstelling, voor elk van deze groepen is in de kolommen beschreven welk deel met het hele gezin in Nederland is, welk deel alleen in Nederland is en welk deel met een deel van het gezin in Nederland is, en hoe dit verschilt tussen de inkomensgroepen. Deze vraag is niet gesteld aan alleenstaanden.

Tabel 3.4: Gezinsamenstelling van gezinnen in het onderzoek*

	Totaal N=1.320			<130% WML N=955			>130% WML N=365		
	Hele gezin	Alleen in NL	Deel van gezin	Hele gezin	Alleen in NL	Deel van gezin	Hele gezin	Alleen in NL	Deel van gezin
Alleenstaand, met kinderen	22,7	56,9	20,4	16,6	63,8	19,6	43,8	33,3	22,9
Gezin zonder kinderen	66,7	33,3		66,7	33,3		66,9	33,1	
Gezin met kinderen	60,5	21,6	17,8	51,5	28,5	20,1	75,3	10,5	14,2

Bron: Risbo

*Vraag niet gesteld aan alleenstaanden

Van de alleenstaanden met kinderen, is 23 procent hier met het hele gezin en is 57 procent alleen in Nederland, van 20 procent is nog een deel van het gezin niet in Nederland. Bij de groep met een lager inkomen is een groter deel alleen in Nederland dan in de groep met een hoger inkomen.

Van de respondenten zonder kinderen is twee derde deel samen in Nederland, één op de drie is alleen in Nederland. Hier is geen verschil tussen respondenten met een lager en respondenten met een hoger inkomen.

Van de gezinnen met kinderen is 61 procent hier met het hele gezin, 22 procent is alleen in Nederland en van 18 procent is een deel van het gezin (nog) niet in Nederland. In de groep met een lager inkomen is de helft hier met het hele gezin, in de groep met een hoger inkomen is drie kwart hier met het hele gezin.

In tabel 3.5 zijn de vragen ‘Hoe lang bent u onafgebroken in Nederland?’ en ‘Wanneer kwam u voor het eerst naar Nederland?’ tegen elkaar afgezet. Hiermee wordt inzichtelijk wie er ook vóór het huidige verblijf al eens in Nederland heeft gewerkt.

Tabel 3.5: Welk deel is van de respondenten voor het huidige verblijf al in Nederland geweest

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	eerste keer	eerder geweest	eerste keer	eerder geweest	eerste keer	eerder geweest
4 maanden of korter	60,8	39,2	60,3	39,7	69,2	30,8
5 tot 12 maanden	71,8	28,2	72,3	27,7	66,7	33,3
1 tot 3 jaar	65,5	34,5	67,5	32,5	50,9	49,1
3 tot 5 jaar	66,2	33,8	68,1	31,9	59,8	40,2
5 jaar of langer	61,2	38,8	64,5	35,5	55,7	44,3

Bron: Risbo

Van de personen die korter dan vier maanden in Nederland zijn, heeft 39 procent eerder al in Nederland gewerkt. Er is geen eenduidig verband tussen de huidige verblijfsduur en het deel van

de respondenten dat al eens eerder in Nederland heeft gewerkt. Over de hele lijn heeft 28 tot 39 procent al eens eerder in Nederland gewerkt. Er is wel een aantal verschillen tussen de twee inkomensgroepen. Van de respondenten met een laag inkomen die hier korter dan 4 maanden zijn, is een groter deel al in Nederland geweest. Dat is opvallend, omdat van de respondenten met een lager inkomen die hier langer zijn juist een kleiner deel eerder in Nederland is geweest, dan bij de groep met een hoger inkomen.

4. Arbeidsmarktpositie

Regelmatig verschijnen er nieuwsberichten over de arbeidsomstandigheden van EU-burgers in Nederland: zij worden vaak onterecht op staande voet ontslagen¹¹, de werkomstandigheden zijn te zwaar volgens de inspectie¹² en zij zijn vaker slachtoffer van ongelukken op het werk¹³. Het Aanjaagteam richt zich dan ook op het aanpakken van misstanden binnen de uitzendsector, het garanderen van eerlijk werk en het bevorderen van een gezond en veilig werkklimaat. Op dit moment zijn er al cao-afspraken voor uitzendkrachten van toepassing, zoals een inkomensgarantie van het wettelijk minimumloon (WML) in de eerste twee maanden voor EU-burgers. In dit hoofdstuk bekijken we de arbeidsmarktpositie van EU-burgers in de vorm van de werksituatie en de ervaren tevredenheid met het werk.

Belangrijkste uitkomsten

- 70 procent van de EU-burgers met een laag inkomen heeft tijdelijke contracten; een derde van de Nederlanders heeft een flexibele arbeidsrelatie. EU-burgers hebben dus vele malen vaker een en flexibel contract dan gemiddeld.
- Hoe langer een EU-burger in Nederland verblijft, hoe vaker zij een vast contract hebben voor werk. Echter blijft het uitzendbureau de meest voorkomende werkgever.
- Een derde van de EU-burgers met een laag inkomen is te hoog opgeleid voor het werk dat zij momenteel uitvoeren.
- EU-burgers maken relatief veel overuren vergeleken met gemiddelde Nederlander, maar krijgen dit vaak niet uitbetaald. 75 procent van de EU-burgers met een laag inkomen krijgt de overuren altijd uitbetaald.
- De meerderheid EU-burgers (meer dan 50 procent) is tevreden met werk, maar relatief gezien blijft de tevredenheid achter bij het Nederlands gemiddelde (79 procent) en in vergelijking met laagopgeleide Nederlanders (77 procent).
- Tevredenheid stijgt bij langere verblijfsduur in Nederland. De tevredenheid ligt het laagst bij EU-burgers in de dienstverlening en schoonmaaksector (resp. 39 en 49 procent) en het hoogst bij EU-burgers die in de bouwsector werken (68 procent).
- Percentage EU-burgers die arbeidsconflict heeft met werkgever ligt twee keer zo hoog als bij gemiddelde Nederlander (15 vs. 7 procent).
- Derde van EU-burgers met laag inkomen is bang om baan te verliezen, angst op baanverlies is het grootst in de bouwsector en in de logistiek, transport, glas- land- en tuinbouwsectoren (resp. 43 en 38 procent).

4.1 Werksituatie

In tabel 4.1 staat de werksituatie van in Nederland werkzame EU-burgers weergegeven, uitgesplitst naar inkomen.

¹¹ <https://nos.nl/artikel/2540928-jaarlijks-duizenden-arbeidsmigranten-op-staande-voet-ontslagen-vaak-onterecht>

¹² <https://nos.nl/artikel/2540046-arbeidsinspectie-eist-maatregelen-pakketdiensten-werkomstandigheden-te-zwaar>

¹³ <https://nos.nl/artikel/2534679-arbeidsmigranten-vaker-slachtoffer-van-dodelijke-ongelukken-op-het-werk>

Tabel 4.1: werksituatie van EU-burgers naar inkomen (n & %)

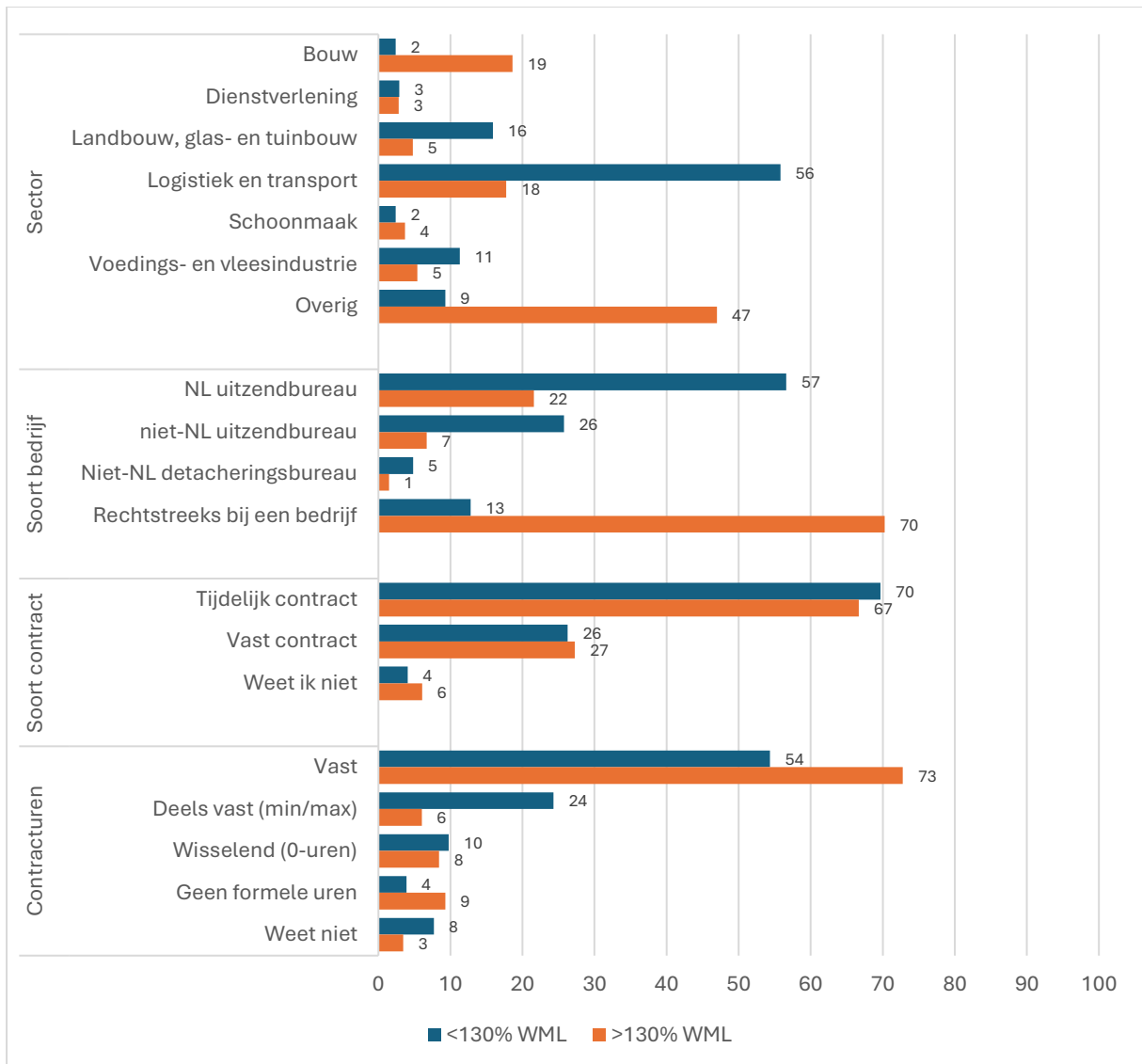
	EU <130% WML		EU >130% WML	
	n	%	n	%
Totaal	1.916	100	492	100
Loondienst	1.733	90,4	341	69,3
ZZP/ondernemer	23	1,2	132	26,8
Informeel werk	15	0,8	2	0,4
Werkzoekend	81	4,2	7	1,4
Overig	64	3,3	10	2,0

Bron: Risbo

Negen op de tien EU-burgers met een laag inkomen is in loondienst. Een klein deel is werkzoekend (4,2 procent). In vergelijking met de groep met een hoger inkomen valt op dat het aandeel personen in loondienst kleiner en het aandeel ZZP'ers/ondernemers met 27 procent veel groter is.

Het is mogelijk dat door de manier waarop het veldwerk is uitgevoerd, er een selectieve groep is gesproken bestaande uit EU-burgers met een laag inkomen die in loondienst zijn. Overigens valt het op dat wanneer wordt gekeken naar de groep ZZP'ers/ondernemers als geheel, de overgrote meerderheid (85 procent) een inkomen boven 130 procent van het minimumloon heeft.

In figuur 4.1 staat voor de EU-burgers weergegeven in welke sectoren zij werkzaam zijn. Daarbij is wederom onderscheid gemaakt naar inkomen. Voor de personen in loondienst is opgenomen bij wat voor soort bedrijf zij werken, het soort contract dat zij hebben en wat voor soort contracturen zij hebben.

Figuur 4.1: Arbeidskenmerken van EU-burgers naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Veelal werkzaam in de logistiek

Meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen (56 procent) is werkzaam in de logistiek en transportsector (56 procent). Andere sectoren waarin relatief veel EU-burgers met een laag inkomen werken zijn de land- glas- en tuinbouw (16 procent) en de voedings- en vleesindustrie (11 procent). Van de groep met een hoger inkomen werkt het grootste deel in overige sectoren (bijvoorbeeld ICT of de financiële sector).

Werkend via een (Nederlands of niet-Nederlands) uitzendbureau

Het grootste deel van de EU-burgers met een laag inkomen dat in loondienst is, is werkzaam voor een Nederlands uitzendbureau (57 procent). Ruim één op de vier werkt voor een niet-Nederlands uitzendbureau (26 procent) of bij een detachingsbureau dat buiten Nederland is gevestigd (5 procent). Het aandeel dat rechtstreeks bij een bedrijf in dienst is, is met 13 procent relatief beperkt. Dit geldt in het bijzonder wanneer dit vergeleken wordt met de groep met een hoger inkomen. Daarvan is 70 procent rechtstreeks bij een bedrijf in dienst. Het aandeel met een hoger inkomen dat via een Nederlands of niet-Nederlands uitzendbureau werkt is met respectievelijk 22 procent en 7 procent veel kleiner in vergelijking met de lagere inkomensgroep.

Er dient opgemerkt te worden dat tijdens het veldwerk bij veel respondenten onduidelijkheid bestond over waar hun werkgever precies gevestigd is. Dit komt bijvoorbeeld doordat veel respondenten in het land van herkomst geworven zijn om in Nederland te komen werken door Nederlandse uitzendbureaus. Ook zijn er veel Nederlandse uitzendbureaus met vestigingen in bijvoorbeeld Polen waardoor de formele standplaats van de werkgever voor de werknemer niet altijd duidelijk is.

Vaak werkzaam met een tijdelijk dienstverband

EU-burgers met een laag inkomen hebben in zeven op de tien gevallen een tijdelijk dienstverband. Het percentage met een vast contract (26 procent) is veel lager. Hetzelfde beeld zien we ook onder EU-burgers met een hoger inkomen, van hen heeft 67 procent een tijdelijk dienstverband en 27 procent een vast contract.

Meestal (deels) vaste uren

Ruim de helft van de EU-burgers met een laag inkomen heeft vaste uren. Nog eens bijna een kwart (24 procent) heeft een contract waarbij sprake is van deels vaste uren, bijvoorbeeld in de vorm van een min/max contract.¹⁴ Eén op de tien EU-burgers met een laag inkomen heeft een 0-uren of oproepcontract. Binnen de hogere-inkomensgroep heeft een veel groter percentage vaste uren (73 procent) en minder vaak een contract waarbij sprake is van een wisselend aantal werkuren.

Duiding arbeidskenmerken

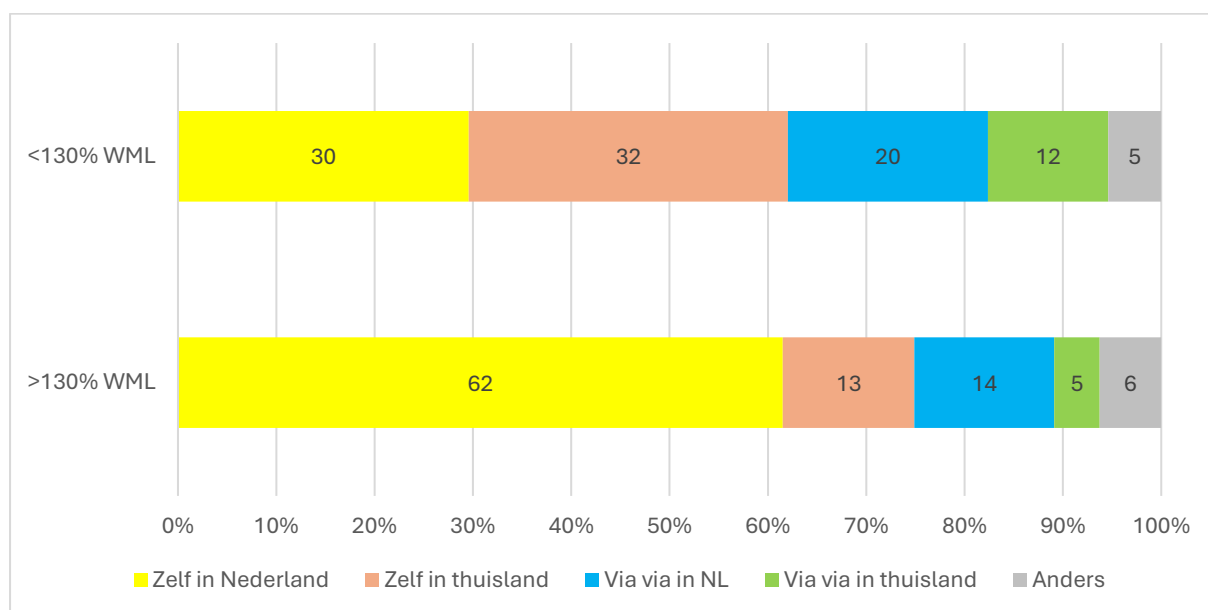
In Nederland heeft 33,6 procent van de werknemers in 2022 een flexibele arbeidsrelatie.¹⁵ Dit houdt in dat zij een tijdelijk contract hebben of een flexibel aantal uren per week werken. Van de groep EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon heeft 70 procent een tijdelijk contract. Bij de groep met een hoger inkomen heeft iets meer dan de helft een vast aantal uren dat zij werken per week. EU-burgers met een laag inkomen hebben meer dan twee keer zo vaak een flexibele arbeidsrelatie in vergelijking met de gemiddelde werknemer in Nederland. Uit onderzoek van Dagevos et al. (2022) komt naar voren dat 26 procent van de Polen in Nederland in de leeftijd van 25-74 jaar een tijdelijk dienstverband heeft. De resultaten uit dit onderzoek wijzen erop dat een veel groter deel van de EU-burgers met een laag inkomen (waaronder Polen) in Nederland werkzaam zijn binnen een flexibele arbeidsrelatie.

¹⁴ Bij een min/max contract is er minimum en maximum aantal uren afgesproken dat de werknemer per periode kan werken. Dit biedt iets meer zekerheid dan een 0-uren of oproepcontract.

¹⁵ <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-brede-welvaart-en-de-sustainable-development-goals/monitor-brede-welvaart-en-de-sustainable-development-goals-2023/sdg-s/sdg-s/sdg-8-2-arbeid-en-vrije-tijd#:~:text=Passend%20en%20zinvol%20werk%20is,verdienen%20om%20rond%20te%20komen.>

Banen vaak zelf gevonden in Nederland of in thuisland

Aan de respondenten is gevraagd op welke wijze zij hun huidige baan hebben gevonden (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2: Manier waarop huidige baan is gevonden naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Bijna twee derde van de EU-burgers met een laag inkomen heeft zelf hun huidige baan gevonden, dan wel in Nederland (30 procent) of in het land van herkomst (32 procent). Iets minder dan een derde van de groep heeft via-via een baan gevonden, in Nederland (20 procent) of in het land van herkomst (12 procent). Van de groep met een hoger inkomen heeft een veel groter deel zelf werk vanuit Nederland gevonden (62 procent).

Derde van EU-burgers met laag inkomen is te hoog opgeleid voor huidige werk

In tabel 4.2 wordt ingegaan op de vraag of het werk past bij het opleidingsniveau van de respondenten.

Tabel 4.2: Aansluiting werk bij opleidingsniveau en aantal werkzame dagen naar inkomen (n & %)

		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%
Passend werk	Ja	217	34,7	112	57,1
	Nee, te hoog opgeleid	236	37,8	41	20,9
	Nee, te laag opgeleid	21	3,4	5	2,6
	Ja, anders opgeleid	97	15,5	28	14,3
	Weet niet	54	8,6	10	5,1

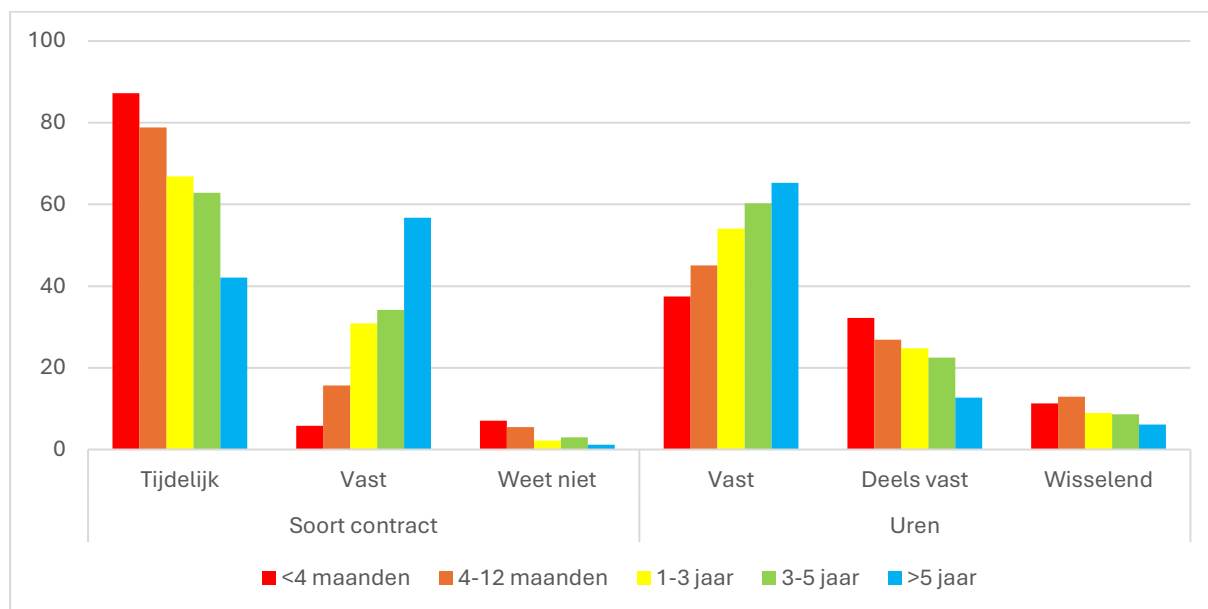
Bron: Risbo

Iets meer dan een derde van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan dat het werk past bij de opleiding die zij gevolgd hebben. Een nog iets groter deel geeft aan te hoog opgeleid te zijn voor hun huidige baan (37,8 procent). Iets meer dan vijftien procent geeft dat het werk past bij het opleidingsniveau, maar dat zij ergens anders voor opgeleid zijn. De groep met een hoger inkomen

geeft veel vaker aan dat het werk past (57,1 procent) en is veel minder vaak overgekwalificeerd (20,9 procent).

Arbeidskenmerken naar verblijfsduur

In figuur 4.3 en figuur 4.4 is voor een aantal arbeidskenmerken uitgesplitst of er verschillen bestaan naarmate personen langer in Nederland verblijven.

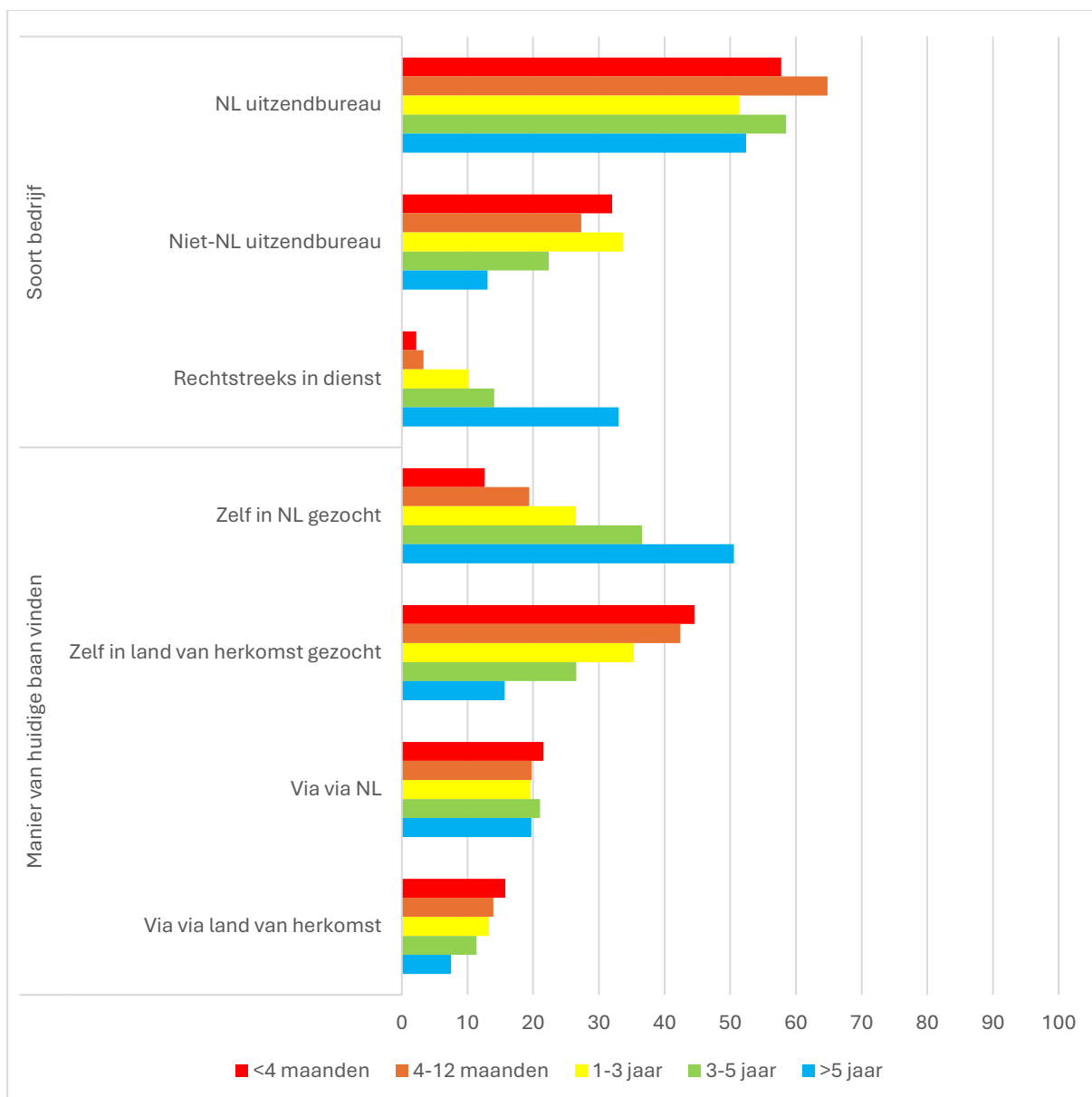

Figuur 4.3: Soort contract en uren naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

Bron: Risbo

Uit figuur 4.3 komt naar voren dat naarmate EU-burgers met een laag inkomen langer in Nederland verblijven, zij steeds vaker een vast contract hebben en minder vaak een tijdelijk contract. Hetzelfde geldt voor het soort contracturen. Naarmate men langer in Nederland is, heeft men steeds vaker een vast contract en minder flexibelere uren.

In figuur 4.4 is gekeken naar het soort bedrijf en de manier waarop de huidige baan in Nederland is gevonden.

Figuur 4.4: Soort bedrijf en manier waarop de huidige baan is gevonden naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

Bron: Risbo

Ook hier zien we grote verschuivingen naarmate EU-burgers met een laag inkomen langer in Nederland verblijven. Zo werken EU-burgers die langer dan 5 jaar in Nederland verblijven steeds vaker in loondienst dan de andere groepen. Echter blijft de meerderheid van langer verblijvende EU-burgers met een laag inkomen ook na 5 jaar werkzaam voor een Nederlands uitzendbureau.

Van de EU-burgers met een laag inkomen die langer dan 5 jaar in Nederland verblijven heeft de helft zelf hun huidige baan gezocht vanuit Nederland. De mate waarin men de huidige baan vanuit het land van herkomst vindt (zelf of via-via) neemt af bij een langer verblijf in Nederland.

Meestal contract voor 5 werkdagen per week, overwerk komt vaak voor

In tabellen 4.3 tot en met 4.6 wordt ingegaan op (voorwaarden voor) overwerken en of EU-burgers betalen services en diensten aan de werkgever.

Tabel 4.3: Aantal werkzame dagen naar inkomen (n & %)

		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%
Aantal dagen werkzaam p/w volgens contract	1 dag	16	1,3	3	0,9
	2 dagen	21	1,7	0	0,0
	3 dagen	77	6,2	20	6,0
	4 dagen	252	20,4	42	12,6
	5 dagen	839	67,8	262	78,4
	Meer dan 5 dagen	26	2,1	6	1,8

Meer dan twee derde van personen uit de doelgroep heeft een contract waarbij zij vijf dagen per week werken (67,8 procent) (zie tabel 4.3). Iets meer dan Eén op de vijf personen uit deze groep werkt vier dagen (20,4 procent). Het aandeel personen dat vijf dagen werkt is binnen de groep met een hoger inkomen groter (78,4 procent).

Voor de respondenten met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon is in tabel 4.4 gekeken in hoeverre dagen waar zij een contract voor hebben, afwijken van het gemiddelde aantal gewerkte dagen per week.

Tabel 4.4: Aantal werkdagen EU-burgers met max. 130% WML inkomen volgens contract en feitelijk gemiddeld aantal werkdagen per week vergeleken (%)¹⁶

		Feitelijk gemiddeld aantal werkdagen per week								N	%	
		1 dag	2 dagen	3 dagen	4 dagen	5 dagen	6 dagen	7 dagen	8 dagen			
Werkdagen volgens contract	1 dag	13	13			75				16	100	
	2 dagen	11	44	11	11	15		7		27	100	
	3 dagen	1	1	32	17	38	6	5	1	101	100	
	4 dagen			2	33	58	4	3		283	100	
	5 dagen	1			4	80	7	7	1	1.098	100	
	6 dagen		4			30	17	43	4	8	23	100
	7 dagen							80	20	5	100	

Bron: Risbo

In de tabel is met kleuren de afwijking tussen het aantal dagen dat in het contract is opgenomen en dat men daadwerkelijk werkt, visueel weergegeven. De groen gekleurde vlakken staan voor situaties waarbij het gewerkte aantal dagen overeenkomt met de dagen in het contract. De groep die 5 dagen werkt bestaat uit 1.098 personen. Van hen werkt 80 procent ook daadwerkelijk 5 dagen. We zien een ander beeld bij de groep die een contract voor vier dagen heeft. Van hen werkt

¹⁶ Het lijkt onwaarschijnlijk dat respondenten een formeel contract hebben waarin zij 6 of 7 dagen per week werken. Onder bepaalde voorwaarden is het mogelijk om legaal meer dan 40 uur/5 dagen per week te werken. Dit is afhankelijk van de duur van de overeenkomst en de situatie. De data die in de tabel gepresenteerd worden zijn gebaseerd op de antwoorden die respondenten zelf hebben achtergelaten en kunnen daarom niet geverifieerd worden op juistheid.

meer dan de helft 5 dagen per week. Ook voor de andere groepen geldt dat minder dan de helft het aantal dagen werkt dat in het contract is overeengekomen. Bijna altijd werken respondenten meer dagen dan in het contract staat opgenomen.

Duiding overwerken

Uit CBS-data is bekend dat van de totale werkzame beroepsbevolking 21 procent regelmatig overwerkt.¹⁷ Personen met een vaste arbeidsrelatie werken daarbij iets vaker over dan personen met een flexibele arbeidsrelatie. Het percentage EU-burgers met een laag inkomen dat overwerkt lijkt in die zin hoger dan gemiddeld. Bovendien gaat het bij de respondenten om structureel overwerk ten opzichte van het feitelijke contract. Het gemiddelde aantal uren dat de Nederlandse beroepsbevolking overwerkt is in 2023 1,3 uur. Onder arbeidsmigranten lijkt het bovendien om meer overuren gemiddeld per week te gaan.

Driekwart van EU-burgers met laag inkomen krijgt overuren uitbetaald

Uit tabel 4.4 bleek dat relatief veel respondenten overwerken. Deze respondenten is gevraagd of zij overwerk uitbetaald krijgen (zie tabel 4.5).

Tabel 4.5: Betaald overwerk naar inkomen (n & %)

		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%
Totaal		1.670	100	335	100
Betaald overwerk?	Ja	1.259	75,4	179	53,4
	Soms	163	9,8	26	7,8
	Nooit	96	5,7	109	32,5
	Weet niet	152	9,1	21	6,3

Bron: Risbo

Ruim driekwart van de respondenten met een laag inkomen krijgt overwerk altijd uitbetaald. Ongeveer tien procent krijgt soms overwerk uitbetaald en een klein deel krijgt nooit uitbetaald. Onder de groep met een hoger inkomen krijgt iets meer dan de helft overwerk altijd uitbetaald en bijna een derde nooit. Waarschijnlijk hangt dit verschil samen met een verschil in type baan en de afspraken die zijn gemaakt. Zo is het niet ongebruikelijk dat in banen waar het loon hoger ligt een tijd-voor-tijdregeling bestaat waarbij overuren niet financieel gecompenseerd worden. Sommige EU-burgers geven aan dat het voor hen niet duidelijk is waarom zij hun overwerk niet uitbetaald krijgen, bijvoorbeeld:

Ik begrijp niet waarom ik, ook al werk ik meer uren en werk ik langer dan de meesten, minder salaris heb dan de anderen.

Een andere EU-burger vertelt dat overuren niet formeel worden uitbetaald maar wel als vrije tijd kunnen worden opgenomen:

Overuren worden formeel niet uitbetaald, maar als mijn manager ermee instemt, kan ik ze registreren in het systeem en dan als vrije tijd opneem.

Merendeel EU-burgers betaalt geen vergoeding aan werkgever voor diensten/services

¹⁷ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85719NED/table?ts=1729779440830>

In veel onderzoek wordt melding gemaakt van arbeidsmigranten die verplicht zijn om bepaalde goederen of diensten af te nemen van werkgever voor grote bedragen. In dit onderzoek is daarom gevraagd aan respondenten of zij geld betalen aan hun werkgever in ruil voor bepaalde services en of zij de vergoeding redelijk vinden (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6: Vergoeding aan werkgever voor diensten of services naar inkomen (n & %)

		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%
Vergoeding voor diensten werkgever	Ja	260	15,7	18	3,9
	Nee	1398	84,3	443	96,1
Kosten redelijk?	Ja	71	27,7	-	
	Nee	124	48,4	-	
	Weet niet/wil niet zeggen	51	23,8	-	

Bron: Risbo

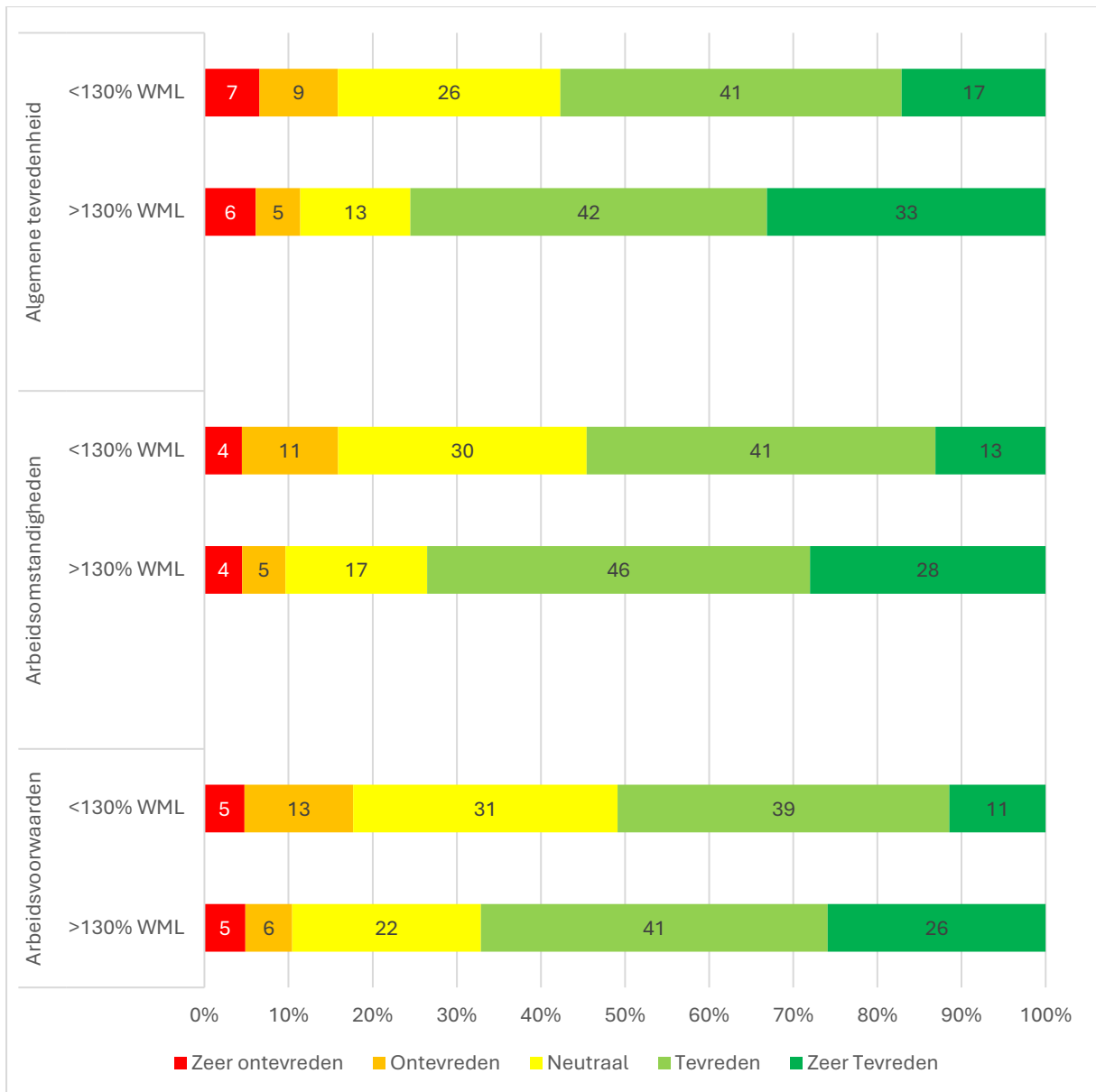
Het percentage dat diensten of services afneemt van de werkgever is onder EU-burgers met een laag inkomen 15,7 procent. Van deze groep vindt iets meer dan een kwart de kosten redelijk. Bijna de helft (48,4 procent) vindt de kosten te hoog voor wat ze ervoor terugkrijgen. De respondenten met een lager inkomen betalen het vaakst voor woonruimte en/of de zorgverzekering. Onder de groep met een hoger inkomen betalen slechts achttien personen (3,9 procent) een vergoeding voor diensten of services aan de werkgever.

4.2 Tevredenheid met werk

In deze paragraaf wordt dieper ingegaan op de tevredenheid van EU-burgers met hun werk, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden.

Ongeveer de helft EU-burgers tevreden met werk, arbeidsomstandigheden en -voorwaarden

In figuur 4.5 staat de tevredenheid van EU-burgers met hun werk in het algemeen, de arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden. Daarbij is telkens uitgesplitst naar EU-burgers met een inkomen van minder en meer dan 130 procent van het minimumloon.

Figuur 4.5: Teverdenheid met werk, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Voor alle vormen van tevredenheid zien we ongeveer hetzelfde beeld. Tussen de 50 en 58 procent van de EU-burgers met een laag inkomen is tevreden tot zeer tevreden met hun werk, de omstandigheden en voorwaarden waaronder zij werken. Iets meer dan een kwart is neutraal en vijftien tot achttien procent is (zeer) ontevreden.

De groep met een hoger inkomen is in vergelijking veel meer tevreden. Onder deze groep is het percentage (zeer) tevreden rond de 75 procent voor de verschillende aspecten. Het percentage dat (zeer) ontevreden is, ligt tussen de negen en elf procent. Het grote verschil zien we bij de tevredenheid naar arbeidsomstandigheden. Bij de groep met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon is 54 procent (zeer) tevreden, onder de groep met een hoger inkomen is dit 74 procent. Een verschil van 20 procentpunten.

Een aantal EU-burgers vertelt in de vragenlijst meer over hun tevredenheid met hun werk. Een van hen zegt bijvoorbeeld:

De mensen op mijn werk zijn erg aardig, ik heb veel geleerd in mijn werk. Maar mensen van het uitzendbureau hebben me overgeplaatst naar een andere baan, ook al was er nog plek bij mijn vorige baan. Het uitzendbureau stuurt hun vrienden, hun landgenoten, [naar mijn oude plek, red.].

Weer een andere EU-burger vertelt over de ervaring met de werktijden:

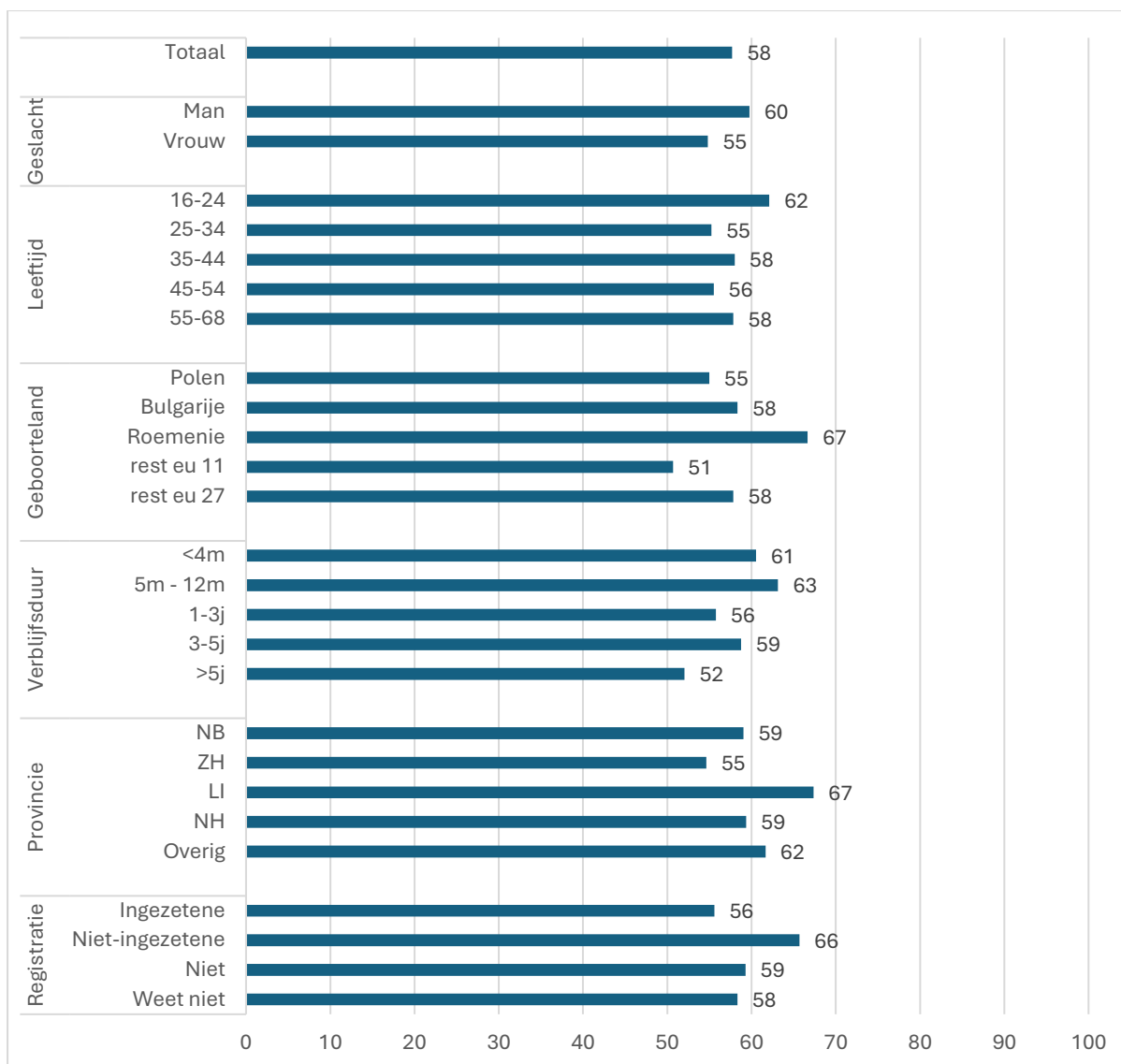
Ik vind mijn werk leuk, hoewel het loon dat ik ervoor krijg belachelijk laag is. Het rooster en de werktijden zijn erg onhandig, ook al is het gemiddeld 40 uur per week. Doordeweeks heb ik een mix van nacht- en ochtenddiensten. De vrije dag is meestal na de nacht, wat in de praktijk betekent dat ik om 7 uur 's ochtends klaar ben met werken. Ik werk tot 17.00 uur en moet dan meteen weer naar bed omdat ik de volgende dag om 5.00 uur moet beginnen. Er zijn ook zelden twee vrije dagen achter elkaar. Een werknemer wordt inefficiënt, ziek en gefrustreerd [hierdoor, red.].

Duiding tevredenheid met werk

In de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) wordt op dezelfde manier gevraagd naar de algemene tevredenheid met de huidige baan. In de NEA was in 2023 79 procent van alle werknemers in Nederland (zeer) tevreden met hun werk. Dit is een fors verschil met de tevredenheid onder in Nederland werkzame EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het minimumloon. Van die groep is slechts 58 procent tevreden met hun werk. Een verschil van 20 procentpunten. Ervan uitgaande dat personen met een relatief laag inkomen werkzaam zijn aan de onderkant van de arbeidsmarkt in laaggeschoold werk, is het wellicht beter om de arbeidstevredenheid te vergelijken met laagopgeleide Nederlandse werknemers. De grote verschillen blijven bestaan. In 2023 was 77 procent van de laagopgeleide werknemers in Nederland tevreden met hun werk ten opzichte van 58 procent van de EU-burgers met een laag inkomen. Ook is er in de NEA gekeken naar de tevredenheid van personen die binnen Europa zijn geboren. Van hen is 72 procent tevredenheid met hun werk. Er is geen uitsplitsing naar laagopgeleide personen uit Europa in de NEA beschikbaar. De resultaten van dit onderzoek wijzen erop dat de tevredenheid onder EU-burgers veel lager ligt dan gemiddeld in Nederland.

Het aandeel EU-burgers dat (zeer) tevreden is met hun werk en dat een inkomen heeft van boven de 130 procent van het minimumloon, is met 75 procent ietsje lager dan het Nederlandse gemiddelde van 79 procent maar hoger dan de Europese werknemers in de NEA (72 procent).

In de figuren 4.6a en 4.6b staat de algemene werktevredenheid van de groep met een laag inkomen uitgesplitst naar verschillende achtergrondkenmerken.

Figuur 4.6a: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat (zeer) tevreden is met het werk in het algemeen naar achtergrondkenmerken

Bron: Risbo

Gekeken naar achtergrondkenmerken, valt op dat er substantiële verschillen bestaan tussen de groepen. Zo zijn mannen (60 procent) iets vaker tevreden dan vrouwen (55 procent) en zijn jongeren in de leeftijd van 16-24 jaar (62 procent) het meest tevreden en jongvolwassenen in de leeftijd van 25-34 jaar (55 procent) juist het minst tevreden.

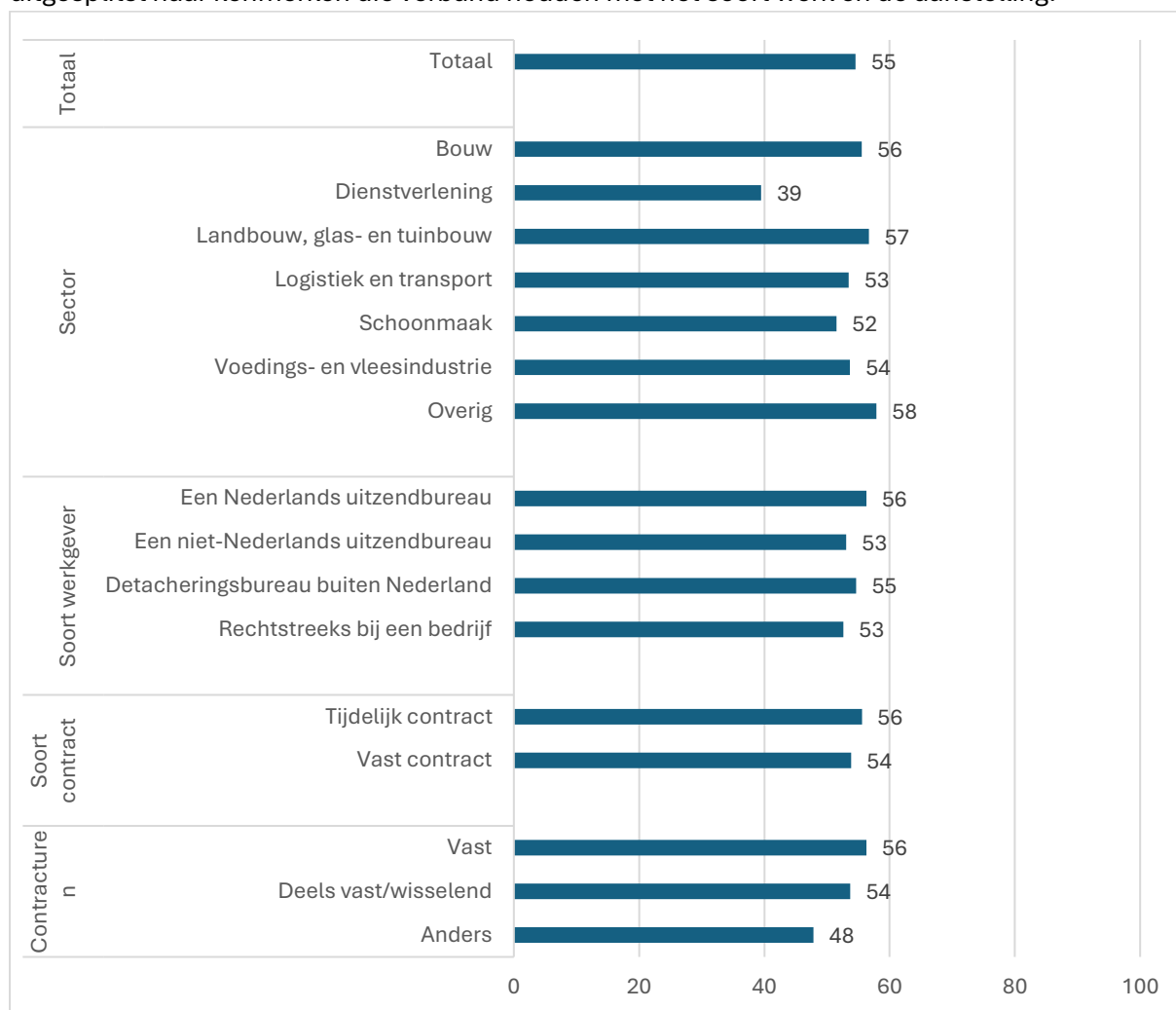
Roemenen zijn het vaakst tevreden (67 procent). Onder de Poolse groep is dit percentage met 55 procent een stuk lager. De minste tevredenheid (51 procent) vinden we onder personen afkomstig uit andere EU-11 landen (waaronder Hongarije, Estland, Letland, Litouwen, Kroatië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië vallen).

Kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen zijn meer tevreden dan de groep die al langer in Nederland verblijft. Onder de groep die 4 maanden in Nederland is of 5 maanden tot een jaar, is de tevredenheid met werk respectievelijk 61 procent en 63 procent. Onder de groep die 5 jaar of langer in Nederland is betreft dit nog 52 procent.

Een ander opvallend verschil betreft de tevredenheid tussen ingezetenen en niet-ingezetenen. Daarbij zijn de niet-ingezetenen vaker tevreden dan de ingezetenen. Mogelijk dat hier sprake is van samenhang met verblijfsduur en leeftijd. Over het algemeen zijn de niet-ingezetenen jonger en korter in Nederland aanwezig. Uit dezelfde figuur blijkt dat deze groepen vaker tevreden zijn.

EU-burgers die werkzaam zijn in Limburg zijn bovengemiddeld vaak tevreden (67 procent) met hun werk en EU-burgers in Zuid-Holland zijn juist veel minder vaak tevreden (55 procent).

In figuur 4.6b is wederom gekeken naar de tevredenheid met werk in het algemeen maar dan uitgesplitst naar kenmerken die verband houden met het soort werk en de aanstelling.

Figuur 4.6b: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat (zeer) tevreden is met het werk in het algemeen naar sector, soort werkgever, soort contract en contracturen

Bron: Risbo

Tussen de sectoren bestaan eveneens grote verschillen in tevredenheid. Onder EU-burgers in de dienstverlening en de schoonmaaksector is de tevredenheid veel lager dan binnen andere sectoren (respectievelijk 39 procent en 49 procent). De tevredenheid onder EU-burgers die in de bouwsector werken is met 68 procent in het bijzonder hoog.

Gekeken naar soort werkgever dan valt op dat met name EU-burgers die zeggen te werken via een buitenlands uitzendbureau minder vaak tevreden zijn dan personen die werken via een

Nederlands uitzendbureau, een detacheringsbureau buiten Nederland of rechtstreeks in dienst zijn bij een bedrijf. Daarbij dient opgemerkt te worden dat er vermoedelijk een sterke samenhang is tussen het soort werkgever en de verblijfsduur. Eerder zagen we dat personen die langer in Nederland zijn, veel vaker rechtstreeks in dienst zijn bij een bedrijf en dat personen die langer in Nederland aanwezig zijn, minder tevreden zijn dan personen die korter in Nederland verblijven.

Er zijn relatief beperkte verschillen in tevredenheid naar het soort contract en contracturen. Mensen met een vast contract en een vast aantal werkuren zijn iets vaker tevreden dan mensen met flexibele contracten en uren.

Duiding tevredenheid met werk naar achtergrondkenmerken

In de NEA wordt de tevredenheid met werk onder andere uitgesplitst naar sectoren. In 2023 was 76 procent van de werknemers in de logistiek en transportsector tevreden met hun werk. In dit onderzoek is dat 59 procent. In de agrarische sector was 82 procent (zeer) tevreden met hun werk, in dit onderzoek is dat 61 procent. Ongeacht naar welk achtergrondkenmerk wordt gekeken, geldt dat het aandeel dat (zeer) tevreden is onder EU-burgers met een lager inkomen veel lager ligt dan gemiddeld in Nederland, ook wanneer dit wordt vergeleken met de tevredenheid onder laagopgeleide Nederlandse werknemers.

Merendeel EU-burgers heeft geen arbeidsconflict meegemaakt

In veel onderzoeken wordt ingegaan op de vaak preciaire arbeidsomstandigheden waarin EU-burgers aan de onderkant van de arbeidsmarkt zich in bevinden (Sobczyk-Turek & Cremer, 2022; Inspectie SZW, 2021; Inspectie SZW, 2019; Rijken & De Lange, 2018). Een veel gehoorde uitspraak is dan ook 'voor jou tien anderen'. Dit zou leiden tot een grote ervaren concurrentiedruk en dat veel arbeidsmigranten zich niet ziek durven te melden uit angst voor baanverlies. Uit onderzoek van de Inspectie SZW (2021) komt naar voren dat arbeidsmigranten die laaggeschoold werk of in zwakke sociaaleconomische omstandigheden verkeren kwetsbaar zijn voor onveilige, ongezonde en oneerlijke werkomstandigheden. Bovendien kunnen zij sterk afhankelijk zijn van de werkgever voor vervoer, woonruimte en de zorgverzekering (Inspectie SZW, 2021). Een deel van de EU-burgers zou naar Nederland 'gelokt' worden onder valse voorwendselen. Zo zou er na aankomst minder werk zijn dan is beloofd maar dient men wel voor de huisvesting te betalen. Om bovenstaande redenen is respondenten gevraagd naar hun ervaringen met arbeidsconflicten, baanonzekerheid en de beloftes die gedaan zijn. Om deze reden is er ook gevraagd naar de arbeidsconflicten die respondenten ervaren hebben (tabel 4.7).¹⁸

¹⁸ Deze vraag is aan een derde van de respondenten gesteld.

Tabel 4.7: Ervaren arbeidsconflicten naar soort conflict en inkomen (n & %)

		<130% WML		>130% WML	
		n	%	n	%
Arbeidsconflict met <u>werkgever</u>	Ja	95	15,6	25	13,0
	Nee	473	77,8	158	81,9
	Wil niet zeggen	23	3,8	8	4,1
	Weet niet	17	2,8	2	1,0
Soort conflict	Salaris	42	44,2	-	-
	Onveilige werksituatie	17	17,9	-	-
	Bejegening door leidinggevenden	56	58,9	-	-
	Teveel overwerk	15	15,8	-	-
	Minder werk dan beloofd	19	20,0	-	-
	Anders	11	11,6	-	-

Bron: Risbo

Meer dan vijftien procent van de EU-burgers met een laag inkomen heeft wel eens een arbeidsconflict meegemaakt. Voor driekwart van deze groep geldt dat zij geen conflict hebben meegemaakt. De meeste conflicten gaan over de bejegening door leidinggeven (58,9 procent) of over de salarisuitbetaling (44,2 procent).¹⁹ Overigens wijkt het percentage dat een arbeidsconflict heeft ervaren onder EU-burgers met een hoger inkomen weinig af van de groep met een lager inkomen. Vanwege de beperkte aantallen is voor de hogere-inkomensgroep geen uitsplitsing gemaakt naar soort conflict.

Duiding arbeidsconflicten

Het gerapporteerde aandeel ervaren arbeidsconflicten lijkt relatief laag in vergelijking met andere onderzoeken. Zo blijkt uit onderzoek van Beerepoot et al. (2022) dat meer dan een derde van alle werknemers in Nederland de afgelopen vijf jaar een arbeidsconflict heeft ervaren. Echter wordt in de Monitor Arbeid gekeken naar een combinatie van verschillende soorten arbeidsconflicten. Binnen de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden heeft 27 procent van de Nederlandse werknemers wel eens een arbeidsconflict gehad. Uit onderzoek van Sobczyk-Turek & Cremer onder een niet representatieve groep wordt gesproken over 63 procent van de arbeidsmigranten dat een arbeidsconflict heeft meegemaakt.

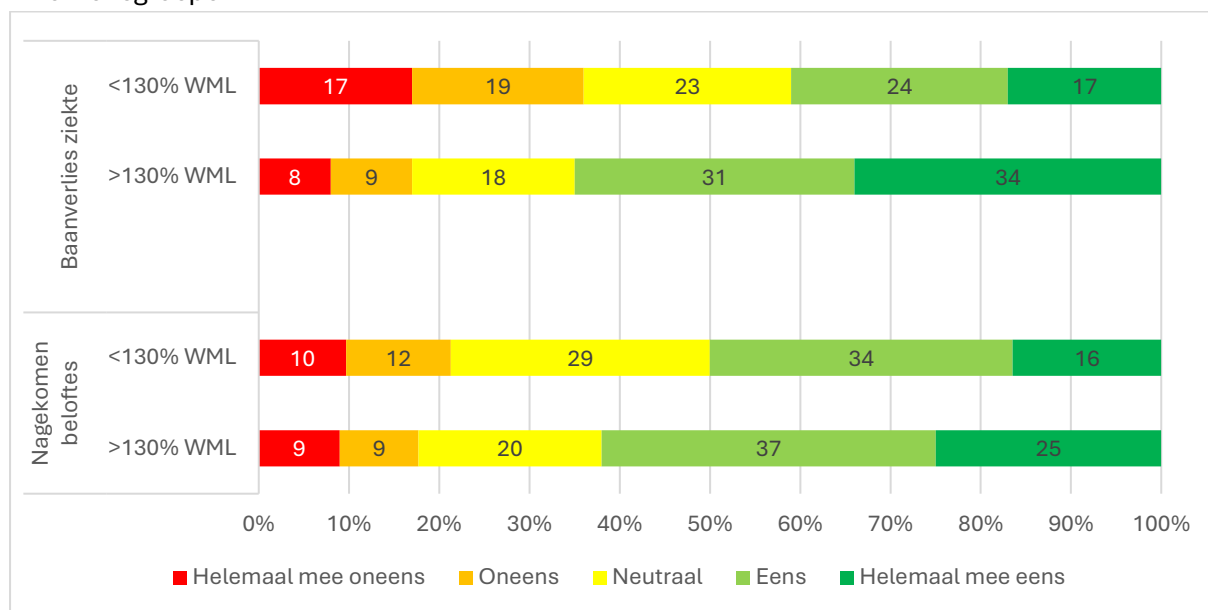
In de hiervoor aangehaalde onderzoeken wordt vaak een brede definitie van arbeidsconflict gehanteerd waarbij ook wordt gekeken naar conflicten tussen collega's en met leidinggevenden. In voorliggend onderzoek is specifiek gevraagd naar conflicten met de huidige werkgever, zonder daarbij een tijdsduur te noemen. Wanneer in de NEA wordt gekeken naar het percentage dat een conflict heeft gehad met de werkgever in de afgelopen 12 maanden dan bedraagt het gemiddelde onder werkende Nederlanders 7 procent. Binnen dit onderzoek ligt dat percentage met 16 procent twee keer zo hoog. Van de EU-burgers dat tussen de 5 en 12 maanden in Nederland is heeft 9 procent een arbeidsconflict met de werkgever meegemaakt. Uit dezelfde analyse komt naar voren dat het percentage dat een arbeidsconflict heeft ervaren weliswaar toeneemt naarmate met langer in Nederland verblijft.

¹⁹ Doordat er meerdere antwoorden mogelijk waren telt de kolom met conflicten op tot meer dan 100 procent. Zo konden mensen meerdere conflicten hebben meegemaakt of kon een conflict op meerdere aspecten betrekking hebben.

Ook wordt opgemerkt dat de prevalentie sterk verschilt per type contract: werkenden met een tijdelijk of flexcontract krijgen per saldo vaker te maken met arbeidsrechtelijke conflicten dan werkenden met een vast contract en ZZP'ers (Beerepoot et al., 2022). Eerder bleek uit paragraaf 4.1 EU-burgers met een laag inkomen relatief vaak onder dit soort omstandigheden werken waardoor zij vermoedelijk vaker arbeidsconflicten meemaken.

Derde van EU-burgers is bang baan te verliezen bij ziekte

In figuur 4.7 staan de antwoorden op twee stellingen weergegeven uitgesplitst naar de twee inkomensgroepen.

Figuur 4.7: Antwoorden op de stellingen ‘Ik ben niet²⁰ bang mijn baan te verliezen als ik ziek word’ en ‘De beloftes die voor aanvang van mijn baan door mijn werkgever zijn gemaakt, zijn nagekomen’, naar inkomen (%).

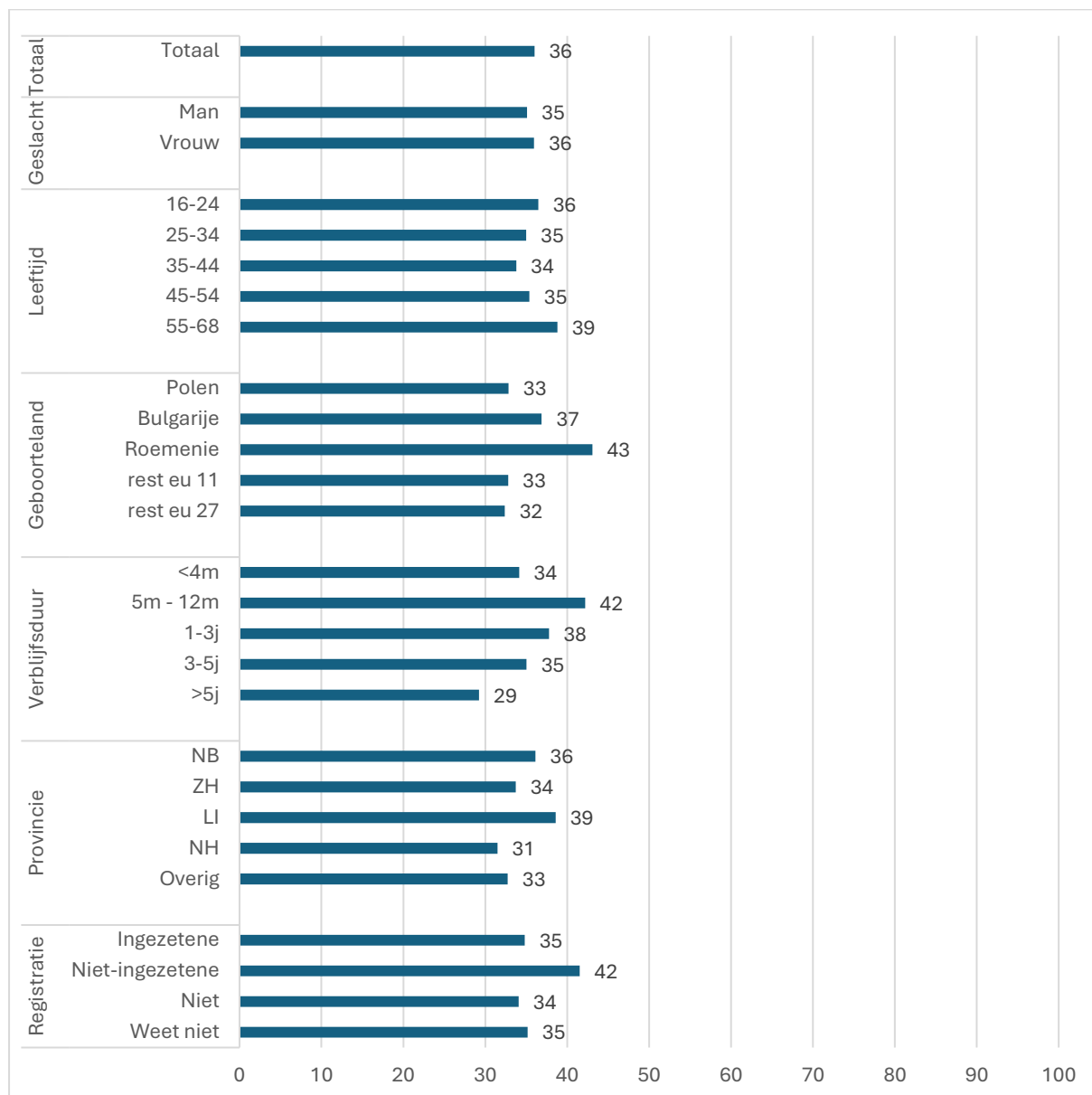
Bron: Risbo

De EU-burgers is gevraagd in hoeverre zij bang zijn om hun baan te verliezen bij ziekte. Meer dan een derde van de EU-burgers met een laag inkomen (36 procent) geeft aan dat dit het geval is. Iets minder dan een kwart (23 procent) is neutraal en iets meer dan vier op de tien personen (41 procent) zijn niet bang voor baanverlies bij ziekte. EU-burgers uit de hogere-inkomensgroep zijn veel minder vaak bang voor baanverlies bij ziekte. Bijna twee derde (65 procent) geeft aan niet bang te zijn, zeventien procent heeft deze angst wel.

Op de stelling of de vooraf gemaakte beloftes waar zijn gemaakt door werkgever, zien we dat de helft van de EU-burgers met een laag inkomen het hiermee eens is, 29 procent is neutraal en 22 procent is het (helemaal) oneens met de stelling. Binnen de hogere-inkomensgroep zijn meer personen het (helemaal) eens (62 procent) met deze stelling en zijn er minder neutraal (20 procent) of het (helemaal) oneens (18 procent). Met andere woorden zij zijn vaker van mening dat gemaakte beloftes nagekomen zijn.

²⁰ Deze stelling stond in de vragenlijst andersom geformuleerd maar is voor de begrijpelijkheid van de figuur hier omgedraaid. De rode categorieën duiden op een negatief antwoord en de groene categorieën op een positief antwoord.

In figuren 4.8a en 4.8b is een uitsplitsing gemaakt naar achtergrondkenmerken voor de EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent minimumloon die bang zijn om hun baan te verliezen bij ziekte. Een hoger percentage in de figuren betekent dat personen met die kenmerken vaker bang zijn hun baan te verliezen.

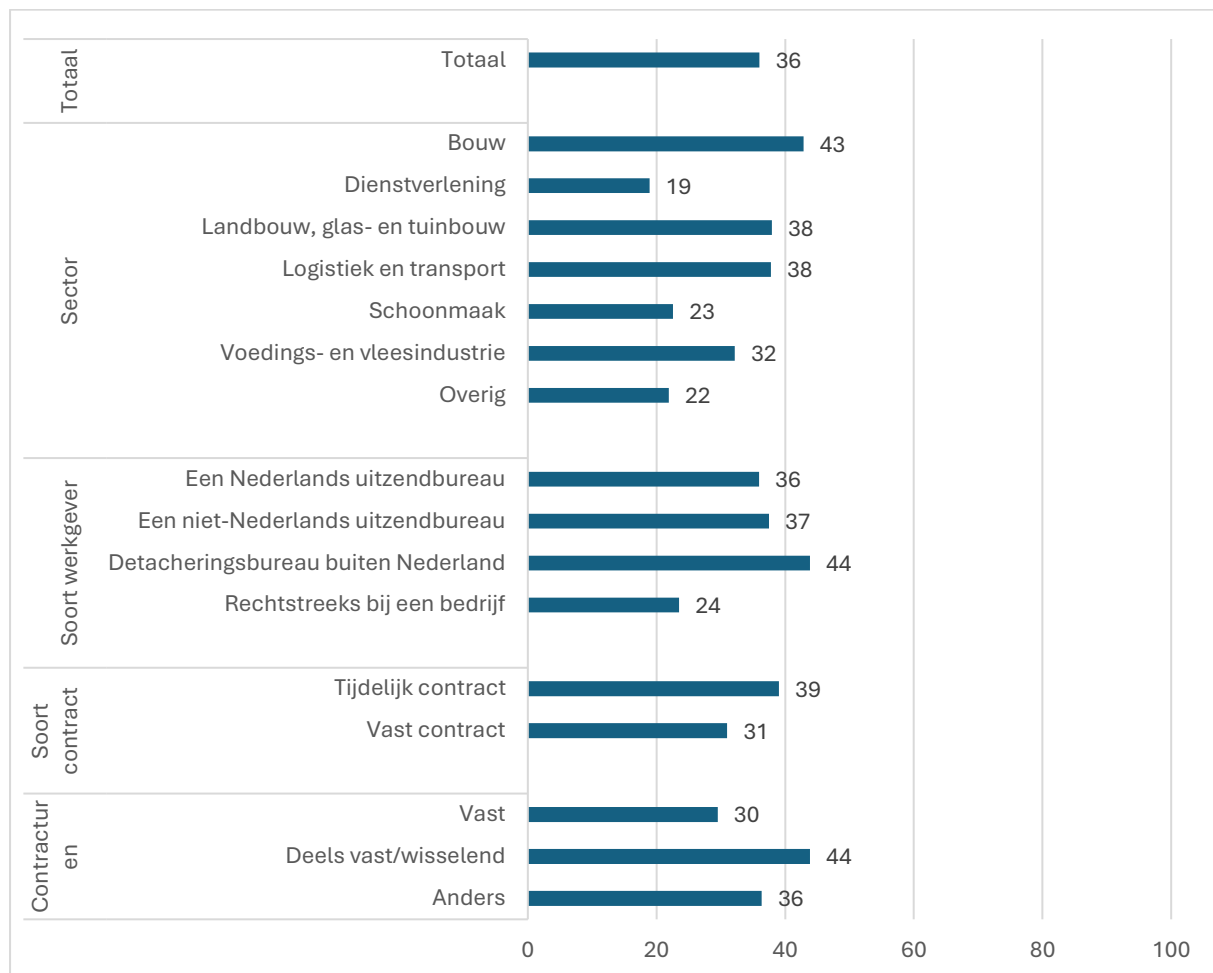
Figuur 4.8a: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat bang is de baan te verliezen bij ziekte naar achtergrondkenmerken

Bron: Risbo

De verschillen naar leeftijd en geslacht zijn relatief beperkt. Alleen oudere EU-burgers lijken vaak bang te zijn hun baan kwijt te raken bij ziekte. Mogelijk dat dit samenhangt met de algemene gezondheid die onder ouderen over het algemeen slechter is dan onder jongeren.

Het valt op dat met name een groot deel van de Roemenen bang is om hun baan te verliezen bij ziekte. Dit geldt voor meer dan vier op de tien Roemenen (43 procent). Onder Polen betreft het 33 procent en 37 procent onder Bulgaren. Ook zijn er opvallende verschillen naar verblijfsduur. Met name EU-burgers die tussen 5 en 12 maanden in Nederland verblijven, zijn bang om hun baan

te verliezen bij ziekte (42 procent). Dit is opvallend veel hoger dan de nog maar kort in Nederland verblijvende personen (34 procent). Van de personen die langer dan vijf jaar in Nederland zijn, is 29 procent bang voor baanverlies bij ziekte. Wederom is hierbij sprake van samenhang met het soort werkgever en contract. Personen die langer in Nederland verblijven hebben vaker een vast contract en zijn vaker rechtstreeks bij het bedrijf in dienst in plaats van bij een uitzendbureau.

Figuur 4.8b: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat bang is de baan te verliezen bij ziekte naar sector, soort werkgever, soort contract en soort contracturen

Bron: Risbo

Angst op baanverlies bij ziekte is met name groot in de bouwsector (43 sector) en in de logistiek, transport, glas- land- en tuinbouwsectoren (38 procent). Opvallend genoeg ervaren personen die werkzaam zijn in de dienstverlening relatief weinig angst om hun baan te verliezen. Eerder zagen we dat personen die werkzaam zijn in deze sectoren het minst tevreden zijn over hun baan. Mogelijk dat in deze sectoren sprake is van een grote vraag naar arbeid en een beperkt aanbod.

Het soort werkgever lijkt ook van groot belang bij de angst op baanverlies bij ziekte. Van de EU-burgers met een laag inkomen die rechtstreeks in dienst zijn bij het bedrijf waar ze werken is minder dan een kwart (24 procent) bang voor baanverlies. Bij personen die werken voor een buitenlands detachingsbureau is dat 44 procent. Ook bij deze uitzendbureaus is meer dan een derde bang de baan te verliezen bij ziekte. Personen met een vast contract en met vaste

contracturen zijn minder bang voor baanverlies bij ziekte dan personen met een tijdelijk contract of flexibele contracturen.

In de bijlage staan voor de stelling “De beloftes die voor aanvang van mijn baan door mijn werkgever zijn gemaakt, zijn nagekomen” de resultaten uitgesplitst naar achtergrondkenmerken. We zien grotendeels dezelfde resultaten als hierboven. Met name de groep Roemenen is van mening dat de vooraf gemaakte beloften zijn nagekomen (67 procent) en personen uit overige EU-27 landen veel minder vaak (40 procent).

4.3 Conclusie

Belangrijkste conclusie van dit hoofdstuk is dat de meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen tevreden is met de werksituatie maar dat de relatieve positie achterblijft ten opzichte van het Nederlands gemiddelde en personen met een vergelijkbaar opleidingsniveau. De arbeidsmarktpositie van kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen kan tegelijkertijd als kwetsbaar worden aangemerkt. Er zijn tekenen dat EU-burgers met een laag inkomen carrière maken op de arbeidsmarkt naar mate zij langer in Nederland zijn. Zo werken zij bij een langer verblijf vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf en hebben zij vaker een vast contract. Desondanks blijft een aanzienlijk deel nog steeds werkzaam voor een uitzendbureau/vastzitten in tijdelijke constructies.

Veelal werkzaam in loondienst via uitzendbureaus

Negen op de tien EU-burgers met een laag inkomen werkt in loondienst. Een klein deel is werkzoekend (4,2 procent). Het grootste deel van de EU-burgers met een laag inkomen dat in loondienst is, is werkzaam voor een Nederlands uitzendbureau (57 procent). Ruim één op de vier werkt voor een niet-Nederlands uitzendbureau (26 procent) of bij een detachingsbureau dat buiten Nederland is gevestigd (5 procent). Het aandeel dat rechtstreeks bij een bedrijf in dienst is, is met 13 procent relatief beperkt. Dit geldt in het bijzonder wanneer dit vergeleken wordt met de groep EU-burgers met een hoger inkomen. Daarvan is 70 procent rechtstreeks bij een bedrijf in dienst. Bij de EU-burgers met een hoger inkomen valt op dat het aandeel personen in loondienst kleiner en het aandeel ZZP'ers/ondernemers met 27 procent veel groter is.

EU-burgers met een lager inkomen hebben bovengemiddeld vaak flexibele en tijdelijke contracten

EU-burgers met een laag inkomen hebben in zeven op de tien gevallen een tijdelijk dienstverband. Het percentage met een vast contract (26 procent) is veel lager. Hetzelfde beeld zien we onder EU-burgers met een hoger inkomen, van hen heeft 67 procent een tijdelijk dienstverband en 27 procent een vast contract. Ruim de helft van de EU-burgers met een laag inkomen heeft vaste uren. Nog eens bijna een kwart (24 procent) heeft een contract waarbij sprake is van deels vaste uren, bijvoorbeeld in de vorm van een min/max-contract.²¹ Eén op de tien EU-burgers met een laag inkomen heeft een 0-uren of oproepcontract. Binnen de hogere-inkomensgroep heeft een veel groter percentage vaste uren (73 procent) en minder vaak een contract waarbij sprake is van een wisselend aantal werkuren.

²¹ Bij een min/max contract is er minimum en maximum aantal uren afgesproken dat de werknemer per periode kan werken. Dit biedt iets meer zekerheid dan een 0-uren of oproepcontract.

Afhankelijk en kwetsbaar bij korte verblijfsduur

Een groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen die kort in Nederland verblijft, is relatief kwetsbaar en afhankelijk van de werkgever. Een relatief groot deel heeft de baan in Nederland gevonden in het land van herkomst. Zij werken vaak via tijdelijke contracten met flexibele uren en zijn vaak ook afhankelijk van de werkgever huisvesting. Dit is overigens niet per definitie problematisch. Veel EU-burgers met een laag inkomen worden in het land van herkomst geworven om in Nederland te komen werken en komen naar Nederland met de belofte dat de werkgever alles regelt om legaal in Nederland te kunnen verblijven en werken. Wel maakt het deze EU-burgers kwetsbaar. Zij hebben vaak te maken met onzekerheid rondom hun werk. Een relatief groot deel van de EU-burgers is bang om hun baan te verliezen wanneer zij ziek zijn.

De meerderheid is tevreden met werk, maar dit blijft achter bij het Nederlands gemiddelde

Meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen is tevreden met hun werk en met de omstandigheden en voorwaarden waaronder zij werken. Iets meer dan een kwart is neutraal en vijftien tot achttien procent is (zeer) ontevreden. Onder de EU-burgers met een hoger inkomen is in vergelijking een veel groter deel tevreden. Onder deze groep is het percentage (zeer) tevreden rond de 75 procent. De resultaten van dit onderzoek wijzen erop dat de tevredenheid met werk onder EU-burgers veel lager ligt dan gemiddeld in Nederland. Ook in vergelijking met personen die laaggeschoold werk doen is de tevredenheid onder EU-burgers met een laag inkomen veel lager dan gemiddeld, namelijk 58 procent ten opzichte van 77 procent van de laagopgeleide Nederlanders.

EU-burgers met een hoger inkomen hebben een (veel) sterkere arbeidsmarktpositie

EU-burgers met een hoger inkomen hebben een sterk afwijkende arbeidsmarktpositie ten opzichte van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML. Zij werken vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf met vaste contracturen. Ook zijn zij meer tevreden met hun werk, arbeidsomstandigheden, -voorwaarden en zijn zij minder bang op baanverlies bij ziekte. EU-burgers met een hoger inkomen hebben veel vaker hun baan in Nederland, zelf in Nederland gevonden. De positie van deze EU-burgers is veel minder kwetsbaar.

Signalen van carrière op de arbeidsmarkt bij langer verblijf in Nederland

Analyse naar achtergrondkenmerken wekt de indruk dat naarmate personen langer in Nederland verblijven zij carrière op de arbeidsmarkt maken. Personen die langer dan 5 jaar in Nederland verblijven verschillen qua arbeidskenmerken van personen die korter in Nederland zijn met een vergelijkbaar inkomen. Zo werken zij veel vaker rechtstreeks bij een bedrijf in dienst en hebben zij vaker een vaste aanstelling. Dit leidt echter niet tot een grotere tevredenheid met werk. De groep kort verblijvende EU-burgers met een laag inkomen zijn meer tevreden dan de groep die al langer in Nederland verblijft. Onder de groep die 4 maanden in Nederland is of 5 maanden tot een jaar, is de tevredenheid met werk respectievelijk 61 procent en 63 procent. Onder de groep die 5 jaar of langer in Nederland is betreft dit nog 52 procent.

Permanente tijdelijkheid?

Het is positief dat de EU-burgers die langer in Nederland verblijven carrière lijken te maken. Het is de vraag of dit komt doordat de positie verbetert of doordat personen die geen verbetering zien weer vertrekken (de zogenaamde *survivor bias*). Tegelijkertijd lijkt niet iedereen een betere positie te verkrijgen. Ongeveer een derde van de EU-burgers die langer dan vijf jaar in Nederland verblijft heeft nog te maken met constructies die gericht zijn op tijdelijkheid. Zij hebben nog steeds een flexibel aantal werkuren, een tijdelijk contract en werken nog voor een Nederlands

uitzendbureau. Bovendien zien we geen grotere tevredenheid met het werk onder EU-burgers met een laag inkomen naarmate men langer in Nederland verblijft.

5. Registratie

In dit hoofdstuk wordt bekeken op welke wijze EU-burgers die in Nederland woonachtig zijn geregistreerd staan. Vanuit de overheid wordt gestuurd op het correct registreren in de BRP. Het is op twee manieren mogelijk om je in de Basis Registratie Personen (BRP) in te schrijven: als ingezetene of niet-ingezetene.²² Inschrijven als niet-ingezetene kan via de Registratie Niet-ingezetenen (RNI).

Registratie in de BRP is van belang omdat daarmee bepaalde rechten opgebouwd kunnen worden en men aanspraak kan maken op voorzieningen zoals huurtoeslag. De inzet vanuit de overheid is erop gericht geweest om drempels voor inschrijving te verlagen. Zo kunnen niet-ingezetenen sinds oktober 2022 vrijwillig een tijdelijk verblijfsadres en contactgegevens in de BRP registreren, zodat er makkelijker contact met hen opgenomen kan worden. In 2023 is de mogelijkheid tot voorinschrijving voor niet-ingezetenen gerealiseerd, waarmee de benodigde gegevens al vóór de afspraak bij het RNI-loket digitaal ingevuld kunnen worden. Daarmee kunnen overtypfouten worden voorkomen, wordt het inschrijfproces bij de loketten versneld, kunnen contactgegevens vooraf geverifieerd worden via sms of e-mail en wordt de wachttijd voor arbeidsmigranten verminderd.

Belangrijkste uitkomsten

- Van alle EU-burgers met een laag inkomen zegt 57 procent geregistreerd te zijn. De helft van EU-burgers met een laag inkomen is ingeschreven in de BRP als ingezetene (49 procent) en bijna een tiende is ingeschreven als niet-ingezetene (8 procent)
- Een kwart van de EU-burgers met een laag inkomen weet niet of ze ingeschreven zijn in de BRP als ingezetene of niet-ingezetene (26 procent). Het is voor hen niet altijd duidelijk wat de verschillen in registratie betekenen.
- Aandeel ingezetene in BRP aanzienlijk hoger onder EU-burgers met hoger inkomen (82 procent).
- Hoe langer men in Nederland verblijft, des te vaker zij als geregistreerd staan in de BRP/RNI: de aantallen stijgen van 37 procent bij een verblijfsduur van minder dan 4 maanden naar 73 procent bij een verblijfsduur van meer dan 5 jaar.
- Niet-ingeschreven EU-burgers noemen het vaakst als reden voor het niet-inschrijven dat zij niet weten hoe dit moet (37 procent), zich niet *willen* inschrijven (23 procent) of omdat zij zich niet mogen inschrijven van de verhuurder (20 procent).

5.1 Registratiegraad

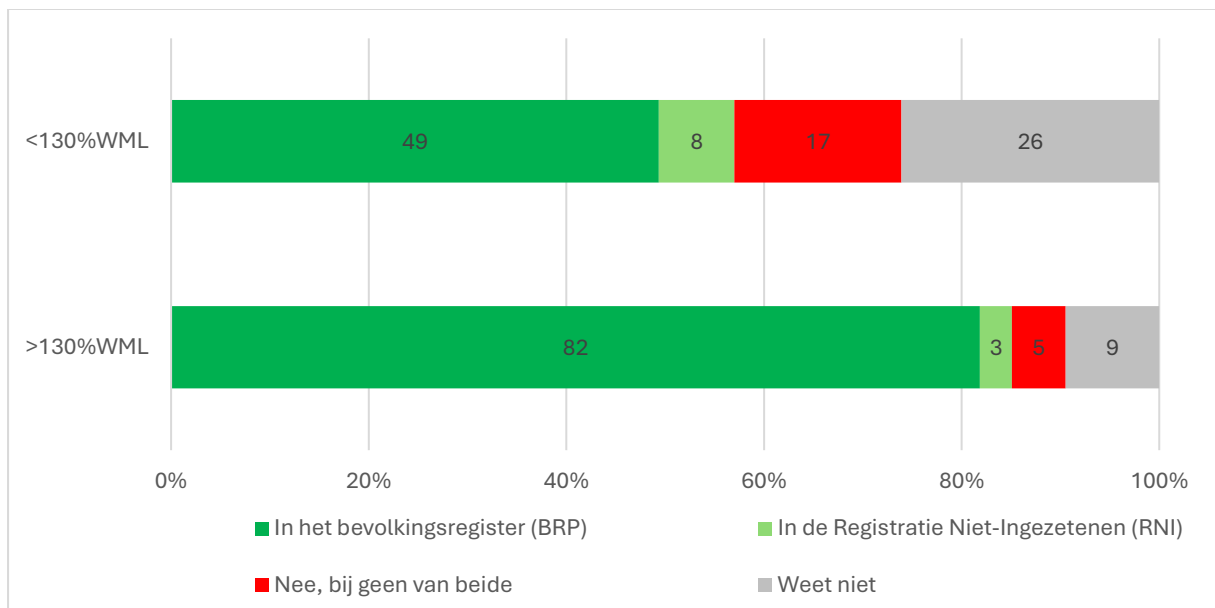
Helft van EU-burgers met laag inkomen ingeschreven als ingezetene in BRP

In figuur 5.1 is een overzicht gemaakt van de registratie van in Nederland werkzame EU-burgers weergegeven, uitgesplitst naar inkomen. Aan de respondenten is de volgende vraag gesteld:

²² Een ingezetene is iemand die als inwoners van Nederland is ingeschreven in de BRP. Een niet-ingezetene is een persoon die korter dan 4 maanden in Nederland (verwacht te) wonen of een persoon die een relatie heeft met Nederland. Bijvoorbeeld als werknemer. Bij registratie als niet-ingezetene ontvang je een Burgerservicenummer.

Bent u ingeschreven als ingezetene in de gemeente (BRP) of als niet -ingezetene in de registratie niet-ingezetenen (RNI)?

Formeel zijn personen die in de RNI zijn ingeschreven ook opgenomen in de BRP. Voor de vragenlijst zijn de begrippen als aparte categorieën opgenomen, deze worden in figuur 5.1 naast elkaar gepresenteerd. In het vervolg van dit hoofdstuk zijn de twee groepen samengenomen, en spreken we van geregistreerden of ingeschrevenen. Hiermee bedoelen we de som van ingezetenen en niet-ingezetenen, dit zijn de personen die in de BRP-ingeschreven staan.

Figuur 5.1: Registratiestatus EU-arbeidsmigranten naar inkomen (%)

Bron: Risbo

De helft van EU-burgers met een laag inkomen is ingeschreven als ingezetene in de BRP. Een klein deel is ingeschreven als niet-ingezetene (8 procent). Eén op de zeven is op geen enkele manier ingeschreven in de BRP. Opvallend is dat een kwart van de respondenten niet weet of ze als ingezetene of niet-ingezetene staat ingeschreven in de BRP (26 procent). Tijdens het veldwerk viel op dat het voor veel EU-burgers niet altijd duidelijk is wat bedoeld wordt met registratie of wat het verschil is tussen registratie bij de gemeente of in de RNI.

In de groep EU-burgers met een hoger inkomen valt op dat het deel dat als ingezetene is ingeschreven in de BRP veel groter is. Slechts een enkeling is ingeschreven als niet-ingezetene. Eén op de twintig is niet ingeschreven (5 procent) en bijna één op de tien weet niet of ze in de BRP staat ingeschreven (9 procent).

Duiding registratie als (niet) ingezetene

De CBS-migrantenmonitor is een van de weinige beschikbare instrumenten dat een gedetailleerd (en zo volledig mogelijk) beeld geeft over de omvang en enkele kenmerken van de doelgroep van dit onderzoek. In de CBS-migrantenmonitor is onder andere opgenomen wat de samenstelling is van de groep EU-burgers naar het al dan niet als ingezetene geregistreerd staan in het bevolkingsregister met onderscheid naar inkomen (zie tabel 5.1).

Tabel 5.1: Verdeling ingezetene/niet-ingezetene van EU-burgers naar inkomen per 31-12-2022

	<130% WML		>130% WML	
	Ingezetene	Niet-ingezetene	Ingezetene	Niet-Ingezetene
Totaal EU-27	45,1	54,9	71,8	28,2
<i>Waarvan</i>				
Totaal EU-11	38,3	61,7	64,6	35,4
Polen	39,4	60,6	63,9	36,1
Bulgarije	40,0	60,0	66,1	33,9
Roemenië	27,5	72,5	56,6	43,4

Bron: CBS-migrantenmonitor 2022

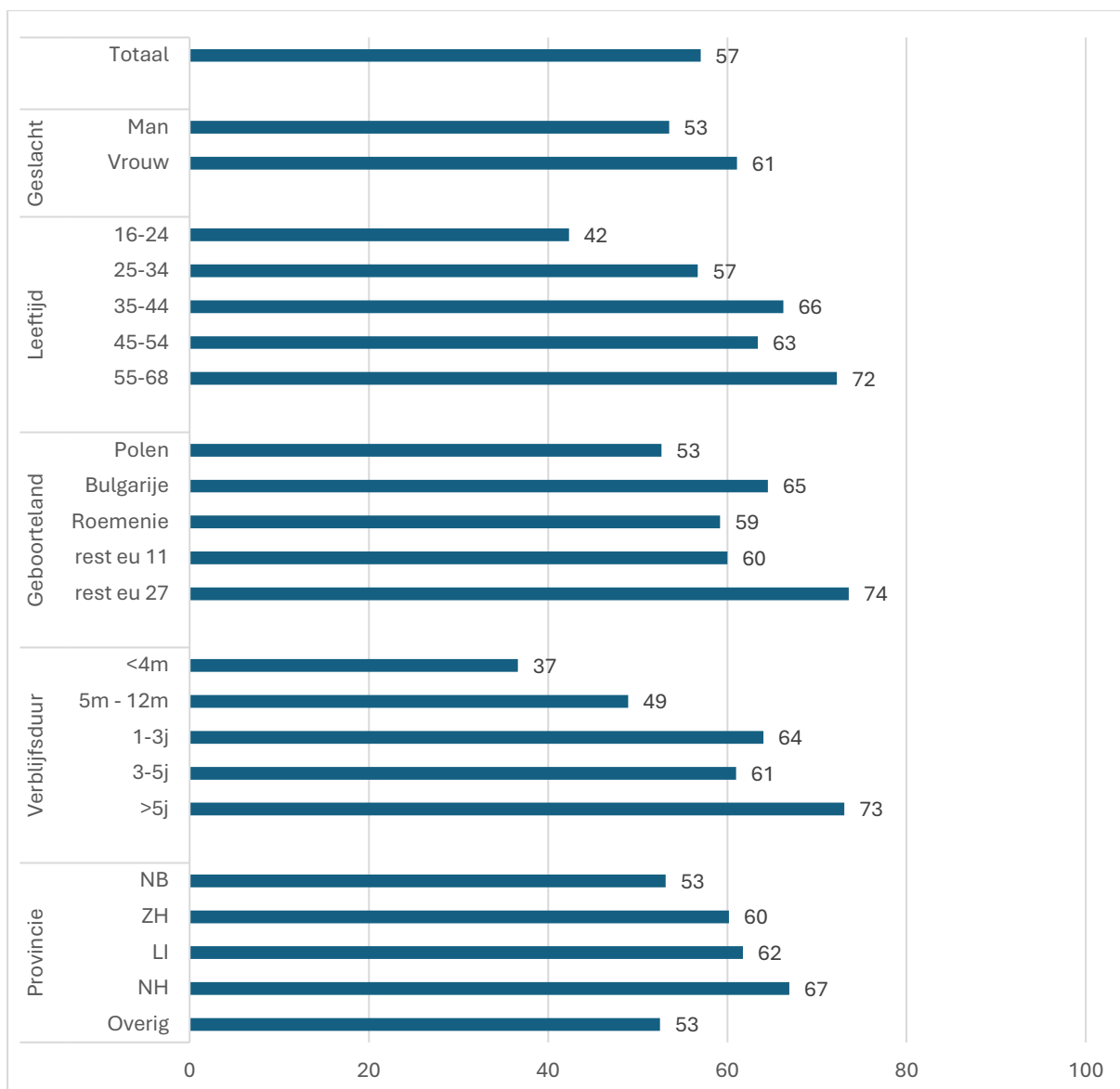
De cijfers in de migrantenmonitor lijken fors af te wijken van de antwoorden van de deelnemers aan dit onderzoek. Van de deelnemers aan dit onderzoek geeft 49 procent van de EU-burgers met een laag inkomen aan als ingezetene in de BRP te staan geregistreerd. In de migrantenmonitor is dit 45 procent. Maar liefst 55 procent van de EU-burgers met een laag inkomen in de migrantenmonitor is gecategoriseerd als niet-ingezetene, terwijl in deze studie slechts 8 procent van de respondenten zegt te staan geregistreerd als niet-ingezetene. Overigens zijn niet geregistreerde EU-burgers niet opgenomen in de migrantenmonitor.

Opvallend is dat een groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen in deze studie niet weet op welke wijze zij ingeschreven (26 procent) of niet ingeschreven staan (17 procent). Het is waarschijnlijk dat ook deze personen in de migrantenmonitor als niet-ingezetene zijn gecategoriseerd. Uit tabel 4.1 in hoofdstuk 4 bleek dat slechts 15 personen informeel werk doet. Wanneer we de categorieën “niet-geregistreerd” en “weet niet” optellen bij het aandeel niet-ingezetenen dan komt de verdeling al veel dichter in de buurt van de gepresenteerde cijfers in de migrantenmonitor. In dat geval zou 51 procent van de EU-burgers met een laag inkomen als niet-ingezetene in de BRP staan.

De forse verschillen tussen dit onderzoek en de migrantenmonitor komen zeer waarschijnlijk voort uit de manier van meten. Om te komen tot de groep niet-ingezetenen wordt in de migrantenmonitor gekeken naar welke personen op een bepaalde peildatum een arbeidsrelatie hebben met Nederland, bijvoorbeeld omdat zij in Nederland salaris hebben ontvangen en hier belasting over betalen. Deze groep wordt vergeleken met de personen die in de BRP als ingezetene ingeschreven staan. Wanneer een persoon wel een arbeidsrelatie heeft maar niet in de BRP als ingezetene voorkomt, maar wel als niet-ingezetene dan wordt deze persoon als niet-ingezetene gecategoriseerd. In voorliggend onderzoek is aan respondenten zelf gevraagd of zij zich ingeschreven hebben in de RNI (waarbij men een niet-ingezetene in de BRP wordt). Het is echter goed mogelijk dat personen al bij eerder bezoek in Nederland een BSN hebben ontvangen en hier legaal werken zonder dat zij zich als ingezetene of niet-ingezetene geregistreerd hebben.²³ Het is ook mogelijk dat personen een eerdere registratie in de RNI hebben gedaan en sindsdien een BSN hebben, maar dat zelf niet herkennen als een inschrijving. Deze mensen zullen in figuur 5.1 in de groep weet niet of niet-geregistreerd vallen terwijl zij in de migrantenmonitor als niet-ingezetene worden opgenomen.

In figuur 5.2 staat voor de EU-burgers met een laag inkomen welk deel volgens eigen zeggen is geregistreerd (In de BRP) als ingezetene of niet-ingezetene. Dit is uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

²³ Uit tabel 3.5 bleek dat ongeveer een derde van EU-burgers met een laag inkomen al eerder in Nederland is geweest voor hun huidige (onafgebroken) verblijf

Figuur 5.2: Aandeel ingezet en niet-ingezet EU-arbeidsmigranten met een inkomen van <130% WML naar achtergrondkenmerken

Bron: Risbo

Van alle EU-burgers met een laag inkomen zegt 57 procent geregistreerd te zijn. Van de vrouwen is een groter deel ingeschreven dan van de mannen en van de jongeren is een kleiner deel geregistreerd dan van de ouderen. Mogelijk dat er een samenhang is met de verblijfsduur. Jongeren zijn vaak korter in Nederland dan ouderen.

Van de groepen die in het onderzoek nader bekeken worden, is het aandeel dat ingeschreven is het grootst bij burgers met een Bulgaarse achtergrond, van de burgers met een Poolse achtergrond is een kleiner deel geregistreerd. Van de EU-burgers uit één van de overige EU-27 landen zijn bovengemiddeld vaak geregistreerd (74 procent) dan burgers uit een van de andere onderscheiden landen.

Er lijkt een sterke samenhang te zijn tussen de registratie van EU-burgers in de BRP en de tijd die zij in Nederland verblijven. Als men langer in Nederland is, is een groter deel geregistreerd. Vooral in het eerste jaar is het deel dat ingeschreven staat nog beperkt.

Ook zijn er grote verschillen tussen de provincies. In Noord-Holland staat meer dan twee derde ingeschreven. In Noord-Brabant is dit iets meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen.

Derde van EU-burgers weet niet hoe zij zich moeten inschrijven

Aan de respondenten die niet-geregistreerd zijn, is gevraagd waarom dat is. In tabel 5.2 staan de antwoorden van de personen die zeggen niet-geregistreerd te staan. Dat gaat om 17 procent van de respondenten in de groep met een lager inkomen en 5 procent van de groep met een hoger inkomen, zie figuur 5.1. Het is bij deze vraag mogelijk om meer dan één reden te noemen.

Tabel 5.2: Reden om niet in te schrijven in BRP (als ingezetene of niet-ingezetene), in procenten

	<130%WML	>130%WML
	N=324	N=27
<i>Reden om niet in te schrijven</i>		
Ik weet niet dat ik mij moet inschrijven	37	19
Ik wil mij niet inschrijven	23	22
Mijn verhuurder staat mij niet toe om in te schrijven	20	33
Ik kan mij niet inschrijven	9	4
Andere reden	13	15

Bron: Risbo

Rond een derde van de niet-geregistreerde EU-burgers met een lager inkomen weet niet dat ze zich in moeten schrijven. Ongeveer een kwart wil zich niet inschrijven. Een aantal EU-burgers heeft in de vragenlijst aangegeven waarom zij zich niet willen inschrijven. De meest genoemde redenen zijn dat zij hier geen zin in hebben en dat zij niet van plan zijn lang in Nederland te verblijven. Eén op de vijf EU-burgers met een laag inkomen zegt dat de verhuurder niet toestaat dat ze zich inschrijven. Eén op de tien zegt dat ze zich niet in kunnen schrijven. Een van de redenen die vaker wordt genoemd door EU-burgers in de vragenlijst, is dat het uitzendbureau of hun werkgever het niet toestaat dat zij zich inschrijven. Een van de EU-burgers vertelt over de reden waarom inschrijven wordt bemoeilijkt:

De woonlocatie die wordt aangeboden door het uitzendbureau bevindt zich op de camping. Ik kan niet naar het gemeentehuis vanwege mijn werktijden en het feit dat ik geen eigen vervoer heb. Van mijn woonlocatie naar mijn werk reis ik samen met andere collega's met een auto van het uitzendbureau. We mogen de auto niet voor andere doeleinden gebruiken, alleen voor boodschappen.

Door de kleine aantallen in de groep niet-geregistreerde EU-burgers met een hoger inkomen is vergelijking tussen de twee groepen niet zinvol.

Personen die verwachten vier maanden of korter in Nederland te verblijven en een relatie met de Nederlandse overheid hebben, dienen zich in de RNI in te schrijven. Van personen die langer in Nederland (verwachten te) verblijven wordt verwacht dat zij zich als ingezetene in de BRP registreren. Er worden geen registraties verwijderd uit de BRP, niemand 'verliest ooit zijn BSN.' Dit kan betekenen dat een deel van de personen die als niet-ingezetene staan ingeschreven, langer dan vier maanden in Nederland verblijven. Aan de respondenten waarbij dit het geval is, is

gevraagd wat daar de reden voor is (zie tabel 5.3). Het gaat om vijf procent (96 personen) van de respondenten in de groep met een lager inkomen en drie procent (13 personen) van de groep met een hoger inkomen.

Tabel 5.3: Reden van niet-ingezetenen om niet in te schrijven als ingezetene in de BRP bij een verblijf van langer dan 4 maanden, in procenten

	<130%WML	>130%WML
	N=96	N=13
<i>Reden om niet in te schrijven</i>		
Ik weet niet dat ik mij moet inschrijven	39	38
Ik wil mij niet inschrijven	10	23
Mijn verhuurder staat mij niet toe om in te schrijven	17	15
Ik kan mij niet inschrijven	15	8
Andere reden	10	8

Bron: Risbo

Van de EU-burgers met een laag inkomen die langer dan 4 maanden in Nederland verblijven en als niet-ingezetene in de BRP staan ingeschreven, weet 39 procent niet dat ze zich als ingezetene in de BRP moeten inschrijven. Eén op de tien wil zich niet inschrijven. Eén op de zeven zegt dat de verhuurder het niet toestaat dat ze zich inschrijven en vijftien procent zegt dat ze zich niet in kunnen schrijven.

Aan een derde van de respondenten zijn vragen gesteld over de (registratie bij) verhuizingen. Er is gevraagd op hoeveel adressen iemand heeft gewoond, zie tabel 5.4. Daarna is de vraag gesteld of en waar de verhuizing is doorgegeven (tabel 5.5).

Tabel 5.4: Op hoeveel adressen heeft u gewoond sinds verblijf in Nederland? (%)

	<130%WML	>130%WML
	N=605	N=188
Op 1 adres	41	27
Op 2 adressen	26	30
Op 3 tot 5 adressen	27	32
Op 6 adressen of meer	5	11

Bron: Risbo

Van de EU-burgers met een laag inkomen heeft 41 procent op één adres gewoond, een kwart op twee adressen en eveneens een kwart woonde op 3 tot 5 adressen. Een klein deel woonde op meer dan vijf adressen. In de groep met een hoger inkomen is het deel dat op één adres heeft gewoond duidelijk kleiner, mogelijk hangt dit samen met de verblijfsduur. Die is bij deze groep langer, zie tabel 3.1.

In tabel 5.5 is de vraag waar de verhuizing is doorgegeven, hierbij is het mogelijk om meer dan één antwoord te geven. Deze vraag is alleen gesteld aan respondenten die op meer dan één adres hebben gewoond.

Tabel 5.5: Waar de verhuizing doorgegeven, in procenten

	<130%WML	>130%WML
	N=354	N=138
<i>Waar de verhuizing doorgegeven</i>		
Bij de gemeente	38	89
Bij het RNI-loket	2	1
Bij de werkgever	36	27
Anders	4	2
Ik heb het niet doorgegeven	19	4

Bron: Risbo

In vergelijking met de groep EU-burgers met een hoger inkomen is met name het deel dat de verhuizing bij de gemeente heeft gemeld klein in de groep met een laag inkomen. Het is opvallend dat meer dan een derde van de EU-burgers met een laag inkomen de verhuizing ook bij de werkgever heeft doorgegeven. Het doorgeven van een verhuizing aan de gemeente is verplicht, terwijl dit niet het geval is bij het doorgeven aan de werkgever. Mogelijk dat er in deze gevallen een werknemer een eigen (huur)woning heeft gevonden en een woning van de werkgever verlaat.

5.2 Conclusie

De belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk zijn dat een groot deel van de kort verblijvende EU-burgers niet weet hoe zij geregistreerd staat maar dat dit verandert naar mate men langer in Nederland verblijft.

De helft zegt ingezetene te zijn, een kwart weet niet of zij in de BRP ingeschreven is

De helft van EU-burgers met een laag inkomen zegt als ingezetene ingeschreven te zijn in de BRP. Een klein deel geeft aan als niet-ingezetene in de BRP ingeschreven te zijn (8 procent). Eén op de zeven zegt op geen enkele manier te zijn ingeschreven in de BRP. Opvallend is dat een kwart van de respondenten niet weet of ze staat ingeschreven in de BRP, als ingezetene dan wel als niet-ingezetene (26 procent).

In de groep met een hoger inkomen valt op dat het deel dat aangeeft als ingezetene ingeschreven te staan veel groter is. Maar een enkeling zegt te zijn ingeschreven als niet-ingezetene. Eén op de twintig is naar eigen zeggen op geen enkele wijze ingeschreven (5 procent) en bijna één op de tien weet niet of ze in de BRP staat geregistreerd (9 procent).

De inrichting van het registratiestelsel is voor veel EU-burgers met een laag inkomen (te) complex

Een groot deel van de kort verblijvende EU-burgers geeft aan niet te weten hoe en of zij in de BRP ingeschreven is (al dan niet als ingezetene of niet-ingezetene). Tijdens de gesprekken die we voerden tijdens het veldwerk werd duidelijk dat voor veel van deze mensen onduidelijk is wat het verschil is tussen een ingezetene en een niet-ingezetene en of ze zich bij de gemeente of de RNI hebben ingeschreven. We zien dan ook een grote discrepantie tussen de uitkomsten van dit onderzoek en de cijfers in de CBS-migrantenmonitor. Mogelijk dat dit ook deels komt doordat een deel van de werkgevers de inschrijving in de BRP faciliteert. In deze gevallen hoeven de werknemers alleen op de juiste tijd klaar staan en brengt de werkgever ze naar het loket waar zij zichzelf dienen in te schrijven. Het is goed mogelijk dat in deze gevallen niet duidelijk is voor de recent aangekomen EU-burgers op wat voor manier zij in de BRP ingeschreven staan.

Hoe langer men in Nederland verblijft, hoe vaker zij ingezetene zeggen te zijn

Wanneer wordt gekeken naar de kenmerken van geregistreerde personen (als ingezetene of niet-ingezetene) dan valt er een aantal verschillen op. De sterkste samenhang zien we bij verblijfsduur. Personen die langer in Nederland verblijven zijn veel vaker als ingezetene in de BRP geregistreerd dan korter verblijvende groepen met een vergelijkbaar inkomen. Ook zien we dat het aandeel dat niet geregistreerd is of niet weet hoe zij geregistreerd staat fors afneemt naarmate personen langer in Nederland verblijven.

EU-burgers met een hoger inkomen zeggen veel vaker als ingezetene ingeschreven te staan in de BRP

Binnen de groep met een hoger inkomen valt op dat het deel dat als ingezetene is ingeschreven in de BRP veel groter is in vergelijking met de groep met een lager inkomen. Slechts een enkeling is ingeschreven als niet-ingezetene. Eén op de twintig is niet ingeschreven en bijna één op de tien weet niet of ze in de BRP staat ingeschreven.

6 Woonpositie

De woningmarkt in Nederland brengt een hoop uitdagingen met zich mee, zoals hoge prijzen voor zowel huur- als koopwoningen en lange wachtlijsten voor sociale huurwoningen (Staat van de woningmarkt, 2021). De woonpositie van EU-burgers in Nederland kent daarmee ook grote uitdagingen. Zo stelt het Aanjaagteam dat er te weinig geschikte huisvesting is, dat de kwaliteit van de huisvesting slecht is en dat de arbeidsmigranten vaak afhankelijk zijn van hun werkgevers voor de woonruimte. Om dit te verbeteren, zijn maatregelen genomen via de Wet goed verhuurderschap, die onder andere een scheiding verplicht tussen huur- en arbeidsovereenkomsten en ongewenst verhuurgedrag tegengaat. Gemeenten werken daarnaast aan meer betaalbare woningen. Zicht op het aantal arbeidsmigranten ontbreekt daarbij vaak. Dit hoofdstuk onderzoekt de woonpositie van EU-burgers en hoe zij hun woonpositie ervaren.

Belangrijkste uitkomsten

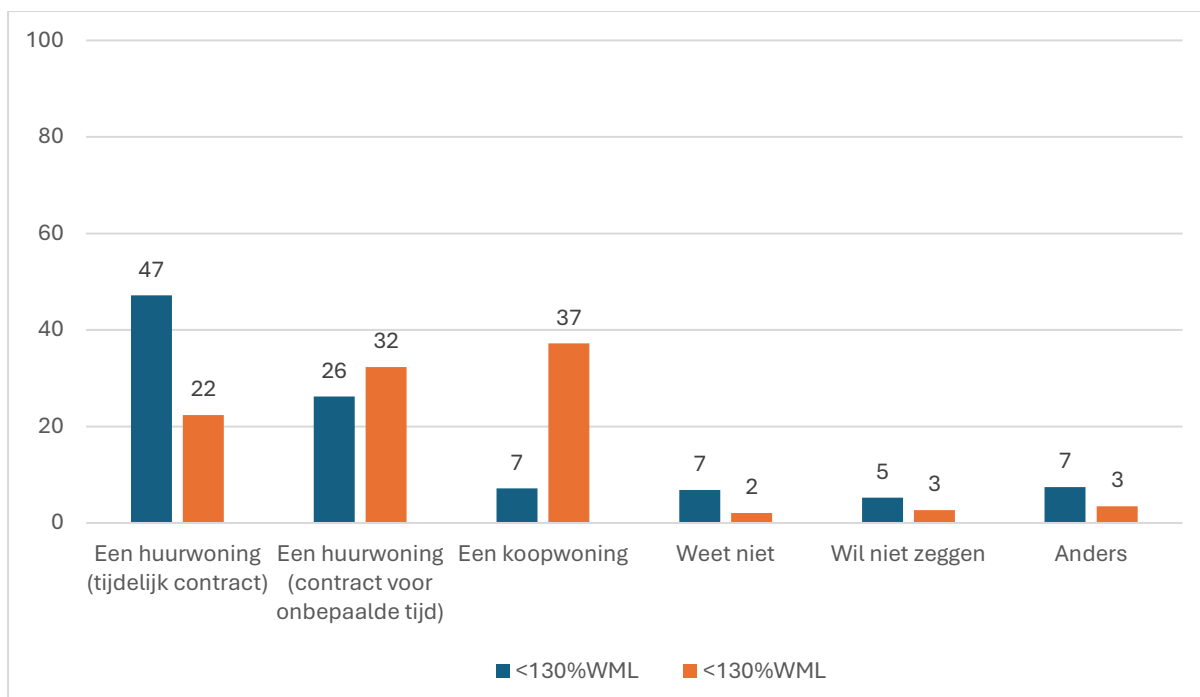
- De meeste EU-burgers met een laag inkomen woont in een huurwoning, 47 procent heeft een tijdelijk huurcontract. Gemiddeld gezien heeft zo'n 6 procent van alle huurders in Nederland een tijdelijk huurcontract.
- Verblijfsduur speelt hier een rol: driekwart van de EU-burgers met een laag inkomen die 4 maanden of korter in Nederland verblijft heeft een tijdelijk huurcontract (77 procent), tegenover een derde bij een verblijf van 5 jaar of langer (31 procent).
- EU-burgers verkrijgen hun woning veelal via de werkgever of het uitzendbureau (62 procent). Twee derde van de EU-burgers huurt zijn woning via de werkgever en/of het uitzendbureau (66 procent). Deze afhankelijkheid van de werkgever/het uitzendbureau neemt af naarmate men langer in Nederland verblijft.
- Bijna een derde van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan geen gescheiden huur- en werk contract te hebben, terwijl dit bij wet verboden is.
- EU-burgers met een laag inkomen delen vaak een huurwoning (40 procent), zij delen ook vaak een slaapruijme (48 procent) en sanitaire ruimtes (77 procent). Het delen van woningen en ruimtes neemt af bij een langere verblijfsduur.
- Meer dan 60 procent van de EU-burgers met een laag inkomen is (zeer) tevreden met de huidige woning.
- Meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen (53 procent) vindt dat de huur die zij betalen te hoog is in vergelijking met de woonruimte die zij hiervoor terugkrijgen. Een vijfde van de EU-burgers vindt dat de woning slecht is onderhouden (20 procent).

6.1 Kenmerken van woonpositie

In deze paragraaf worden verschillende kenmerken beschreven van de manieren waarop EU-burgers in Nederland wonen.

Groot aandeel huurwoningen met tijdelijke contracten

In figuur 6.1 staat voor EU-burgers met een laag en hoger inkomen uitgesplitst wat voor soort woning zij hebben.

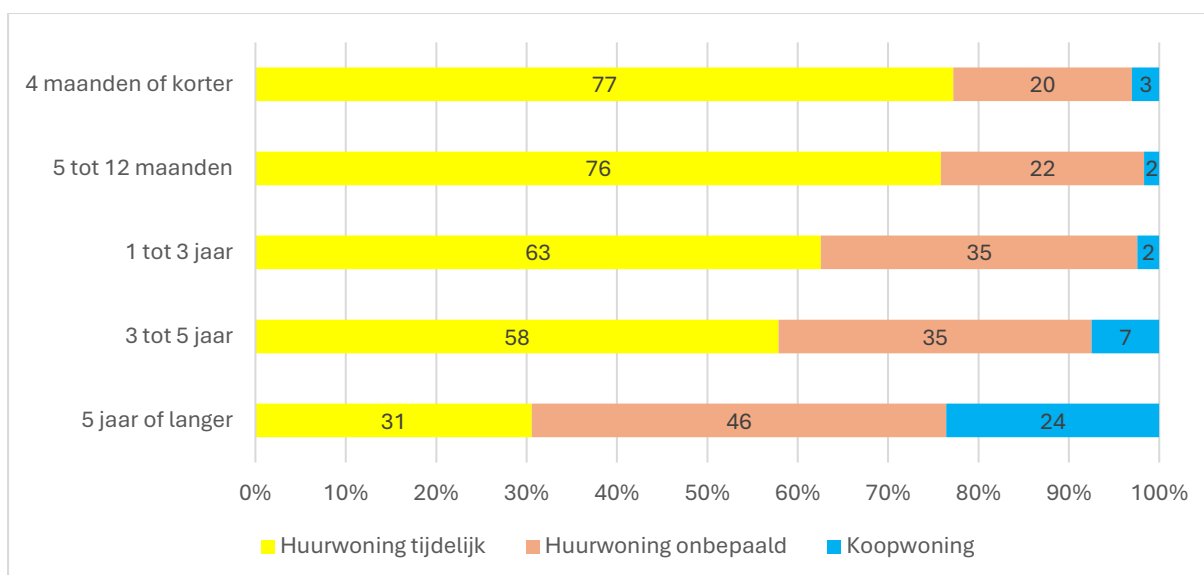

Figuur 6.1: Soort woning naar inkomensgroep (%)

Bron: Risbo

Bijna driekwart van de EU-burgers met een laag inkomen woont in een huurwoning. Het merendeel van deze huurders (47 procent) heeft een tijdelijk huurcontract, ongeveer een derde (32 procent) heeft een huurcontract voor onbepaalde tijd. EU-burgers met een hoger inkomen hebben in verhouding met de lagere inkomensgroep veel vaker een koopwoning en minder vaak een huurwoning met een tijdelijk contract.

In figuur 6.2 is gekeken of het type woning waarin EU-burgers met een laag inkomen in woont, verandert naarmate men langer in Nederland verblijft.

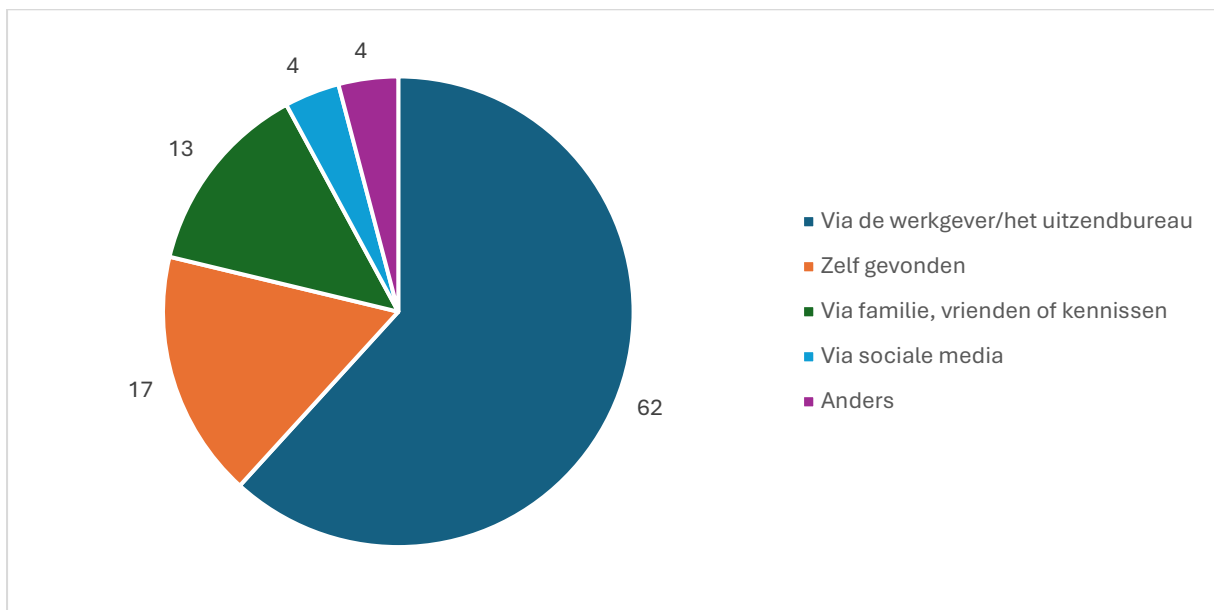
Figuur 6.2: Type woning naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML

Bron: Risbo

Naarmate EU-burgers met een laag inkomen langer in Nederland verblijven, wonen zij steeds vaker in een huurwoning met een contract voor onbepaalde tijd en neemt het aandeel dat een koopwoning heeft toe. Van de EU-burgers die 3 tot 5 jaar in Nederland verblijven heeft meer dan de helft (58 procent) nog een huurwoning met een tijdelijk contract. Bij personen die 5 jaar of langer in Nederland verblijven is dit nog 31 procent.

EU-burgers huren vaak via werkgever en private sector

De EU-burgers met een laag inkomen is gevraagd naar de manier waarop zij aan hun woning zijn gekomen (figuur 6.3).

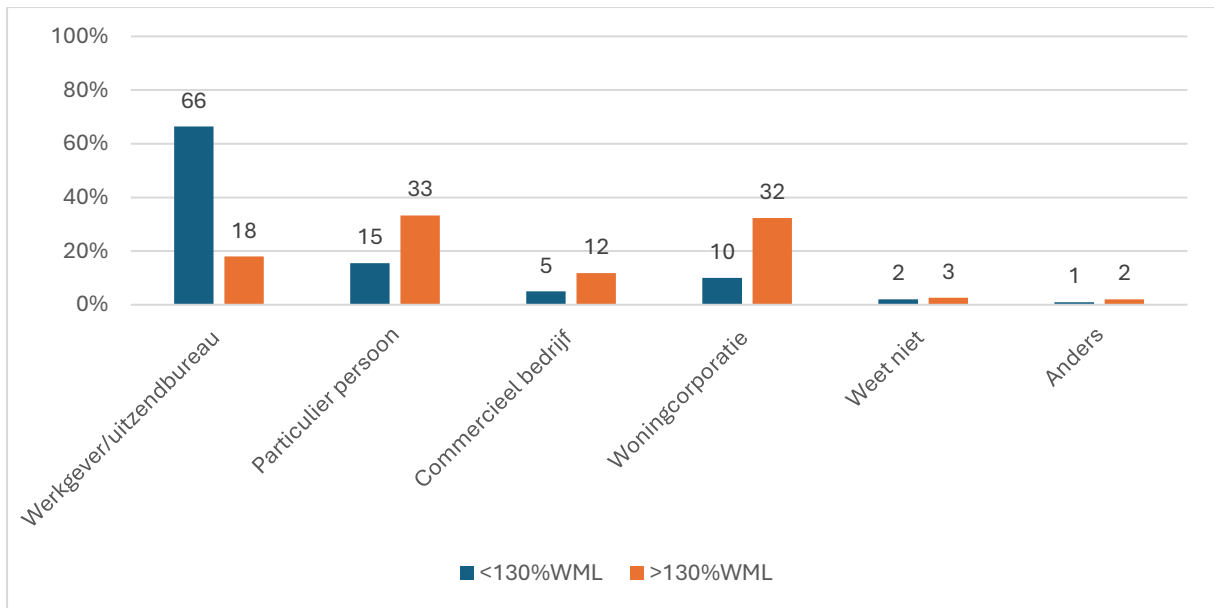

Figuur 6.3: Manier waarop de huidige woning is gevonden (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

Bron: Risbo

Veruit het grootste deel van de EU-burgers heeft de woning via de werkgever of het uitzendbureau verkregen (62 procent). Een klein deel heeft de woning zelf (17 procent) of via familie, vrienden of kennissen gevonden (13 procent). De werkgever en/of het uitzendbureau is veruit de meest belangrijke bron voor het verkrijgen van een woning voor de EU-burgers. Dit geldt naar verwachting vooral voor EU-burgers met een laag inkomen die korter dan 5 jaar in Nederland verblijven (zie ook figuur 6.5).

In figuur 6.4 wordt nader bekeken van wie EU-burgers met een laag inkomen hun woning huren.

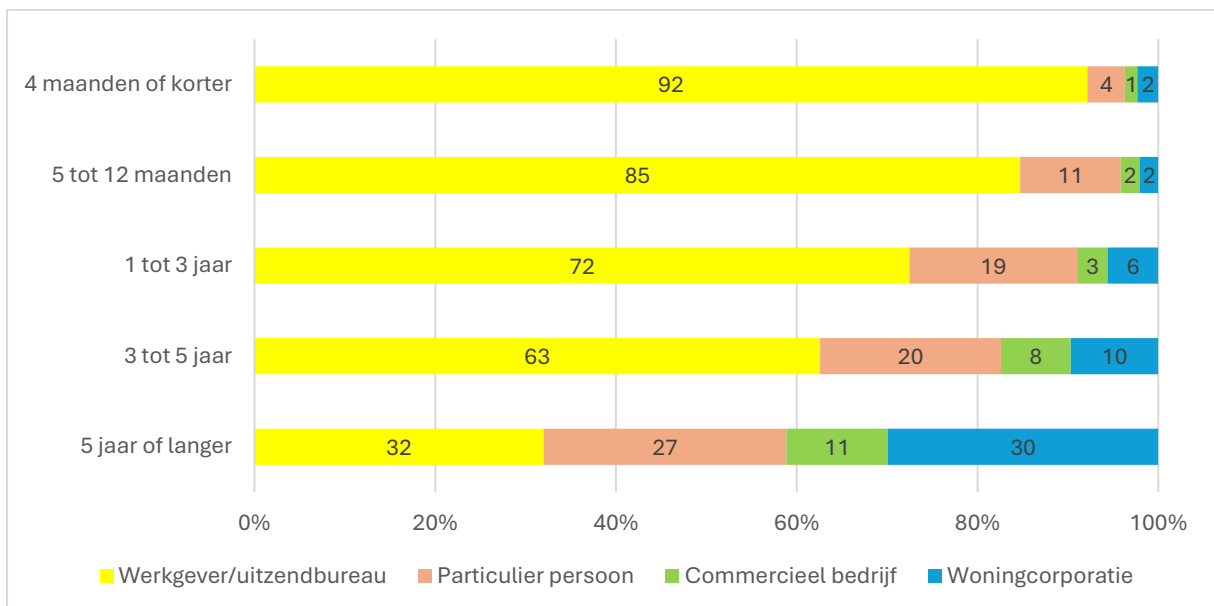

Figuur 6.4: Huiseigenaar van woningen bewoond door EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

Bron: Risbo

Twee derde van de EU-burgers huurt zijn woning via de werkgever en/of het uitzendbureau. Dit sluit aan bij de manier waarop de woning gevonden wordt (zie figuur 6.3). Iets meer dan één op de acht EU-burgers met een laag inkomen heeft een particulier persoon als huiseigenaar en 10 procent huurt van een woningcorporatie. Binnen de groep EU-burgers met een hoger inkomen wordt vaker gehuurd bij een woningcorporatie, particulier persoon of commercieel bedrijf in vergelijking met de groep met een lager inkomen.

In figuur 6.6 is gekeken of het soort huiseigenaar verandert naarmate men langer in Nederland verblijft.

Figuur 6.5: Soort huiseigenaar naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML (%)

Bron: Risbo

Naarmate EU-burgers met een laag inkomen langer in Nederland verblijven, huren zij minder vaak een woning van de werkgever/het uitzendbureau en steeds vaker van een particulier persoon, commercieel bedrijf of woningcorporatie. De afhankelijkheid van de werkgever/het uitzendbureau voor wat betreft de woning neemt af naarmate men langer in Nederland verblijft.

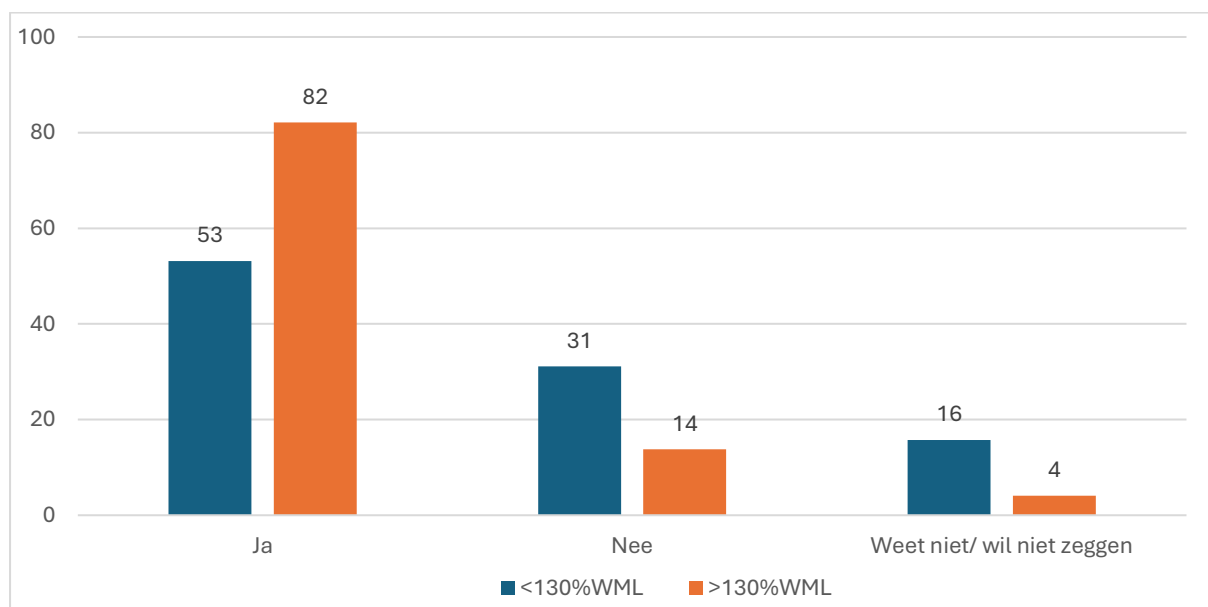
Een van de EU-burgers vertelt over zijn ervaring met het vinden van een woning in Nederland:

Het is erg moeilijk om iets te vinden, zelfs met 35.000 euro per jaar. De twejarige contracten zijn een nachtmerrie. Ik woon hier nog geen 4 jaar en woon nu al op de vierde plek. Ik heb veel geluk dat mijn huidige appartement zo goedkoop is. Ik was twee jaar geleden met mijn zoon dakloos omdat niemand me iets wilde verhuren vanwege mijn lage inkomen, met fulltime werk.

In de bijlage zijn nog twee tabellen opgenomen waarin ook wordt gekeken naar de mate waarin EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML verblijven in woningen gericht op kort verblijf (zogenaamde logies) en het type huurcontract (zie tabel b6.5b en b6.5c in de bijlage).

Huurcontract van EU-burgers is vaak niet gescheiden van de arbeidsovereenkomst

De EU-burgers is ook gevraagd of zij een huurcontract hebben dat gescheiden is van de arbeidsovereenkomst (figuur 6.6).²⁴

Figuur 6.6: Gescheiden huurcontract van arbeidsovereenkomst (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

Bron: Risbo

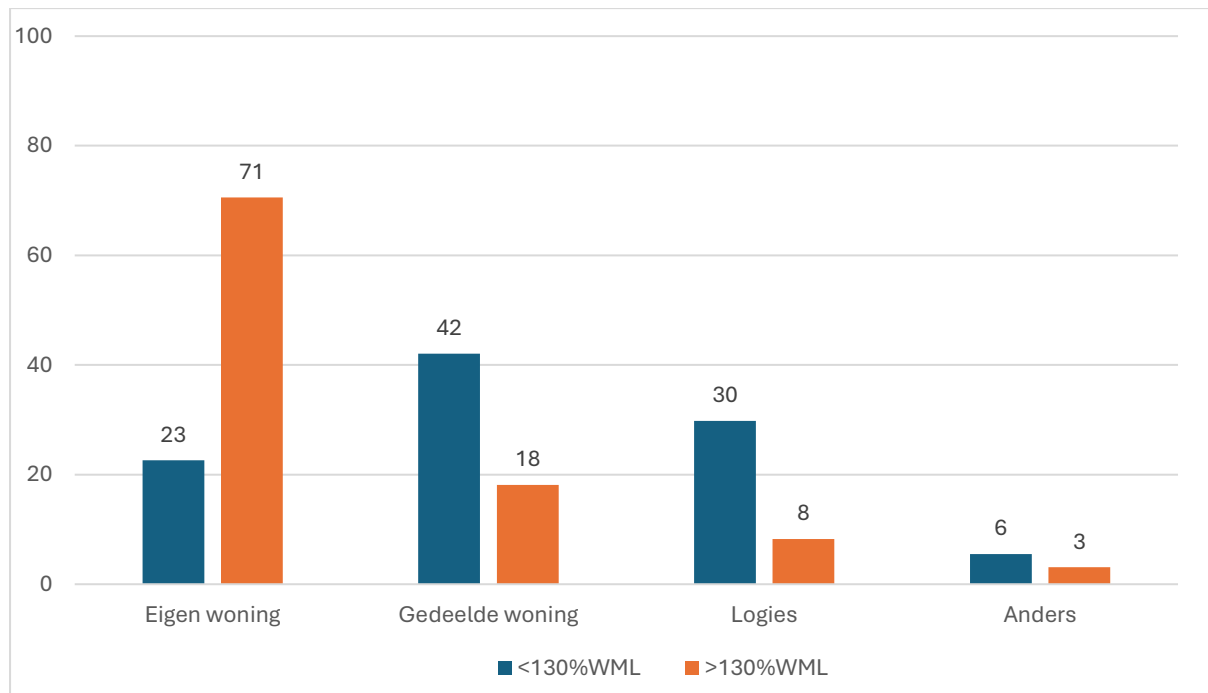
Iets meer dan de helft van EU-burgers met een laag inkomen heeft een gescheiden huur- en werkcontract. Bijna een derde van deze groep geeft echter aan geen gescheiden huur- en werkcontract te hebben, terwijl dit bij wet verboden is. Veertien procent van de groep met een laag inkomen weet niet hoe hun contractsituatie er precies uit ziet.

²⁴ Per 1 juli 2023 is de Wet goed verhuurderschap in werking getreden. In die wet is onder andere vastgelegd dat het werkcontract en huurcontract gescheiden contracten dienen te zijn.

Bij de groep EU-burgers met een hoger inkomen, zien we dat het aantal huurcontracten gescheiden van de arbeidsovereenkomst veel hoger ligt (82 procent) dan bij de groep met een lager inkomen. De groep die aangeeft geen gescheiden huurcontracten te hebben ligt met 14 procent veel lager dan bij de groep met een lager inkomen.

Huurwoningen worden vaak gedeeld, net als slaap- en/of sanitaire ruimtes

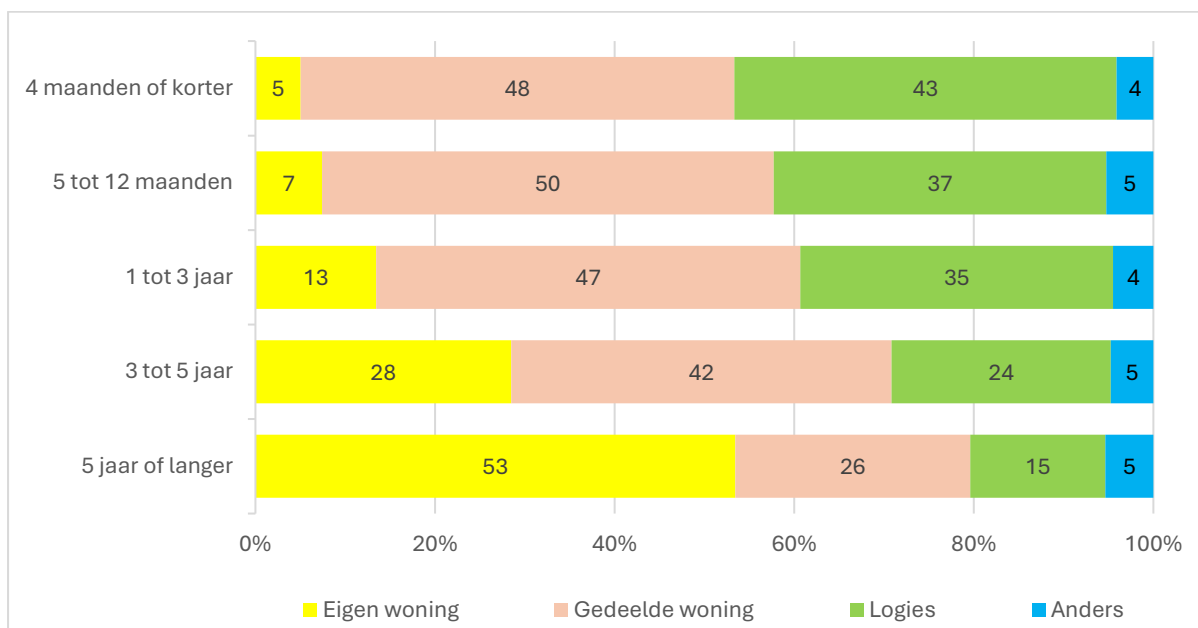
De EU-burgers die een woning huren, is gevraagd naar een aantal kenmerken van hun huurwoning. Achtereenvolgens wordt ingegaan op het type woning, het delen van de slaapruijnte/badkamer en de mogelijkheid om boetes opgelegd te krijgen.

Figuur 6.7: Type woning EU-burgers naar inkomensgroep (%)

Bron: Risbo

We zien dat meer dan 40 procent van de EU-burgers met een laag inkomen een woning huurt die zij delen met anderen, terwijl 70 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen een eigen woning huurt (zie figuur 6.7). EU-burgers met een laag inkomen betalen gemiddeld ook een lager bedrag aan huur per maand dan de groep met een hoger inkomen (respectievelijk €701,- per maand tegenover €1.113,- euro per maand). Bijna 30 procent van de EU-burgers met een laag inkomen huurt een plek in een hotel/hostel/pension, dit is aanzienlijk vaker dan de EU-burgers met een hoger inkomen (6 procent).

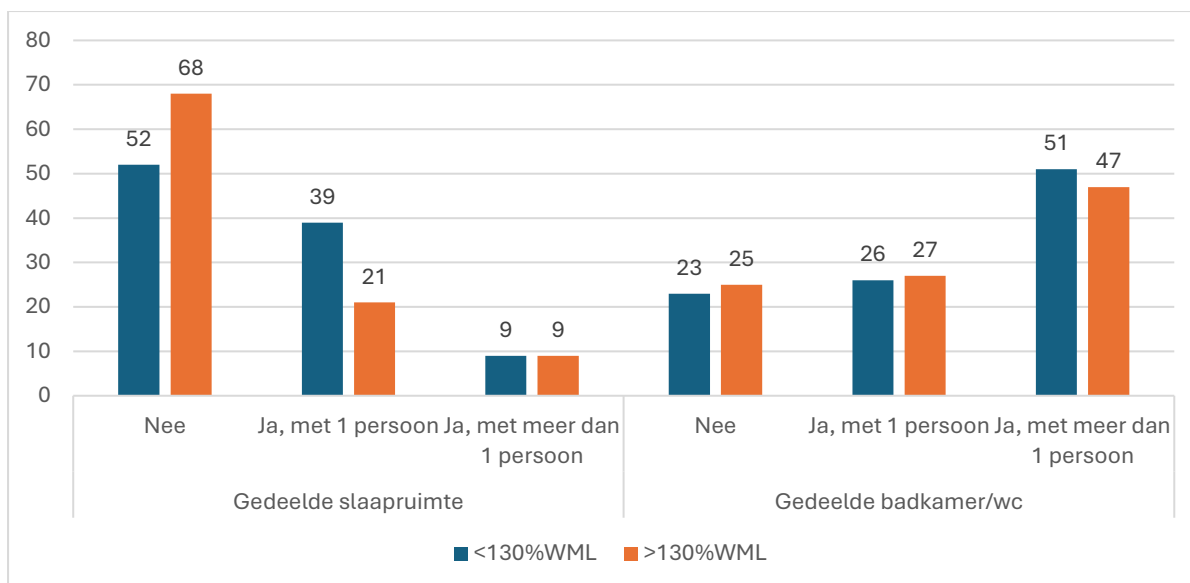
Figuur 6.8: Type woning naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML (%)

Bron: Risbo

Net zoals we eerder een ontwikkeling zagen naar verblijfsduur, zien we dat het type huurwoning dat EU-burgers met een laag inkomen bewoont, verandert naarmate men langer in Nederland verblijft. Hoe langer het verblijf in Nederland hoe vaker men een eigen woning huurt die niet gedeeld hoeft te worden met vreemden. Ook het aandeel EU-burgers dat in een pension woont neemt af naarmate de verblijfsduur toeneemt. Echter dient opgemerkt te worden dat het aandeel EU-burgers met een laag inkomen dat een gedeelde woning heeft ook bij een verblijf van 3 tot 5 jaar nog steeds groot is (42 procent). In de groep die langer dan 5 jaar in Nederland verblijft, zitten ook relatief veel personen die veel langer dan vijf jaar in Nederland verblijven. Mogelijk dat het grote verschil tussen de groepen 3-5 jaar en 5 jaar hierdoor verklaard wordt.

In figuur 6.9 wordt meer uitgebreid ingegaan op het delen slaapruijnte en sanitair met personen van buiten het eigen gezin.²⁵

²⁵ Volgens het SNF-keurmerk mogen binnen woonruimtes die aan deze norm voldoen slaapruijntes door maximaal 2 personen gedeeld worden (per 01-01-2025) en dient er per 8 inwoners 1 douche en 1 toilet te zijn.

Figuur 6.9: Delen van slaapruijnte en sanitair naar inkomen (EU-burgers, %)

Bron: Risbo

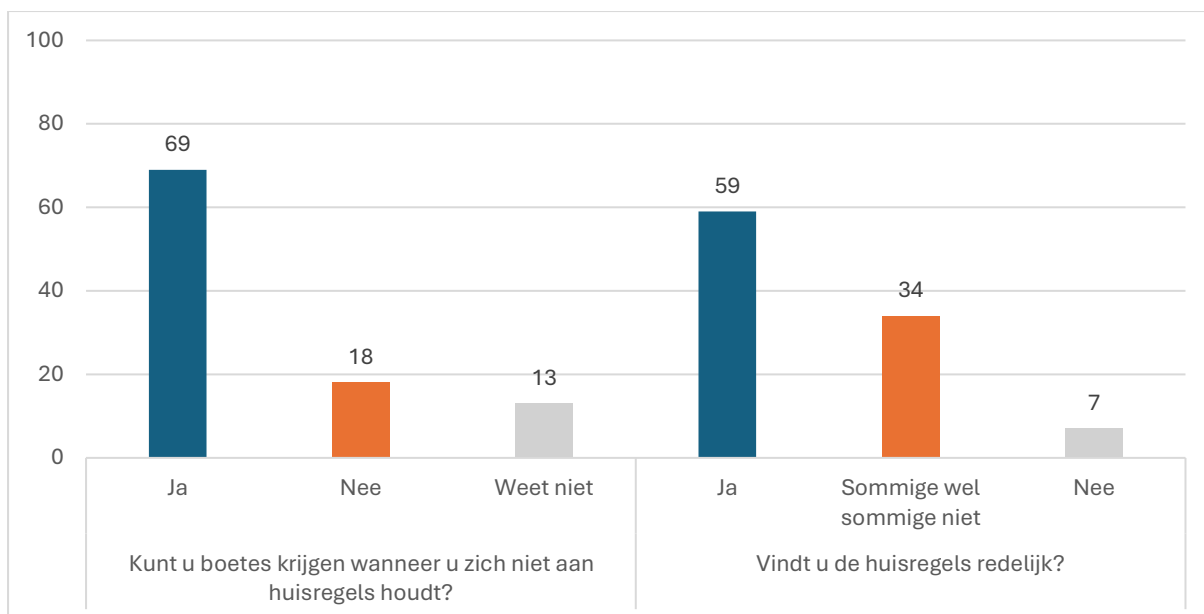
Wanneer gevraagd naar het delen van de slaapruijnte, geeft ongeveer de helft van de EU-burgers met een laag inkomen aan dat zij een eigen slaapruijnte hebben. Bij de EU-burgers met een hoger inkomen is dit ongeveer tweederde van hen. Wanneer zij een slaapruijnte delen, is dat vrijwel altijd met 1 persoon.²⁶

Het delen van een badkamer komt vaker voor. Bijna de helft van de ondervraagde arbeidsmigranten deelt met meer dan 1 persoon de badkamer en/of wc. Ongeveer een kwart heeft toegang tot eigen badkamerfaciliteiten. Opvallend hier is dat de aantallen vrijwel gelijk zijn ongeacht inkomen.

Huisregels worden als redelijk ervaren, maar er kunnen wel boetes worden opgelegd

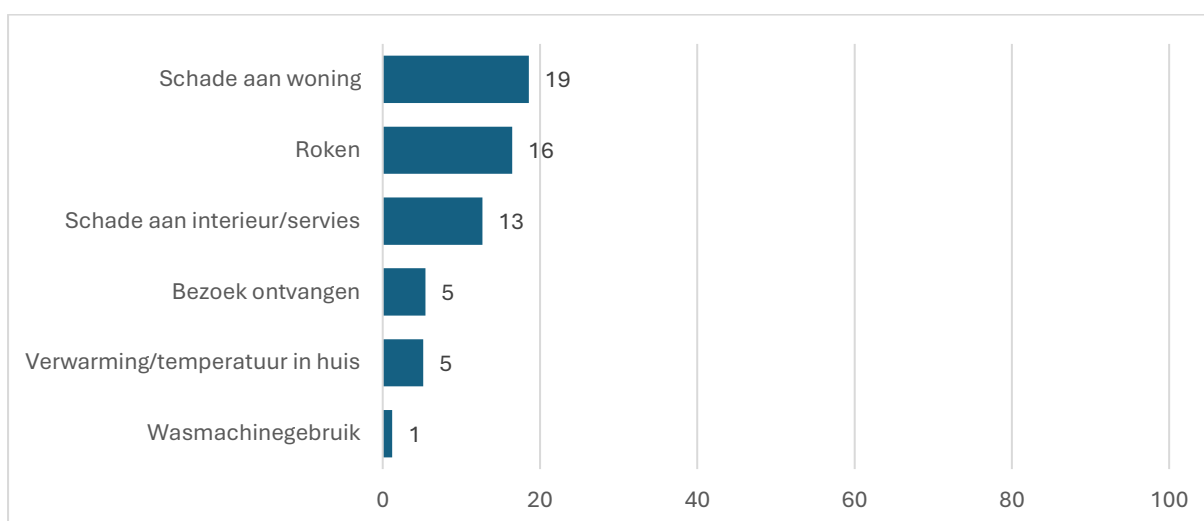
De huurwoningen waarin EU-burgers wonen kennen vaak bepaalde huisregels en de EU-burgers kunnen mogelijk boetes krijgen wanneer zij zich hier niet aan houden (Figuur 6.10).

²⁶ Dit komt overeen met de norm binnen het SNF-keurmerk.

Figuur 6.10: Boetes en redelijkheid van huisregels (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

Bron: Risbo

Figuur 6.11: Soort boetes binnen huisregels (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

Bron: Risbo

Bijna 70 procent van de EU-burgers met een laag inkomen krijgen boetes wanneer zij zich niet aan de huisregels houden (Figuur 6.10). Wanneer gevraagd waarvoor zij boetes kunnen ontvangen, zijn ‘Schade aan de woning’, ‘Roken’ en ‘Schade aan interieur/servies’ het vaakst genoemd (Figuur 6.11). Opvallend is dat bijna 13 procent niet weet of zij wel of geen boetes krijgen.

Op de vraag of deze huisregels als redelijk worden bevonden, antwoorden de meeste EU-burgers met ‘ja’ (Figuur 6.10). Een derde van de EU-burgers is van mening dat sommige regels wel en sommige regels niet redelijk zijn.

Duiding kenmerken van woonpositie

Ongeveer driekwart van de EU-burgers met een laag inkomen woont in een huurwoning, terwijl 7 procent van hen een koopwoning bezit. Hoewel het aandeel woningbezitters stijgt met het inkomen van de EU-burgers (37 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen bezitten een koopwoning) en met een langere verblijfsduur (van 7 procent naar 24 procent in het bezit van een

koopwoning na langer dan 5 jaar in Nederland), komt dit aantal niet in de buurt van het totaal aantal woningbezitters in Nederland (66 procent) (De Boom et al., 2023). Het aandeel EU-burgers in het bezit van een koopwoning is vergelijkbaar met personen met een Marokkaanse of Nederlands Caribische achtergrond die een koopwoning bezitten. De resultaten uit dit onderzoek kunnen daarnaast vergeleken worden met de uitkomsten uit het WoON-onderzoek 2021 (Stuart-Fox et al. 2022). Uit dit onderzoek blijkt dat gemiddeld gezien zo'n 6 procent van alle huurders in Nederland met een zelfstandige woning een tijdelijk huurcontract heeft (Stuart-Fox et al. 2022). In het huidige onderzoek zien we dat de EU-burgers met een laag inkomen vele malen vaker een tijdelijk huurcontract hebben (47 procent). Dit aandeel neemt af naar 31 procent bij een langere verblijfsduur, maar blijft aanzienlijk hoger dan het Nederlandse gemiddelde. Daarnaast is het aandeel EU-burgers dat huurt bij een woningcorporatie klein. Dit is een logisch gevolg van de korte verblijfsduur van veel EU-arbeidsmigranten. In Nederland moet iemand vaak lang ingeschreven staan bij de Gemeente als woningzoekende wil men kans maken op een sociale huurwoning (Seidler et al., 2022; 2023). Uit het WoON-onderzoek blijkt dat tijdelijke huurcontracten vooral voorkomen in de private huursector, terwijl dit in de corporatiesector weinig voorkomt (Stuart-Fox et al. 2022). Het gemiddelde aandeel tijdelijke huurcontracten in de private sector in Nederland (29 procent) ligt alsnog aanzienlijk lager dan onder EU-burgers met een tijdelijk huurcontract (47 procent).

Daarnaast is benoemd dat de huurkosten van EU-burgers met een laag inkomen gemiddeld rond de €700,- per maand liggen en voor EU-burgers met een hoger inkomen is dit zo'n €1.100,- per maand. Volgens onderzoek van de NVM ligt de gemiddelde huurprijs in 2024 in de vrijesector op €1074,- per maand.²⁷ De prijs van sociale huurwoningen was in 2020 gemiddeld €633,-. De huurprijzen die EU-burgers met een lager inkomen liggen in de buurt van het gemiddelde. Echter zijn vergelijkingen lastig te trekken zijn vanwege de constatering dat EU-burgers veelal via de werkgever hun woning huren en vaak relatief kort in Nederland verblijven. Eerder zagen we wel dat het aandeel EU-burgers dat huurt bij een particuliere verhuurder of via een woningcorporatie stijgt bij een hoger inkomen. De gemiddelde corporatiehuur in Nederland loopt tegen de €600,- per maand, terwijl gemiddelde private huur wat hoger ligt, namelijk €850,- per maand (Stuart-Fox et al. 2022). Beide bedragen komen niet in de buurt bij de gemiddelde huur die EU-burgers met een hoger inkomen gemiddeld per maand betalen voor hun woning.

Uit het huidige onderzoek blijkt dat een groot aandeel EU-burgers een woning deelt met anderen. Hoewel het aantal EU-burgers dat de woning deelt, daalt bij een langere verblijfsduur, verblijft zo'n kwart van de respondenten nog in een gedeelde woning na een verblijfsduur van langer dan 5 jaar. Uit onderzoek blijkt dan ook dat het delen van een woning niet enkel een "tussenfase" is voor sommige arbeidsmigranten, maar dat het kan leiden tot een langdurige woonvorm (Manting, Kleinepier & Lennartz, 2024). Vooral Bulgaren en Polen lijken langdurig hun woning te moeten delen met anderen, wat kan komen door hun onzekere arbeidsmarktpositie.

Concluderend kunnen we op basis van deze cijfers stellen dat EU-burgers vaker wonen in (gedeelde) huurwoningen, met tijdelijke huurcontracten, in de private sector dan de gemiddelde inwoner van Nederland. Daarmee hebben zij een relatief zwakke en kwetsbare positie op de woningmarkt.

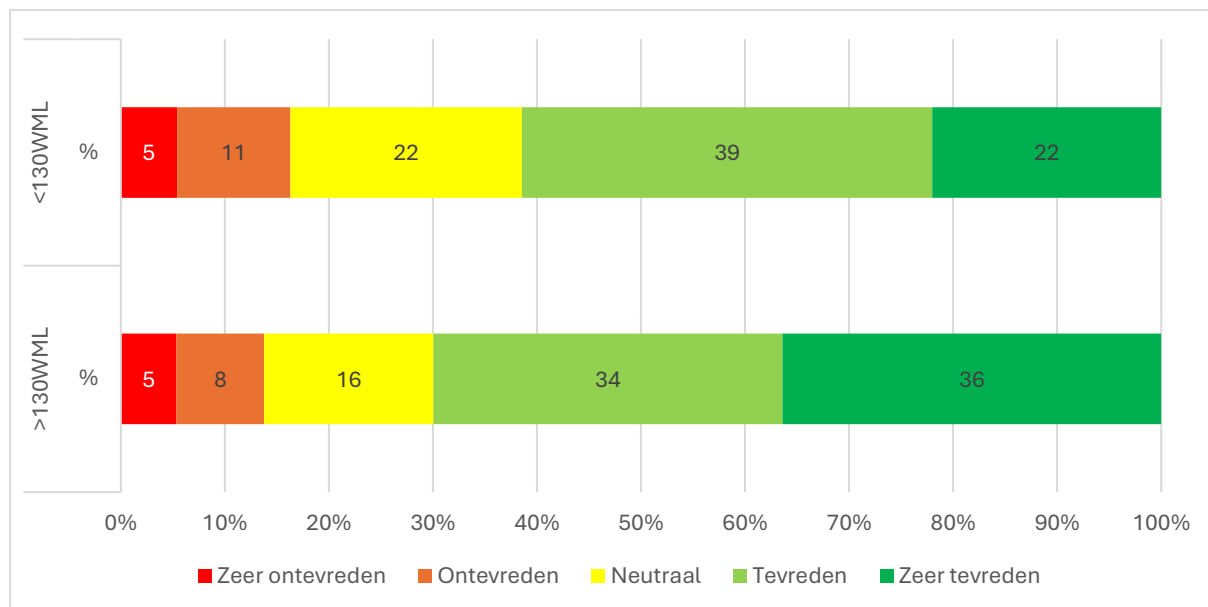
²⁷ <https://www.huurteamcentraal.nl/huurprijzen-nederland/>

6.2 Ervaren woonpositie

In deze paragraaf bespreken we hoe de EU-burgers hun woonpositie ervaren, door te kijken naar de tevredenheid met de huidige woning en hun mening over een aantal stellingen over de woonpositie.

Bijna twee derde van EU-burgers zijn tevreden met de woning

De EU-burgers zijn gevraagd naar hoe tevreden zij zijn met hun huidige woning (Figuur 6.12).

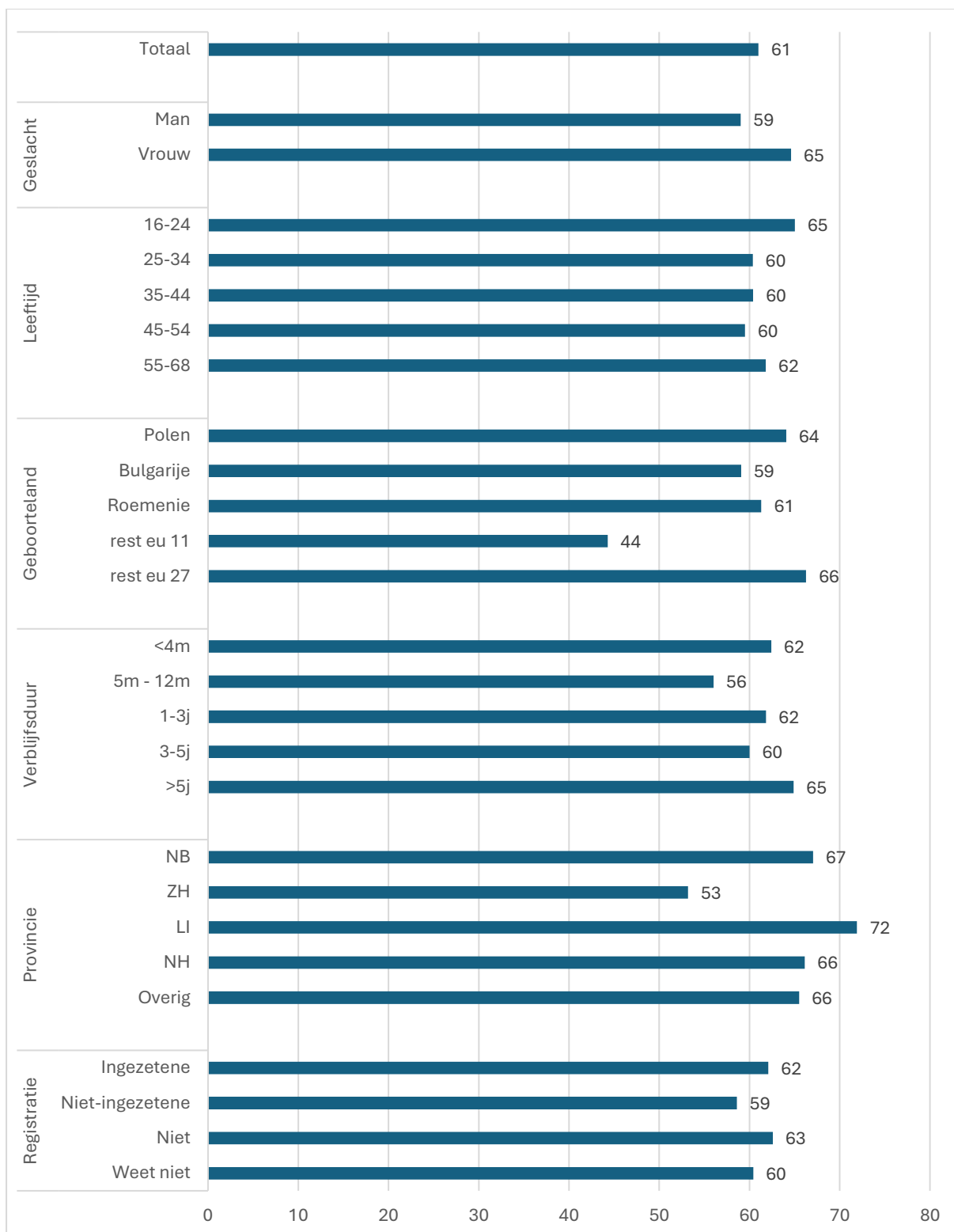

Figuur 6.12: Tevredenheid woning naar inkomensgroep (EU-burgers, %)

Bron: Risbo

Meer dan 60 procent van de EU-burgers met een laag inkomen is (zeer) tevreden met de huidige woning. In de figuur valt te zien dat het percentage EU-burgers met een hoger inkomen, dat (zeer) tevreden is met de huidige woning, iets hoger ligt.

Figuur 6.13 toont de percentages EU-burgers met een laag inkomen die (zeer) tevreden zijn met hun huidige woning naar achtergrondkenmerken. Hier valt op dat de EU-burgers die (zeer) tevreden zijn met hun woning, nagenoeg gelijk zijn wanneer we kijken naar verblijfsduur, geboorteland, geslacht, leeftijd en registratie. Wel zien we kleine verschillen bij een uitsplitsing naar provincie waarin de EU-burgers wonen: personen in Zuid-Holland zijn wat minder vaak (zeer) tevreden over hun woning dan personen woonachtig in andere provincies.

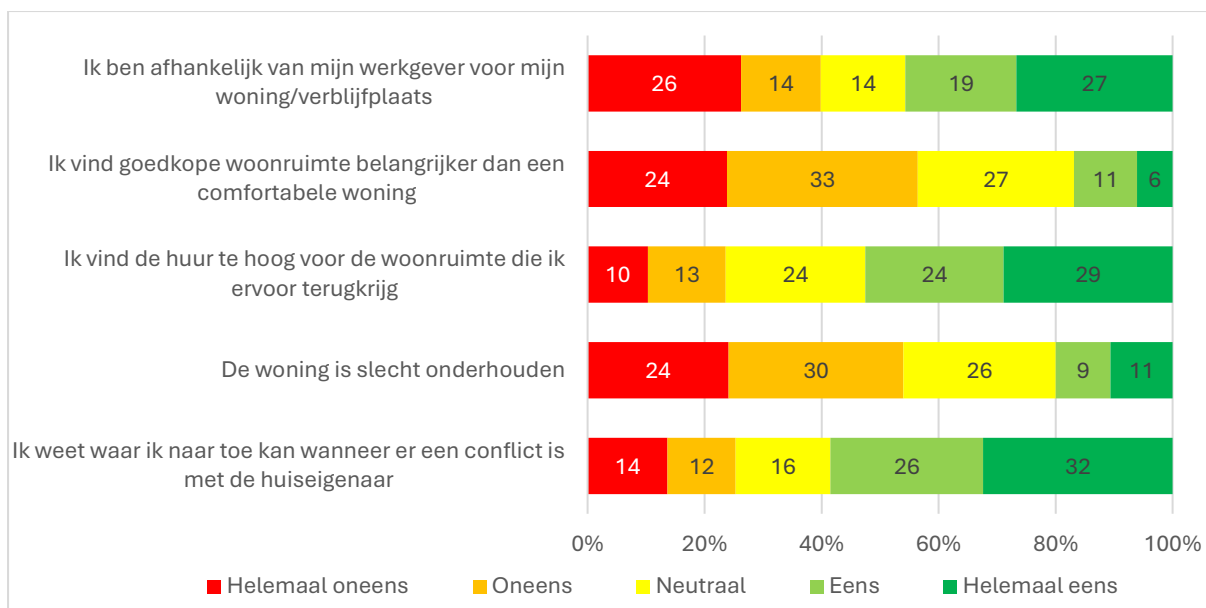

Figuur 6.13: Aandeel (zeer) tevreden met woning (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

Bron: Risbo

Goedkope huur minder belangrijk dan comfort, maar huurprijs ‘te hoog’ voor woonruimte

De EU-burgers hebben een aantal stellingen beantwoord over hun woonsituatie (figuur 6.14). Zij konden op deze stellingen antwoorden met (helemaal) oneens, neutraal of (helemaal) eens.

Figuur 6.14: Antwoorden op stellingen over ervaren woonpositie (EU-burgers inkomen <130% WML, %, N=415)

Bron: Risbo

Meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen is het (helemaal) oneens met de stelling of zij goedkope woonruimte belangrijker vinden dan een comfortabele woning. In andere woorden: een groot deel van de EU-burgers vindt het belangrijker dat de woning comfortabel is dan dat de woning een goedkope huur heeft. Daartegenover staat dat meer dan de helft van de EU-burgers (53 procent) het (helemaal) eens is met de stelling dat de huur die zij betalen te hoog is in vergelijking met de woonruimte die zij hiervoor terugkrijgen. Een vijfde van de EU-burgers vindt dat de woning slecht is onderhouden (20 procent), terwijl iets meer dan de helft het hier mee (helemaal) oneens is. Een van de EU-burgers vertelt over de staat van zijn woning:

De kwaliteit is niet goed omdat de helft van de kamers geen ventilatie en ramen heeft omdat de kamers in tweeën zijn gedeeld.

Bijna de helft van de EU-burgers met een laag inkomen is het (helemaal) eens met de stelling dat zij afhankelijk zijn van hun werkgever voor hun woning/verblijfplaats (46 procent). Dit valt ook op te maken uit de cijfers over de verhuurders, waar we zien dat 66 procent van de EU-burgers met een laag inkomen huurt via de werkgever/het uitzendbureau (zie figuur 6.4) en dat ongeveer een derde van hen een arbeidscontract heeft dat gekoppeld is aan het huurcontract (zie figuur 6.6). Bijna 60 procent van de EU-burgers geeft aan dat zij weten bij wie zij terecht kunnen mocht er een conflict zijn met de huiseigenaar, iets meer dan een vijfde weet dit niet. Een EU-burger bespreekt zijn ervaringen met de verhuurder, in zijn geval het uitzendbureau:

Uitzendbureaus doen geen enkele moeite om ervoor te zorgen dat de woonruimte aan de minimumvereisten voldoet. De koelkast werkt niet en niemand trekt zich daar iets van aan. De ruimte tussen de bedden is maar een paar centimeter. De bedden zijn oncomfortabel, waardoor ik een extra matras heb gekocht. Als iemand een besmettelijke ziekte heeft, wordt de kamergenoot ook besmet. Als gevolg daarvan wordt hij ontslagen omdat goedkoper is om de werknemer te vervangen dan om het probleem [de woonruimte, red.] op te lossen.

Duiding ervaren woonpositie

Uit het WoON-onderzoek komt naar voren dat ongeveer 70 procent van de mensen die een woning huren (corporatie of private huur) (zeer) tevreden is met hun woning (Stuart-Fox et al. 2022). Onder EU-burgers met een laag inkomen die een woning huren is 62 procent (zeer) tevreden met de huurwoning. Een verschil van ongeveer 8 procentpunten. In vergelijking met het aandeel (zeer) tevreden EU-burgers die in Zuid-Holland wonen (53 procent), is het verschil met het Nederlands gemiddelde groot te noemen. Overigens is uit het WoON-onderzoek bekend dat de tevredenheid in (zeer) stedelijke gebieden lager is dan in niet-stedelijke gebieden. Mogelijk dat dit een deel van de verschillen in tevredenheid tussen de provincies in dit onderzoek verklaard.

In het WoON-onderzoek is, net als in het huidige onderzoek, gevraagd naar het onderhoud van de woning. Opvallend is dat de aantallen respondenten die aangeeft dat zij vinden dat de woning goed is onderhouden in beide onderzoeken gelijk is. De ervaren staat van de huizen van EU-burgers en de gemiddelde Nederlandse huurder is dus vergelijkbaar.

We zien ook dat een groot deel van de EU-burgers vindt dat zij te veel huur betalen voor de woonruimte die zij hiervoor terugkrijgen. Dit kan te verklaren zijn door de constatering dat EU-burgers regelmatig niet alleen hun woning delen, maar ook hun slaap- en sanitaire ruimtes moeten delen. Gezien het feit dat de EU-burgers mogelijk gemiddeld genomen meer huur betalen dan de gemiddelde Nederlander, is het te begrijpen dat zij vinden dat de huurkosten niet in verhouding staan met de ruimte die zij hiervoor terugkrijgen. Eerder onderzoek naar de woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten in Nederland sluit hierop aan. Dit onderzoek laat zien dat arbeidsmigranten die woonachtig zijn in een tijdelijke huisvesting of een woning (en woonruimtes) delen, minder tevreden zijn met de woonsituatie (Sobczyk-Turek & Cremers, 2023). Deze groep arbeidsmigranten geeft vaker aan dat zij het bijvoorbeeld moeilijk vinden om te ontspannen na het werk en voelen zich minder veilig in en gelukkig met de woonsituatie.

6.3 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar de kenmerken van en de ervaren woonpositie van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon.

EU-burgers wonen bovengemiddeld vaak met tijdelijke huurcontracten in een huurwoning van de werkgever

Uit de resultaten valt op te maken dat de EU-burgers met een laag inkomen een afwijkende woonpositie hebben van de gemiddelde Nederlander. Zo wonen zij vaker in een huurwoning met tijdelijke contracten en zijn zij minder vaak in het bezit van een koopwoning dan de gemiddelde Nederlander. Daarnaast is een groot aandeel EU-burgers (<130% WML) afhankelijk van de werkgever wat betreft de woning. Zo geeft het overgrote deel van deze EU-burgers aan dat zij hun woning hebben gevonden via de werkgever, huren zij de woning van deze werkgever en geldt dat bij een deel van, ondanks dat dit wettelijk verboden is, hun huurcontract gekoppeld is aan de arbeidsovereenkomst. Niet alleen de manier waarop EU-burgers hun woning huren verschilt van de gemiddelde Nederlander, ook hoe vaak zij hun woonruimte delen met anderen verschilt. EU-burgers wonen bovengemiddeld vaak in een gedeelde woning, waarbij een groot deel hun slaap- en/of sanitaire ruimte(s) deelt met anderen van buiten het gezin. Gelet op deze woonkenmerken hebben EU-burgers met een laag inkomen een relatief zwakke en kwetsbare woonpositie.

EU-burgers met een laag inkomen zijn iets minder tevreden met hun woning dan gemiddeld

Zes op de tien EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML is (zeer) tevreden met de woning. Dit aandeel ligt lager dan bij de gemiddelde huurder in Nederland, waar 70 procent (zeer) tevreden is met de huurwoning. Vooral EU-burgers woonachtig in Zuid-Holland zijn minder tevreden met de woning.

Bij langer verblijf verandert de manier waarop EU-burgers met een laag inkomen wonen

EU-burgers lijken een wooncarrière door te maken wanneer zij langer verblijven in Nederland en/of wanneer hun inkomen stijgt. Zo neemt het aantal huurwoningen met tijdelijke contracten af en het aantal EU-burgers met huurwoning met een contract voor onbepaalde tijd of een koopwoning toe bij een langere verblijfsduur. De geconstateerde afhankelijkheid van de werkgever voor de woning neemt af naarmate de EU-burger langer in Nederland verblijft. Er vindt dan een verschuiving plaats van huren via de werkgever, naar een groot deel van de EU-burgers die huurt in de private of corporatiesector. Het delen van een woning neemt ook geleidelijk af bij een langere verblijfsduur. Zo zien we een halvering van het aandeel EU-burgers met een laag inkomen dat de woning deelt bij een verblijfsduur van meer dan 5 jaar. Deze EU-burgers zijn vaker in het bezit van een eigen (huur)woning.

Een deel blijft ook bij langer verblijf huren van de werkgever

Ondanks dat er duidelijk verschuivingen zijn naar mate men langer in Nederland verblijft, geldt dit niet voor iedereen. Ongeveer een derde van de EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML heeft na vijf jaar nog een huurwoning met een tijdelijk contract. Eveneens een derde huurt na vijf jaar nog steeds een woning van de werkgever. Het aandeel dat een particuliere huurwoning heeft, neemt sterk toe naar mate men langer in Nederland verblijft. Mogelijk dat dit een natuurlijke verschuiving is. Zo zijn bijvoorbeeld op (veel) huisvestingslocaties gericht op arbeidsmigranten kinderen niet toegestaan en is er vaak sprake van het delen van een slaapkamer (en sanitair). Mogelijk dat veel mensen die langer in Nederland verblijven uiteindelijk op zoek gaan naar een eigen woonruimte waar ze wel met kinderen kunnen wonen of een eigen slaapruijnte hebben. Het is goed denkbaar dat wanneer EU-burgers ervoor kiezen om zich voor langere tijd in Nederland te vestigen zij een eigen woning gaan zoeken. Op dat moment zijn zij vaak afhankelijk van het aanbod in de vrije huursector.

7 Gezondheid

Uit onderzoek blijkt dat arbeidsmigranten vaak gezondheidsproblemen ervaren vanwege de slechte omstandigheden waarin zij wonen en werken (Goorts & Smal, 2022). Uit angst om hun baan te verliezen, melden zij zich niet snel ziek. In eerdere hoofdstukken zagen we al dat EU-burgers vaak afhankelijk zijn van hun werkgever voor hun huisvesting, maar uit onderzoek blijkt dat de werkgever ook vaak de zorgverzekering regelt (Goorts & Smal, 2022). Om de toegang tot de zorg te verbeteren, hebben zorgverzekeraars in Nederland de afgelopen jaren een aantal maatregelen genomen. Een getekend convenant moet ervoor zorgen dat de toegang tot de zorg voor arbeidsmigranten verbetert, zoals op het gebied van verantwoordelijkheden van werkgevers en zorgaanbieders. In dit hoofdstuk gaan we in op de gezondheidspositie van EU-burgers, door te kijken naar hun ervaren fysieke en mentale gezondheid.

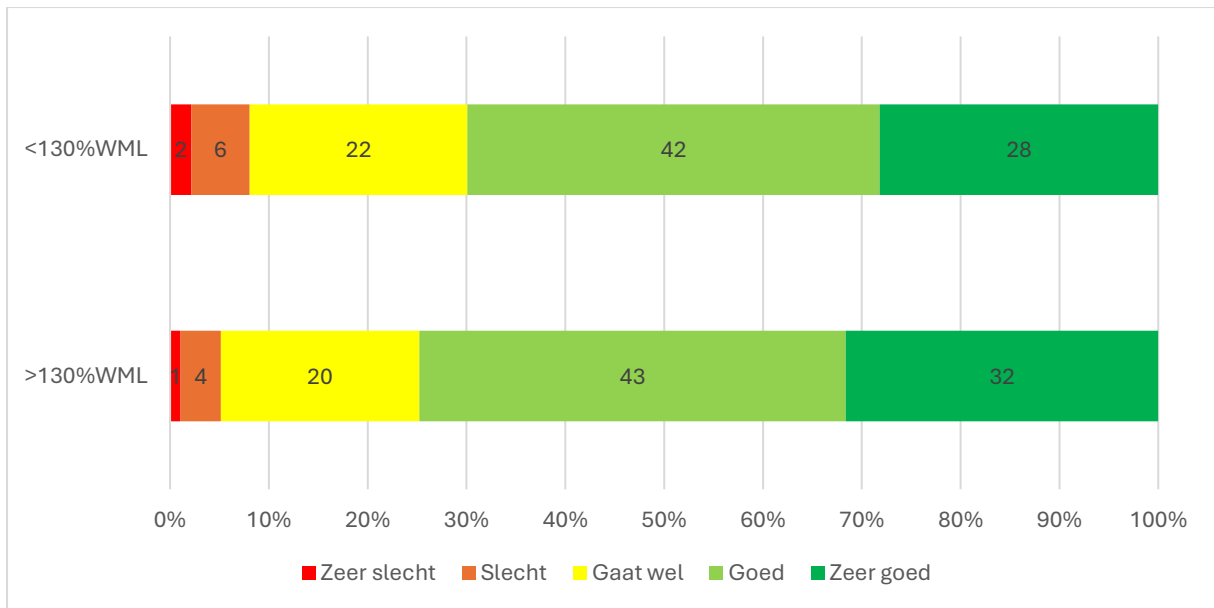
Belangrijkste uitkomsten

- 70 procent van de EU-burgers met een laag inkomen ervaart hun gezondheid als (zeer) goed. Dit percentage ligt lager dan bij personen zonder migratieachtergrond in Nederland (78 procent). Hoe langer EU-burgers in Nederland verblijven, hoe minder vaak ze hun gezondheid als (zeer) goed ervaren.
- Derde van de EU-burgers met een laag inkomen (zeer) weinig vertrouwen in Nederlandse gezondheidszorg. Vooral Roemenen lijken (zeer) veel vertrouwen in de gezondheidszorg te hebben (46 procent), terwijl Polen hier het laagst scoren (22 procent).
- EU-burgers met een laag inkomen zijn vooral neutraal of licht positief over de toegankelijkheid van de Nederlandse zorg.
- Derde van de EU-burgers met laag inkomen geeft aan niet meer verzekerd te zijn bij baanverlies. 31 procent weet niet of zij nog verzekerd zijn na baanverlies.
- 65 procent van de EU-burgers met een laag inkomen heeft hun zorgverzekering geregeld via de werkgever.
- Drie kwart van de EU-burgers met een laag inkomen ervaart psychische klachten, terwijl 17 procent van de personen zonder migratieachtergrond deze klachten ervaart.

7.1 Ervaren gezondheid

EU-burgers ervaren een (zeer) goede gezondheid, neemt af bij langere verblijfsduur

De EU-burgers zijn eerst gevraagd om hun algemene gezondheid te beoordelen (figuur 7.1).

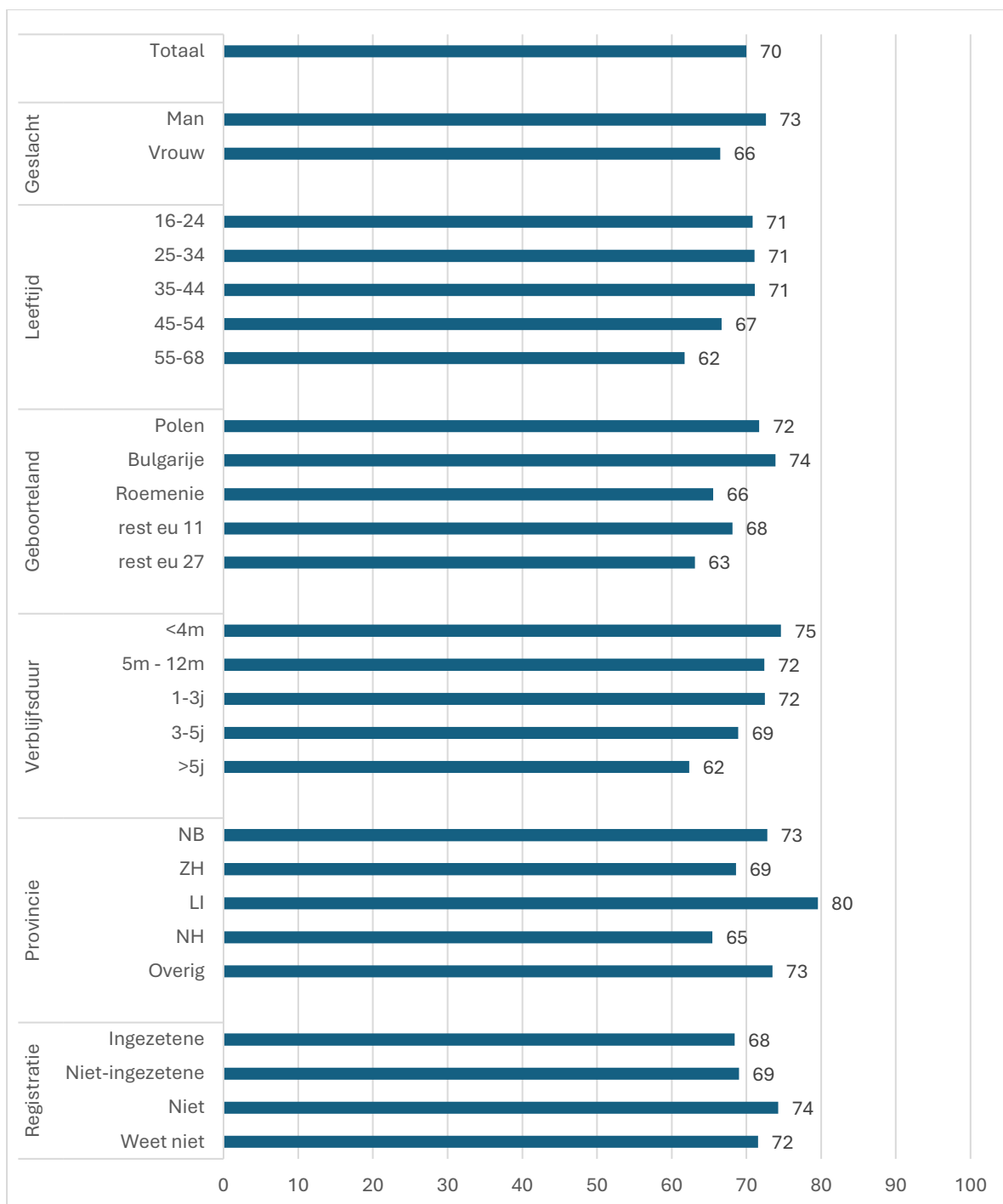

Figuur: 7.1: Ervaren gezondheid EU-arbeidsmigranten naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Van de groep EU-burgers met een laag inkomen ervaart het merendeel (70 procent) hun gezondheid als (zeer) goed, voor de EU-burgers met een hoger inkomen geldt dit voor driekwart van hen. Slechts 8 procent van de EU-burgers met een laag inkomen en 5 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen beoordeelt hun gezondheid als (zeer) slecht.

Figuur 7.2 toont de percentages EU-burgers met een laag inkomen die hun gezondheid als (zeer) goed beoordelen naar achtergrondkenmerken.

Figuur 7.2: (Zeer) goede ervaren gezondheid EU-arbeidsmigranten met een inkomen <130% WML (%)
Bron: Risbo

Mannen lijken vaker een (zeer) goede gezondheid te ervaren dan vrouwen. Personen met een leeftijd boven de 45 jaar lijken een iets minder goede gezondheid te ervaren vergeleken met jongere personen, maar de verschillen zijn hier klein. Polen en Bulgaren beoordelen hun gezondheidssituatie iets beter dan andere EU-burgers. Verblijfsduur lijkt een rol te spelen in de ervaren gezondheidssituatie. Hoe langer EU-burgers in Nederland verblijven, hoe minder vaak ze hun gezondheid als (zeer) goed ervaren. Daarnaast zien we dat de verblijfsplaats van invloed kan zijn. EU-burgers woonachtig in de provincie Limburg ervaren het vaakst een (zeer) goede gezondheid. Met name door EU-burgers woonachtig in Noord-Holland en Zuid-Holland wordt de

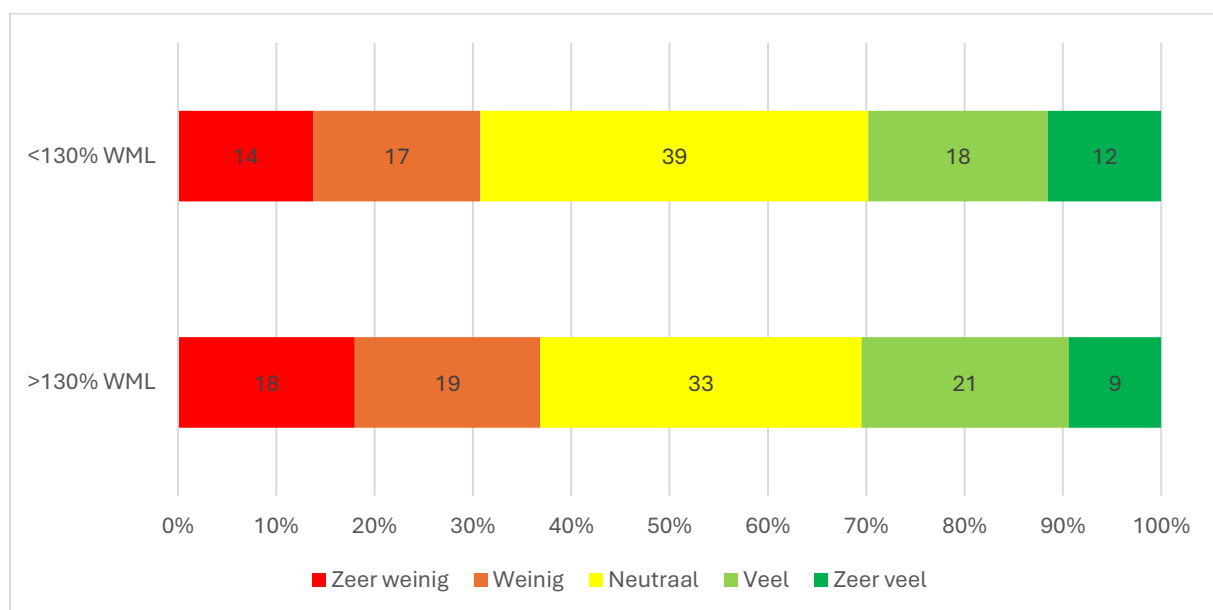
gezondheidssituatie minder vaak als (zeer) goed beoordeeld. EU-burgers die aangeven niet geregistreerd te zijn, scoren hoger op ervaren gezondheid dan de andere categorieën met betrekking tot registratie.

Duiding gezondheid

Het aandeel EU-burgers in dit onderzoek dat de gezondheid als (zeer) goed ervaart, ligt lager dan het aandeel personen zonder migratieachtergrond in Nederland dat aangeeft een (zeer) goede gezondheid te ervaren (respectievelijk 70 versus 78 procent) (De Boom et al., 2023). Ander onderzoek laat zien dat 83 procent van de respondenten met een Poolse achtergrond de gezondheid als (zeer) goed beoordeeld; een aanzienlijk hoger aantal dan in het huidige onderzoek (Dagevos et al., 2022). Naast dat het hier gaat om respondenten van verschillende inkomenscategorieën, wordt een bias in de populatie als verklaring gegeven: migranten uit Polen die naar Nederland komen zijn relatief jong en oefenen beroepen uit waarvoor een goede fysieke gezondheid nodig is. Dit fenomeen wordt ook wel het *healthy immigrant effect* genoemd. In verschillende onderzoeken wordt aangegeven dat arbeidsmigranten hun gezondheid over het algemeen als goed ervaren wanneer zij in Nederland aankomen (Cremers, 2021; Goorts & Smal, 2022). Daarna neemt de ervaren gezondheid af, geeft 49 procent van de respondenten die via een uitzendbureau werkt aan (Cremers, 2021; Goorts & Smal, 2022). Een deel van de gezondheidsklachten zou te maken hebben met het werk, bijvoorbeeld door werkdruk en werkstress, de werkomgeving, en het uitvoeren van lichamelijk of emotioneel zwaar werk (Goorts & Smal, 2022). Deze daling van ervaren gezondheid zien we ook terug in het huidige onderzoek: naarmate een EU-burger langer in Nederland verblijft, daalt het aandeel dat de gezondheid als (zeer) goed ervaart.

7.2 Kenmerken van de gezondheidspositie

In de figuur 7.3 valt het vertrouwensniveau in de Nederlandse gezondheidszorg af te lezen.

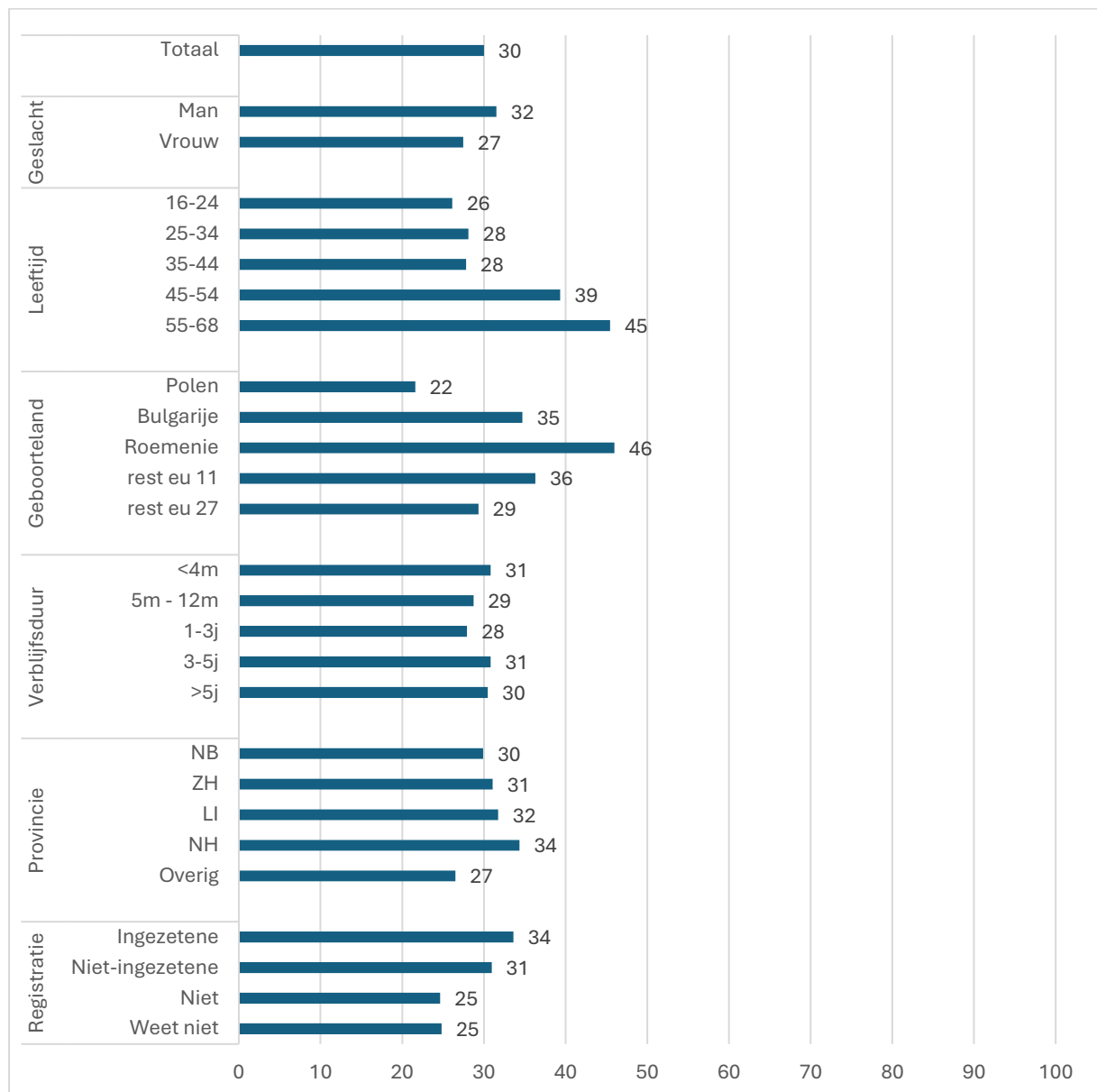

Figuur 7.3: Vertrouwen van EU-arbeidsmigranten in de Nederlandse gezondheidszorg (%)

Bron: Risbo

De meeste EU-burgers met een laag inkomen zijn neutraal over hun vertrouwen in de gezondheidszorg. Bijna een derde heeft (zeer) veel vertrouwen en bijna een derde juist (zeer) weinig. Het beeld onder EU-burgers met een hoger inkomen is nagenoeg hetzelfde.

In figuur 7.4 zien we de percentages EU-burgers met een laag inkomen die (zeer) veel vertrouwen in de Nederlands gezondheidszorg hebben naar achtergrondkenmerken.

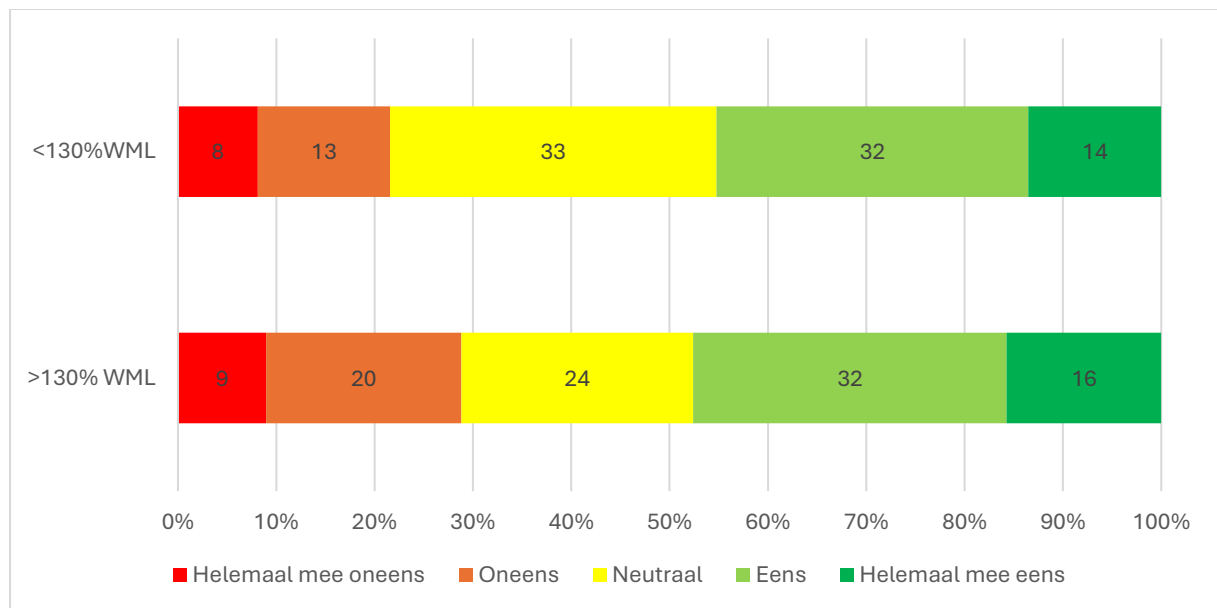
Figuur 7.4: Aandeel EU-arbeidsmigranten met een inkomen van <130% WML met (zeer) veel vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg naar achtergrondkenmerken (%)

Bron: Risbo

Mannen lijken iets vaker dan vrouwen (zeer) veel vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg te hebben. EU-burgers met een leeftijd van boven de 45 hebben aanzienlijk vaker (zeer) veel vertrouwen in de zorg dan de jongere leeftijdscategorieën. We zien ook duidelijke verschillen wanneer we kijken naar het geboorteland van de EU-burgers: vooral Roemenen lijken (zeer) veel vertrouwen in de gezondheidszorg te hebben (46 procent), terwijl Polen hier het laagst scoren (22 procent). Verblijfsduur lijkt vrijwel niet van invloed op de mate waarin EU-burgers meer

vertrouwen krijgen in de Nederlandse gezondheidszorg. Wat betreft woongebied scoren respondenten uit de provincies Noord-Brabant, Zuid-Holland, Limburg en (vooral) Noord-Holland hoger dan respondenten uit overige provincies. Mensen die geregistreerd staan (als ingezetene of niet-ingezetene) hebben meer vertrouwen in de gezondheidszorg dan mensen die niet geregistreerd staan of dit niet weten.

De EU-burgers zijn ook gevraagd in hoeverre zij de zorg in Nederland toegankelijk vinden (figuur 7.5).

Figuur 7.5: Uitkomsten op de stelling ‘Ik vind de zorg in Nederland toegankelijk’, EU-arbeidsmigranten naar inkomen (%)

Bron: Risbo

EU-burgers met een laag inkomen zijn vooral neutraal of licht positief over de toegankelijkheid van de Nederlandse zorg. De aantallen zijn vrijwel gelijk voor EU-burgers met een hoger inkomen, hoewel zij iets vaker het (helemaal) oneens zijn met de stelling.

Eerder zagen we dat (meer dan) een derde van de EU-burgers (zeer) weinig vertrouwen heeft in de Nederlandse gezondheidszorg. Daarnaast zien we dat een vijfde van de EU-burgers met een laag inkomen en een vierde van de EU-burgers met een hoger inkomen de zorg niet toegankelijk vindt. In de antwoorden op de vragenlijst worden drie voornamelijk bronnen van onvrede met de Nederlandse gezondheidszorg genoemd. Ten eerste ervaren EU-arbeidsmigranten de kwaliteit van de gezondheidszorg vaak als onvoldoende. Ze klagen over de huisartspraktijken en hoe ze daar behandeld worden, beperkingen op het gebruik van medicijnen, en suggesties over paracetamol. Ten tweede noemen ze ook vaak de beperkte toegankelijkheid tot specialisten. Voor sommige respondenten is het ook moeilijk om zich in te schrijven bij een huisarts omdat er geen plek zou zijn. Een EU-burger beschrijft zijn ervaring bij de huisarts:

De huisarts googelt wat je hem beschrijft, [dat] is geen goed teken. Het is niet alleen mij overkomen. Ik heb het vaak gehoord. Huisartsen zijn zeer terughoudend in het verwijzen naar specialisten. Je kunt doodgaan aan iets stoms dat een specialist kan oplossen.

Tot slot noemen respondenten vaak dat ze zich niet serieus genomen voelen en dat ze een ander systeem gewend zijn. Voor een deel van de respondenten is het niet duidelijk hoe het Nederlandse zorgstelsel werkt.

Het systeem hier lijkt te zijn dat je je huisarts echt moet vertellen hoe slecht je je voelt/hoe erg de problemen zijn om serieus genomen te worden. Tot op zekere hoogte betekent dit dat je moet overdrijven om een afspraak te krijgen. Dat lijkt een beetje vreemd, maar ik begrijp ook dat voor de meeste problemen (verkoudheid, griep, enz.) het inderdaad vanzelf beter gaat en dat rust en paracetamol/thee alles is wat je nodig hebt. Dus ik begrijp dat het systeem heel efficiënt is - maar ik maak me zorgen dat als ik een ernstig probleem heb, het niet vroeg gediagnosticeerd zou worden.

Andere onderwerpen die naar voren kwamen, waren onder meer de hoge kosten van de verzekering, wachttijd voor afspraken aan specialisten en zorgen over toekomstige gezondheid.

Duiding laag vertrouwen in de gezondheidszorg

Gemiddeld heeft 75 procent van de Nederlanders (tamelijk) veel vertrouwen in de gezondheidszorg.²⁸ Onder EU-burgers met een laag inkomen heeft 30 procent (zeer) veel vertrouwen onder de gezondheidszorg. Ondanks dat deze cijfers verschillen in de manier van meten en dus niet één-op-één vergelijkbaar zijn, wijst dit op een groot verschil in het vertrouwen in de gezondheidszorg tussen de onderzochte EU-burgers en het Nederlandse gemiddelde. Ook wanneer wordt gekeken naar andere groepen met een migratieachtergrond in Nederland valt op dat onder EU-burgers met een laag inkomen het vertrouwen veel lager is. Overigens heeft volgens het CBS 71 procent van de personen die in Europa zijn geboren (excl. Nederland) (tamelijk) veel vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg. Ook onder EU-burgers met een hoger inkomen is er relatief weinig vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg.

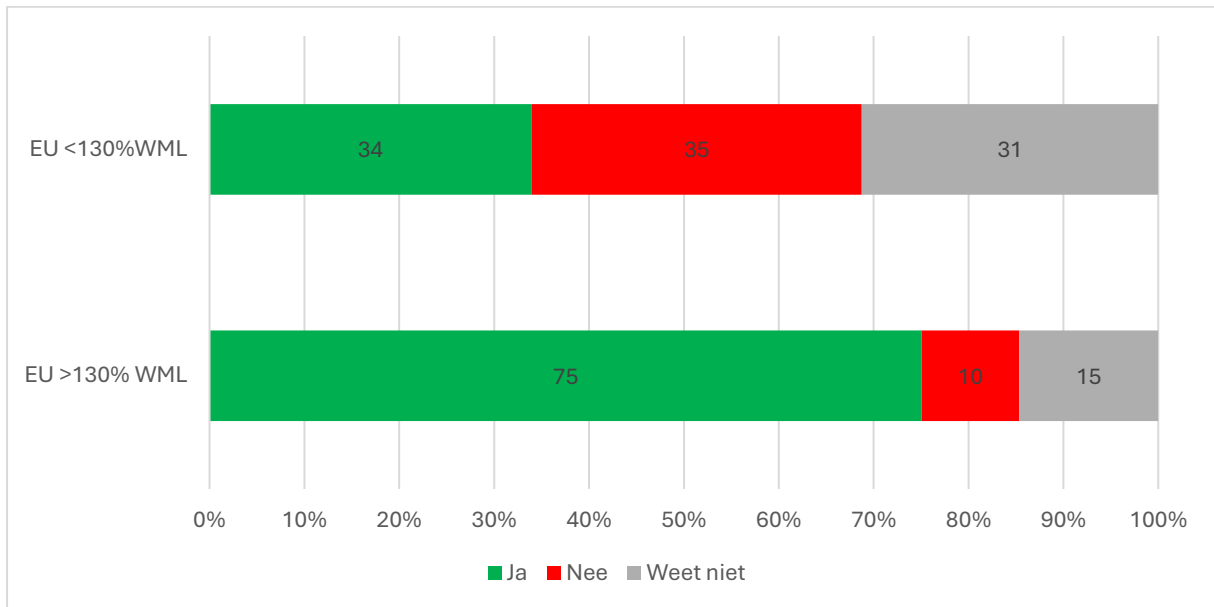
Laag vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg komt overeen met de resultaten uit eerder onderzoek (Seidler et al., 2023; Bergsma & Dozeman, 2021; Goorts & Smal, 2022). Zo kunnen culturele verschillen een grote rol spelen in opvattingen over de gezondheidszorg. Het is bekend dat het zorgstelsel in Polen, waar veel wordt gebruik gemaakt van commerciële gezondheidszorg, leidt tot andere verwachtingen omtrent de gezondheidszorg (Seidler et al., 2023). In het huidige onderzoek zien we dan ook dat EU-burgers geboren in Polen het minste vertrouwen hebben in de Nederlandse gezondheidszorg. Goede informatievoorziening speelt een belangrijke rol bij het vertrouwen in de zorg: goede informatie bij aankomst in Nederland draagt bij aan meer vertrouwen in de Nederlandse zorg (Goorts & Smal, 2022).

Volgens Bergsma & Dozeman (2021) geeft 44 procent van de respondenten aan niet te weten waar ze naartoe moeten als ze gezondheidsklachten hebben. Wanneer arbeidsmigranten in goede gezondheid verkeren, ervaren ze het gebrek aan informatie echter niet als probleem. Taal vormt een belangrijke barrière voor het vinden van informatie over gezondheid(szorg) als toegang tot de zorg (Cremers, 2021). Soms vallen mensen voor vertaling terug op de coördinator van hun uitzendbureau, wat hen in een afhankelijke positie plaatst (Goorts & Smal, 2022).

Verzekerd blijven voor zorg na baanverlies afhankelijk van inkomen

De EU-burgers is gevraagd naar of zij verzekerd blijven bij verlies van hun baan (figuur 7.6).

²⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85533NED?q=keyword:institutioneel%20vertrouwen>

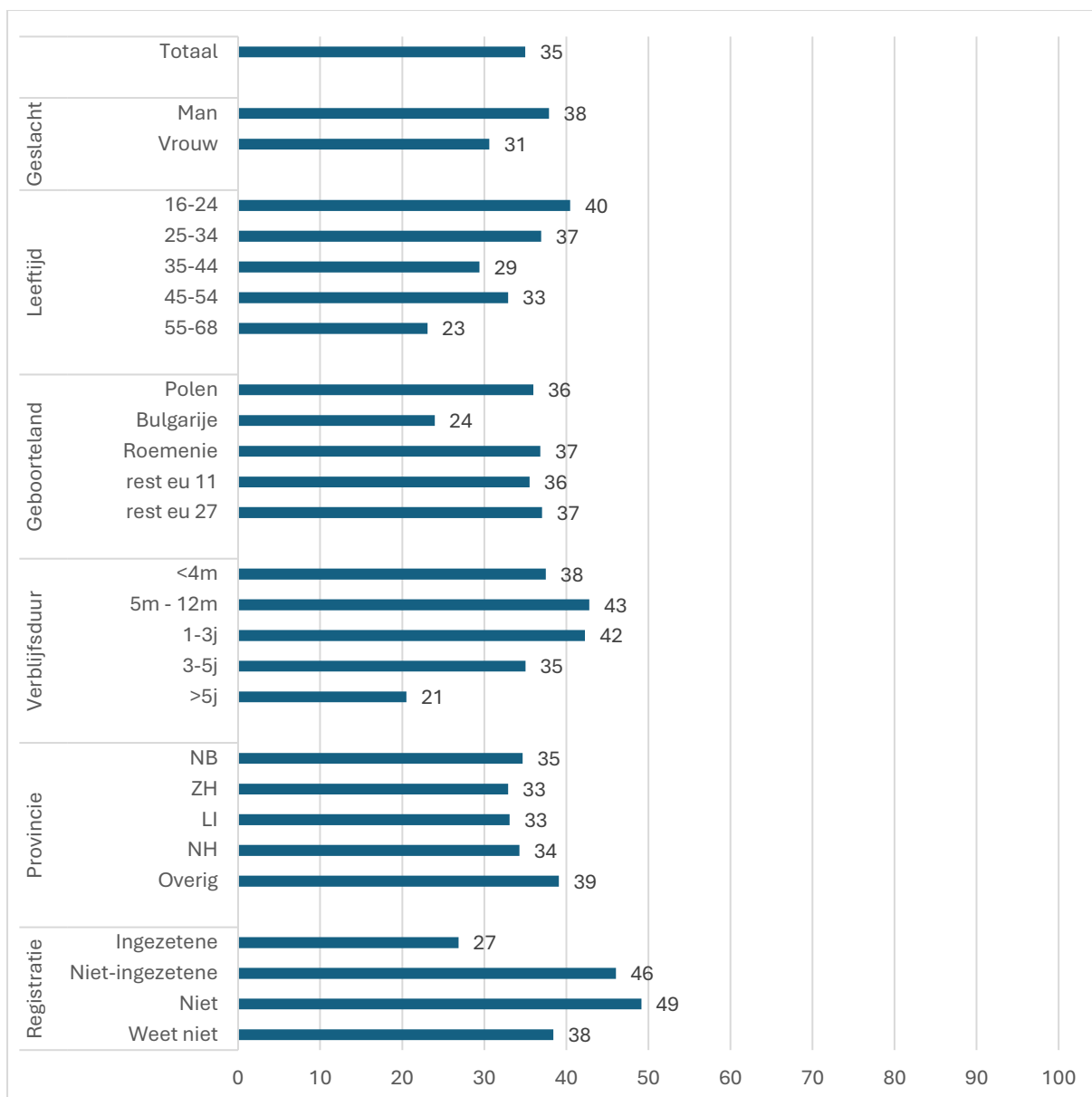

Figuur 7.6: Is nog verzekerd bij baanverlies, EU-arbeidsmigranten naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Relatief weinig EU-arbeidsmigranten met een laag inkomen is nog verzekerd voor zorg na het verliezen van hun baan. Een derde van deze EU-burgers geeft aan in ieder geval niet meer verzekerd te zijn bij baanverlies. Opvallend is dat bijna een derde (31 procent) aangeeft niet te weten of zij nog verzekerd zullen zijn. Het aandeel EU-burgers met een hoger inkomen dat nog verzekerd is na baanverlies ligt vele malen hoger. Driekwart van hen is nog verzekerd na het verliezen van hun baan.

In figuur 7.7 zien we de percentages EU-burgers met een laag inkomen dat geen zorgverzekering meer heeft na het verliezen van hun baan naar achtergrondkenmerken.

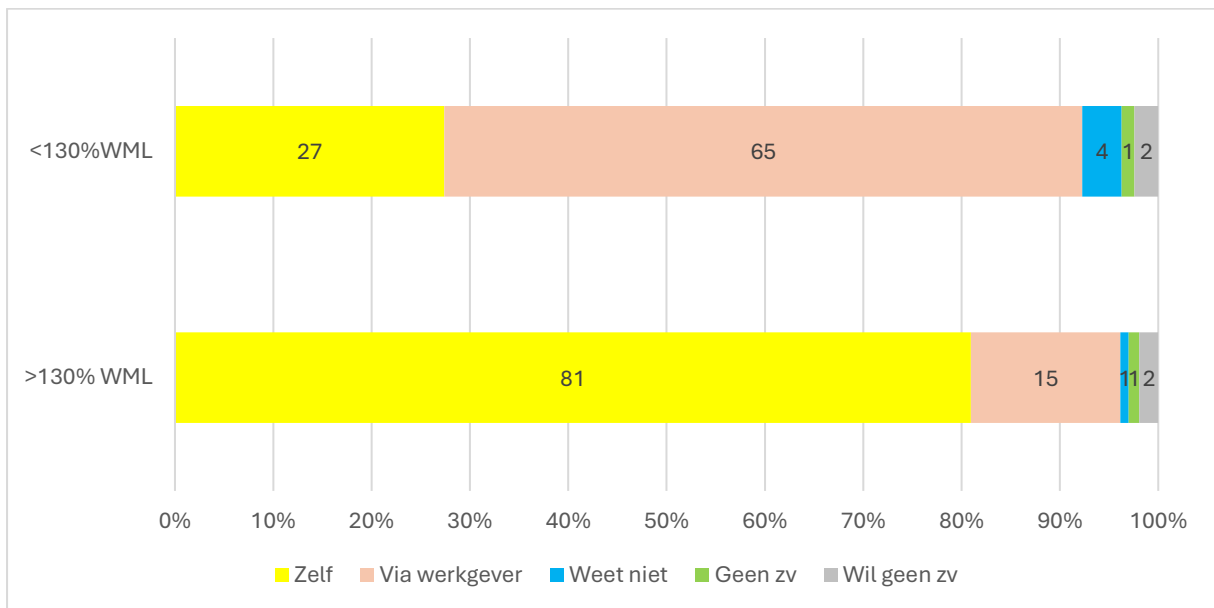
Figuur 7.7: Aandeel EU-arbeidsmigranten (inkomen <130% WML) dat geen zorgzekering meer heeft na baanverlies naar achtergrondkenmerken (%)

Bron: Risbo

Mannen geven iets vaker aan niet meer verzekerd te zijn na baanverlies dan vrouwen. Leeftijd lijkt een rol te spelen: EU-burgers in hogere leeftijdscategorieën geven minder vaak aan onverzekerd te worden. Het geboorteland van de EU-burgers lijkt weinig verschil te maken, met uitzondering van Bulgaren die minder vaak aangeven onverzekerd te zijn bij baanverlies dan de andere EU-burgers. Er is een verschil te zien in de verblijfsduur. De groep EU-burgers die langer dan vijf jaar in Nederland verblijft geeft minder vaak aan onverzekerd te zijn bij baanverlies, terwijl juist de EU-burgers die tussen de vijf maanden en drie jaar verblijven het vaakst aangeven hun zorgverzekering te verliezen bij baanverlies. EU-burgers die staan ingeschreven als ingezetene, geven minder vaak aan hun zorgverzekering te verliezen dan andere EU-burgers (geregistreerd als niet-ingezetene, niet geregistreerd of niet ingevuld).

Zorgverzekering van EU-burgers met laag inkomen veelal via werkgever geregeld

De EU-burgers is gevraagd naar de manier waarop zij hun zorgverzekering geregeld hebben (figuur 7.8).

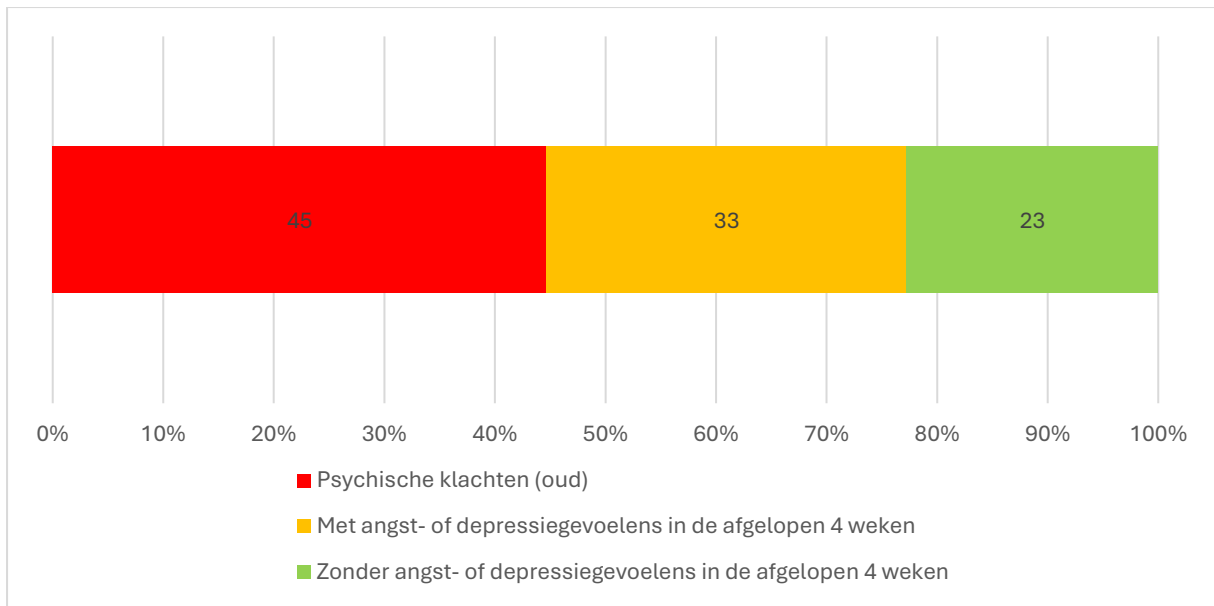
Figuur 7.8: Manier waarop EU-arbeidsmigranten zorgverzekering hebben geregeld naar inkomen (%)

Bron: Risbo

We zien dat 65 procent van de EU-burgers met een laag inkomen hun zorgverzekering geregeld heeft via de werkgever, terwijl 81 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen dit juist zelf geregeld heeft. Deze aantallen komen overeen met de uitkomsten over het verliezen van de zorgverzekering bij baanverlies: EU-burgers met een laag inkomen, die via de werkgever hun zorgverzekering geregeld hebben, geven vaker aan dat zij de zorgverzekering verliezen bij baanverlies dan EU-burgers met een hoger inkomen.

Veel EU-burgers met laag inkomen ervaren psychische klachten

De EU-burgers met een laag inkomen is gevraagd naar hun psychische gezondheid (figuur 7.9). Daarbij is gebruik gemaakt van de Mental Health Inventory-5 (MHI-5). Dat is een veel toegepaste set vragen die gebruikt wordt om een indicatie te krijgen van de mentale gesteldheid. Op basis van de score op vijf vragen wordt een totaalscore berekend die een waarde kan hebben van tussen de 0 en 100. Tot voor kort werd iemand die een score van minder dan 60 had als psychisch ongezond beschouwd en boven de 60 als psychisch gezond beschouwd. In recent onderzoek van het Trimbos-instituut (Van-Bon Martens et al. 2024) is een nieuwe afkapwaarde vastgesteld. Volgens deze nieuwe norm wordt gesproken over personen die de afgelopen vier weken angst of depressiegevoelens hebben gehad bij een score van minder dan 76. Vanwege de vergelijkbaarheid met eerdere onderzoeken waarin de MHI-5 met een afkapwaarde van 60 is toegepast, presenteren we in figuur 7.9 de uitkomsten voor de oude waarde van 60 en de nieuwe afkapwaarde van 76.

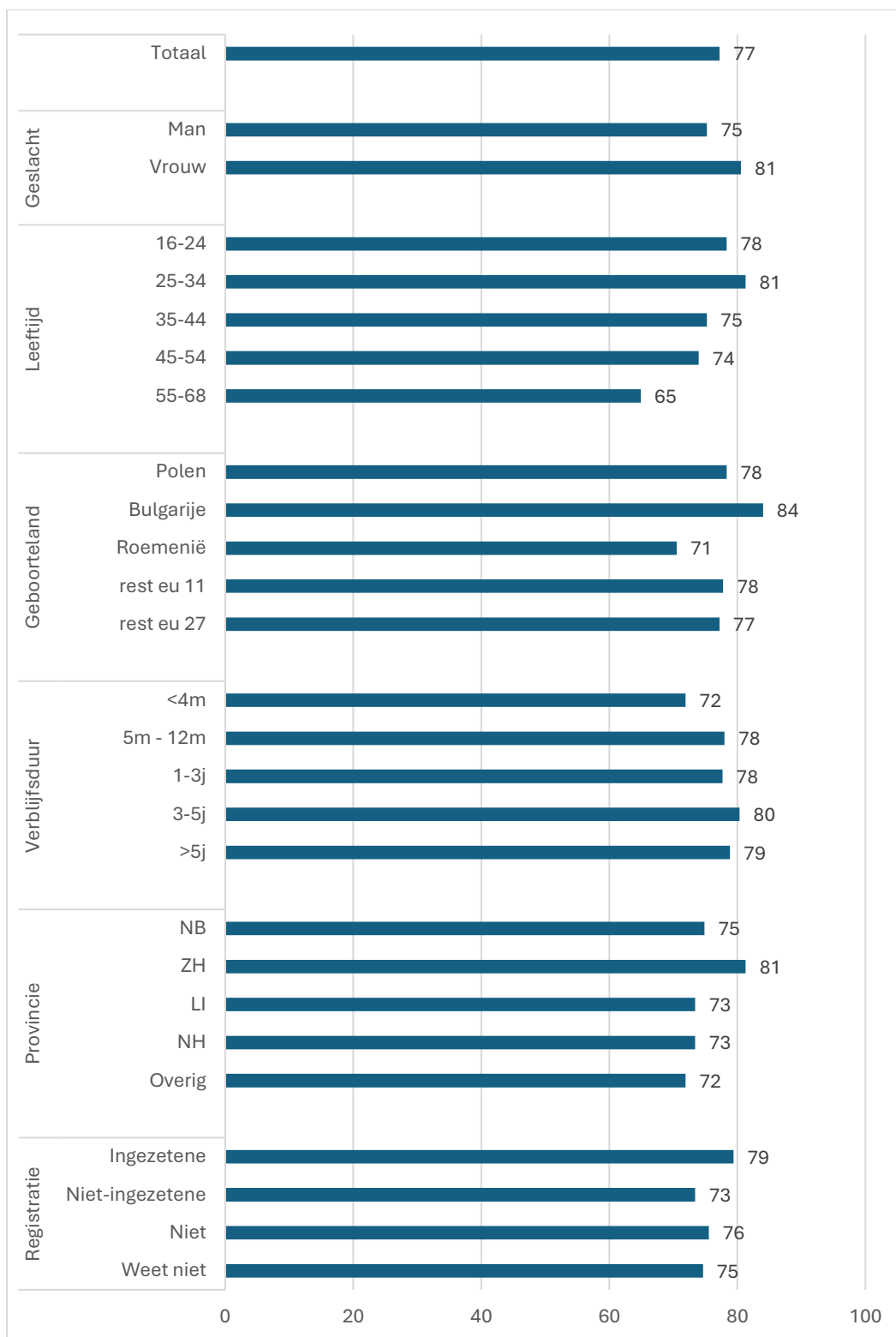

Figuur 7.9: Psychische gezondheid van EU-arbeidsmigranten met een inkomen van max 130% WML (MHI-5, %)

Bron: Risbo

Volgens de herijking van de MHI-5 zien we dat meer dan drie kwart van de EU-burgers met een laag inkomen psychische klachten ervaart.

Figuur 7.10 toont de percentages EU-burgers met een laag inkomen die psychische klachten ervaren naar achtergrondkenmerken.

Figuur 7.10: EU-arbeidsmigranten met psychische klachten (MHI-5, <76) met een inkomen van max 130% WML naar achtergrondkenmerken (%)

Bron: Risbo

Vrouwen ervaren iets vaker psychische klachten dan mannen. Vooral bij de jongste generaties (16-24 en 25-34) is een groot deel psychisch ongezond, binnen de leeftijdscategorie 55-68 is het aandeel lager maar nog steeds ervaart het grootste deel van deze EU-burgers psychische klachten.

Roemeense EU-burgers hebben minder vaak last van psychische klachten dan gemiddeld. Ook scoren EU-burgers die korter dan vier maanden verblijven lager dan de andere groepen (en hebben dus minder vaak psychische klachten). Met name in de provincie Zuid-Holland worden veel psychische klachten ervaren. EU-burgers die staan ingeschreven als ingezetene geven vaker aan psychische klachten te ervaren dan anders of niet-geregistreerden.

Duiding mentale gezondheid

In het huidige onderzoek constateren we dat een groot deel van de EU-burgers psychische klachten ervaart. Deze uitkomsten zijn overeenkomstig met de uitkomsten uit de SIM2020, waar ook gebruikgemaakt is van de MHI-5. Hier wordt gerapporteerd dat psychische ongezondheid relatief vaak voorkomt bij Poolse migranten in Nederland (44 procent). Onder personen zonder migratieachtergrond is dit 17 procent (Dagevos et al., 2022).²⁹ EU-burgers kennen dus aanzienlijk vaker psychische klachten dan personen zonder migratieachtergrond. Ander onderzoek laat zien welke factoren van invloed zijn op deze relatief hoge aantallen EU-burgers met psychische klachten. Zo beschrijven Goorts & Smal (2022) dat de werk- en woonomstandigheden een negatieve impact hebben op de mentale gezondheid van EU-arbeidsmigranten. Met name de onvoorspelbaarheid van de locatie, het moment en de duur van het soort werk zorgt voor stress. Volgens onderzoek van het Cremers & Van den Tillaart (2021) vindt 57% van de arbeidsmigranten het werk emotioneel zwaar. Andere oorzaken voor mentale klachten hebben niet direct maar indirect met het werk te maken, zoals financiën, angst om de baan te verliezen, en weinig ruimte voor sociaal contact en ontspanning als gevolg van lange werkdagen.

Andere bekende stressoren die mogelijk bij arbeidsmigranten spelen zijn discriminatie, cultuurverschillen, taalbarrières, gescheiden zijn van familie en gebrek aan sociale steun (Goorts & Smal, 2022). Verder hebben sommige arbeidsmigranten al voor vertrek naar Nederland een zwakke mentale gezondheid (Goorts & Smal, 2022). Er is weinig onderzoek naar de kenmerken en (mentale) gezondheid van arbeidsmigranten vóór vertrek gedaan, waardoor we hier geen duidelijk beeld over hebben.

Er zijn aanwijzingen dat migranten minder gebruik maken van mentale gezondheidsvoorzieningen dan bewoners zonder migratieachtergrond (Van der Ven & Kirkbride, 2018). Hoewel 42% van de Poolse respondenten in Brits onderzoek hoge stressniveaus rapporteert, zocht slechts 5% van alle Poolse respondenten hulp bij een psycholoog. Verklaringen die worden genoemd zijn een gebrek aan kennis, vertrouwen, en taalvaardigheden. Daarnaast kunnen eerdere negatieve ervaringen en culturele verschillen in hoe migranten hun mentale situatie beschrijven, een rol spelen (Van der Ven & Kirkbride, 2018). Tot slot kan een stigma op mentale ongezondheid een barrière zijn om professionele hulp te zoeken. Tegelijkertijd wordt in onderzoek van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten (Cremers & Van den Tillaart, 2021) aangegeven dat 'veel' mensen niet weten wat hun rechten zijn en wat voor ondersteuning ze kunnen krijgen voor mentale gezondheidsproblemen als gevolg van lange werkdagen en hoge werkdruk. Ook komen arbeidsmigranten niet altijd in aanspraak voor zorgvoorzieningen. Zo kunnen zij geen aanspraak maken op de Ziektewet wanneer ze niet kunnen aantonen dat ze (lang genoeg) in Nederland werkzaam zijn geweest.

²⁹ Daarbij is vergeleken met de oude afkapwaarde van 60.

7.3 Conclusie

De belangrijkste uitkomsten uit dit hoofdstuk zijn dat het merendeel van de EU-burgers met een laag inkomen een goede gezondheid ervaart. Tegelijkertijd is de mentale gezondheid zeer kwetsbaar en het vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg erg laag. Bovendien lijkt de ervaren gezondheid af te nemen naar mate men langer in Nederland verblijft.

Ervaren gezondheid van EU-burgers lager dan gemiddeld

Het merendeel van de EU-burgers met een laag inkomen ervaart hun gezondheid als (zeer) goed (70 procent). Voor EU-burgers met een hoger inkomen is dit 75 procent. De ervaren gezondheid onder EU-burgers met een laag inkomen ligt lager dan bij de gemiddelde Nederlander. Van de respondenten zonder migratieachtergrond in de SIM'20 rapporteerde 78 procent een (zeer) goede algemene gezondheid.

Uit onderzoek van Dagevos et al. (2022) onder Polen in Nederland komt naar voren dat 83 procent de gezondheid als goed beoordeeld. Dat is fors hoger dan in dit onderzoek en dan het Nederlands gemiddelde. Wel gaat het daar om respondenten van verschillende inkomenscategorieën. Een verklaring die wordt gegeven is een bias in de populatie: migranten uit Polen die naar Nederland komen zijn relatief jong en oefenen beroepen uit waarvoor een goede fysieke gezondheid nodig is. Dit verklaart echter niet de verschillen met voorliggend onderzoek waarin eveneens een relatief jonge groep Polen is bevestigd.

Binnen de groep EU-burgers met een laag inkomen die hun gezondheid als (zeer) goed ervaren, zijn mannen vaker positief dan vrouwen over hun gezondheidssituatie. Oudere leeftijdscategorieën ervaren een slechtere gezondheid dan jongeren en jongvolwassenen. Het valt op dat hoe langer EU-burgers hier blijven hoe minder vaak ze hun gezondheid als (zeer) goed ervaren. Mogelijk dat hierin sprake is van een vertekening. Oudere EU-burgers zijn vaak langer in Nederland. Het is daarom de vraag of er sprake is van een leeftijdseffect of verblijfsduureffect. Volgens Cremers (2021) ervaren arbeidsmigranten een goede gezondheid wanneer zij in Nederland aankomen maar verslechtert dit naarmate zij langer in Nederland zijn. Een deel van de gezondheidsklachten zou te maken hebben met het werk, bijvoorbeeld door werkdruk en werkstress, de werkomgeving, en het uitvoeren van lichamelijk of emotioneel zwaar werk (Goorts & Smal, 2022).

Veel EU-burgers met een laag inkomen ervaren angst- of depressiegevoelens

Meer dan drie op de vier EU-burgers met een laag inkomen geeft aan de afgelopen vier weken angst of depressiegevoelens gehad te hebben. Met name in de provincie Zuid-Holland worden veel psychische klachten ervaren. EU-burgers die staan ingeschreven als ingezetene geven vaker aan psychische klachten te ervaren dan anders of niet-geregistreerde EU-burgers met een laag inkomen. Vergeleken met de psychische gezondheid onder Nederlanders zonder migratieachtergrond is er een zeer groot verschil waar te nemen: personen zonder migratieachtergrond ervaren aanzienlijk minder vaak psychische klachten dan de EU-burgers in dit onderzoek.

Beperkt vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg

De meeste EU-burgers met een laag inkomen zijn neutraal over hun vertrouwen in de gezondheidszorg. Bijna een derde heeft (zeer) veel vertrouwen en bijna een derde juist (zeer) weinig. Opvallend is dat vooral Roemenen aangeven (zeer) veel vertrouwen in de gezondheidszorg te hebben, terwijl van de Polen slecht een zeer klein aandeel vertrouwen heeft in de Nederlandse

gezondheidszorg (22 procent). Verblijfsduur lijkt van weinig invloed op de mate waarin EU-burgers meer vertrouwen krijgen in de Nederlandse gezondheidszorg.

In vergelijking met andere herkomstgroepen in Nederland is het vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg erg laag (Dagevos et al., 2022). Laag vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg komt overeen met de resultaten in eerder onderzoek (Seidler et al., 2023; Bergsma & Dozeman, 2021; Goorts & Smal, 2022). Het verschil in het zorgsysteem in Polen, waar veel wordt gebruik gemaakt van commerciële gezondheidszorg, leidt tot andere verwachtingen omtrent de gezondheidszorg (Seidler et al., 2023). Goede informatievoorziening speelt een belangrijke rol bij het vertrouwen in de Nederlandse zorg: goede informatie bij aankomst in Nederland draagt bij aan meer vertrouwen in de Nederlandse zorg (Goorts & Smal, 2022).

Afhankelijkheid van de werkgever voor zorgverzekering

Eerder zagen we al dat een groot deel van de EU-burgers afhankelijk is van de werkgever voor hun woning. Verschillende uitkomsten in het huidige hoofdstuk wijzen erop dat er ook sprake is van een afhankelijkheid van de werkgever voor wat betreft de zorgverzekering. Een derde van de EU-burgers met een laag inkomen is niet meer verzekerd wanneer zij hun baan kwijtraken. Nog eens een derde weet dit niet. Naarmate men langer in Nederland verblijft is men minder bang om onverzekerd te zijn bij baanverlies.

Bijna twee derde van de EU-burgers met een laag inkomen hebben hun zorgverzekering geregeld hebben via de werkgever. Dit terwijl 81 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen dit juist zelf geregeld hebben. Naarmate men langer in Nederland verblijft, wordt steeds vaker de zorgverzekering zelf geregeld. Dit is in lijn met de uitkomst dat de afhankelijkheid van de werkgever voor een woning afneemt naarmate men langer in Nederland verblijft.

Langer verblijf leidt tot slechtere gezondheid

De arbeidsmarkt- en woonpositie van EU-burgers met een laag inkomen verbetert naar mate zij langer in Nederland verblijven. De ervaren gezondheid van EU-burgers met een laag inkomen neemt echter af naar mate men langer in Nederland verblijft. Hoewel dit kan samenhangen met de gemiddelde hogere leeftijd van de groep die hier langer verblijft, oudere personen ervaren een slechtere gezondheid, is het ook mogelijk dat het type werk en de positie in de maatschappij ertoe leidt dat men een steeds slechtere gezondheid gaat ervaren.

8 Informatiepositie

Om goed te kunnen wonen en werken in Nederland, is het belangrijk dat men geïnformeerd is over allerlei zaken die hiermee samenhangen. Bovendien draagt een goede informatievoorziening bij aan integratie. Op dit moment zijn er al een aantal ontwikkelingen gaande binnen de Landelijke dekkende informatievoorziening, zoals de ontwikkeling van apps en websites om de EU-burgers te informeren. Hoe verkrijgen de EU-burgers in dit onderzoek hun informatie over wonen en werken in Nederland? In hoeverre hebben zij kennis van belangrijke organisaties met betrekking tot wonen en werken in Nederland? In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de informatiepositie van de EU-burgers door te kijken naar de manieren van informeren, de kennis van organisaties en het oordeel over informatievoorzieningen die EU-burgers hebben.

Belangrijkste uitkomsten

- Meeste EU-burgers met een laag inkomen hebben informatie gezocht over het wonen en werken in Nederland *voordat* men hierheen kwam. Informatie wordt het vaakst via internet gezocht (46 procent) of via vrienden, kennissen en/of familie (37 procent).
- Meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen is niet bekend met instanties zoals de vakbond, de CAO en de arbeidsinspectie of weet dit niet zeker.
- De behoefte aan meer informatie over wonen en leven is onder EU-burgers groot (53 procent).
- Bijna de helft van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan (vrijwel) geen informatie te hebben ontvangen van de werkgever voordat zij in Nederland kwamen werken.

8.1 Manier van informeren

Informatie over wonen en werken in Nederland wordt vooral gezocht via internet

De respondenten is gevraagd hoe zij informatie hebben gekregen en gezocht over het wonen en werken in Nederland. Hierbij waren er meerdere antwoorden mogelijk (zie tabel 8.1a en 8.1b).

Tabel 8.1a: Manier van informeren voorafgaand aan komst naar Nederland (EU-burgers naar inkomen, %)

	<130% WML	>130% WML
Ik heb geen informatie gezocht	26,1	32,5
Via internet (bijvoorbeeld met google)	46,2	45,0
Via een (overheids)website in mijn thuisland	6,1	8,7
Via sociale media (bijvoorbeeld Facebook)	16,4	14,9
Van vrienden, kennissen of familie	36,7	32,1
Via mijn werkgever	5,4	8,5
Via www.workinn.nl	1,0	2,3
Anders	1,6	3,4

Bron: Risbo

De meeste van de EU-burgers met een laag inkomen hebben informatie gezocht over het wonen en werken in Nederland *voordat* men hierheen kwam. Slechts iets meer dan een kwart geeft aan

geen informatie te hebben gezocht. Van de EU-arbeidsmigranten die wel informatie hebben gezocht, heeft bijna de helft informatie gezocht via internet (46 procent). Ook is relatief vaak via vrienden, kennissen, of familie informatie verkregen (37 procent). Het beeld onder de hogere-inkomensgroep is grotendeels vergelijkbaar.

In tabel 8.1b is uiteengezet hoe informatie wordt gezocht tijdens het verblijf in Nederland.

Tabel 8.1b: Manier van informeren tijdens verblijf in Nederland (EU-burgers naar inkomen, %)

	<130% WML	>130% WML
Ik zoek geen informatie	14,9	13,6
Via internet (bijvoorbeeld met google)	64,8	70,9
Via een (overheids)website	18,5	38,4
Via sociale media (bijvoorbeeld Facebook)	24,0	26,1
Van vrienden, kennissen of familie	36,0	41,6
Via mijn werkgever	9,0	14,6
Via www.workinn.nl	2,1	3,0
Anders,	1,4	1,9

Bron: Risbo

Als men eenmaal hier is wordt er vaker informatie gezocht, dan voor de komst naar Nederland. Dit gebeurt bovendien vaker via digitale kanalen (het internet, via (overheids) websites en social-media kanalen). EU-burgers met een laag inkomen zoeken vooral via internet (65 procent) en via vrienden/kennissen of familie (36 procent) informatie tijdens hun verblijf in Nederland. Het beeld bij de hogere-inkomensgroep is grotendeels vergelijkbaar. Het enige opvallende verschil is dat EU-burgers met een hoger inkomen iets vaker (overheids)websites gebruiken tijdens hun zoektocht (38 procent van de EU-burgers met een hoger inkomen versus 19 procent van de EU-burgers met een laag inkomen).

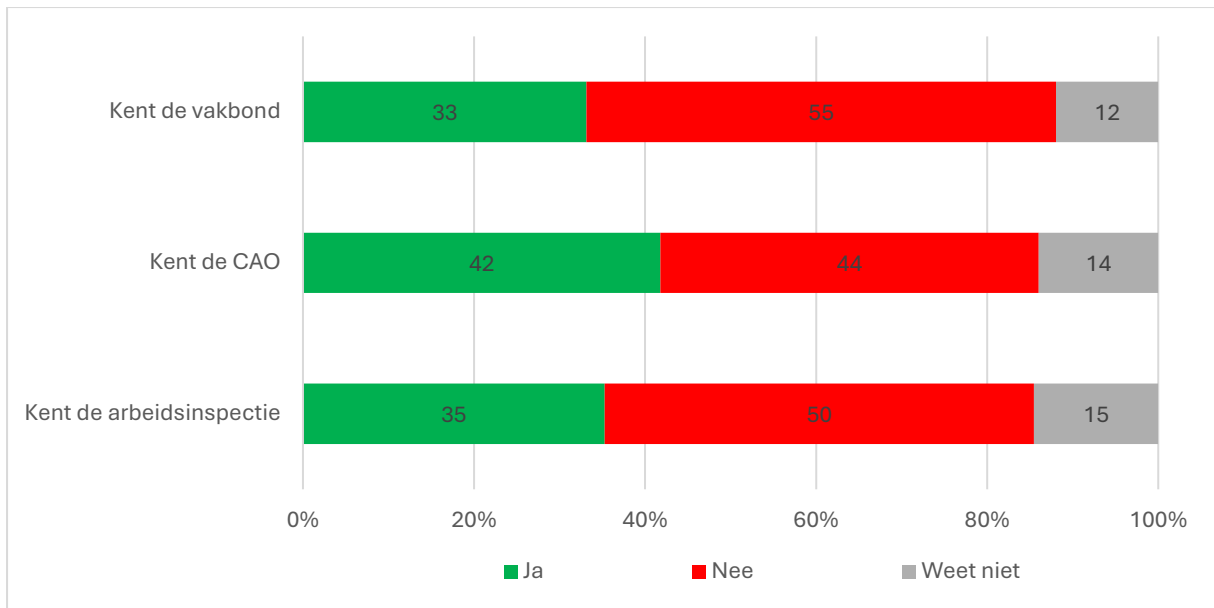
Duiding informeren

Dat een deel van de arbeidsmigranten voor vertrek informatie verzamelt via internet en via vrienden en kennissen, komt overeen met de resultaten van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten (Turek & Cremers, 2021). Echter, onder onze respondenten is het aandeel dat tijdens verblijf in Nederland informatie vindt via vrienden en kennissen een stuk lager.

8.2 Kennis van organisaties

Groot deel van de EU-burgers niet bekend met Nederlandse instanties

Een derde van de EU-burgers met een laag inkomen is gevraagd of ze bekend zijn met Nederlandse instanties/ overeenkomsten die opkomen voor hun rechten/ werkomstandigheden. Hen is gevraagd of ze de vakbond, de collectieve arbeidsovereenkomst en de arbeidsinspectie kennen (figuur 8.1).

Figuur 8.1: Kennis van organisaties (EU-burgers met een inkomen van max 130% WML, %)

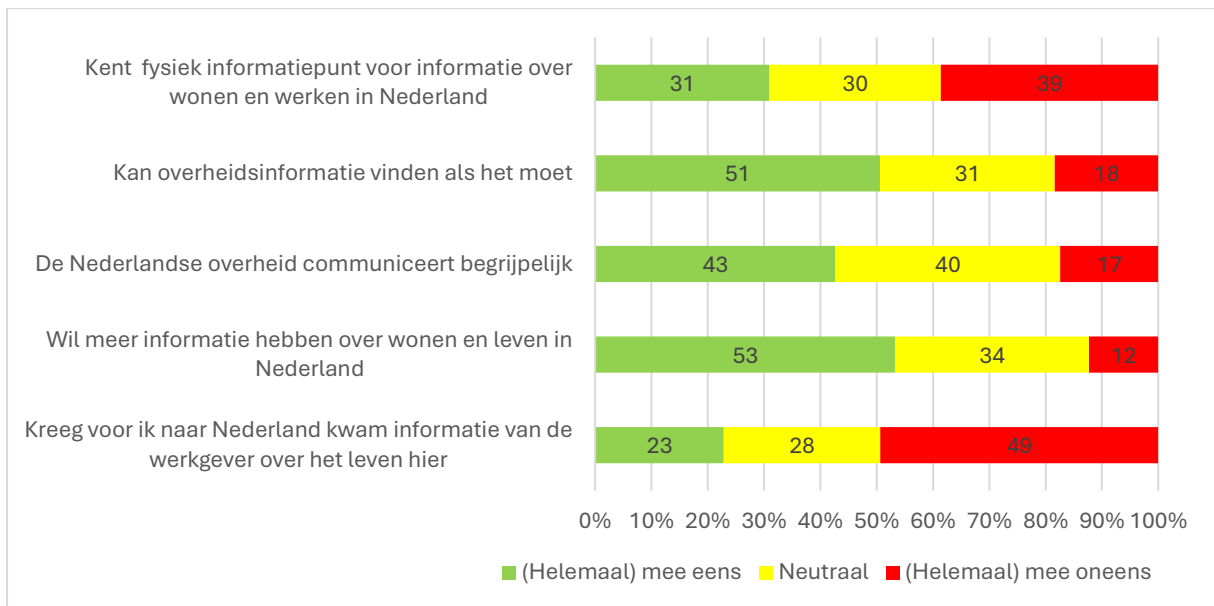
Bron: Risbo

De meerderheid van de EU-burgers kent de instanties niet, of weet het niet. Een derde kent de vakbond en eveneens een derde de arbeidsinspectie. De CAO is bekend bij 42 procent van de EU-burgers met een laag inkomen die deze vraag heeft beantwoord.

8.3 Oordeel over informatievoorziening

Grote behoefte onder EU-burgers aan informatie over wonen en werken in Nederland

Ten slotte zijn er verschillende stellingen over informatievoorziening voorgelegd aan de EU-burgers. In figuur 8.3 worden de antwoorden weergegeven.

Figuur 8.2: Oordeel over informatievoorziening (EU-burgers met een inkomen van max 130% WML, %)

Bron: Risbo

Een derde van de werkenden met een EU-burgers met een laag inkomen is op de hoogte van een fysiek informatiepunt over wonen en werken in Nederland (31 procent). De helft (51 procent) kan overheidsinformatie vinden als het nodig is en 43 procent vindt dat de Nederlandse overheid begrijpelijk communiceert. De behoefte aan meer informatie over wonen en leven is daarentegen nog groot (53 procent). Slechts één op de 10 zegt geen behoefte te hebben aan meer informatie over wonen en leven in Nederland. Bijna de helft van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan (vrijwel) geen informatie te hebben ontvangen van de werkgever voordat zij in Nederland kwamen werken.

8.4 Conclusie

Vooraf online wordt informatie gezocht

De meeste EU-burgers met een laag inkomen hebben voor vertrek informatie gezocht over het wonen en werken in Nederland, vooral via internet en via vrienden, kennissen of familie. Deze uitkomst komt overeen met uitkomsten uit eerder onderzoek (Sobczyk-Turek & Cremers, 2023). Eenmaal in Nederland zoekt men nog vaker naar informatie en bovendien vaker via digitale kanalen.

De informatiepositie van veel EU-burgers met een laag inkomen lijkt voor verbetering vatbaar

De meerderheid van de respondenten is niet bekend met Nederlandse instanties/overeenkomsten die opkomen voor hun rechten en/of werkomstandigheden. Ook weten zij vaak niet waar in Nederland zij (fysiek) naartoe kunnen om informatie te krijgen over het wonen en werken in Nederland. Dit brengt hen in een kwetsbare positie: in eerdere hoofdstukken zagen we dat EU-burgers relatief vaak afhankelijk zijn van de werkgever voor bijvoorbeeld hun woning en de zorgverzekering. Uit de resultaten blijkt dat de werkgever hier echter vaak niet over communiceert met de EU-burgers. Wanneer de EU-burgers informatie willen inwinnen om hun kwetsbare positie te verbeteren, kan het dat zij de juiste kanalen niet weten te vinden. Dit blijkt ook uit de uitkomst dat een groot deel van de EU-burgers meer informatie zou willen ontvangen over wonen en werken in Nederland, maar dat zij gelijktijdig geen weet hebben van fysieke informatiepunten waar zij deze informatie zouden kunnen inwinnen.

Een zwakke informatiepositie en onduidelijkheid

Op verschillende terreinen werd tijdens het uitvoeren van dit onderzoek dat de inrichting van het Nederlandse systeem voor veel EU-burgers met een laag inkomen (te) complex en onduidelijk is. Veel van deze EU-burgers wisten bijvoorbeeld niet hoe zij in de BRP geregistreerd staan, of wat het verschil is tussen ingezetene en niet-ingezetene. Ook is er ook veel onbekendheid met de CAO, de Nederlandse Arbeidsinspectie en de vakbond en is het voor veel EU-burgers met een laag inkomen lang niet altijd duidelijk of ze voor een Nederlands of buitenlands bedrijf werken en wat voor contract ze precies hebben. Ook zien we dat voor het vergaren van informatie gebruik wordt gemaakt van de informele kanalen en dat officiële kanalen van bijvoorbeeld de overheid vaak minder bekend zijn.

9 Waardering en toekomst

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de mate waarin EU-burgers zich gewaardeerd en thuis voelen in Nederland. De mate waarin iemand zich op zijn plek voelt in de Nederlandse samenleving is een belangrijke indicator voor de positie die zij innemen in de samenleving. Daarnaast wordt gekeken naar de verblijfsintentie en aspecten die samenhangen met taalbeheersing.

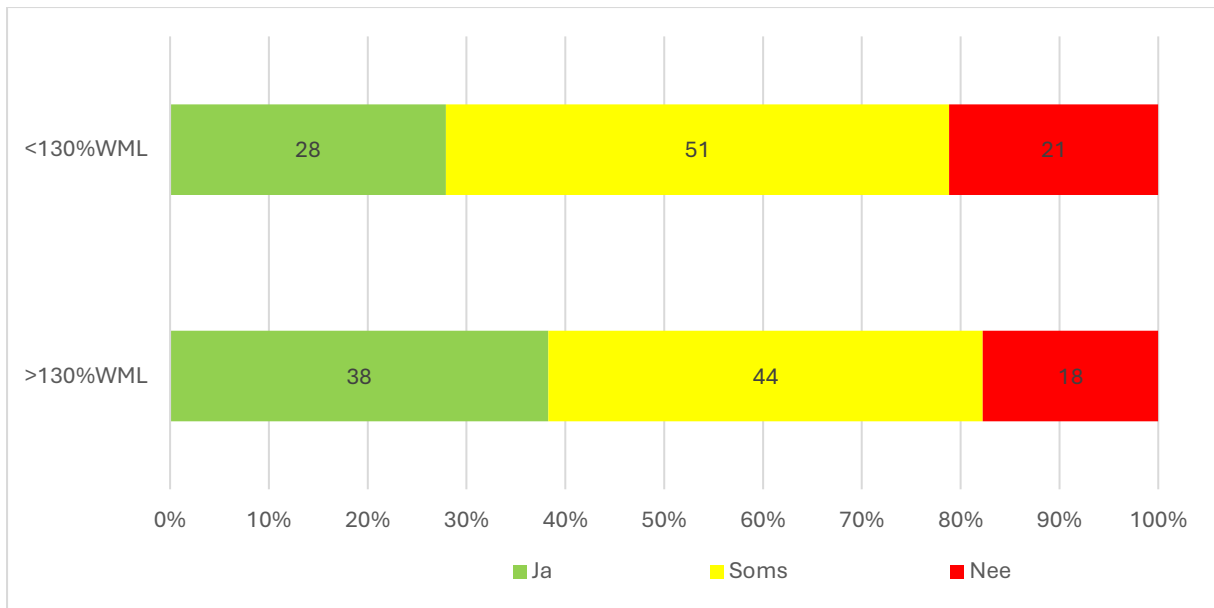
Belangrijkste uitkomsten

- Een kwart van de EU-burgers met een laag inkomen geeft aan zich gewaardeerd te voelen. Geboorteland lijkt van invloed: één op de vijf Polen voelt zich gewaardeerd, terwijl dit bij Roemen 40 procent is.
- Een derde van de EU-burgers voelt zich thuis in Nederland, de meeste EU-burgers voelen zich soms thuis. Het aandeel personen dat zich thuis voelt in Nederland ligt gemiddeld een stuk hoger (70 procent).
- EU-burgers met een laag inkomen hebben vooral intensieve contacten met landgenoten (57 procent, elke dag).
- Kwart van de EU-burgers met een laag inkomen zegt vaak tot zeer vaak te worden gediscrimineerd (23 procent), 10 procent van de Nederlanders zegt gediscrimineerd te worden op de arbeidsmarkt. Discriminatie wordt ervaren tussen de verschillende nationaliteiten EU-burgers onderling, bijvoorbeeld op de werkvloer.
- Drie op de tien EU-burgers met een laag inkomen zegt definitief in Nederland te willen blijven.
- Overgrote meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen zegt de Nederlandse taal graag beter te willen beheersen (68 procent), maar beoordeelt de eigen taalbeheersing als slecht.

9.1 Waardering, thuis voelen en discriminatie

Ongeveer een derde EU-burgers voelt zich gewaardeerd in Nederland

De EU-burgers is gevraagd naar of ze zich gewaardeerd voelen in Nederland. In figuur 9.1 worden de resultaten weergegeven.

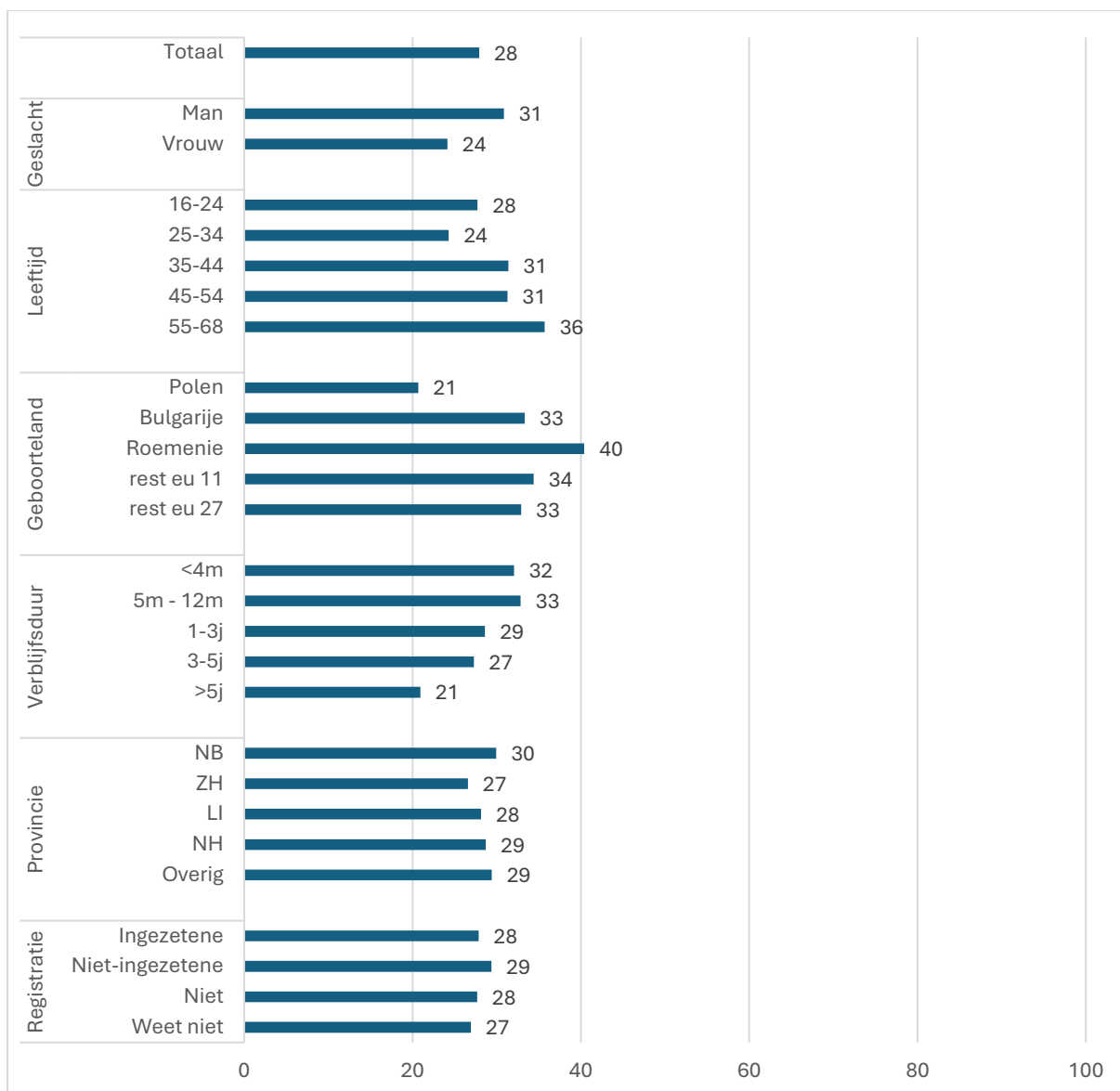

Figuur 9.1: Uitkomsten op de vraag: ‘Voelt u zich gewaardeerd in Nederland’, EU-burgers naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Van de EU-burgers met een laag inkomen geeft ruim een kwart aan zich gewaardeerd te voelen, tegenover 21 procent niet. De helft geeft aan zich soms gewaardeerd te voelen. Het aandeel EU-burgers met een hoger inkomen dat zich wel gewaardeerd voelt in Nederland ligt hoger.

In figuur 9.2 is de groep EU-burgers met een laag inkomen dat zich gewaardeerd voelt, uitgesplitst naar achtergrondkenmerken.

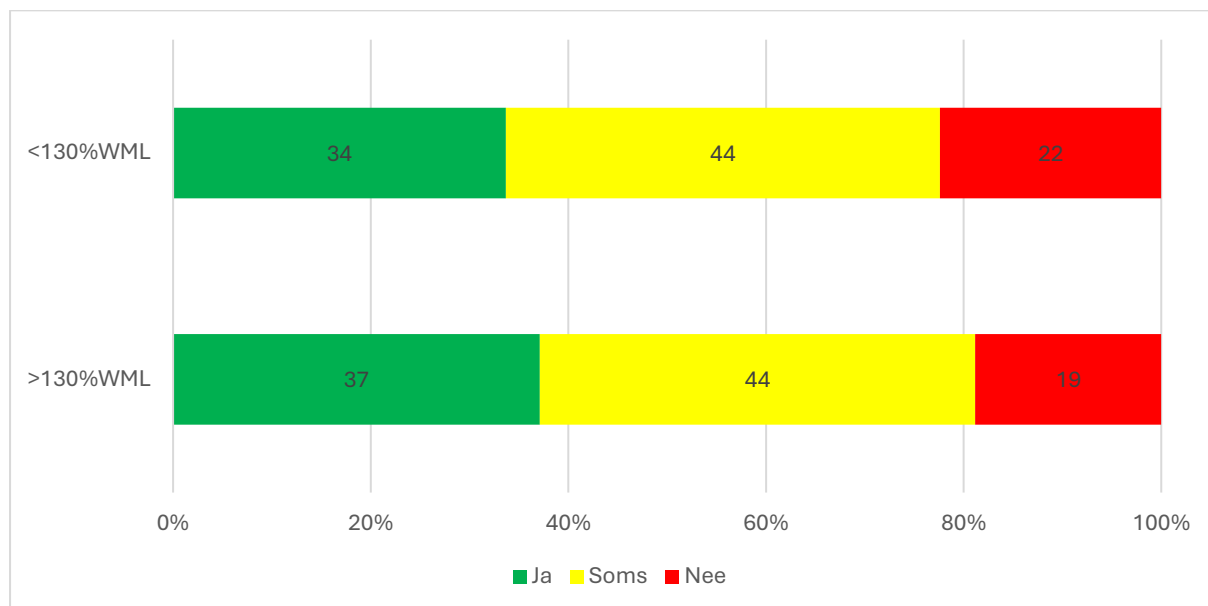
Figuur 9.2: EU-burgers met een inkomen van maximaal <130% WML dat zich gewaardeerd voelt in Nederland, naar achtergrondkenmerken (%)

Bron: Risbo

Er is een aantal verschillen te zien in de groep die zich gewaardeerd voelt in Nederland. Van de mannen voelt een groter deel dan van de vrouwen zich gewaardeerd. Ouderen voelen zich wat vaker gewaardeerd dan jongeren. Er is een groot verschil tussen EU-burgers wat betreft geboorteland: één op de vijf Polen voelt zich gewaardeerd, terwijl dit bij Roemen 40 procent is. Verder blijkt dat EU-burgers met een laag inkomen die langer in Nederland zijn zich minder vaak gewaardeerd voelen. Wanneer we kijken naar de werkende respondenten met een EU-achtergrond met een hoger inkomen zien we een vergelijkbaar beeld.

Grootste groep EU-burgers voelt zich soms thuis in Nederland

Er was in het onderzoek ook aandacht voor aspecten als thuis voelen in Nederland, diversiteit in het contact met anderen en ervaren discriminatie. In figuur 9.3 wordt eerst ingegaan op de vraag of EU-burgers zich thuis voelen in Nederland.

Figuur 9.3: Uitkomsten op de vraag: ‘Voelt u zich thuis in Nederland?’, EU-burgers naar inkomen (%)
Bron: Risbo

Deze vraag is aan een derde van de respondenten gesteld. De grootste groep bestaat uit EU-burgers die zich soms thuis voelen (44 procent). Onder EU-burgers met een laag inkomen voelt een derde zich thuis en meer dan een vijfde zich niet thuis. Het beeld onder EU-burgers met een hoger inkomen is nagenoeg hetzelfde. Er lijkt geen samenhang te zijn tussen het thuis voelen in Nederland en de verblijfsduur. De verdeling van EU-burgers die zich wel of niet thuis voelen lijkt weinig te veranderen naarmate men langer in Nederland verblijft (zie tabel b9.3 in de bijlage).

Duiding thuis voelen

Van alle inwoners van Nederland voelt gemiddeld 70 procent zich thuis (De Boom et al., 2023). Het aandeel EU-burgers in dit onderzoek dat zich thuis voelt is met 34 procent meer dan de helft kleiner. Echter blijkt uit dezelfde data (op basis van de SIM’20) dat in 2020 39 procent van de Polen in Nederland zich thuis voelt in Nederland. Onder alle andere herkomstgroepen in de SIM ligt het percentage dat zich thuis voelt veel hoger. Het percentage Polen dat zich niet thuis voelt is in 2020 10 procent. Dat is ongeveer de helft minder dan onder de EU-burgers aan dit onderzoek. De resultaten wijzen erop dat EU-burgers met een lager inkomen zich (veel) minder vaak thuis voelen dan de gemiddelde Nederlanders en dan binnen andere herkomstgroepen. Een verklaring hiervoor kan zijn dat in de SIM personen zijn bevestigd die als ingezetene in de BRP staan geregistreerd. Niet-ingezetene zijn niet in het steekproefkader meegenomen.

EU-burgers vaker in contact met landgenoten dan met Nederlandse vrienden/kennissen

In tabel 9.1 wordt ingegaan op de frequentie waarmee EU-burgers in contact staan met Nederlanders en landgenoten.

Tabel 9.1: Sociale contacten van EU-burgers met Nederlandse vrienden en kennissen en vrienden en kennissen uit land van herkomst (naar inkomen, %)

	<130% WML	>130% WML
Frequentie van contact met <u>Nederlandse</u> vrienden en kennissen		
Elke dag	31	37
Elke week	14	22
Elke maand	10	12
Een paar keer per jaar	13	16
Nooit/minder dan 1 keer per jaar	31	13
Frequentie van contact met vrienden kennissen uit <u>land van herkomst</u>		
Elke dag	57	42
Elke week	18	18
Elke maand	11	19
Een paar keer per jaar	9	17
Nooit/minder dan 1 keer per jaar	6	4

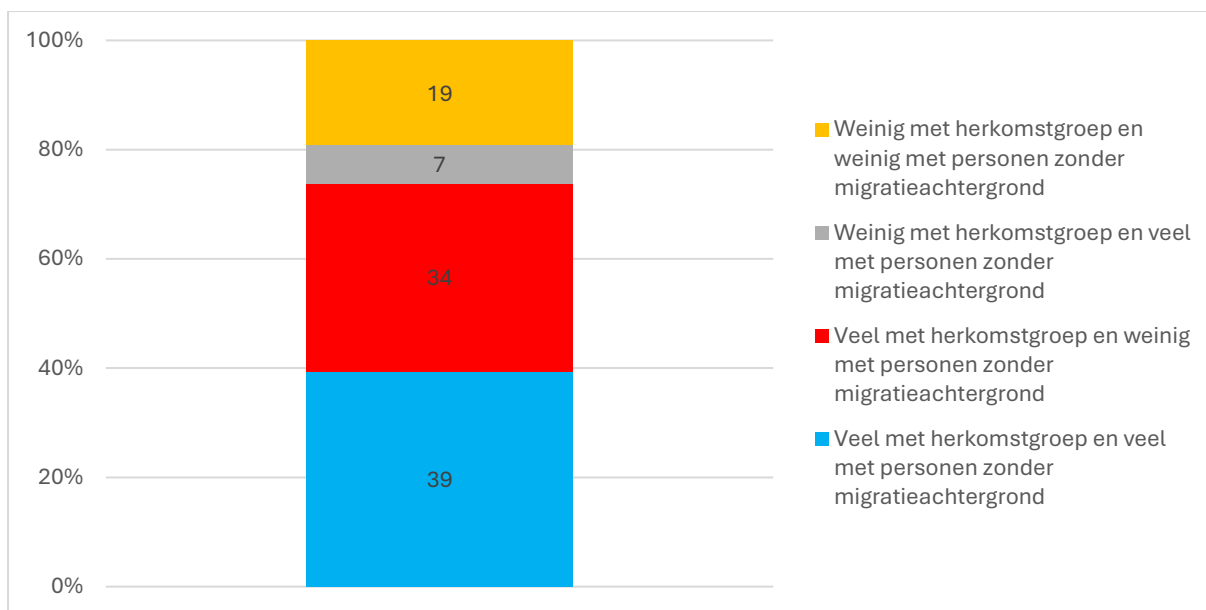
Bron: Risbo

We zien dat bijna een derde EU-burgers met een laag inkomen dagelijks contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen. Het aandeel binnen deze groep dat nooit of minder dan één keer per jaar contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen is even groot.

Het contact met vrienden en kennissen uit de eigen herkomstgroep is intensiever. Daarvoor geldt dat meer dan de helft dagelijks contact heeft met “eigen vrienden” (57 procent). Ook het aandeel EU-burgers met een laag inkomen dat wekelijks en maandelijks in contact staat met landgenoten is relatief groot (respectievelijke 18 procent en 11 procent).

De groep EU-burgers met een hoger inkomen heeft in vergelijking vaker contact met Nederlandse vrienden/kennissen en juist iets minder vaak met kennissen en vrienden uit het land van herkomst. Desalniettemin geldt ook binnen deze groep dat personen meer intensief contact hebben met landgenoten dan met Nederlandse vrienden en kennissen.

In figuur 9.4 zijn de antwoordmogelijkheden ‘elke dag’ en ‘elke week’ samengenomen en gecategoriseerd als veel contact, de andere antwoordopties als weinig contact. Dit levert vier categorieën op met wie in de vrije tijd wordt omgegaan. Ze geven een beeld van de mate waarin er sprake is van overbruggende contacten tussen EU-burgers en vrienden en kennissen zonder migratieachtergrond.

Figuur 9.4: Achtergrond van contacten in vrienden- en kennissenkring van EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

Bron: Risbo

Bijna vier op de tien EU-burgers met een laag inkomen heeft zowel veel contact met personen uit het herkomstland als met personen zonder migratieachtergrond. Er is ook een substantiële groep (34 procent) die alleen veel contact heeft met personen uit het herkomstland en niet veel met personen zonder migratieachtergrond. Bijna één op de vijf EU-burgers met een laag inkomen heeft weinig sociale contacten met zowel de eigen herkomstgroep als personen zonder migratieachtergrond. De groep die veel contact heeft met personen zonder migratieachtergrond en weinig met de eigen herkomstgroep is met zeven procent klein.

Duiding sociale contacten

In onderzoek van Dagevos et al. (2022) is op dezelfde manier gekeken naar de sociale contacten van Polen in Nederland. Deze uitkomsten komen grotendeels overeen met de uitkomsten uit dit onderzoek. Alleen de groep die veel contact heeft met de herkomstgroep en weinig met personen zonder migratieachtergrond is kleiner in het genoemde onderzoek en de groep weinig contact met de herkomstgroep en veel met personen zonder migratieachtergrond is iets groter. In hetzelfde onderzoek wordt opgemerkt dat er geen duidelijke verschillen zijn waargenomen tussen mannen en vrouwen en leeftijdsgroepen. Wel wordt benoemd dat het opvalt dat lageropgeleiden vaker een gemengde vrienden- en kennissenkring hebben dan hogeropgeleiden. De samenstelling van de sociale contacten van de Polen in Nederland komt grotendeels overeen met die van personen met een Turkse, Marokkaanse en Somalische afkomst in Nederland, maar wijkt sterk af van die van personen zonder migratieachtergrond. Personen zonder migratieachtergrond gaan veel minder vaak om met personen met een migratieachtergrond dan dat personen met een migratieachtergrond omgaan met personen die geen migratieachtergrond hebben.

Kwart van de EU-burgers met laag inkomen heeft discriminatie ervaren

Aan een derde van de EU-burgers met een laag inkomen is gevraagd of ze zelf wel eens gediscrimineerd zijn (tabel 9.2).

Tabel 9.2: Ervaren discriminatie van EU-burgers naar inkomen (%)

	<130% WML	>130% WML
<i>Bent u wel eens gediscrimineerd</i>		
Nooit	31	18
Bijna nooit	15	28
Af en toe	31	33
Vaak	13	14
Zeer vaak	10	7

Bron: Risbo

Van de groep EU-burgers met een laag inkomen zegt bijna een kwart (respectievelijk 13 procent en 10 procent) vaak tot zeer vaak te worden gediscrimineerd. Bijna de helft (31 procent en 15 procent) zegt dit (bijna) nooit te hebben ervaren. Qua discriminatie is de verdeling van de antwoorden in de hoge inkomensgroep iets anders, maar zien we dat de groep die (zeer) vaak discriminatie ervaart met 21 procent onder de hoge inkomensgroep ongeveer even groot is als onder de lage inkomensgroep. Uit analyse van de open antwoorden over discriminatie ontstaat de indruk dat er veel discriminatie wordt ervaren tussen de verschillende nationaliteiten EU-burgers onderling, bijvoorbeeld op de werkvloer. Een van de EU-burgers vertelt over zo'n situatie het volgende:

Ik voel me gewaardeerd en ik krijg ondersteuning van Nederlanders. Ze zijn echt aardig voor me. Maar wat ik zei over discriminatie op het werk, dat ervaar ik van andere nationaliteiten. Niet leuk en niet prettig. Maar het is wat het is. Ik tolereer hun houding omdat ik een baan nodig heb en omdat ik het bedrijf waar ik werk leuk vind, het is een internationaal bedrijf. En ik leer Nederlands. Ik hoop dat ik met vloeiend Nederlands makkelijker een betere baan kan vinden.

Een andere EU-burger vult aan:

Mensen die uit andere landen komen, hebben de neiging om meer discriminerende acties uit te voeren tegen mensen die niet uit hun eigen land komen. Ze spreken slecht over hen zodat ze niet mogen blijven in het bedrijf en zo kunnen zij zelf de posities in het bedrijf monopoliseren. Het gebeurt niet altijd, maar het komt wel vaak voor.

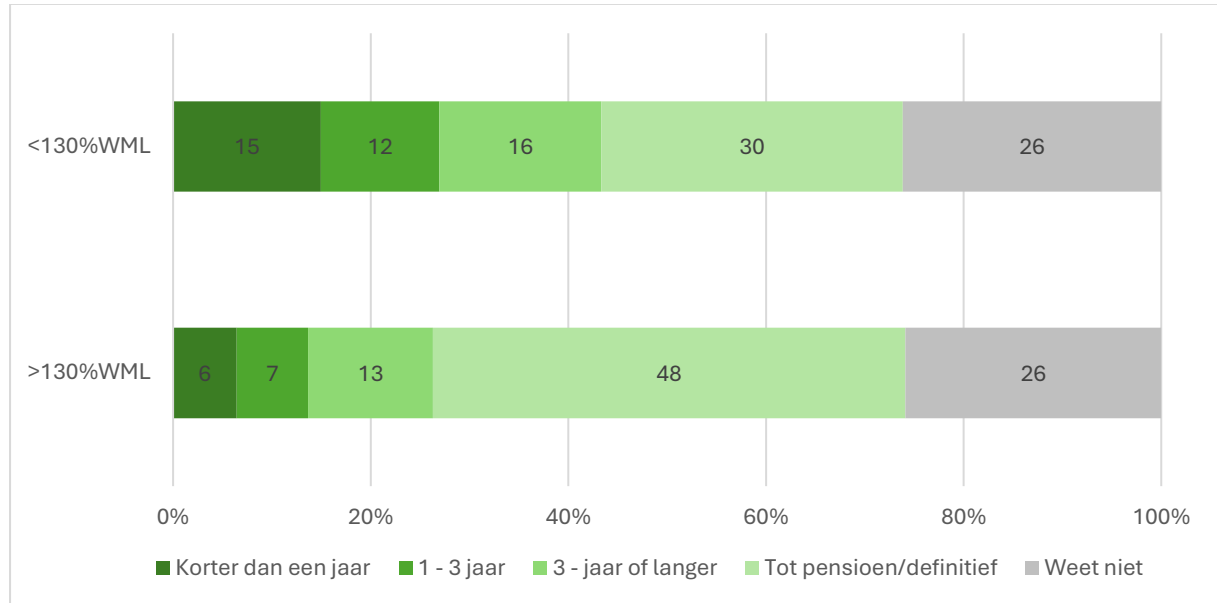
Duiding ervaren discriminatie

Uit Dagevos et al. (2022) komt naar voren dat 16 procent van de Polen in Nederland aangeeft (zeer) vaak discriminatie te ervaren. Van alle onderscheiden groepen is dit, met uitzondering van de groep met een Surinaamse en Caribische herkomst, het hoogste percentage. De uitkomsten van het huidige onderzoek wijzen erop dat de ervaren discriminatie nog hoger ligt, namelijk iets meer dan 20 procent. De EU-burgers uit het huidige onderzoek geven aan dat zij relatief vaak discriminatie ervaren op de werkvloer. CBS-cijfers uit 2022 laten zien dat gemiddeld 10 procent van de werknemers in Nederland zich gediscrimineerd voelt op de arbeidsmarkt (Dirven & Van Thor, 2023). Dit aantal stijgt naar zo'n 20 procent wanneer alleen gekeken wordt naar personen die geboren zijn in Europa (exclusief Nederland), terwijl personen zonder migratieachtergrond juist veel minder vaak discriminatie ervaren op de arbeidsmarkt (7 procent). De cijfers uit het huidige onderzoek komen dus overeen met deze CBS-data.

9.2 Verbljfsintentie

Drie op de tien EU-burgers is van plan definitief in Nederland te blijven

In figuur 9.5 staat de verbljfsintentie van EU-burgers met een laag en hoger inkomen weergegeven.

Figuur 9.5: Verwachte verbljfsduur in Nederland, EU-burgers naar inkomen (%)

Bron: Risbo

Van de EU-burgers in Nederland met een laag inkomen zegt ruim een kwart niet te weten hoelang men nog blijft. Drie op de tien EU-burgers met een laag inkomen zegt definitief in Nederland te willen blijven. Een kleiner deel (15 procent) denkt Nederland binnen een jaar weer te verlaten. Vergelijken we de groep EU-burgers met een laag inkomen met die uit de hogere-inkomensgroep dan lijken de respondenten met een hoger inkomen vaker langer te willen blijven.

Duiding verbljfsduur

Eerder is benoemd dat de Polen in Nederland in de vrije tijd vaak in Poolse kring verkeren en dat velen zich primair als Pool identificeren. Naast de verbljfsduur zou dit waarschijnlijk ook komen door het verbljfsperspectief, dat op terugkeer naar Polen is gericht (Dagevos et al., 2022). Uit dit onderzoek komt naar voren dat een relatief groot deel van de EU-burgers met een lager inkomen langere tijd in Nederland verwacht te verblijven. Het aandeel dat korter dan 3 jaar in Nederland verwacht te verblijven is met 27 procent relatief beperkt.

9.3 Taal

Meerderheid EU-burgers wil Nederlandse taal beheersen

De EU-burgers is gevraagd naar hun behoefte om de Nederlandse taal beter te beheersen. In tabel 9.2 worden de antwoorden weergegeven.

Tabel 9.2: Zou de Nederlandse taal beter willen beheersen (EU-burgers naar inkomen, %)

	<130%WML	>130%WML
Ja	68,0	77,0
Nee	19,3	15,1
Weet niet	12,7	7,9

Bron: Risbo

Een overgrote meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen zegt de Nederlandse taal graag beter te willen beheersen (68 procent). Bijna 20 procent zegt dat niet te willen.

Een derde van de EU-burgers met een laag inkomen heeft verdiepende vragen gehad over taalbeheersing en of zij drempels ervaren om de taal te leren.

Tabel 9.3: Redenen om de taal niet te willen leren en ervaren drempels om de taal wel te leren (EU-burgers naar inkomen, %)

	<130%WML	>130%WML
<i>Waarom zou de taal niet willen beheersen?</i>	91	21
Ik verwacht niet lang te blijven in Nederland	45,1	42,9
Ik heb het niet nodig in het dagelijks leven	56,0	38,1
Het is te duur	8,8	33,3
Ik heb er geen tijd voor	23,1	33,3
Anders	6,6	33,3
<i>Ervaart u drempels om de taal te leren?</i>	477	105
Ik ervaar geen drempels	18,0	38,1
Ik heb er geen tijd voor	37,9	55,2
Ik heb er geen energie voor	35,8	46,7
Ik weet niet waar ik de taal kan leren	25,4	10,5
Het is te duur	20,3	27,6
De taal is te moeilijk	29,6	31,4
Anders, namelijk	7,1	18,1

Bron: Risbo

Het deel van de EU-burgers met een laag inkomen dat de taal niet noodzakelijk beter wil beheersen, is gevraagd naar de reden daarvoor (tabel 9.3). Meerdere redenen konden worden aangekruist. De meeste respondenten uit de lage inkomensgroep die wel een antwoord hebben gegeven, zeggen hier geen noodzaak van in te zien, dan wel omdat zij verwachten niet lang in Nederland te blijven, dan wel omdat zij het niet nodig hebben in het dagelijks leven.

Aan de personen die hebben aangegeven dat zij wel de taal willen leren is gevraagd naar de drempels die ervaren worden om de taal te leren (tabel 9.3). Van de respondenten uit de lage-inkomensgroep zegt 18 procent geen drempels te ervaren. De drempels die het vaakst aan zijn gekruist betreffen “geen tijd voor” (38 procent), “geen energie voor” (36 procent) of “de taal is te moeilijk” (30 procent).

EU-burgers met een hoger inkomen die antwoord geven op deze vraag geven vaker aan geen drempels te ervaren. Wanneer wel drempels worden ervaren zijn dit ongeveer dezelfde als bij de EU-burgers met een laag inkomen.

Duiding taalbehoeften

Ook uit onderzoek van het Kenniscentrum Arbeidsmigranten blijkt dat de meeste arbeidsmigranten de Nederlandse taal willen leren (Sobczyk-Turek & Cremers, 2023). Juist respondenten in laaggekwalificeerde banen (met name uitzendkrachten en mensen die in tijdelijke huisvesting wonen) komen weinig in aanraking met het Nederlands in het dagelijks leven en krijgen daardoor weinig oefening, maar zijn wel gemotiveerd om de taal te leren. Net als in ons onderzoek speelt voor de respondenten van het Kenniscentrum de intentie om te blijven een belangrijke rol bij deze motivatie. Belangrijke barrières bij het leren van de taal zijn tijdsgebrek en de prijs en beschikbaarheid van passende cursussen (Sobczyk-Turek & Cremers, 2023). Dat is in lijn met de resultaten uit het huidige onderzoek.

EU-burgers vinden eigen Nederlandse taalbeheersing (zeer) slecht

In tabel 9.4 wordt ingegaan op verschillende vormen van taalbeheersing onder EU-burgers.

Tabel 9.4: Taalbeheersing, in procenten (EU-burgers naar inkomen, %)

		<130%WML	>130%WML
Hoe goed beheerst u de Nederlandse taal als het gaat om			
Verstaan	(zeer) goed	17,0	53,5
	niet goed niet slecht	25,0	21,6
	(zeer) slecht	58,1	24,9
Spreken	(zeer) goed	11,0	44,8
	niet goed niet slecht	17,8	19,3
	(zeer) slecht	71,2	35,9
Lezen	(zeer) goed	14,6	50,0
	niet goed niet slecht	19,3	25,6
	(zeer) slecht	66,2	24,4
Schrijven	(zeer) goed	9,6	35,4
	niet goed niet slecht	16,3	22,5
	(zeer) slecht	74,1	42,1

Bron: Risbo

Een derde van de EU-burgers is gevraagd naar hun niveau van taalbeheersing. We zien dat de overgrote meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen vindt dat hun taalbeheersing slecht tot zeer slecht is. Qua verstaan, spreken, lezen en schrijven liggen de percentages hiervan op respectievelijk 58, 71, 66, 74 procent (zeer) slecht. Over het niveau van spreken en schrijven is men dus relatief het meest negatief. In de groep EU-burgers met een hoger inkomen zien we een ander beeld. Daarvan vindt niet het merendeel dat het beheersingsniveau slecht tot zeer slecht is. Qua verstaan, spreken, lezen en schrijven liggen de percentages hiervan op respectievelijk 25, 36, 24, 42 procent (zeer) slecht. Kortom het taalniveau lijkt onder de groep EU-burgers met een hoger inkomen hoger dan onder de EU-burgers met een laag inkomen.

Duiding taalbeheersing

Dagevos et al. (2022) constateren dat Polen mede vanwege hun naar verhouding korte verblijfsduur in Nederland de taal beperkt beheersen. Men verkeert in de vrije tijd vaak in Poolse kring en velen identificeren zich primair als Pool. (Dagevos et al., 2022)

Uit onderzoek van Sobczyk-Turek & Cremers (2023) blijkt dat uitzendkrachten (in laaggeschoolde beroepen) op de werkvloer relatief vaak (28 procent) gebruik maken van hun moedertaal in plaats

van Nederlands of Engels. In ditzelfde onderzoek wordt de beperkte taalbeheersing benoemd als barrière voor opwaartse mobiliteit op de arbeidsmarkt en om belangrijke zaken goed te regelen, zoals medische hulp of huur- en arbeidsovereenkomsten. Daarmee kan het gebrek aan taalbeheersing gevolgen hebben voor de gezondheid en/of financiële situatie.

9.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar de mate waarin EU-burgers met een laag inkomen zich gewaardeerd voelen in Nederland en waar zij hun toekomst zien.

Een klein deel van de EU-burgers met een laag inkomen voelt zich gewaardeerd in Nederland

Van de EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon geeft ruim een kwart aan zich gewaardeerd te voelen, tegenover 21 procent niet. De helft geeft aan zich soms gewaardeerd te voelen. Gekeken naar de achtergrondkenmerken dan zien we dat er vooral verschil lijkt te bestaan tussen de leeftijdsgroepen. De groep 35-44-jarige EU-burgers met een laag inkomen voelt zich relatief het minst gewaardeerd (21 procent), de groep 55-68 jaar het meest (40 procent).

Slechts een derde voelt zich thuis in Nederland

Onder EU-burgers met een laag inkomen voelt een derde zich thuis en meer dan een vijfde zich niet thuis. Het beeld onder EU-burgers met een hoger inkomen is nagenoeg hetzelfde. Er lijkt geen samenhang te zijn tussen het thuis voelen in Nederland en de verblijfsduur. De resultaten wijzen erop dat EU-burgers met een lager inkomen zich (veel) minder vaak thuis voelen dan de gemiddelde Nederlanders en dan binnen andere herkomstgroepen.

EU-burgers met een laag inkomen hebben vooral intensieve contacten met landgenoten

We zien dat bijna een derde van de EU-burgers met een laag inkomen dagelijks contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen. Het aandeel binnen deze groep dat nooit of minder dan één keer per jaar contact heeft met Nederlandse vrienden en kennissen is even groot. Het contact met vrienden en kennissen uit de eigen herkomstgroep is intensiever. Daarvoor geldt dat meer dan de helft dagelijks contact heeft met “eigen vrienden” (57 procent). Ook het aandeel EU-burgers met een laag inkomen dat wekelijks en maandelijks in contact staat met landgenoten is relatief groot (respectievelijk 18 procent en 11 procent).

Relatief veel EU-burgers met een laag inkomen ervaren discriminatie³⁰

Een kwart van de EU-burgers die gevraagd is naar discriminatie geeft aan dit vaak tot zeer vaak te ervaren. Bijna de helft zegt dit (bijna) nooit te hebben ervaren. Uit analyse van de open antwoorden over discriminatie ontstaat de indruk dat er veel discriminatie wordt ervaren tussen de verschillende nationaliteiten EU-burgers onderling, bijvoorbeeld op de werkvloer. Uit Dagevos et al. (2022) komt naar voren dat 16 procent van de Polen in Nederland (zeer) vaak zelf zijn gediscrimineerd. De uitkomsten van deze studie wijzen erop dat de ervaren discriminatie nog hoger ligt.

³⁰ Een derde van de respondenten is hiernaar gevraagd deze resultaten dienen daarom met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Een groot deel verwacht voor langere tijd in Nederland te blijven

Van de EU-burgers in Nederland met een laag inkomen zegt ruim een kwart niet te weten hoelang men nog blijft. Bijna een even groot deel (23 procent) van de respondenten zegt definitief in Nederland te willen blijven. Een kleiner deel (15 procent) denkt Nederland binnen een jaar weer te verlaten. Vergelijken we de groep EU-burgers met een laag inkomen met die uit de hogere-inkomensgroep dan lijken de respondenten met een hoger inkomen vaker langer te willen blijven.

Beperkte taalbeheersing maar wel de wens om de taal te leren

De overgrote meerderheid van de EU-burgers met een laag inkomen, vindt dat hun taalbeheersing slecht tot zeer slecht is. Bijna zeven op de tien EU-burgers met een laag inkomen zegt de Nederlandse taal graag beter te willen beheersen. De drempels die het vaakst aan zijn benoemd om de taal te leren zijn het gebrek aan tijd, energie en dat de taal te moeilijk wordt gevonden. Iets minder dan 20 procent zegt geen drempels te ervaren om de taal te leren.

Risico op isolatie

Een aantal uitkomsten duidt erop dat de groep EU-burgers met een laag inkomen in een positie dreigt te raken waarin zij geïsoleerd zijn van de Nederlandse samenleving. Zo heeft meer dan de helft van deze EU-burgers weinig contact met personen zonder migratieachtergrond en juist veel met de eigen herkomstgroep. Er lijkt sprake van veel *bonding* en weinig *bridging*. Ook zien we dat voor het vergaren van informatie gebruik wordt gemaakt van de informele kanalen. De mate waarin EU-burgers met een laag inkomen zich gewaardeerd voelen in de Nederlandse samenleving neemt af bij een langer blijf in Nederland. Tegelijkertijd heeft een relatief groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen de intentie om zich (semi-)permanent in Nederland te vestigen.

10 Werkende derdelanders en ontheemde Oekraïners

In dit onderzoek zijn behalve EU-burgers ook werkende derdelanders en ontheemde Oekraïners bevestigd.³¹ Vanwege de verschillen in rechtspositie en het kleinere aantal respondenten uit deze groepen, is ervoor gekozen om de resultaten met betrekking tot derdelanders en Oekraïners apart te bespreken. Ter referentie worden in dit hoofdstuk ook de resultaten voor EU-burgers met een inkomen van lager dan 130 procent WML gepresenteerd. De gedachte is dat de drie onderscheiden groepen een vergelijkbare arbeidsmarktpositie hebben. Alle besproken resultaten in dit hoofdstuk hebben alleen betrekking op personen met een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon. Vanwege de leesbaarheid staat dit niet altijd uitgeschreven in de tekst.

Bij het interpreteren van de resultaten is het goed om te realiseren dat de groep derdelanders grotendeels op dezelfde manier en locaties is geworven als de groep EU-burgers. Het is daarom aannemelijk dat de groep derdelanders die door ons bevestigd is, hetzelfde soort werk doet en op dezelfde manier woont als de groep EU-burgers die wij gesproken hebben. We weten hierdoor met redelijke zekerheid dat binnen de groep derdelanders geen statushouders zitten.³² De groep ontheemde Oekraïners is via andere locaties geworven, zoals bij gemeentelijke opvanglocaties en online. Bij het afnemen van de vragenlijst is dezelfde opzet gehanteerd als beschreven staat in hoofdstuk 1.

Dit hoofdstuk volgt dezelfde opbouw als de hiervoor gepresenteerde hoofdstukken. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de doelgroep, onderzoekspopulatie, de arbeidsmarktpositie, registratie, woonpositie, gezondheid, informatie en waardering en toekomst.

³¹ In de tabellen staat de groep derdelanders aangegeven als 'niet-EU'. Het betreft burgers die niet afkomstig zijn uit de EU of Oekraïne. De groep ontheemde Oekraïners is afgekort als 'Oek' in de tabel.

³²

Dit is ook aannemelijk op basis van de nationaliteiten van de groep derdelanders (zie ook paragraaf 10.3).

Belangrijkste uitkomsten

Over Oekraïense ontheemden (n=260)

- De arbeidsmarktpositie van ontheemde Oekraïners met een inkomen van max 130 procent WML komt op een aantal punten overeen met die van EU-burgers met eenzelfde inkomen. Zij werk vaak via tijdelijke/flexibele contracten in vergelijkbare sectoren//functies.
- Er is een aantal verschillen in de positie van Oekraïense ontheemde met een laag inkomen in vergelijking met EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. De Oekraïense ontheemde respondenten zijn vaker vrouw, hoogopgeleid, korter dan 2 jaar in Nederland en zijn naar Nederland gevlucht vanwege de oorlog in plaats van gekomen om economische redenen.
- De positie en tevredenheid van Oekraïense ontheemden wordt vermoedelijk sterk beïnvloed doordat zij recentelijk als vluchteling naar Nederland zijn gekomen.
- Oekraïense ontheemden zijn minder tevreden met hun werk en woning, hebben een slechte informatiepositie en ervaren bovengemiddeld vaak een slechte gezondheid. De mentale gezondheid is bovendien nog slechter dan onder EU-burgers.
- Oekraïense ontheemden zijn onzeker over hun verblijfsduur.

Over derdelanders (n=149)

- De arbeidsmarkt- en woonpositie van derdelanders komt grotendeels overeen met die van EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen.
- Bijna alle bevroegde derdelanders hebben een tewerkstellingsvergunning om in Nederland te werken.
- In vergelijking met de EU-burgers is een relatief groot deel werkzoekend.
- Een relatief groot deel van de derdelanders staat niet in de BRP (als ingezetene of niet-ingezetene) ingeschreven en eveneens weet een groot deel niet of zij ingeschreven zijn.
- De groep derdelanders ervaart een iets minder goede gezondheid en heeft het minste vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg.

10.1 De doelgroepen van dit hoofdstuk

Voorafgaand aan het bespreken van de resultaten is het goed om zich bewust te zijn van de verschillen in rechtspositie tussen derdelanders en ontheemde Oekraïners en hoe dit verschilt van die van EU-burgers. Onder welke voorwaarden kunnen zij wonen en werken in Nederland? Voor beide onderscheiden groepen geldt dat we ons primair gericht hebben op personen met een inkomen van maximaal 130 procent WML en die korter dan vijf jaar verblijven.

Derdelanders

Met derdelanders worden in dit onderzoek personen bedoeld die van buiten de Europese Unie komen en in Nederland werkzaam zijn. Derdelanders kunnen over het algemeen op twee manieren legaal in Nederland werken. De eerste manier is wanneer zij over een tewerkstellingsvergunning (hierna: twv) beschikken of vrijgesteld zijn van de verplichting om een

twv te hebben (bijvoorbeeld kennismigranten). Op de website van de rijksoverheid staat het volgende over de twv omschreven:

Vreemdelingen van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) en van buiten Zwitserland die in Nederland willen werken, mogen in beginsel alleen in Nederland werken als daarvoor een werkvergunning is verleend aan de werkgever. UWV verstrekt alleen een werkvergunning als aan strikte voorwaarden is voldaan. Zo mag er bijvoorbeeld geen werknemer in de EU te vinden zijn die het werk kan doen. Voor speciale categorieën gelden minder strenge voorwaarden om een werkvergunning te krijgen. Gaat het om de inhuur van een werknemer via een bedrijf of uitzendbureau? Dan moet dat bedrijf of uitzendbureau de werkvergunning aanvragen.³³

Een andere manier voor derdelanders om in Nederland te werken is om vanuit een ander EU-land gedetacheerd te worden naar Nederland. Dit komt voor wanneer een onderneming of uitzendbureau, gevestigd in een EU-land, haar werknemers voor een tijdelijke opdracht naar een ander EU-land stuurt. Gedetacheerde arbeidsmigranten werken in Nederland, maar zijn in dienst van een bedrijf in een ander Europees land. Voor hun arbeidsrechtelijke bescherming gelden de regels in Nederland.

Op het moment dat iemand gedetacheerd wordt vanuit een andere EU-lidstaat, dan heeft hij niet alleen te maken met het arbeidsrecht, maar ook met het socialezekerheidsrecht. Als iemand werkt, dan moeten er sociale premies afgedragen worden. Meestal is dit in het land waar de persoon werkt. Maar als de werknemer gedetacheerd is, en dus tijdelijk in een ander land werkt, dan kan hij ook premies af blijven dragen in het land van waaruit hij gedetacheerd is. Om te bewijzen dat de premies daar afgedragen worden, kan een A1-verklaring aangevraagd worden. De A1-verklaring is een belangrijk instrument om de werknemer te beschermen tegen verbrokkelde sociale zekerheidsopbouw en rechtsonzekerheid.

In maart 2024 bracht de Adviesraad Migratie een rapport uit waarin de positie van gedetacheerde derdelanders beschreven en uitgelegd staat (zie kader).

- *Zowel gedetacheerde arbeidsmigranten uit de EU als gedetacheerde arbeidsmigranten van buiten de EU vallen onder de EU-Detacheringsrichtlijn. Dit brengt met zich mee dat geen werkvergunning vereist is voor arbeidsmigranten van buiten de EU.*
- *De eerste 12 maanden hebben beide groepen recht op een harde kern van arbeidsvoorwaarden. Deze arbeidsvoorwaarden worden vervolgens uitgebreid. Detachering mag de facto maximaal 24 maanden duren.*
- *Gedetacheerde arbeidsmigranten zijn voor hun socialezekerheidsrechten aangewezen op het socialezekerheidsstelsel van het zendende land. In de praktijk betekent dit voor werkgevers lagere premies en voor de gedetacheerde arbeidsmigrant dat het ingewikkeld is om zich op deze rechten te beroepen. Voor gedetacheerde arbeidsmigranten van buiten de EU is dit nóg lastiger.*
- *Gedetacheerde arbeidsmigranten van buiten de EU zijn daarbij, anders dan gedetacheerde arbeidsmigranten uit de EU, voor hun verblijfsrecht afhankelijk van hun werkgever.*

Bron: Adviesraad Migratie, 2024.

³³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/buitenlandse-werknemers/vergunningen-buitenlandse-werknemers>

De populatie derdelanders in dit onderzoek bestaat nagenoeg helemaal uit personen die zeggen op basis van een twv te werken in Nederland.

Ontheemde Oekraïners

De tweede doelgroep die in dit hoofdstuk centraal staat betreft ontheemde Oekraïners. Dit zijn personen afkomstig uit Oekraïne die naar Nederland zijn gekomen als gevolg van de Russische invasie van Oekraïne in 2021. Zij verblijven hier dus relatief kort en vallen onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne (RTB).³⁴ Vluchtelingen die onder de RTB vallen, mogen betaald werk doen in Nederland zonder twv, wel moet een melding worden gedaan voorafgaand aan het starten van de arbeid bij UWV. Vanuit de RTB hebben ontheemde Oekraïners ook recht op een fatsoenlijk onderkomen. De uitgangspositie waaronder ontheemde Oekraïners werken en wonen in Nederland wijkt hierom af van derdelanders en EU-burgers.

10.2 De onderzoekspopulatie

In tabellen 10.1, 10.2 en 10.3 staat een overzicht gegeven van de achtergrondkenmerken van de groep derdelanders en ontheemde Oekraïners met een inkomen van maximaal 130 procent WML. Ter vergelijking staat ook de groep EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent WML gepresenteerd.³⁵

Tabel 10.1: Achtergrondkenmerken respondenten, deel 1

	niet-EU <130%		Oek <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	149		260		1.944	
Geslacht	147		259		1.925	
Man	69	46,9	79	30,5	1.095	56,9
Vrouw	78	53,1	180	69,5	830	43,1
Leeftijd	140		253		1.921	
16-24 jaar	18	12,9	54	21,3	462	24,0
25-34 jaar	48	34,3	56	22,1	711	37,0
35-44 jaar	23	16,4	65	25,7	403	21,0
45-54 jaar	34	24,3	60	23,7	255	13,3
55-68 jaar	17	12,1	18	7,1	90	4,7

Bron: Risbo

Dit hoofdstuk heeft betrekking op 149 derdelanders en 260 Oekraïners met een laag inkomen. Dit is veel minder in vergelijking met de groep EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen.

De verdeling tussen mannen en vrouwen is redelijk gelijk onder de derdelanders in dit onderzoek. Onder de ontheemde Oekraïners is het aandeel vrouwen veel groter dan mannen. Dit is logisch te verklaren doordat sinds het uitbreken van de oorlog, mannen van tussen de 18 en 60 jaar oud het land niet meer mogen verlaten.

³⁴ <https://ind.nl/nl/oekraïne/richtlijn-tijdelijke-bescherming-oekraïne#werken-en-studeren-in-nederland>

³⁵ Voor de volledigheid zijn in de bijlage de respondenten met een inkomen >130% van het wettelijk minimumloon opgenomen.

Wanneer we kijken naar de leeftijd dat valt op dat een relatief groot deel van de derdelanders tussen de 25-34 jaar is. Ook onder EU-burgers met een laag inkomen is dit het geval. Onder de ontheemde Oekraïners zien we een redelijk gelijke verdeling naar leeftijd, met uitzondering van de groep 55-68-jarigen die met 7,1 procent relatief klein is. Ook onder de andere groepen is dit de kleinste groep.

Tabel 10.2: Achtergrondkenmerken respondenten, deel 2

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	149		260		1.944	
Verblijfsduur NL	149		260		1.944	
4 maanden of korter	29	19,5	37	14,2	441	22,7
5-12 maanden	18	12,1	51	19,6	329	16,9
1 tot 3 jaar	47	31,5	161	61,9	385	19,8
3 tot 5 jaar	12	8,1	6	2,3	307	15,8
5 jaar of langer	43	28,9	5	1,9	482	24,8
Opleidingsniveau	148		260		1.935	
Tot en met basisonderwijs	4	2,7	2	0,8	155	8,0
Voortgezet onderwijs	28	18,9	36	13,8	855	44,2
(Middelbaar) Beroepsonderwijs	26	17,6	82	31,5	522	27,0
Universiteit/hoger onderwijs	90	60,8	140	53,8	403	20,8

Bron: Risbo

Qua verblijfsduur zien we dat bijna 30 procent van de derdelanders al meer dan 5 jaar in Nederland verblijft. Het merendeel van de Oekraïners is hier 1-3 jaar. Dit wijst erop dat een groot deel van de Oekraïense respondenten naar Nederland is gekomen als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Van de EU-burgers is een groter deel korter in Nederland.

Voor zowel de derdelanders als ontheemde Oekraïners geldt dat zij een relatief hoog opleidingsniveau hebben. Dit is een groot verschil met de groep EU-burgers met een laag inkomen.

Tabel 10.3: Achtergrondkenmerken respondenten, deel 3

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	149		260		1.944	
Gezinssamenstelling	141		241		1.827	
Alleenstaand, zonder kinderen	51	36,2	87	36,1	831	45,5
Alleenstaand, met kind(eren)	11	7,8	29	12,0	168	9,2
Paar zonder kinderen	30	21,3	52	21,6	508	27,8
Paar met kind(eren)	49	34,8	73	30,3	320	17,5
Migratiemotief	149		260		1.944	
Economisch	77	51,7	57	21,9	1.331	68,5
Betere toekomst	30	20,1	40	15,4	517	26,6
Met partner mee	27	18,1	13	5,0	313	16,1
Gevlucht voor oorlog	20	13,4	196	75,4	10	0,5
Anders	14	9,4	5	1,9	160	8,2

Bron: Risbo

In elk van de drie groepen zijn alleenstaanden de grootste groep. De groep derdelanders en ontheemde Oekraïners lijken op elkaar wat betreft de gezinssamenstelling. EU-burgers met een laag inkomen zijn vaker alleenstaand. Economische redenen zijn voor derdelanders en EU-burgers het belangrijkste motief om naar Nederland te komen. Van de ontheemde Oekraïners geeft 75 procent aan zij vanwege de oorlog naar Nederland zijn gekomen.

10.3 Arbeidsmarktpositie

In deze paragraaf worden enkele arbeidskenmerken en de tevredenheid met werk van derdelanders en ontheemde Oekraïners besproken.

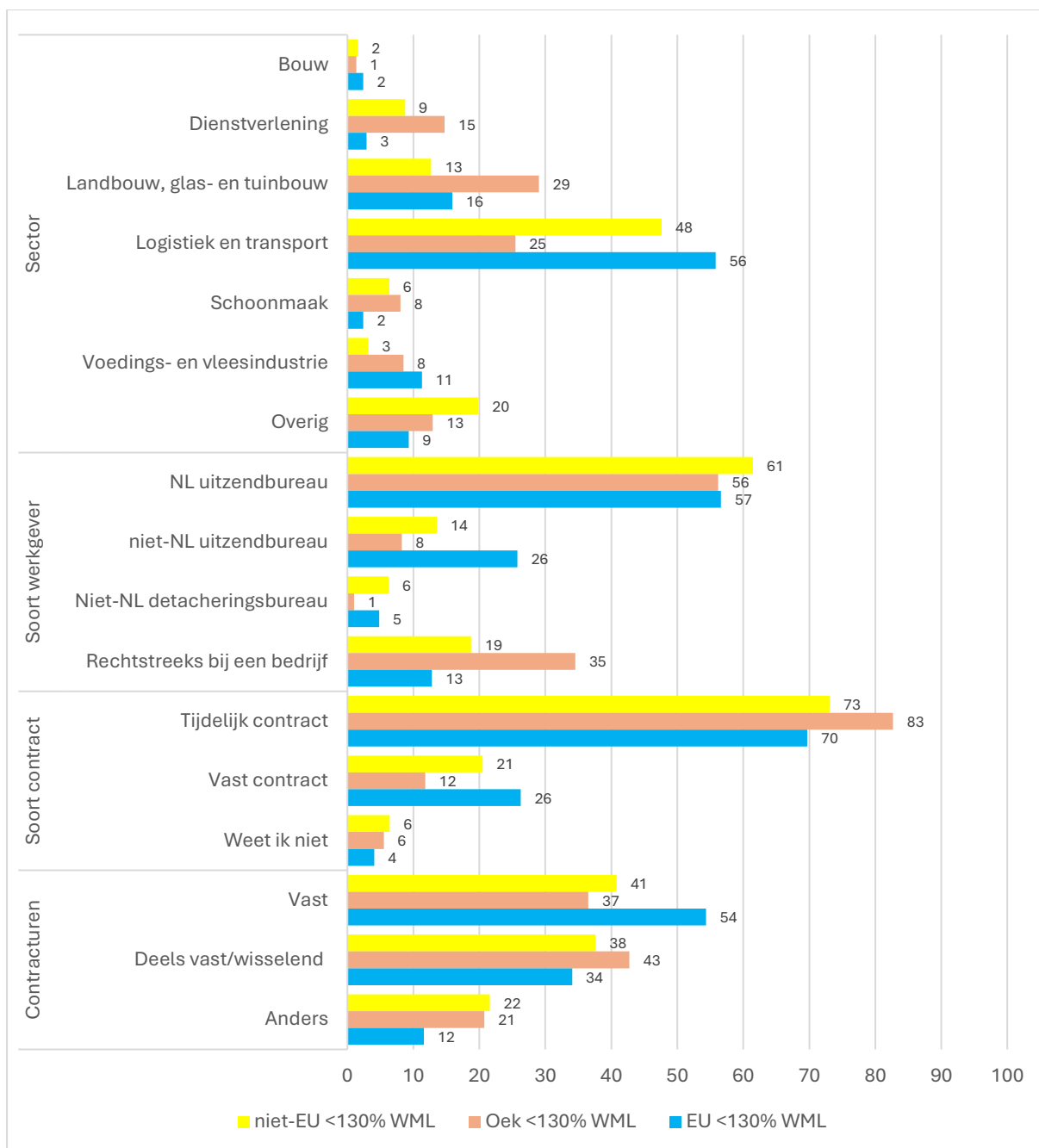
Grootste deel derdelanders en Oekraïners in loondienst via uitzendbureau

Tabel 10.4: werksituatie van burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	145		255		1.916	
Loondienst	94	64,8	192	75,3	1.733	90,4
ZZP/ondernemer	3	2,1	2	0,8	23	1,2
Informeel werk	3	2,1	1	0,4	15	0,8
Werkzoekend	27	18,6	53	20,8	81	4,2
Overig	18	12,4	7	2,7	64	3,3

Bron: Risbo

Uit tabel 10.4 blijkt dat onder Oekraïners en derdelanders met een laag inkomen, het grootste deel in loondienst is, respectievelijk 65 en 75 procent. Dit is lager dan onder EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Onder de derdelanders en Oekraïners is een relatief groot deel werkzoekend, beide rond de 20 procent. Het aandeel ZZP'ers is voor alle groepen relatief laag.

Figuur 10.1: Arbeidskenmerken van burgers met minder dan 130% van het WML

Bron: Risbo

De meerderheid van alle groepen werkt in de logistiek en transport en landbouw, glas- en tuinbouw. De Oekraïense respondenten (29 procent) werken vaker in de landbouw, glas- en tuinbouw dan de andere twee groepen.

Gekeken naar het soort werkgever dan komt naar voren dat een meerderheid van de derdelanders en ontheemde Oekraïners via een Nederlands uitzendbureau werken. De groep Oekraïners werkt vaker dan de andere groepen rechtstreeks bij een bedrijf. Mogelijk heeft dit te maken met de Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne, waardoor werkgevers relatief eenvoudig Oekraïense burgers in dienst kunnen nemen. Voor alle groepen geldt dat zij zeer vaak werken via een tijdelijk contract. Dit geldt in het bijzonder voor de groep Oekraïense respondenten waarvan 83 procent

een tijdelijk contract heeft. Het aandeel derdelanders en Oekraïners met een vast contract is relatief laag in vergelijking met de groep EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Van de EU-arbeidsmigranten heeft de helft een contract voor een vast aantal uren, bij de andere twee groepen is dit minder. Voor de groep derdelanders geldt dat 95 procent van hen een tewerkstellingsvergunning heeft om in Nederland te werken (zie b10.4 in de bijlage)

Derdelanders vaak te hoog opgeleid voor huidige werk

In tabel 10.5 wordt ingegaan op de vraag of het huidige werk aansluit bij het opleidingsniveau.

Tabel 10.5: Past het werk bij het opleidingsniveau van burgers met minder dan 130% van het WML

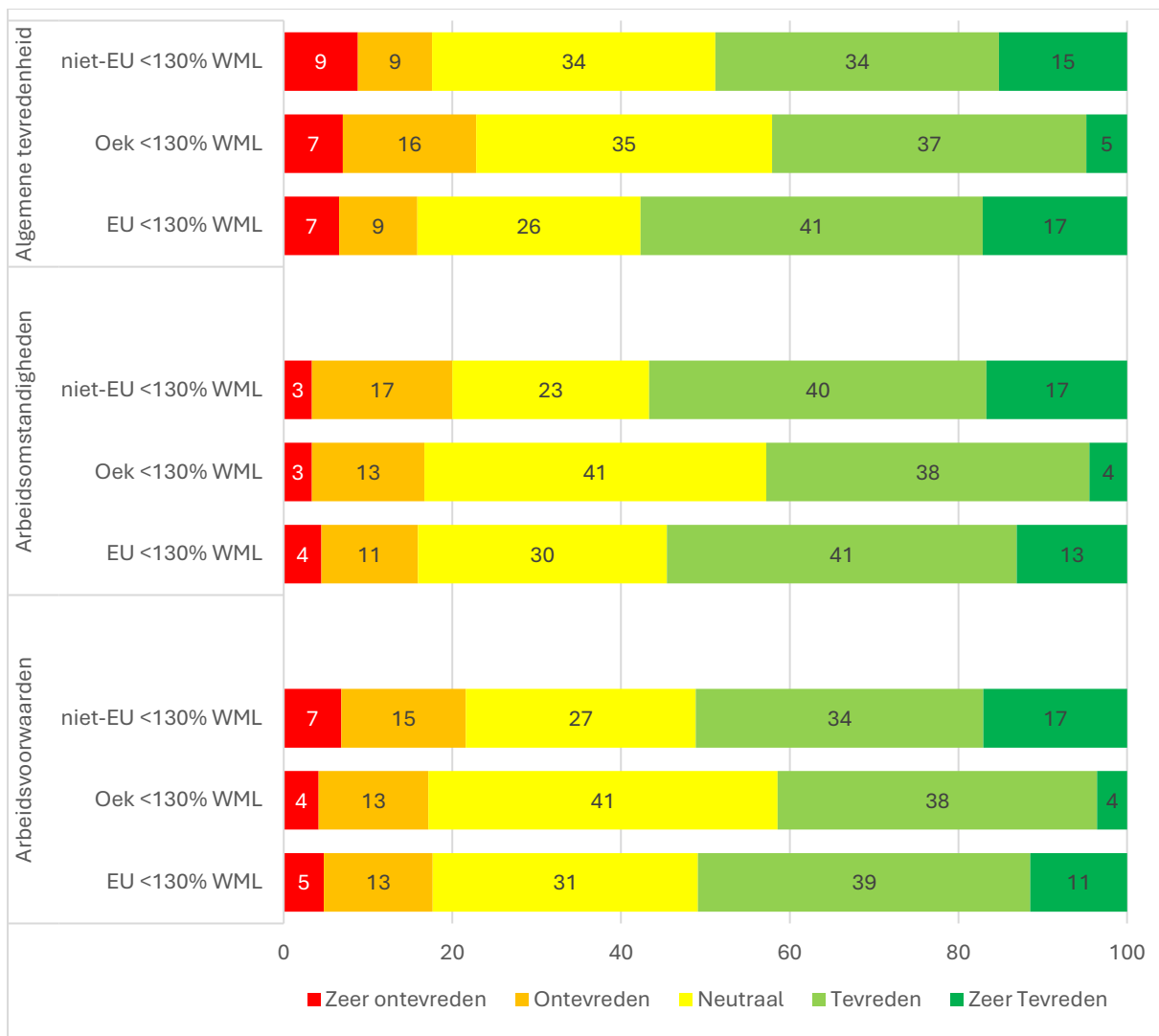
	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	61		83		625	
Ja, werk past	18	29,5	10	12,0	217	34,7
Nee, te hoog opgeleid voor mijn werk	23	37,7	16	19,3	236	37,8
Nee, te laag opgeleid voor mijn werk	7	11,5	16	19,3	21	3,4
Werk past, maar is voor iets anders opgeleid	8	13,1	30	36,1	97	15,5
Weet niet	5	8,2	11	13,3	54	8,6

Bron: Risbo

Veel derdelanders (38 procent) zijn te hoog opgeleid voor het werk dat zij doen. De groep derdelanders verschilt hierin weinig van de groep EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Voor een relatief groot deel van de ontheemde Oekraïners geldt dat zij vaak passend werk doen maar zijn opgeleid voor iets anders (36 procent). Dit hangt vermoedelijk samen met het migratiemotief. Veel ontheemde Oekraïners zijn gevlucht voor de oorlog en niet vanwege economische redenen. Om die reden zijn zij mogelijk ander werk gaan doen dan zij deden in het land van herkomst.

Merendeel derdelanders en Oekraïners tevreden met werk(omstandigheden)

In figuur 10.1 staan de tevredenheid met werk in het algemeen, de arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden weergegeven.

Figuur 10.2: Tevredenheid met werk, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden van burgers met minder dan 130% van het WML

Bron: Risbo

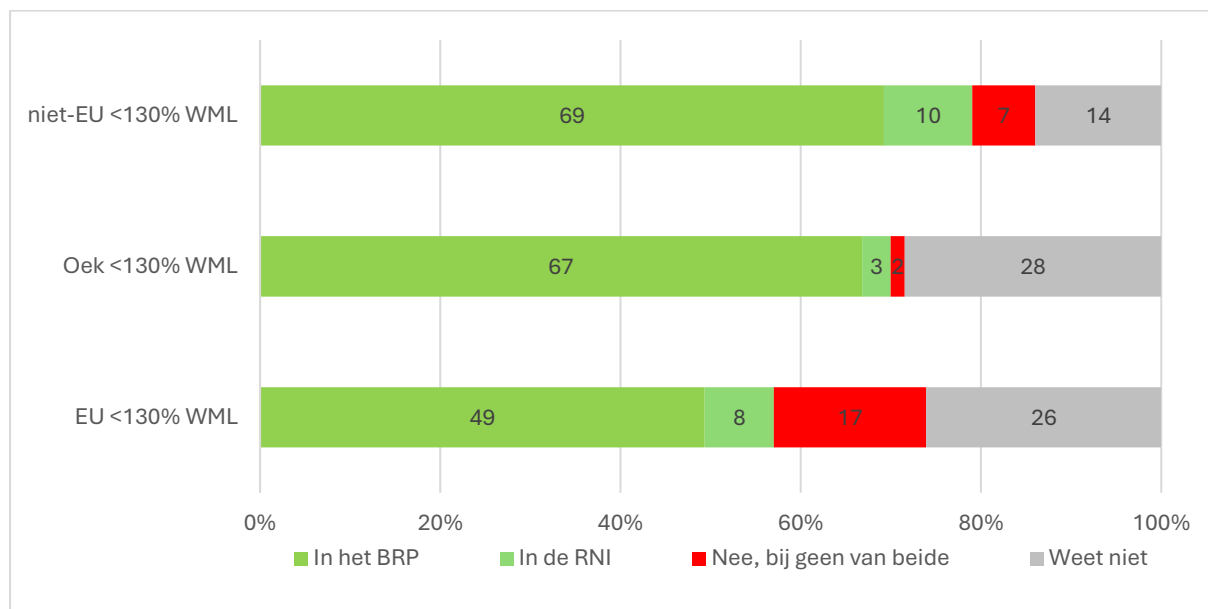
De tevredenheid met het zowel het werk als de arbeidsomstandigheden als de arbeidsvoorwaarden is vergelijkbaar voor de drie onderscheiden groepen. Tot rond de 20 procent is (zeer) ontevreden, een kwart tot een derde is neutraal en de grootste groep is (zeer) tevreden. De Oekraïners met een laag inkomen zijn minder vaak zeer tevreden of zeer ontevreden dan de andere groepen en zijn iets vaker neutraal.

Er is gekeken in hoeverre derdelanders en Oekraïners bang zijn voor baanverlies bij ziekte (zie tabel b10.6 in de bijlage). Bijna 40 procent van de derdelanders en 41 procent van de ontheemde Oekraïners is bang hun baan te verliezen bij ziekte. Dit is hoger dan onder EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen (36 procent).

10.4 Registratie

Meeste derdelanders en ontheemde Oekraïners ingeschreven als ingezetene in BRP

In figuur 10.3 staat een overzicht gegeven waarop de respondenten aan dit onderzoek ingeschreven staan.

Figuur 10.3: Registratiestatus van burgers met minder dan 130% van het WML

Bron: Risbo

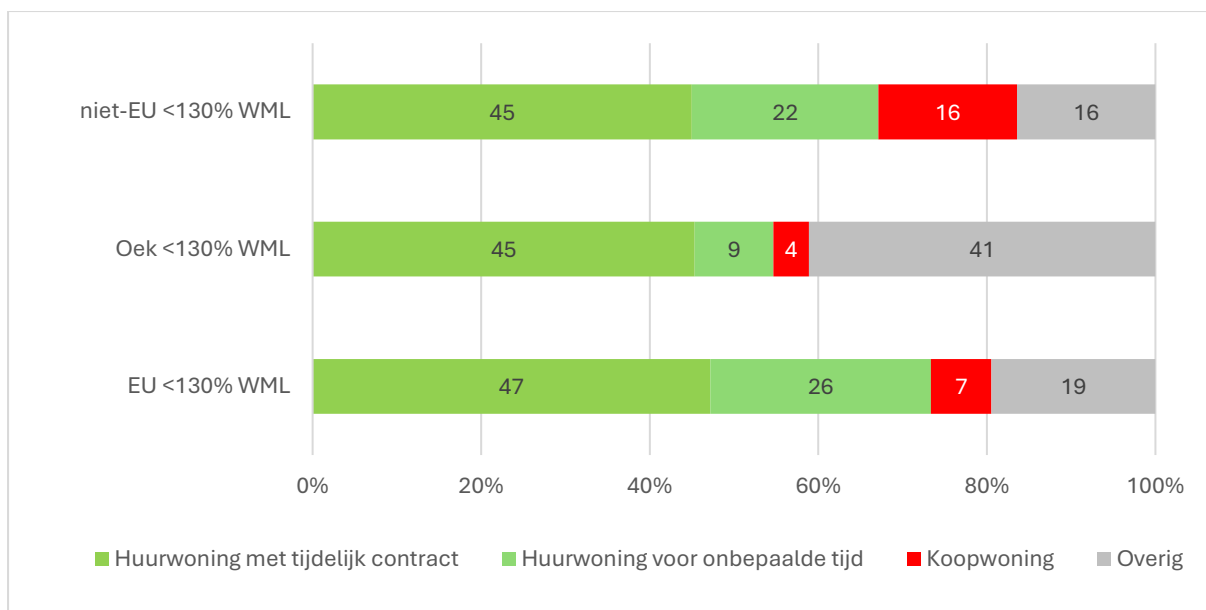
Iets meer dan twee derde van de derdelanders en ontheemde Oekraïners met een laag inkomen zegt ingeschreven te staan als ingezetene in de BRP. Dit is veel vaker dan onder EU-burgers in het algemeen. Een opvallend groot deel van de Oekraïners weet niet hoe en/of ze ingeschreven staat (28 procent). Het aandeel dat niet ingeschreven zegt te staan (2 procent) is onder deze groep zeer beperkt, evenals het aandeel dat als niet-ingezetene geregistreerd zegt te staan (3 procent). Eén op de tien derdelanders geeft aan als niet-ingezetene ingeschreven te staan. Zeven procent zegt helemaal niet geregistreerd te staan of weet het niet (14 procent).

10.5 Woonpositie

In deze paragraaf wordt ingegaan op de manier waarop derdelanders en ontheemde Oekraïners met een laag inkomen in Nederland wonen en hun tevredenheid met de woning.

Vooral huurwoning met tijdelijk huurcontract, Oekraïners op andere manier woonachtig

Figuur 10.4 geeft inzicht in het soort woning waarin de onderscheiden groepen wonen.

Figuur 10.4: soort woning van burgers met minder dan 130% van het WML

Bron: Risbo

Voor alle onderscheiden groepen geldt dat iets minder dan de helft in een huurwoning met tijdelijk huurcontract woont. De manier van wonen onder derdelanders komt nagenoeg overeen met die van EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen. Het grootste verschil is dat de groep derdelanders relatief vaak in een koopwoning woont (16 procent ten opzichte van 7 procent onder EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen). Een relatief groot deel van de Oekraïense ontheemden is nog anders gehuisvest. Zij wonen veelal in gemeentelijk georganiseerde opvanglocaties waar zij volgens de Richtlijn Tijdelijke Bescherming recht op hebben.

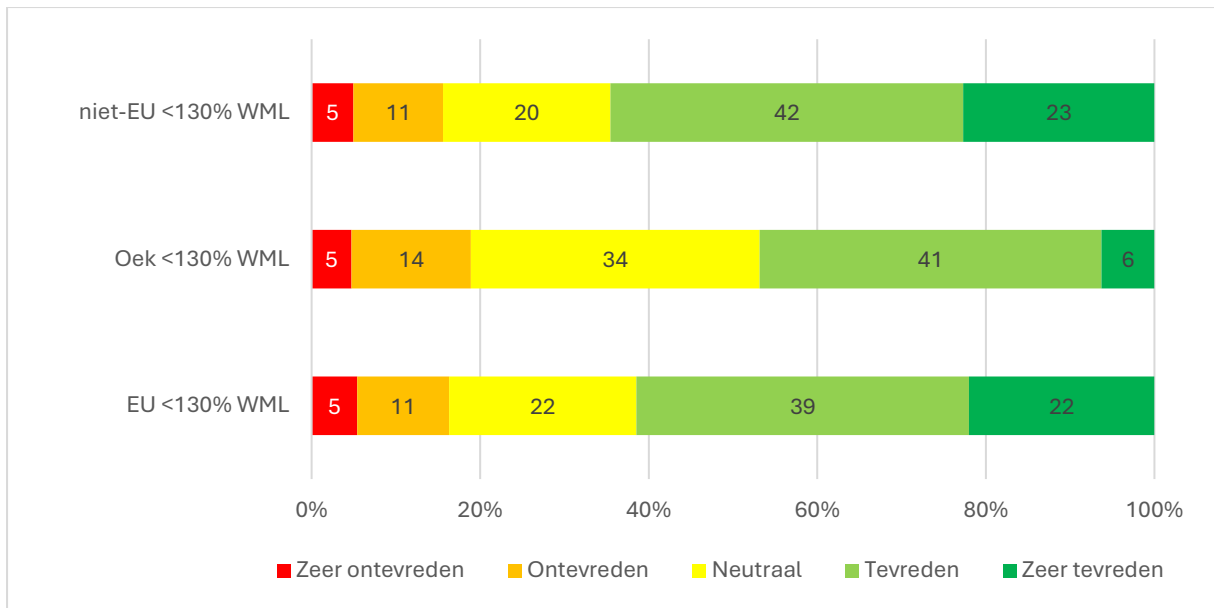
Tabel 10.6: Deelt de slaapruijnte (respondenten met minder dan 130% WML naar herkomst (n & %))

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	81		164		1.321	
Ja	32	39,5	39	23,8	634	48,0
Nee	49	60,5	125	76,2	687	52,0

Bron: Risbo

De respondenten is gevraagd of zij hun slaapruijnte delen met iemand van buiten hun eigen gezin. Dit bij de derdelanders voor 40 procent het geval, bij ontheemde Oekraïners betreft het 24 procent. Dit is (veel) lager dan onder EU-burgers met een laag inkomen (48 procent). Vermoedelijk hangt dit deels samen met de gezinssamenstelling. Onder de groep EU-burgers is een groter deel alleenstaand en mogelijk zijn Oekraïners relatief vaak met meerdere gezinsleden naar Nederland gekomen.

Merendeel derdelanders en EU-burgers tevreden met woning, aantal kleiner bij Oekraïners
In figuur 10.5 staat de algemene tevredenheid met de woning weergegeven.

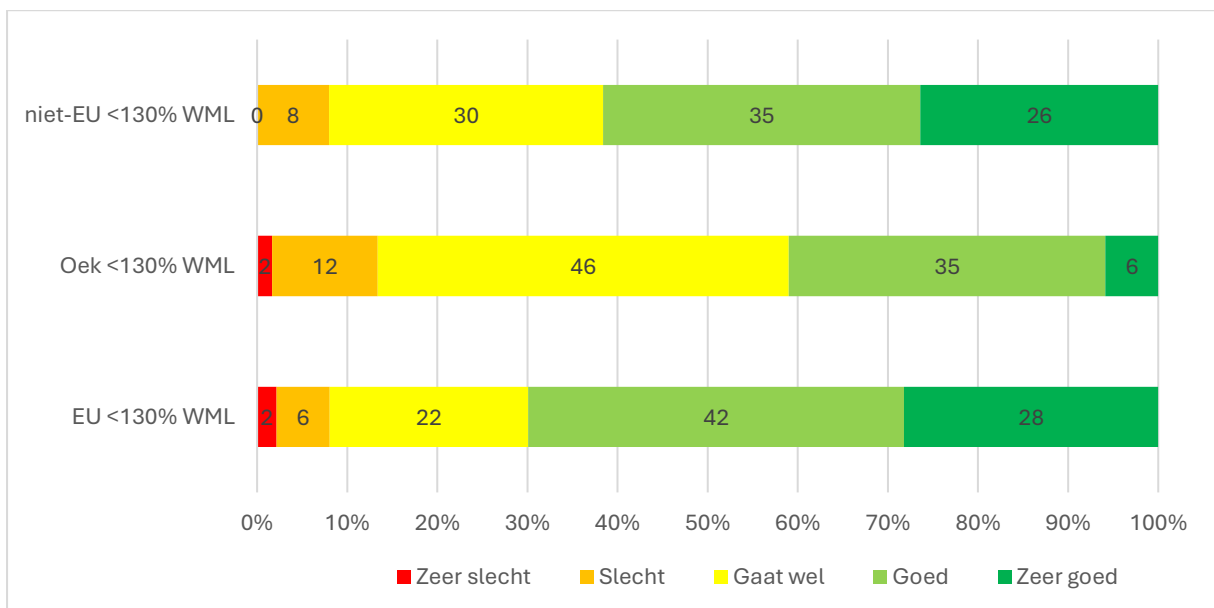
Figuur: 10.5: Tevredenheid met woning van burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

De tevredenheid onder derdelanders en EU-burgers is nagenoeg vergelijkbaar. Voor beide groepen geldt dat meer dan 60 procent tevreden is. Bij de ontheemde Oekraïners is minder dan de helft (zeer) tevreden, dat hangt mogelijk samen met het feit dat ze vaker nog in tijdelijke opvanglocaties wonen.

10.6 Gezondheid

Achtereenvolgens wordt ingegaan op de ervaren gezondheid, de mentale gezondheid en het vertrouwen in de gezondheidszorg.

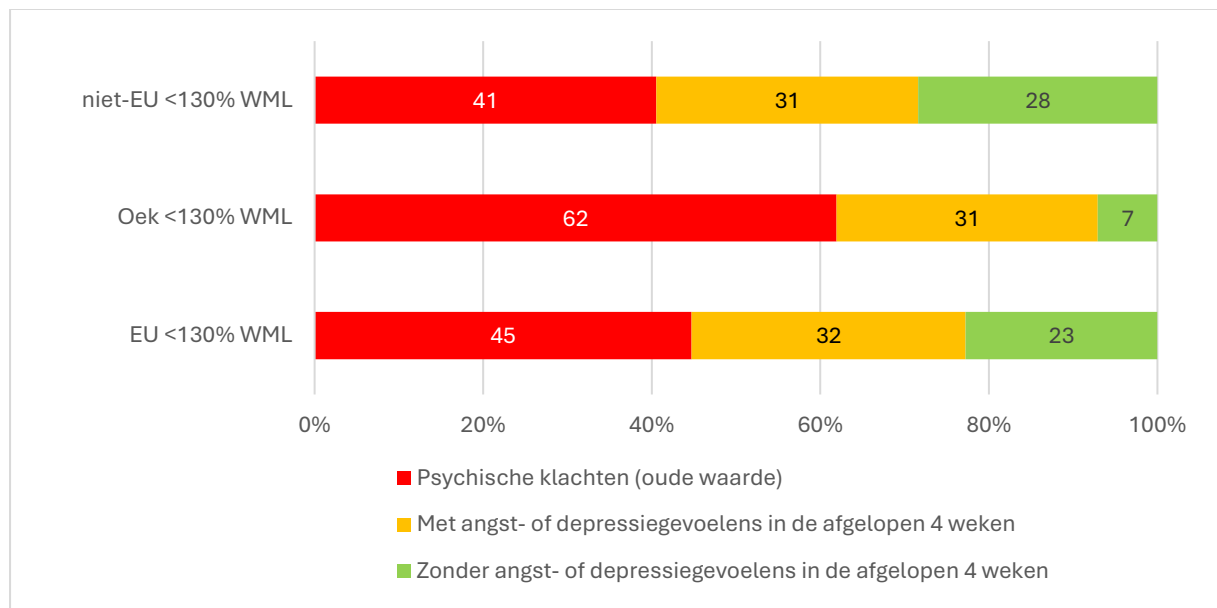
Figuur: 10.6: Ervaren gezondheid van burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

Ervaren fysieke en psychische gezondheid Oekraïners lager dan bij andere groepen

Uit figuur 10.6 komt naar voren dat de gezondheid onder derdelanders en EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen ongeveer hetzelfde is, 8 procent vindt de eigen gezondheid (zeer) slecht. Bij de Oekraïners vindt een kleiner deel dat ze goed gezond zijn. Slechts 41 procent van de ontheemde Oekraïners geeft aan een (zeer) goede gezondheid te hebben.

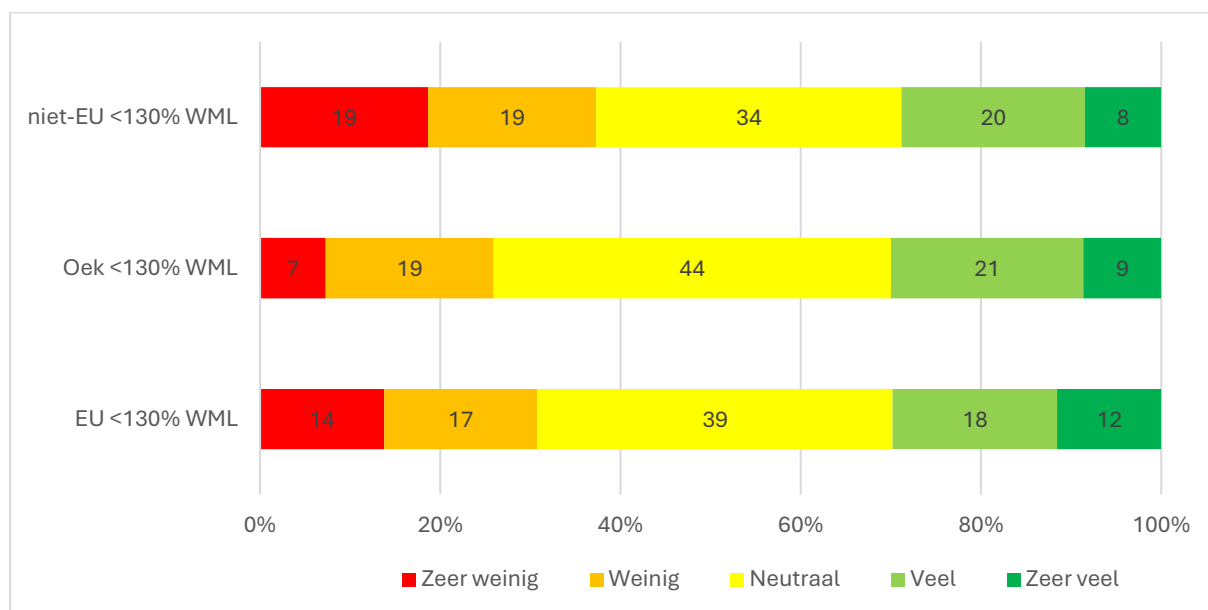
In figuur 10.7 wordt ingegaan op de mentale gezondheid van derdelanders en Oekraïners met een inkomen van maximaal 130 procent WML.

Figuur 10.7: Psychische gezondheid van burgers met minder dan 130% WML (MHI-5, %)

In hoofdstuk 7 werd al geconcludeerd dat de mentale gezondheid onder EU-burgers met een laag inkomen zeer slecht was. We zien een vergelijkbaar zorgelijk beeld onder derdelanders, hoewel het aandeel zonder angst of depressiegevoelens in de laatste vier weken iets groter is. De mentale gezondheid onder de groep Oekraïense is nog veel slechter. Slechts zeven procent van hen heeft de laatste 4 weken geen angst of depressiegevoelens gehad. Dit zal vermoedelijk sterk verband houden met de oorlog in Oekraïne en de daarmee gepaard gaande onzekerheid over het eigen bestaan en dat van familie, vrienden en bezittingen.

Laag vertrouwen in Nederlandse gezondheidszorg

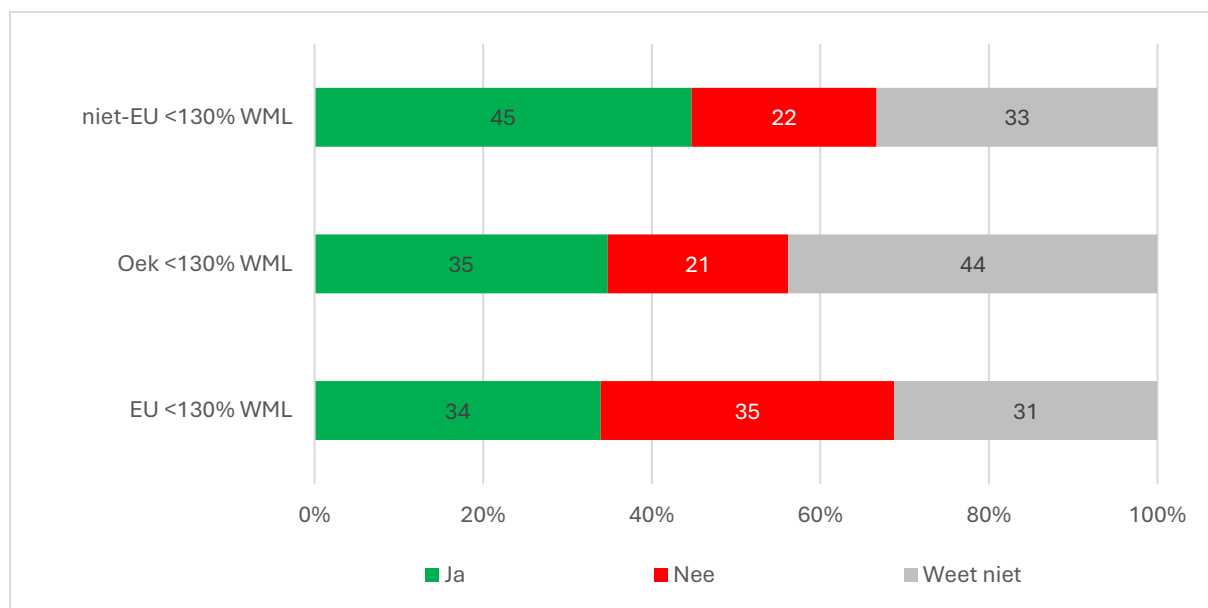

Figuur 10.8: Vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg van burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

Net zoals onder EU-burgers, is het vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg laag onder derdelanders ontheemde Oekraïners (figuur 10.8). Rond de 30 procent binnen beide groepen heeft (zeer) veel vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg. Dit is vergelijkbaar met het beeld onder EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen.

Tot slot is gevraagd of respondenten nog een zorgverzekering denken te hebben wanneer zij hun baan verliezen (figuur 10.9).

Figuur 10.9: Nog verzekerd bij baanverlies, van burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

De uitkomsten uit figuur 10.9 wijzen erop dat een groot deel van de respondenten niet weet of zij nog verzekerd zijn na baanverlies. Dit geldt met name voor ontheemde Oekraïners met een laag inkomen (44 procent). Tevens blijkt dat ongeveer één op de vijf respondenten niet meer verzekerd denkt te zijn bij baanverlies. Onder de groep derdelanders met een inkomen van maximaal 130 procent WML zien we dat, in vergelijking met de EU-burgers met eenzelfde inkomen, zij vaker wel nog verzekerd denken te zijn na baanverlies (45 procent ten opzichte van 34 procent).

10.7 Informatie

Derdelanders en Oekraïners zoeken informatie voorafgaand aan verblijf

In tabel 10.8 en tabel 10.9 staat informatie weergegeven over de manier waarop de respondenten naar informatie zoeken voordat zij naar Nederland komen en tijdens hun verblijf.

Tabel 10.8: Manier van informeren voorafgaand aan komst naar Nederland burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	128		244		1.839	
Ik heb geen informatie gezocht	24	18,8	64	26,2	480	26,1
Via internet (bijvoorbeeld met google)	56	43,8	94	38,5	850	46,2
Via een (overheids)website in mijn thuisland	7	5,5	11	4,5	112	6,1
Via sociale media (bijvoorbeeld Facebook)	19	14,8	54	22,1	301	16,4
Van vrienden, kennissen of familie	36	28,1	99	40,6	675	36,7
Via mijn werkgever	5	3,9	14	5,7	100	5,4
Via www.workinnl.nl	2	1,6	1	0,4	19	1,0
Anders	2	1,6	5	2,0	30	1,6

Bron: Risbo

Een groot deel van de derdelanders zoekt voorafgaand aan hun komst naar Nederland informatie via internet of via vrienden, familie of kennissen. Het aandeel derdelanders dat via vrienden, familie en kennissen informatie zoekt is kleiner dan onder de andere onderscheiden groepen. De groep derdelanders die vooraf geen informatie zoekt is met 19 procent eveneens iets kleiner dan de andere onderscheiden groepen. Bij de groep Oekraïense ontheemde wordt juist relatief vaak vooraf informatie gezocht via vrienden, familie en kennissen (41 procent) en sociale media (22 procent). Ongeveer een kwart van de ontheemde Oekraïners heeft geen informatie gezocht voorafgaand aan hun komst. Dit is vergelijkbaar met de groep EU-burgers met een laag inkomen.

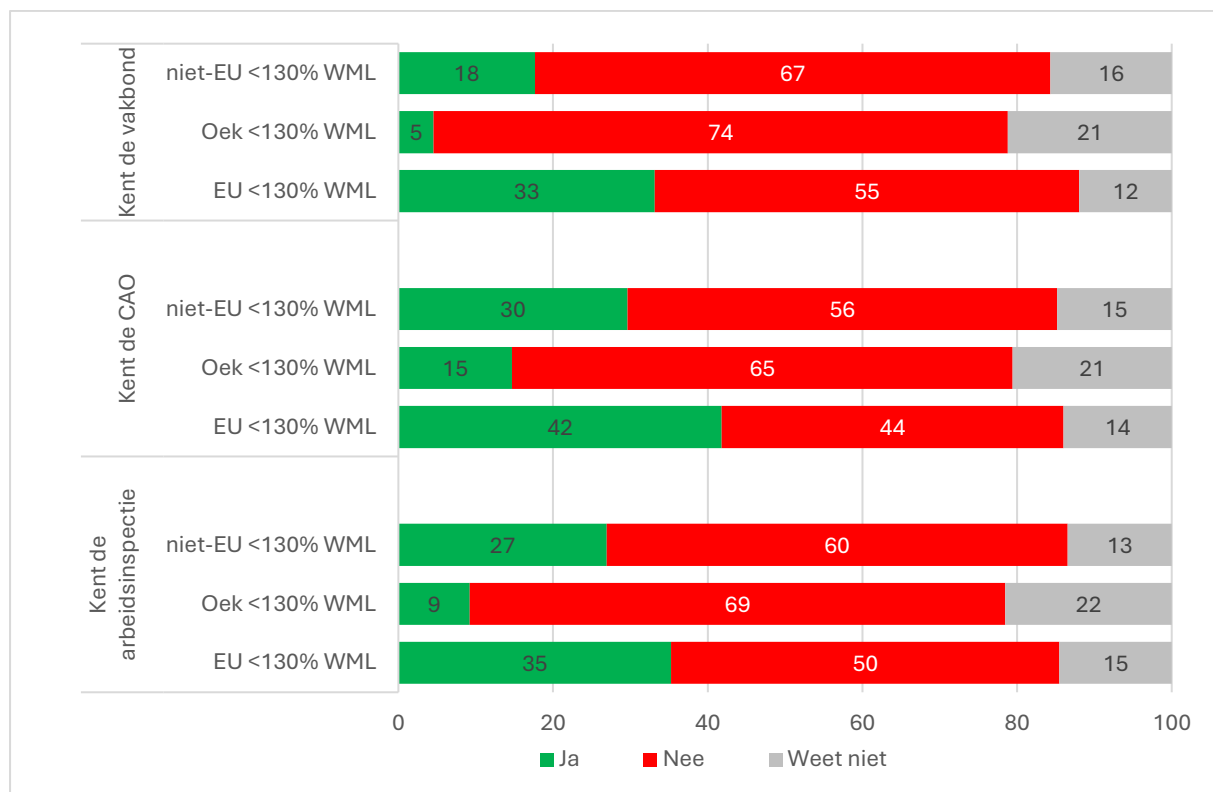
Tabel 10.9: Manier van informeren tijdens aan komst naar Nederland, burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
	128		244		1.839	
Ik heb geen informatie gezocht	13	10,2	24	9,8	274	14,9
Via internet (bijvoorbeeld met google)	84	65,6	168	68,9	1.191	64,8
Via een (overheids)website in mijn thuisland	29	22,7	50	20,5	341	18,5
Via sociale media (bijvoorbeeld Facebook)	30	23,4	93	38,1	442	24,0
Van vrienden, kennissen of familie	39	30,5	109	44,7	662	36,0
Via mijn werkgever	7	5,5	14	5,7	165	9,0
Via www.workinn.nl	3	2,3	7	2,9	39	2,1
Anders	3	2,3	3	1,2	26	1,4

Bron: Risbo

Enmaal in Nederland is internet een nog belangrijker bron. Voor elk van de onderscheiden groepen geldt dat ongeveer twee derde het internet als bron gebruikt. Ook in algemene zin worden er meer bronnen gebruikt. Het valt op dat met name onder Oekraïense ontheemde veel gebruik wordt gemaakt van sociale media (38 procent) en familie, vrienden en kennissen (45 procent) als bron in vergelijking met de andere groepen. EU-burgers met een laag inkomen maken in vergelijking met de twee andere groepen vaker gebruik van de werkgever als informatiebron.

In figuur 10.10 staat weergegeven in hoeverre de respondenten bekend zijn met de Nederlandse Arbeidsinspectie, de CAO en de vakbond.

Figuur 10.10: Kennis van organisaties burgers met minder dan 130% WML (%)

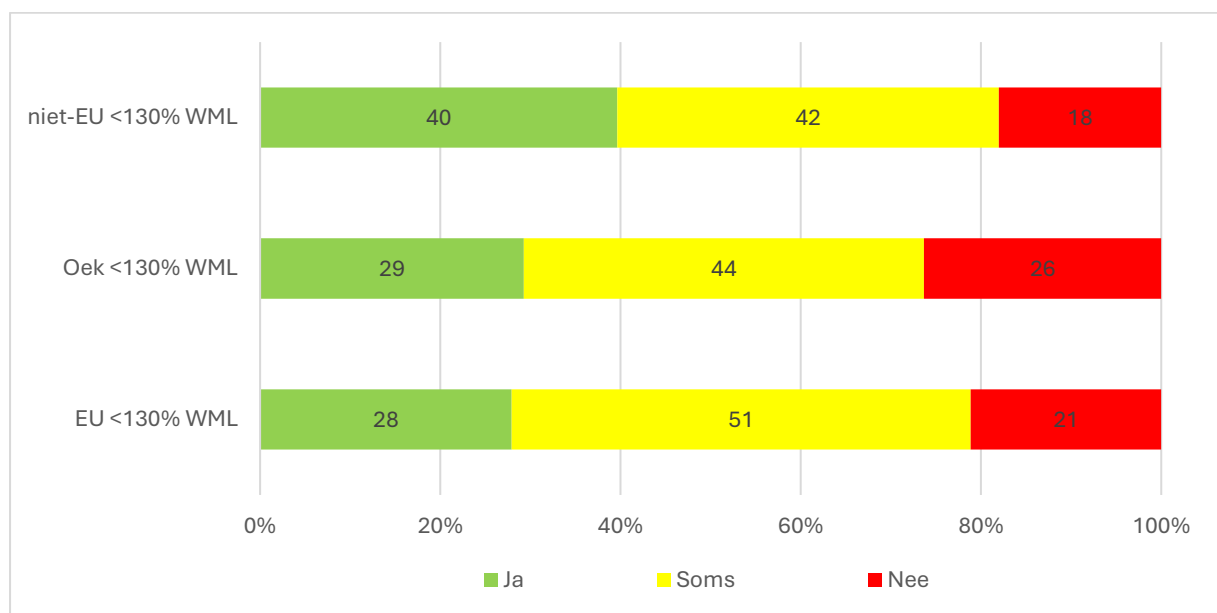
Bron: Risbo

Voor elk van de onderscheiden categorieën zien we per doelgroep grofweg hetzelfde beeld. De bekendheid met de CAO is voor de onderscheiden groepen het hoogst. Het valt op dat met name onder de Oekraïense ontheemde een grote groep geen kennis heeft van de genoemde instanties en de CAO. Mogelijk dat dit samenhangt met hun relatief korte verblijf in Nederland. De groep EU-burgers met een laag inkomen is het vaakst bekend met de Nederlandse Arbeidsinspectie, CAO en vakbond.

10.8 Waardering en toekomst

Derdelanders voelen zich meer gewaardeerd dan andere groepen

Tot slot is gekeken naar de mate waarin de onderscheiden zich gewaardeerd voelen in Nederland (figuur 10.11).

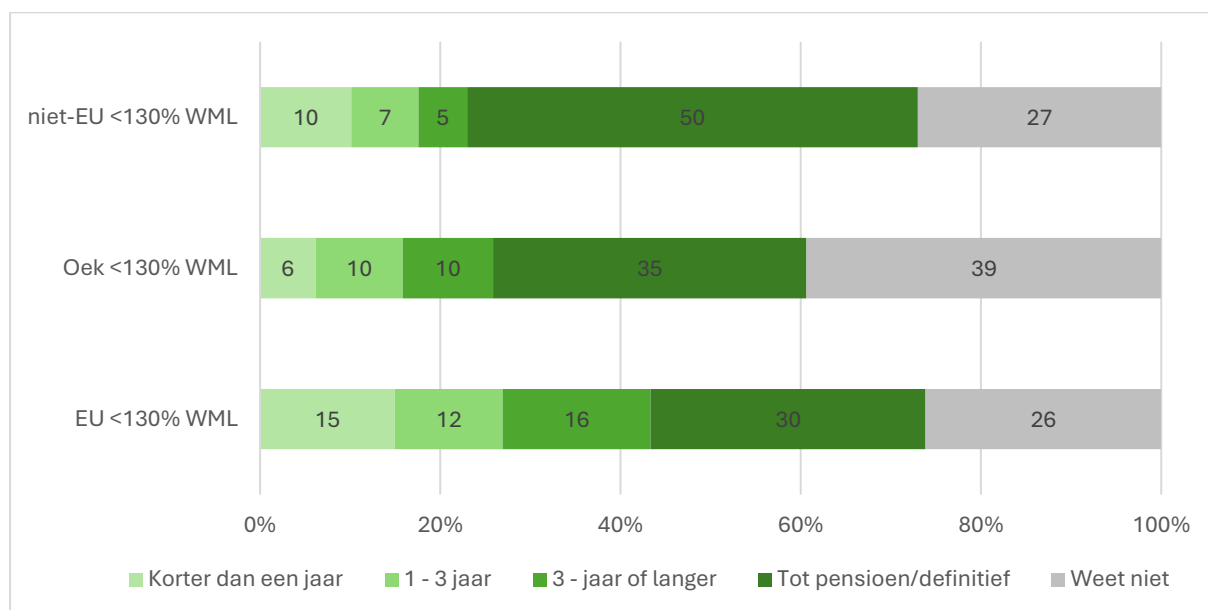

Figuur 10.11: Voelt zich gewaardeerd in Nederland, burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

Voor elk van de groepen geldt dat de neutrale middengroep (soms) het grootste is. Van de groep derdelanders voelt 40 procent zich gewaardeerd in Nederland. Dat is meer dan onder de andere onderscheiden groepen. Het is niet duidelijk waar dit verschil door komt. Uit tabel 10.1 kwam naar voren dat derdelanders relatief lang in Nederland zijn. Uit figuur 9.2 bleek echter dat verblijfsduur juist een negatief effect had op de mate van gewaardeerd voelen onder EU-burgers. Ongeveer een kwart van de Oekraïense ontheemden voelt zich niet thuis in Nederland.

Verblijfsduur van Oekraïners onzeker

Figuur 10.12: Verwachte verblijfsduur in Nederland, burgers met minder dan 130% WML (%)

Bron: Risbo

Wanneer wordt gekeken naar de verwachte verblijfsduur van de groepen, dan valt op dat met name onder de ontheemde Oekraïners er veel onzekerheid bestaat over de duur van hun verblijf in Nederland (figuur 10.12). Ongeveer vier op de tien Oekraïense respondenten weet nog niet hoelang zij blijven. Dit hangt vermoedelijk sterk samen met de onzekerheid met de het verloop van de oorlog in Oekraïne. Onder de groep derdelanders valt op dat de helft verwacht tot het pensioen of definitief in Nederland te blijven. Dit is veel meer dan onder EU-burgers. Mogelijk dat dit komt doordat derdelanders relatief vaak al langer in Nederland verblijven. Personen met een relatieve lange huidige verblijfsduur verwachten vaak ook langer in Nederland verblijven dan personen met een korte verblijfsduur. Ongeveer een kwart van de derdelanders weet nog niet hoelang zij in Nederland zullen blijven. Dit is vergelijkbaar met de verwachting onder EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen.

Groot deel derdelanders en Oekraïners wil Nederlandse taal beter beheersen

Tabel 10.10: Zou u de Nederlandse taal beter willen beheersen, burgers met minder dan 130% WML (%)

	niet-EU <130%		Oekraïners <130%		EU <130%	
	n	%	n	%	n	%
Ja	121		236		1.779	
Nee	102	84,3	193	81,8	1.209	68,0
Weet niet	11	9,1	14	5,9	344	19,3
	8	6,6	29	12,3	226	12,7

Bron: Risbo

Een groot deel van zowel de derdelanders (84 procent) als Oekraïners (82 procent) met een inkomen van maximaal 130 procent WML zegt de Nederlandse taal beter te willen beheersen. Deze percentages liggen hoger dan onder EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Mogelijk

dat dit samenhangt met het verschil in rechtspositie. Zo is het voor EU-burgers makkelijker om ergens anders in Europa te gaan werken dan voor derdelanders en ontheemde Oekraïners. Mogelijk dat een deel van de EU-burgers daarom geen interesse heeft om het Nederlands beter te beheersen.

10.9 Conclusie

In dit hoofdstuk stond de positie van ontheemde Oekraïners en derdelanders van buiten de EU centraal met een inkomen van maximaal 130 procent WML. De aanname is dat deze groepen vaak in een vergelijkbare arbeidsmarktpositie verkeren als EU-burgers met een laag inkomen. De gedachte is dat de maatregelen die worden genomen voortkomende uit de adviezen van het Aanjaagteam ook zullen leiden tot een verbetering van de positie van deze groepen. Dit is dan ook de reden waarom deze groepen zijn meegenomen in dit onderzoek. Omdat deze meting de nulmeting betreft is het nog niet mogelijk om te kijken naar een ontwikkeling en daarmee een mogelijk effect van genomen maatregelen. In dit hoofdstuk is vooral gekeken naar de positie van ontheemde Oekraïners en derdelanders in vergelijking met EU-burgers met een vergelijkbaar laag inkomen. De resultaten zijn gebaseerd op een relatief klein aantal respondenten en dienen daarom met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

De groep derdelanders is grotendeels op dezelfde manier en locaties geworven als de groep EU-burgers. De groep Oekraïense ontheemde is via andere locaties geworven, zoals bij gemeentelijke opvanglocaties en online.

De groep ontheemde Oekraïners (n=260) wijkt op veel terreinen sterk af van derdelanders en EU-burgers

De aanname dat veel Oekraïners met een laag inkomen in dezelfde arbeidsmarktpositie verkeren als EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen lijkt grotendeels te kloppen. Zij werken vaak in dezelfde sectoren met een tijdelijk contract. Wel werken zij vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf. Ook is het aandeel werkzoekenden onder de Oekraïense respondenten relatief groot. Dit komt vermoedelijk doordat de ontheemde Oekraïners vallen onder de RTB waardoor er voor hen anderen regels gelden op de arbeidsmarkt dan voor derdelanders. Zo kunnen zij zonder twv werken in Nederland, mits de werkgever voorafgaand aan het werk een melding doet bij UWV, en zijn zij naar Nederland gekomen op een moment van krapte op de arbeidsmarkt waardoor werkgevers veel vraag hadden naar arbeid. Het idee dat maatregelen die gericht zijn op de verbetering van de positie van EU-arbeidsmigranten een positief effect kunnen hebben op de positie van ontheemde Oekraïners lijkt dan ook aannemelijk.

Er zijn enkele overeenkomsten in de arbeidsmarktpositie, maar er zijn vooral verschillen met de groepen derdelanders en EU-burgers. Zo bestaat de groepen uit meer vrouwen (met kinderen), hoogopgeleiden, verblijven zij relatief kort in Nederland en hebben zij een ander migratiemotief. Logischerwijs is het uitbreken van de oorlog van grote invloed op de positie van ontheemde Oekraïners in Nederland. Ten opzichte van derdelanders en EU-burgers zijn zij niet vanwege economische redenen naar Nederland gekomen maar zijn zij gevlucht. Bijna alle ontheemde Oekraïners zijn dan ook twee jaar of korter in Nederland. Dit heeft ook effect op hun positie en tevredenheid in Nederland. Ontheemde Oekraïners minder tevreden met hun werk en woning, hebben een slechte informatiepositie en verkeren zij in een slechte gezondheid in vergelijking met EU-burgers en derdelanders met een vergelijkbaar inkomen. De mentale gezondheid is bovendien nog slechter dan onder EU-burgers. Er is een aantal mogelijk verklaringen voor deze

negatieve afwijkingen. De grootste factor is dat men door de oorlog heeft moeten vluchten en grotendeels onvoorbereid naar Nederland is gekomen. Daarnaast bestaat de verwachting dat het werk dat zij doen van tijdelijke aard is. Mogelijk dat zij hierdoor geneigd zijn ander soort werk aan te nemen dan normaal. We zien dan ook dat de ontheemde Oekraïners minder vaak werk doen dat past bij hun opleidingsniveau. Qua huisvesting wonen veel van de respondenten in een tijdelijke opvanglocatie waar zij zijn geplaatst. Zij zijn dan ook vaker ontevreden over de woning. Veel ontheemde Oekraïners zijn bovendien onzeker over hun verblijfsduur. Dit zal naar verwachting sterk samenhangen met de duur van de oorlog.

De positie van derdelanders komt grotendeels overeen met EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen, maar er zijn afwijkingen

Omdat de groep derdelanders met een inkomen van maximaal 130 procent van het WML veelal op dezelfde locaties is geworven als de EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen, is het niet verrassend dat zij op een aantal terreinen sterke overeenkomsten vertonen. Zo zijn zij nagenoeg even tevreden met hun werk, arbeidsomstandigheden en huisvesting. Vermoedelijk omdat zij vaak hetzelfde werk doen en op dezelfde locaties wonen. Er zijn ook verschillen te benoemen.

Bijna alle bevroegde derdelanders geven aan dat de werkgever in het bezit is van een twv zodat zij in Nederland kunnen werken. In vergelijking met de EU-burgers is een relatief groot deel werkzoekend. Ook valt het op dat een relatief groot deel van de derdelanders aangeeft niet in de BRP (als ingezetene of niet-ingezetene) ingeschreven te staan en dat een eveneens groot deel niet weet of zij ingeschreven is. De groep derdelanders ervaart een iets minder goede gezondheid en heeft het minste vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg van de onderscheiden groepen. De mentale gezondheid is nagenoeg gelijk aan die van EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen. Ook de informatiepositie is vergelijkbaar met die van EU-burgers. De bevroegde derdelanders voelen zich het meest gewaardeerd van de onderscheiden groepen in Nederland (40 procent), verwacht het langst te blijven en een groot deel (85 procent) wil de Nederlandse taal beter leren beheersen.

Mogelijk dat derdelanders vanwege hun verschil in rechtspositie meer op Nederland georiënteerd zijn voor hun toekomst. Zij kunnen in vergelijking met EU-burgers minder eenvoudig naar een ander EU-land vertrekken om daar te gaan werken. Voor de meeste derdelanders zal hun toekomst dan ook liggen in het land van herkomst of in Nederland.

Gekeken naar de uitkomsten van dit onderzoek, lijkt het aannemelijk dat maatregelen die genomen worden om de positie van EU-arbeidsmigranten ook een (positief) effect zullen hebben op de arbeidsmarktpositie van derdelanders en ontheemde Oekraïners omdat een groot deel van hen in dezelfde soort sectoren en functies actief is. Desondanks is het van belang om oog te houden voor de verschillen tussen de groepen. Met name de positie van de groep ontheemde Oekraïners is zorgelijk te noemen. Zij ervaren in vergelijking met EU-burgers en derdelanders met een vergelijkbaar inkomen minder vaak een goede gezondheid, hebben een kwetsbare mentale gezondheid en zijn minder tevreden met hun werk en woning. Wellicht dat dit deels zal verbeteren naarmate zij langer in Nederland zijn, maar de gevolgen van de oorlog in hun thuisland moeten niet onderschat worden. Voor de groep derdelanders geldt dat we met name een beeld hebben van een kleine groep derdelanders die in Nederland werkzaam zegt te zijn via een twv. Er is ook een groep die in Nederland werkt volgens de A1-regeling die extra kwetsbaar zouden zijn (Adviesraad Migratie, 2024). Deze groep blijft mogelijk buiten beeld in dit rapport. Het zou goed zijn als de positie van werkende derdelanders en ontheemde Oekraïners verbetert als gevolg van maatregelen die in eerste instantie gericht zijn op EU-arbeidsmigranten. Tegelijkertijd moet er oog gehouden worden voor hun unieke rechtspositie en de verschillen waartoe dit leidt.

11 Conclusie

Dit onderzoek betreft de nulmeting van een meerjarenonderzoek dat als doel heeft om in kaart te brengen hoe het gaat met verschillende groepen in Nederland die korter dan vijf jaar in Nederland verblijven, werken en een inkomen van maximaal 130 procent van het wettelijk minimumloon (hierna: WML) hebben. Meer specifiek gaat het om EU-burgers (en derdelanders van buiten de EU/EFTA). Omdat deze groep EU-burgers door het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten aangemerkt is als kwetsbaar, ligt hier de focus op. Derdelanders en ontheemde Oekraïners worden ook meegenomen in dit onderzoek omdat zij naar verwachting veelal in eenzelfde soort arbeidsmarktpositie verkeren.

De uitkomsten van dit onderzoek zijn gebaseerd op ruim 3.000 vragenlijsten die zijn afgenomen onder EU-burgers, derdelanders en ontheemde Oekraïners. Nog niet eerder zijn in Nederland zoveel mensen uit deze doelgroepen bevroegd.

De meerderheid is tevreden, maar de relatieve positie blijft achter

De uitkomsten van dit onderzoek wijzen erop dat van de respondenten ongeveer zestig procent van de EU-burgers met een laag inkomen tevreden is met het werk, de huisvesting en een goede gezondheid ervaart. Met andere woorden meer dan de helft van de EU-burgers met een laag inkomen die korter dan 5 jaar in Nederland is, vindt zelf dat het goed met hen gaat. Echter, wanneer de resultaten uit dit onderzoek vergeleken worden met het Nederlandse gemiddelde, en daar waar mogelijk met personen met een vergelijkbare sociaaleconomische positie of andere migratieachtergrond, dan blijkt dat de tevredenheid van EU-burgers met een laag inkomen op nagenoeg alle terreinen achterloopt. Zeer zorgelijk is dat driekwart van de EU-burgers met een laag inkomen in de afgelopen vier weken angst of depressiegevoelens heeft ervaren.

Kwetsbaarheid en afhankelijkheid

Een groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen die kort in Nederland verblijft, lijkt relatief kwetsbaar. Zij werken vaak via tijdelijke contract met flexibele uren en huren woningen met tijdelijke contracten. Bovendien geven zij aan sterk afhankelijk te zijn van de werkgever voor het werk en de woning. Zij hebben vaak te maken met onzekerheid hierover. Een relatief groot deel van de EU-burgers is bang om hun baan te verliezen wanneer zij ziek zijn en een eveneens groot deel heeft, ondanks dat dit wettelijk verboden is, geen gescheiden huurcontract. Eveneens heeft een groot deel van deze EU-burgers een zorgverzekering via de werkgever geregeld en faciliteren sommige werkgevers de registratie in de BRP.

Dit is overigens niet per definitie problematisch. Veel EU-burgers met een laag inkomen worden in het land van herkomst geworven om in Nederland te komen werken en komen naar Nederland met de belofte dat de werkgever alles regelt om legaal in Nederland te kunnen verblijven en werken.

Verblijfsduur en inkomen doen ertoe

Veel van de woon- en werkconstructies waar kortverblijvende EU-burgers gebruik van maken, zijn gericht op tijdelijkheid. Er zijn op basis van dit onderzoek sterke aanwijzingen dat de woon- en werkpositie verandert naar mate werkende EU-burgers langer in Nederland zijn of meer gaan verdienen. EU-burgers die langer in Nederland verblijven en meer (dan 130 procent WML) verdienen, hebben een betere positie dan kortverblijvende EU-burgers met een laag inkomen. De afhankelijkheid van de werkgever neemt duidelijk af naar mate men langer in Nederland verblijft.

Veel EU-burgers met een laag inkomen gaan, naarmate zij langer in Nederland zijn, een woning huren in de vrije sector, regelen zelf hun zorgverzekering en zeggen vaker als ingezetene in de BRP ingeschreven te staan. Ook voor wat betreft de arbeidsmarktpositie zien we soortgelijke verschillen. Naarmate EU-burgers met een laag inkomen langer in Nederland verblijven, verandert hun arbeidsmarktpositie. Zij hebben minder vaak een flexibele arbeidsrelatie en zijn vaker rechtstreeks bij een bedrijf in dienst. Overigens kan niet met zekerheid gesteld worden dat de positie verbetert. Het is ook mogelijk dat er sprake is van een zogenaamde *survivor bias*, waarbij alleen de mensen die het redden of waar het goed mee gaat in Nederland (of in beeld) blijven. Hierdoor kan een vertekening ontstaan in de populatie die er na vijf jaar nog is.

Behalve verblijfsduur speelt het inkomen ook een belangrijke rol. De groep met een inkomen van meer dan 130 procent WML, wijkt op een aantal punten sterk af van de groep met een lager inkomen. Zo zijn zij meer tevreden met het werk, de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Ook hebben zij vaker vaste contracturen, hun baan vanuit Nederland gevonden, werken zij vaker vijf dagen en zijn zij minder bang om hun baan te verliezen bij ziekte.

Een zwakke informatiepositie en onduidelijkheid

Tijdens het uitvoeren van dit onderzoek werd duidelijk dat de inrichting van het Nederlandse systeem voor veel EU-burgers met een laag inkomen op verschillende terreinen (te) complex en onduidelijk is. Een groot deel van de bevraagde EU-burgers wist bijvoorbeeld niet hoe zij in de BRP geregistreerd staat, of wat het verschil is tussen een ingezetene en een niet-ingezetene. Ook is er veel onbekendheid met de cao, de Nederlandse Arbeidsinspectie en de vakbond en is het voor een groot aantal EU-burgers met een laag inkomen lang niet altijd duidelijk of ze voor een Nederlands of buitenlands bedrijf werkt en wat voor contract men precies heeft.

Een zwakke sociaal-culturele positie: gevaar voor isolatie?

Behalve dat er is gekeken naar hoe men woont en werkt, is er ook aandacht geweest voor de mate waarin EU-burgers zich gewaardeerd en thuis voelen in Nederland. Slechts iets meer dan een kwart van de werkende EU-burgers met een laag inkomen voelt zich gewaardeerd in Nederland. Een iets groter deel, een derde, voelt zich thuis in Nederland. Bijna een kwart ervaart (zeer) vaak discriminatie. Er is beperkt vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg onder EU-burgers met een laag inkomen. En dat is zorgelijk gezien de kwetsbare mentale gezondheid van de groep. Een aantal uitkomsten duidt erop dat deze groep EU-burgers met een laag inkomen in een positie dreigt te raken waarin zij geïsoleerd zijn van de Nederlandse samenleving. Zo heeft meer dan de helft van deze EU-burgers weinig contact met personen zonder migratieachtergrond en juist veel met de eigen herkomstgroep. Er lijkt sprake van veel *bonding* binnen de eigen herkomstgroep en weinig *bridging* naar andere groepen. Ook zien we dat voor het vergaren van informatie gebruik wordt gemaakt van de informele kanalen en dat officiële kanalen van bijvoorbeeld de overheid vaak minder bekend zijn. Dit brengt een risico met zich mee.

We zien dat een relatief groot deel van de EU-burgers met een laag inkomen de intentie heeft om zich (semi-) permanent in Nederland te vestigen. De vraag is dan ook wat voor uitwerking deze uitkomsten hebben op de toekomstige sociaal-culturele positie.

Langer verblijf leidt tot slechtere gezondheid en minder waardering

De arbeidsmarkt- en woonpositie van EU-burgers met een laag inkomen verbetert naarmate zij langer in Nederland verblijven. We zien niet op alle gebieden een verbetering. De ervaren gezondheid van EU-burgers met een laag inkomen neemt af naar mate men langer in Nederland verblijft. Hoewel dit kan samenhangen met de gemiddelde hogere leeftijd van de groep die hier langer verblijft - oudere personen ervaren logischerwijze een slechtere gezondheid - is het ook

mogelijk dat het type werk en de positie in de maatschappij ertoe leidt dat men een steeds slechtere gezondheid gaat ervaren. De mate waarin EU-burgers met een laag inkomen zich gewaardeerd voelen in de Nederlandse samenleving neemt eveneens af bij een langer verblijf in Nederland.

Hoe verhouden ontheemde Oekraïners en derdelanders zich tot EU-burgers?

De aanname dat veel Oekraïners met een laag inkomen in dezelfde arbeidsmarktpositie verkeren als EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen lijkt grotendeels te kloppen. Zij werken vaak in dezelfde sectoren met een tijdelijk contract. Wel werken zij vaker rechtstreeks in dienst bij een bedrijf. Dit komt vermoedelijk doordat de ontheemde Oekraïners vallen onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming waardoor er voor hen anderen regels gelden op de arbeidsmarkt dan voor EU-burgers en derdelanders. Het idee dat maatregelen die gericht zijn op de verbetering van de positie van EU-arbeidsmigranten een positief effect kunnen hebben op de positie van ontheemde Oekraïners lijkt dan ook aannemelijk. Echter, afgezien van de overeenkomsten qua arbeidsmarktpositie, zijn er vooral verschillen tussen de positie van ontheemde Oekraïners en de groepen derdelanders en EU-burgers. Zo hebben zij een ander migratiemotief, bestaat de groep uit meer vrouwen (met kinderen), hoogopgeleiden en verblijven zij relatief kort in Nederland. De ontheemde Oekraïners zijn minder tevreden met hun werk en woning, hebben een slechte informatiepositie en ervaren een slechtere gezondheid. De mentale gezondheid is bovendien nog slechter dan onder EU-burgers. De belangrijkste verklarende factor lijkt dat men door de oorlog heeft moeten vluchten en grotendeels onvoorbereid naar Nederland is gekomen. Mogelijk dat zij hierdoor geneigd zijn ander soort werk aan te nemen dan zij vroeger deden. Qua huisvesting wonen veel van de respondenten in een tijdelijke opvanglocatie waar zij zijn geplaatst. Veel ontheemde Oekraïners zijn bovendien onzeker over hun verblijfsduur. Dit zal naar verwachting sterk samenhangen met de duur van de oorlog.

De positie van de groep derdelanders lijkt qua wonen en werken sterk op de groep EU-burgers met een inkomen van maximaal 130 procent van het WML. Dit is logisch omdat zij veelal op dezelfde locaties zijn geworven als de EU-burgers met een vergelijkbaar inkomen.

Er zijn ook verschillen te benoemen. Bijna alle bevroegde derdelanders geven aan dat de werkgever in het bezit is van een tewerkstellingsvergunning zodat zij in Nederland kunnen werken. Ook valt het op dat een relatief groot deel van de derdelanders aangeeft niet in de BRP (als ingezetene of niet-ingezetene) ingeschreven te staan en of niet weet of zij ingeschreven is. De groep derdelanders ervaart een iets minder goede gezondheid en heeft het minste vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg van de onderscheiden groepen. De bevroegde derdelanders voelen zich het meest gewaardeerd van de onderscheiden groepen in Nederland (40 procent), verwacht het langst te blijven en een groot deel (85 procent) wil de Nederlandse taal beter leren beheersen. Mogelijk dat derdelanders vanwege hun verschil in rechtspositie meer op Nederland georiënteerd zijn voor hun toekomst. Zij kunnen in vergelijking met EU-burgers minder eenvoudig naar een ander EU-land vertrekken om daar te gaan werken.

Geen tweederangsburgers?

Het doel om EU-burgers en derdelanders die in Nederland laagbetaald werk doen geen tweederangsburgers te laten zijn, is nog niet bereikt. Hiervoor zijn de verschillen (in negatieve zin) met het Nederlandse gemiddelde en andere al langer gevestigde groepen in Nederland op allerlei levensdomeinen nog te groot. Ook de mate van waardering en waarin men zich thuis voelt in Nederland wijst erop dat er nog een lange weg te gaan is. Bovendien lijkt het erop dat de sociaal-culturele positie juist onder druk komt te staan naarmate men langer in Nederland verblijft. Het

risico bestaat dat er een groep werkenden in Nederland ontstaat die wel de intentie heeft om zich permanent in Nederland te vestigen, maar geïsoleerd en kwetsbaar zijn. Voortdurende inzet om de positie van deze groepen, die onderdeel zijn van de samenleving en vaak onmisbaar werk verrichten voor de Nederlandse economie, lijkt dan ook zeer belangrijk.

Literatuurlijst

Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (2020a). *Eerste aanbevelingen van het aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten o.l.v. Emile Roemer*. Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten

Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten (2020b). *Geen tweederangsburgers. Aanbevelingen om misstanden bij arbeidsmigranten in Nederland tegen te gaan*. Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten

Adviesraad Migratie (2024). *Geen derderangsburgers. De risico's voor gedetacheerde arbeidsmigranten en de Nederlandse samenleving*. Adviesraad Migratie.

Beerepoot, R., Heuzels, L., Vroom, L., Elshout, M., Elsen, M. & Cuelenaere, B. (2022). *Onderzoek naar effectuering van arbeidsrecht. Vanuit het perspectief van de werknemer*. I&O Research – Centerdata.

Bergsma, Z. & Dozeman, E. (2021). *Onderzoek naar arbeidsmigranten en de gezondheidszorg*. Wise up Consultancy & Healthcare for internationals (H4i).

Cremers, J. & Van den Tillaart, H. (2021). *De resultaten van het 1e arbeidsmigrantenpanel Een eerste onderzoek naar de woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten in Nederland*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.

Dagevos, J., De Voogd-Hamelink, M. & Damen, R. (2022). *Gevestigd maar niet thuis. Eerste bevindingen uit de Survey integratie migranten*. Sociaal en Cultureel Planbureau

De Boom, J., Van Leeuwen, R., Sam, N., Seidler, Y., Van Wensveen, P. (2023). *Ontwikkeling in integratie. De maatschappelijke positie van zeven groepen met een migratieachtergrond in kaart gebracht*. Risbo Erasmus Universiteit Rotterdam.

Decisio Economisch onderzoek en advies (2022a). *Arbeidsmigranten in provincie Zuid-Holland. Factsheet kerngegevens*. Decisio Economisch onderzoek en advies.

Decisio Economisch onderzoek en advies (2022b). *Arbeidsmigranten in provincie Noord-Holland. Factsheet kerngegevens*. Decisio Economisch onderzoek en advies.

Decisio Economisch onderzoek en advies (2022c). *Arbeidsmigranten in provincie Limburg. Factsheet kerngegevens*. Decisio Economisch onderzoek en advies.

Decisio Economisch onderzoek en advies (2022d). *Arbeidsmigranten in provincie Noord-Brabant. Factsheet kerngegevens*. Decisio Economisch onderzoek en advies.

Dirven, H.-J., & van Thor, J. (2023, november 9). *Discriminatie op de werkvloer*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 12-11-2024, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/discriminatie-op-de-werkvloer>

Goorts, I., & Smal, E. (2022). *Zorg(en) voor arbeidsmigranten: Een verkennend onderzoek naar gezondheid en welzijn van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa in Nederland en de toegang tot zorg*. Pharos.

Heyma, A., Bussink, H. & Vervliet, T. (2023). *Posted workers to the Netherlands. Facts and figures*. SEO Amsterdam Economics

Inspectie SZW. (2019). *Jaarverslag 2019*. Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid.

Inspectie SZW. (2021). *Rapport Arbeidsmigranten*. Ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid.

KBA Nijmegen (2020). *Arbeidsmigranten in Nederland: de cijfers*. KBA Nijmegen i.o.v. ABU-NBBU.

Manting, D., Kleinepier, T., & Lennartz, C. (2024). 'Housing trajectories of EU migrants: between quick emigration and shared housing as temporary and long-term solutions' in *Housing Studies*, 39(4), 1027-1048.

Rijken, C. & De Lange, T. (2018). *Towards a Decent Labour Market for Low-Waged Migrant Workers*. Amsterdam University Press.

Seidler, Y., Ham, A., Van der Schans, K., Abaaziz, B., Schuddebeurs, S.L., Jonker, D.M., Rebero, N., Van Wensveen, P. & Rusinovic, K.M. (2023). *Kwetsbaarheid en veerkracht. Een verkennend onderzoek naar de positie van kinderen van EU-arbeidsmigranten in zeven gemeenten*. Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam – De Haagse Hogeschool.

Seidler, Y., Van der Schans, K. & Van San, M. (2022). *Gescheiden wereld. Een fenomeenonderzoek naar EU-arbeidsuitbuiting, veiligheidsbeleving en sociale cohesie in Carnisse, Oud Charlois en de Tarwewijk*. Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Sobczyk-Turek, A., & Cremers, J. (2022). *De aanpak van arbeidsrechtelijke problemen onder arbeidsmigranten. De resultaten van het 4^e arbeidsmigrantenpanel*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.

Sobczyk-Turek, A., & Cremers, J. (2023). *De woon-, werk- en leefsituatie van arbeidsmigranten in Nederland: De resultaten van het 5^e arbeidsmigrantenpanel*. Het Kenniscentrum Arbeidsmigranten.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2021). *Staat van de woningmarkt*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Stuart-Fox, M., T. Kleinepier, D. Ligthart en B. Blijie (2022). *Wonen langs de meetlat: resultaten van het WoonOnderzoek Nederland 2021*. ABF Research.

Van den Heuvel, S.G., Pleijers, A.J.S.F. & Van Dam, L.M.C. (2024). *Nationale Enquete Arbeidsomstandigheden 2023. Resultaten in vogelvlucht*. TNO-CBS.

Bijlage 1 Tabellen

Tabel b4.1: Arbeidskenmerken van EU-burgers naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444		1.944		500	
Sector	2.324		1.862		462	
Bouw	131	5,6	45	2,4	86	18,6
Dienstverlening	67	2,9	54	2,9	13	2,8
Landbouw, glas- en tuinbouw	318	13,7	296	15,9	22	4,8
Logistiek en transport	1.121	48,2	1.039	55,8	82	17,7
Schoonmaak	62	2,7	45	2,4	17	3,7
Voedings- en vleesindustrie	235	10,1	210	11,3	25	5,4
Overig	390	16,8	173	9,3	217	47,0
Soort bedrijf	2.083		1.740		343	
NL uitzendbureau	1.059	50,8	985	56,6	74	21,6
niet-NL uitzendbureau	471	22,6	448	25,7	23	6,7
Niet-NL detacheringsbureau	89	4,3	84	4,8	5	1,5
Rechtstreeks bij een bedrijf	464	22,3	223	12,8	241	70,3
Soort contract	1.603		1.504		99	
Tijdelijk contract	1.114	69,5	1.048	69,7	66	66,7
Vast contract	422	26,3	395	26,3	27	27,3
Weet ik niet	67	4,2	61	4,1	6	6,1
Contracturen	2.310		1.847		463	
Vast	1.341	58,1	1.004	54,4	337	72,8
Deels vast (min/max)	477	20,6	449	24,3	28	6,0
Wisselend (0-uren)	219	9,5	180	9,7	39	8,4
Geen formele uren	115	5,0	72	3,9	43	9,3
Weet niet	158	6,8	142	7,7	16	3,5

Bron: Risbo

Tabel b4.2: Manier waarop huidige baan is gevonden naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444		1.944		500	
Op welke manier baan gevonden	2.293		1.815		478	
Zelf in Nederland	831	36,2	537	29,6	294	61,5
Zelf in thuisland	653	28,5	589	32,5	64	13,4
Via via in NL	437	19,1	369	20,3	68	14,2
Via via in thuisland	244	10,6	222	12,2	22	4,6
Anders	128	5,6	98	5,4	30	6,3

Bron: Risbo

Tabel b4.5: Tevredenheid met werk, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444		1.944		500	
Algemene tevredenheid	2.304		1.830		474	
Zeer ontevreden	149	6,5	120	6,6	29	6,1
Ontevreden	195	8,5	170	9,3	25	5,3
Neutraal	546	23,7	484	26,4	62	13,1
Tevreden	944	41,0	743	40,6	201	42,4
Zeer tevreden	470	20,4	313	17,1	157	33,1
Arbeidsomstandigheden	2.081		1.635		446	
Zeer ontevreden	93	4,5	73	4,5	20	4,5
Ontevreden	210	10,1	187	11,4	23	5,2
Neutraal	558	26,8	483	29,5	75	16,8
Tevreden	881	42,3	678	41,5	203	45,5
Zeer tevreden	339	16,3	214	13,1	125	28,0
Arbeidsvoorwaarden	2.028		1.596		432	
Zeer ontevreden	97	4,8	76	4,8	21	4,9
Ontevreden	230	11,3	206	12,9	24	5,6
Neutraal	599	29,5	502	31,5	97	22,5
Tevreden	807	39,8	629	39,4	178	41,2
Zeer tevreden	295	14,5	183	11,5	112	25,9

Bron: Risbo

Tabel b4.6a: Tevredenheid van EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) met het werk in het algemeen naar achtergrondkenmerken

	zeer ontevreden		neutraal		zeer tevreden	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	290	15,8	484	26,4	1.056	57,7
Geslacht	289		479		1.045	
Man	163	15,7	254	24,5	619	59,7
Vrouw	126	16,2	225	29,0	426	54,8
Leeftijd	287		481		1.045	
16-24	58	13,0	111	24,9	277	62,1
25-34	103	15,2	201	29,6	375	55,2
35-44	65	17,6	90	24,4	214	58,0
45-54	46	19,5	59	25,0	131	55,5
55-68	15	18,1	20	24,1	48	57,8
Geboorteland	290		484		1.055	
Polen	130	13,0	321	32,0	551	55,0
Bulgarije	35	17,2	50	24,5	119	58,3
Roemenië	78	19,7	54	13,6	264	66,7
rest eu 11	32	22,2	39	27,1	73	50,7
rest eu 27	15	18,1	20	24,1	48	57,8
Verblijfsduur	290		484		1.056	
<4m	62	14,7	105	24,8	256	60,5
5m - 12m	39	12,5	76	24,4	197	63,1
1-3j	57	15,7	104	28,6	203	55,8
3-5j	54	18,6	66	22,7	171	58,8
>5j	78	17,7	133	30,2	229	52,0
Provincie	262		434		980	
NB	96	15,9	151	25,0	356	59,0
ZH	117	19,1	161	26,3	335	54,6
LI	18	12,5	29	20,1	97	67,4
NH	10	8,1	40	32,5	73	59,3
Overig	21	10,9	53	27,5	119	61,7
Registratie	286		480		1.045	
Ingezetene	156	17,5	240	26,9	496	55,6
Niet-ingezetene	22	16,1	25	18,2	90	65,7
Niet	42	13,7	83	27,0	182	59,3
Weet niet	66	13,9	132	27,8	277	58,3

Bron: Risbo

Tabel b4.6b: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat (zeer) tevreden is met het werk in het algemeen naar sector, soort werkgever, soort contract en contracturen

	zeer ontevreden		neutraal		zeer tevreden	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	290	15,8	484	26,4	1.056	57,7
Sector	257		477		861	
Bouw	6	16,7	10	27,8	20	55,6
Dienstverlening	11	28,9	12	31,6	15	39,5
Landbouw, glas- en tuinbouw	44	17,8	63	25,5	140	56,7
Logistiek en transport	138	14,5	304	32,0	508	53,5
Schoonmaak	8	24,2	8	24,2	17	51,5
Voedings- en vleesindustrie	33	18,6	49	27,7	95	53,7
Overig	17	14,9	31	27,2	66	57,9
Soort werkgever	253		469		878	
Een Nederlands uitzendbureau	116	13,0	274	30,7	502	56,3
Een niet-Nederlands uitzendbureau	80	19,0	118	28,0	224	53,1
Detacheringsbureau buiten Nederland	10	13,3	24	32,0	41	54,7
Rechtstreeks bij een bedrijf	47	22,3	53	25,1	111	52,6
Soort contract	201		396		733	
Tijdelijk contract	145	15,0	285	29,4	538	55,6
Vast contract	56	15,5	111	30,7	195	53,9
Contracturen	258		481		887	
Vast	143	15,9	249	27,8	505	56,3
Deels vast/wisselend	88	15,5	174	30,7	304	53,7
Anders	27	16,6	58	35,6	78	47,9

Bron: Risbo

Tabel b4.7: Antwoorden op de stellingen 'Ik ben niet[1] bang mijn baan te verliezen als ik ziek word' en 'De beloftes die voor aanvang van mijn baan door mijn werkgever zijn gemaakt, zijn nagekomen', naar inkomen (n & %).

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.444		1.944		500	
Baanverlies ziekte	2.038		1.590		448	
Helemaal mee oneens	299	14,7	264	16,6	35	7,8
Oneens	340	16,7	298	18,7	42	9,4
Neutraal	446	21,9	367	23,1	79	17,6
Eens	525	25,8	385	24,2	140	31,3
Helemaal mee eens	428	21,0	276	17,4	152	33,9
Nagekomen beloftes	1.961		1.537		424	
Helemaal mee oneens	359	17,6	253	16,5	106	25,0
Oneens	673	33,0	516	33,6	157	37,0
Neutraal	527	25,9	441	28,7	86	20,3
Eens	215	10,5	178	11,6	37	8,7
Helemaal mee eens	187	9,2	149	9,7	38	9,0

Bron: Risbo

Tabel b4.8b: Aandeel EU-arbeidsmigranten (max 130% WML) dat bang is de baan te verliezen bij ziekte naar sector, soort werkgever, soort contract en soort contracturen

	zeer ontevreden		neutraal		zeer tevreden	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	661	41,6	367	23,1	562	35,3
Sector	641		362		549	
Bouw	14	40,0	6	17,1	15	42,9
Dienstverlening	23	62,2	7	18,9	7	18,9
Landbouw, glas- en tuinbouw	85	36,6	59	25,4	88	37,9
Logistiek en transport	368	39,5	212	22,7	352	37,8
Schoonmaak	14	45,2	10	32,3	7	22,6
Voedings- en vleesindustrie	73	42,7	43	25,1	55	32,2
Overig	64	56,1	25	21,9	25	21,9
Soort werkgever	253	649		363		547
Een Nederlands uitzendbureau	353	40,9	200	23,2	310	35,9
Een niet-Nederlands uitzendbureau	160	38,2	102	24,3	157	37,5
Detacheringsbureau buiten Nederland	21	28,8	20	27,4	32	43,8
Rechtstreeks bij een bedrijf	115	56,4	41	20,1	48	23,5
Soort contract	201	515		306		479
Tijdelijk contract	355	37,4	223	23,5	370	39,0
Vast contract	160	45,5	83	23,6	109	31,0
Contracturen	258	658		367		557
Vast	419	47,9	197	22,5	258	29,5
Deels vast/wisselend	192	34,7	119	21,5	243	43,9
Anders	47	30,5	51	33,1	56	36,4

Bron: Risbo

Tabel b5.1: Registratiestatus EU-arbeidsmigranten naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.413		1.917		496	
In het bevolkingsregister (BRP)	1.352	56,0	946	49,3	406	81,9
In de Registratie Niet-Ingezetenen (RNI)	163	6,8	147	7,7	16	3,2
Nee, bij geen van beide	351	14,5	324	16,9	27	5,4
Weet niet	547	22,7	500	26,1	47	9,5

Bron: Risbo

Tabel b5.2: BRP/RNI Geregistreeerde EU-arbeidsmigranten met een inkomen van <130% WML naar achtergrondkenmerken

	In de BRP		In de RNI		In geen van beide		Weet niet	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Totaal	946	49,3	147	7,7	324	16,9	500	26,1
Geslacht	931		146		324		497	
Man	482	44,4	99	9,1	192	17,7	313	28,8
Vrouw	449	55,3	47	5,8	132	16,3	184	22,7
Leeftijd	933		144		321		496	
16-24	146	32,0	47	10,3	79	17,3	184	40,4
25-34	336	48,0	61	8,7	132	18,9	171	24,4
35-44	245	62,2	16	4,1	52	13,2	81	20,6
45-54	145	57,1	16	6,3	42	16,5	51	20,1
55-68	61	67,8	4	4,4	16	17,8	9	10,0
Geboorteland	290	945	146		324		500	
Polen	489	47,2	57	5,5	210	20,3	281	27,1
Bulgarije	129	59,4	11	5,1	36	16,6	41	18,9
Roemenië	206	48,6	45	10,6	52	12,3	121	28,5
rest eu 11	76	50,7	14	9,3	18	12,0	42	28,0
rest eu 27	45	51,7	19	21,8	8	9,2	15	17,2
Verblijfsduur	290	946	147		324		500	
<4m	108	24,9	51	11,8	87	20,0	188	43,3
5m - 12m	120	36,9	39	12,0	63	19,4	103	31,7
1-3j	211	55,8	31	8,2	53	14,0	83	22,0
3-5j	173	56,7	13	4,3	56	18,4	63	20,7
>5j	334	70,3	13	2,7	65	13,7	63	13,3
Provincie	867		139		300		446	
NB	267	42,9	64	10,3	128	20,5	164	26,3
ZH	356	54,5	37	5,7	104	15,9	156	23,9
LI	80	53,7	12	8,1	18	12,1	39	26,2
NH	74	58,3	11	8,7	15	11,8	27	21,3
Overig	90	45,0	15	7,5	35	17,5	60	30,0

Bron: Risbo

Tabel b6.1: Soort woning naar inkomensgroep (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.366		1.874		492	
Een huurwoning (tijdelijk contract)	994	42,0	884	47,2	110	22,4
Een huurwoning (contract voor onbepaalde tijd)	650	27,5	491	26,2	159	32,3
Een koopwoning	317	13,4	134	7,2	183	37,2
Weet niet	138	5,8	128	6,8	10	2,0
Wil niet zeggen	111	4,7	98	5,2	13	2,6
Anders	156	6,6	139	7,4	17	3,5

Bron: Risbo

Tabel b6.2: Type woning naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML (n en %)

	4 maanden of korter		5 tot 12 maanden		1 tot 3 jaar		3 tot 5 jaar		5 jaar of langer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Totaal	329		236		291		254		399	
Huurwoning tijdelijk	254	77,2	179	75,8	182	62,5	147	57,9	122	30,6
Huurwoning onbepaalde	65	19,8	53	22,5	102	35,1	88	34,6	183	45,9
Koopwoning	10	3,0	4	1,7	7	2,4	19	7,5	94	23,6

Bron: Risbo

Tabel b6.3: Manier waarop de huidige woning is gevonden (EU-burgers inkomen <130% WML, %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	815		632		183	
Via de werkgever/het uitzendbureau	436	51,1	407	61,8	29	14,9
Zelf gevonden	113	13,2	88	13,4	25	12,9
Via familie, vrienden of kennissen	35	4,1	25	3,8	10	5,2
Via sociale media	231	27,1	112	17,0	119	61,3

Bron: Risbo

Tabel b6.4: Huiseigenaar van woningen, EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	1.114		919		195	
Werkgever/uitzendbureau	646	58,0	611	66,5	35	17,9
Particulier	207	18,6	142	15,5	65	33,3
Commercieel bedrijf	69	6,2	46	5,0	23	11,8
Woningcorporatie	155	13,9	92	10,0	63	32,3
Weet niet	24	2,2	19	2,1	5	2,6
Anders, namelijk...	13	1,2	9	1,0	4	2,1

Bron: Risbo

Tabel b6.5: Soort huiseigenaar naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML (n en %)

	4 maanden of korter		5 tot 12 maanden		1 tot 3 jaar		3 tot 5 jaar		5 jaar of langer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Totaal	212		141		168		140		138	
Werkgever/uitzendbureau	200	92,2	122	84,7	129	72,5	97	62,6	63	32,0
Particulier persoon	9	4,1	16	11,1	33	18,5	31	20,0	53	26,9
Commercieel bedrijf	3	1,4	3	2,1	6	3,4	12	7,7	22	11,2
Woningcorporatie	5	2,3	3	2,1	10	5,6	15	9,7	59	29,9

Bron: Risbo

Tabel b6.5b: Soort woning naar verblijfsduur EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

	Zelfstandige woning	Gedeelde woning	Logies	Anders
Korter dan 4 maanden	5	48	43	4
5 tot 12 maanden	7	50	37	5
1-3 jaar	13	47	35	4
3 tot 5 jaar	28	42	24	5
Langer dan 5 jaar	53	26	15	5

Bron: Risbo

Tabel b6.5c: type huurcontract naar verblijfsduur en soort woning EU-burgers met een inkomen van max 130% WML (%)

Verblijfsduur	Huurcontract	Zelfstandige woning	Gedeelde woning	Logies	Anders
<4m	Tijdelijk	81	78	84	63
	Vast	19	22	16	38
5-12 m	Tijdelijk	56	82	75	71
	Vast	44	18	25	29
1-3 j	Tijdelijk	45	67	71	70
	Vast	55	33	29	30
3-5 j	Tijdelijk	42	75	70	50
	Vast	58	25	30	50
>5 j	Tijdelijk	17	64	67	47
	Vast	83	36	33	53

Bron: Risbo

Tabel b6.6: Gescheiden huurcontract van arbeidsovereenkomst (EU-burgers inkomen <130% WML (n en %))

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	1.112		916		196	
Ja	648	58,3	487	53,2	161	82,1
Nee	312	28,1	285	31,1	27	13,8
Weet niet/ wil niet zeggen	152	13,7	144	15,7	8	4,1

Bron: Risbo

Tabel b6.7: Type woning EU-burgers naar inkomensgroep (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	1.714		1.278		436	
Eigen woning	773	45,1	430	22,6	343	70,6
Gedeelde woning	888	51,8	800	42,1	88	18,1
Logies	53	3,1	48	2,5	5	1,0
Anders	577	33,7	547	28,8	30	6,2

Bron: Risbo

Tabel b6.8: Type huurwoning naar verblijfsduur van EU-burgers met een inkomen van maximaal 130% WML (n en %)

	4 maanden of korter		5 tot 12 maanden		1 tot 3 jaar		3 tot 5 jaar		5 jaar of langer	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Totaal	239		191		243		216		374	
Eigen woning	22	5,0	24	7,4	51	13,5	84	28,5	249	53,4
Gedeelde woning	211	48,3	163	50,3	179	47,2	125	42,4	122	26,2
Logies	6	1,4	4	1,2	13	3,4	7	2,4	3	0,6
Anders	3	0,7	3	0,9	1	0,3	6	2,0	2	0,4

Bron: Risbo

Tabel b6.10: Boetes en redelijkheid van huisregels EU-burgers naar inkomen (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Kunt u boetes krijgen	558		456		102	
Ja	356	63,8	314	68,9	42	41,2
Nee	116	20,8	82	18,0	34	33,3
Weet niet	86	15,4	60	13,2	26	25,5
Vind de huisregels redelijk	363		319		44	
Ja	216	59,5	188	58,9	28	63,6
Sommige	122	33,6	110	34,5	12	27,3
Nee	25	6,9	21	6,6	4	9,1

Bron: Risbo

Tabel b6.11: Soort boetes binnen huisregels (EU-burgers inkomen <130% WML) (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	687		624		63	
Schade aan woning	276	16,4	245	18,6	31	8,5
Roken	228	14,0	212	16,4	16	4,6
Schade aan interieur/servies	183	10,9	167	12,7	16	4,4
Bezoek ontvangen	75	4,6	70	5,4	5	1,4
Verwarming/temperatuur in huis	74	4,4	68	5,2	6	1,6
Wasmachinegebruik	18	1,1	16	1,2	2	0,5
Anders	44	2,6	33	2,5	11	3,0

Bron: Risbo

Tabel b6.12: Tevredenheid woning naar inkomensgroep EU-burgers (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	874		728		146	
Zeer ontevreden	128	5,4	102	5,4	26	5,3
Ontevreden	247	10,4	206	10,9	41	8,4
Neutraal	499	21,0	420	22,2	79	16,3
Tevreden	908	38,2	745	39,4	163	33,5
Zeer tevreden	593	25,0	416	22,0	177	36,4

Bron: Risbo

Tabel b6.13: Aandeel (zeer) tevreden met woning naar inkomensgroep EU-burgers (n en %)

		(Zeer) ontevreden		Neutral		(Zeer) tevreden	
		n	%	n	%	n	%
Totaal		308	49,3	420	7,7	1.161	16,9
Geslacht		306		416		1.150	
	Man	182	17,1	254	23,9	628	59,0
	Vrouw	124	15,3	162	20,0	522	64,6
Leeftijd		306		414		1.148	
	16-24	60	13,4	97	21,6	292	65,0
	25-34	111	16,0	164	23,6	419	60,4
	35-44	75	19,3	79	20,3	235	60,4
	45-54	42	17,0	58	23,5	147	59,5
	55-68	18	20,2	16	18,0	55	61,8
Geboorteland		308		420		1.160	
	Polen	134	13,0	235	22,9	658	64,1
	Bulgarije	40	18,6	48	22,3	127	59,1
	Roemenie	86	20,9	73	17,8	252	61,3
	rest eu 11	37	24,8	46	30,9	66	44,3
	rest eu 27	11	12,8	18	20,9	57	66,3
Verblijfsduur		308		420		1.161	
	<4m	62	14,4	100	23,2	269	62,4
	5m - 12m	68	21,5	71	22,5	177	56,0
	1-3j	55	14,8	87	23,4	230	61,8
	3-5j	51	17,0	69	23,0	180	60,0
	>5j	72	15,3	93	19,8	305	64,9
Provincie		276		380		1.074	
	NB	84	13,6	120	19,4	415	67,0
	ZH	128	20,0	172	26,8	341	53,2
	LI	17	11,6	24	16,4	105	71,9
	NH	21	16,9	21	16,9	82	66,1
	Overig	26	13,0	43	21,5	131	65,5
Registratie		306		414		1.149	
	Ingezetene	165	17,8	186	20,1	575	62,1
	Niet-ingezetene	24	16,6	36	24,8	85	58,6
	Niet	40	12,6	79	24,8	199	62,6
	Weet niet	77	16,0	113	23,5	290	60,4

Tabel b7.1: Ervaren gezondheid EU-arbeidsmigranten naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.269		18.01		468	
Zeer slecht	44	1,9	39	2,2	5	1,1
Slecht	125	5,5	106	5,9	19	4,1
Gaat wel	491	21,6	397	22,0	94	20,1
Goed	953	42,0	751	41,7	202	43,2
Zeer goed	656	28,9	508	28,2	148	31,6

Bron: Risbo

Tabel b7.2: Ervaren gezondheid naar achtergrondkenmerken EU-arbeidsmigranten met een inkomen <130% WML (n & %)

	(Zeer) slecht		Gaat wel		(Zeer) goed	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	145	49,3	147	7,7	324	16,9
Geslacht	143		392		1.248	
Man	70	6,8	210	20,5	742	72,6
Vrouw	73	9,6	182	23,9	506	66,5
Leeftijd	143		391		1.247	
16-24	27	6,3	99	22,9	306	70,8
25-34	55	8,3	137	20,6	472	71,1
35-44	31	8,4	75	20,4	261	71,1
45-54	21	8,9	58	24,5	158	66,7
55-68	9	11,1	22	27,2	50	61,7
Geboorteland	514	145	396		1.259	
Polen	92	9,4	186	18,9	705	71,7
Bulgarije	14	6,9	39	19,2	150	73,9
Roemenië	22	5,6	113	28,8	257	65,6
rest eu 11	10	7,2	34	24,6	94	68,1
rest eu 27	7	8,3	24	28,6	53	63,1
Verblijfsduur	514	145	397		1.259	
<4m	18	4,4	85	20,9	303	74,6
5m - 12m	22	7,1	63	20,5	223	72,4
1-3j	21	5,8	79	21,8	263	72,5
3-5j	24	8,5	64	22,6	195	68,9
>5j	60	13,6	106	24,0	275	62,4
Provincie	116		321		1.095	
NB	34	6,7	104	20,5	369	72,8
ZH	50	9,1	122	22,3	376	68,6
LI	8	5,8	20	14,6	109	79,6
NH	9	8,2	29	26,4	72	65,5
Overig	15	6,5	46	20,0	169	73,5
Registratie	143		386		1.250	
Ingezetene	83	9,4	196	22,2	605	68,4
Niet-ingezetene	7	4,9	37	26,1	98	69,0
Niet	22	7,3	56	18,5	225	74,3
Weet niet	31	6,9	97	21,6	322	71,6

Bron: Risbo

Tabel b7.3: Vertrouwen van EU-arbeidsmigranten in de Nederlandse gezondheidszorg (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.127		1.671		456	
Zeer weinig	312	14,7	230	13,8	82	18,0
Weinig	370	17,4	284	17,0	86	18,9
Neutraal	808	38,0	659	39,4	149	32,7
Veel	401	18,9	305	18,3	96	21,1
Zeer veel	236	11,1	193	11,5	43	9,4

Bron: Risbo

Tabel b7.4: Vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg naar achtergrondkenmerken, EU-arbeidsmigranten met een inkomen van <130% WML (n & %)

	(Zeer) weinig		Neutral		(Zeer) veel	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	514	49,3	147	7,7	324	16,9
Geslacht	508		653		492	
Man	263	28,3	373	40,2	293	31,5
Vrouw	245	33,8	280	38,7	199	27,5
Leeftijd	508		652		493	
16-24	89	22,6	202	51,3	103	26,1
25-34	201	31,8	254	40,1	178	28,1
35-44	135	39,9	109	32,2	94	27,8
45-54	62	29,4	66	31,3	83	39,3
55-68	21	27,3	21	27,3	35	45,5
Geboorteland	514		658		498	
Polen	321	35,0	398	43,4	198	21,6
Bulgarije	60	31,1	66	34,2	67	34,7
Roemenië	82	22,7	113	31,3	166	46,0
rest eu 11	23	18,5	56	45,2	45	36,3
rest eu 27	28	37,3	25	33,3	22	29,3
Verblijfsduur	514		659		498	
<4m	77	21,4	172	47,8	111	30,8
5m - 12m	70	25,5	126	45,8	79	28,7
1-3j	99	29,1	146	42,9	95	27,9
3-5j	89	33,5	95	35,7	82	30,8
>5j	179	41,6	120	27,9	131	30,5
Provincie	429		561		430	
NB	132	28,4	194	41,7	139	29,9
ZH	168	32,6	187	36,3	160	31,1
LI	32	25,4	54	42,9	40	31,7
NH	30	30,3	35	35,4	34	34,3
Overig	67	31,2	91	42,3	57	26,5
Registratie	508		653		490	
Ingezetene	261	31,4	290	34,9	279	33,6
Niet-ingezetene	31	24,6	56	44,4	39	31,0
Niet	102	35,4	115	39,9	71	24,7
Weet niet	114	28,0	192	47,2	101	24,8

Bron: Risbo

Tabel b7.5: Is nog verzekerd bij baanverlies, EU-arbeidsmigranten naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.211		1.754		457	
Ja	938	42,4	595	33,9	343	75,1
Nee	658	29,8	611	34,8	47	10,3
Weet niet	615	27,8	548	31,2	67	14,7

Bron: Risbo

Tabel b7.6: Aandeel EU-arbeidsmigranten (inkomen <130% WML) dat geen zorgzekering meer heeft na baanverlies naar achtergrondkenmerken (n & %)

	Ja		Nee		Weet niet	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	595	49,3	147	7,7	324	16,9
Geslacht	588		605		545	
Man	273	27,3	379	37,9	348	34,8
Vrouw	315	42,7	226	30,6	197	26,7
Leeftijd	585		608		540	
16-24	84	20,0	170	40,5	166	39,5
25-34	229	35,2	240	36,9	181	27,8
35-44	159	44,5	105	29,4	93	26,1
45-54	79	34,6	75	32,9	74	32,5
55-68	34	43,6	18	23,1	26	33,3
Geboorteland	594		611		548	
Polen	363	37,7	346	36,0	253	26,3
Bulgarije	70	36,5	46	24,0	76	39,6
Roemenie	94	24,7	140	36,8	146	38,4
rest eu 11	42	30,4	49	35,5	47	34,1
rest eu 27	25	30,9	30	37,0	26	32,1
Verblijfsduur	595		611		548	
<4m	67	17,1	147	37,5	178	45,4
5m - 12m	49	16,0	131	42,8	126	41,2
1-3j	90	25,7	148	42,3	112	32,0
3-5j	101	36,5	97	35,0	79	28,5
>5j	288	67,1	88	20,5	53	12,4
Provincie	517		515		460	
NB	130	26,1	173	34,7	196	39,3
ZH	220	41,4	175	32,9	137	25,8
LI	49	36,0	45	33,1	42	30,9
NH	47	44,8	36	34,3	22	21,0
Overig	71	32,3	86	39,1	63	28,6
Registratie	586		607		540	
Ingezetene	424	48,7	234	26,9	213	24,5
Niet- ingezetene	26	18,7	64	46,0	49	35,3
Niet	62	21,3	143	49,1	86	29,6
Weet niet	74	17,1	166	38,4	192	44,4

Bron: Risbo

Tabel b7.7: Manier waarop EU-arbeidsmigranten zorgverzekering hebben geregeld naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.288		1.821		467	
Zelf	877	38,3	499	27,4	378	80,9
Via werkgever	1.252	54,7	1.181	64,9	71	15,2
Weet niet	77	3,4	73	4,0	4	0,9
Geen zv	29	1,3	24	1,3	5	1,1
Wil geen zv	53	2,3	44	2,4	9	1,9

Bron: Risbo

Tabel b7.8: Uitkomsten op de stelling 'Ik vind de zorg in Nederland toegankelijk', EU-arbeidsmigranten naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.109		1.651		458	
Helemaal mee oneens	175	7,6	134	8,1	41	9,0
Oneens	313	13,7	222	13,4	91	19,9
Neutraal	656	28,7	548	33,2	108	23,6
Eens	670	29,3	524	31,7	146	31,9
Helemaal mee eens	295	12,9	223	13,5	72	15,7

Bron: Risbo

Tabel b7.9: Psychische gezondheid van EU-arbeidsmigranten naar inkomen (MHI-5, % en n)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	1.408		1.111		297	
Psychische klachten (oud)	620	44,0	497	44,7	123	41,4
Met angst- of depressiegevoelens in de afgelopen 4 weken	463	32,9	361	32,5	102	34,3
Zonder angst- of depressiegevoelens in de afgelopen 4 weken	325	23,1	253	22,8	72	24,2

Bron: Risbo

Tabel b7.10: Psychische klachten bij EU-arbeidsmigranten (MHI-5, <76) naar inkomen en achtergrondkenmerken (n en %)

		Ja		Nee	
		n	%	n	%
Totaal		858		253	22,8
Geslacht		853		248	
	Man	480	75,2	158	24,8
	Vrouw	373	80,6	90	19,4
Leeftijd		849		246	
	16-24	206	78,3	57	21,7
	25-34	334	81,3	77	18,7
	35-44	164	75,2	54	24,8
	45-54	108	74,0	38	26,0
	55-68	37	64,9	20	35,1
Geboorteland		857		253	
	Polen	473	78,3	131	21,7
	Bulgarije	105	84,0	20	16,0
	Roemenië	165	70,5	69	29,5
	rest eu 11	70	77,8	20	22,2
	rest eu 27	44	77,2	13	22,8
Verblijfsduur		858		253	
	<4m	169	71,9	66	28,1
	5m - 12m	156	78,0	44	22,0
	1-3j	174	77,7	50	22,3
	3-5j	143	80,3	35	19,7
	>5j	216	78,8	58	21,2
Provincie		732		227	
	NB	241	74,8	81	25,2
	ZH	265	81,3	61	18,7
	LI	58	73,4	21	26,6
	NH	58	73,4	21	26,6
	Overig	110	71,9	43	28,1
Registratie		848		252	
	Ingezetene	443	79,4	115	20,6
	Niet-ingezetene	69	73,4	25	26,6
	Niet	136	75,6	44	24,4
	Weet niet	200	74,6	68	25,4

Bron: Risbo

Tabel b8.1: Kennis van organisaties EU-burgers naar inkomen (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Kent de vakbond	717		543		174	
Ja	257	35,8	180	33,1	77	44,3
Nee	381	53,1	298	54,9	83	47,7
Weet niet	79	11,0	65	12,0	14	8,0
Kent de CAO	710		536		174	
Ja	330	46,5	224	41,8	106	60,9
Nee	293	41,3	237	44,2	56	32,2
Weet niet	87	12,3	75	14,0	12	6,9
Kent de arbeidsinspectie	689		516		173	
Ja	257	37,3	182	35,3	75	43,4
Nee	344	49,9	259	50,2	85	49,1
Weet niet	88	12,8	75	14,5	13	7,5

Bron: Risbo

Tabel b8.2: Oordeel over informatievoorziening EU-burgers naar inkomen

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Kent fysiek informatiepunt voor informatie over wonen en werken in Nederland	756		575		181	
(Helemaal) mee oneens	312	41,3	222	38,6	90	49,7
Neutraal	218	28,8	175	30,4	43	23,8
(Helemaal) mee eens	226	29,9	178	31,0	48	26,5
Kan overheidsinformatie vinden als het moet	755		577		178	
(Helemaal) mee oneens	130	17,2	106	18,4	24	13,5
Neutraal	205	27,2	179	31,0	26	14,6
(Helemaal) mee eens	420	55,6	292	50,6	128	71,9
De Nederlandse overheid communiceert begrijpelijk	740		562		178	
(Helemaal) mee oneens	122	16,5	98	17,4	24	13,5
Neutraal	273	36,9	224	39,9	49	27,5
(Helemaal) mee eens	345	46,6	240	42,7	105	59,0
Wil meer informatie hebben over wonen en leven in Nederland	757		585		172	
(Helemaal) mee oneens	118	15,6	72	12,3	46	26,7
Neutraal	254	33,6	201	34,4	53	30,8
(Helemaal) mee eens	385	50,9	312	53,3	73	42,4
Kreeg voor ik naar Nederland kwam informatie van de werkgever over het leven hier	731		569		162	
(Helemaal) mee oneens	377	51,6	281	49,4	96	59,3
Neutraal	196	26,8	158	27,8	38	23,5
(Helemaal) mee eens	158	21,6	130	22,8	28	17,3

Tabel b9.1: Voelt zich gewaardeerd in Nederland, EU-burgers naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.051		1.612		439	
Ja	618	30,1	450	27,9	168	38,3
Soms	1.014	49,4	821	50,9	193	44,0
Nee	419	20,4	341	21,2	78	17,8

Bron: Risbo

Tabel b9.2: Voelt zich gewaardeerd in Nederland, EU-burgers met een inkomen van maximaal <130% WML en achtergrond (n en %)

	Ja		Soms		Nee	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	450		821		341	
Geslacht	446		813		338	
Man	278	30,9	457	50,7	166	18,4
Vrouw	168	24,1	356	51,1	172	24,7
Leeftijd	447		812		338	
16-24	107	27,7	210	54,4	69	17,9
25-34	147	24,3	309	51,1	149	24,6
35-44	102	31,4	159	48,9	64	19,7
45-54	66	31,3	100	47,4	45	21,3
55-68	25	35,7	34	48,6	11	15,7
Geboorteland	450		820		341	
Polen	183	20,7	467	52,8	235	26,6
Bulgarije	62	33,3	89	47,8	35	18,8
Roemenie	137	40,4	166	49,0	36	10,6
rest eu 11	43	34,4	57	45,6	25	20,0
rest eu 27	25	32,9	41	53,9	10	13,2
Verblijfsduur	450		821		341	
<4m	109	32,1	176	51,8	55	16,2
5m - 12m	90	32,8	124	45,3	60	21,9
1-3j	95	28,6	173	52,1	64	19,3
3-5j	71	27,3	135	51,9	54	20,8
>5j	85	20,9	213	52,5	108	26,6
Provincie	423		754		314	
NB	156	29,9	266	51,1	99	19,0
ZH	148	26,6	276	49,6	133	23,9
LI	36	28,1	71	55,5	21	16,4
NH	33	28,7	58	50,4	24	20,9
Overig	50	29,4	83	48,8	37	21,8
Registratie	442		815		338	
Ingezetene	225	27,8	406	50,2	177	21,9
Niet-ingezetene	37	29,4	67	53,2	22	17,5
Niet	75	27,7	136	50,2	60	22,1
Weet niet	105	26,9	206	52,8	79	20,3

Bron: Risbo

Tabel b9.3: Voelt u zich thuis in Nederland, EU-burgers naar inkomen (n & %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	780		594		186	
Ja	269	34,5	200	33,7	69	37,1
Soms	343	44,0	261	43,9	82	44,1
Nee	168	21,5	133	22,4	35	18,8

Bron: Risbo

Tabel b9.5: Verwachte verblijfsduur in Nederland, EU-burgers naar inkomen (n en %)

	Totaal		<130% WML		>130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	2.436		1.938		498	
Korter dan een jaar	322	13,2	290	15,0	32	6,4
1 - 3 jaar	268	11,0	232	12,0	36	7,2
3 - jaar of langer	381	15,6	318	16,4	63	12,7
Tot pensioen/definitief	829	34,0	591	30,5	238	47,8
Weet niet	636	26,1	507	26,2	129	25,9

Bron: Risbo

Tabel b10.1: Achtergrondkenmerken respondenten met een inkomen >130%, deel 1

	niet-EU >130%		Oek >130%		EU >130%	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	144		45		500	
Geslacht	140		44		491	
Man	67	47,9	28	63,6	270	55,0
Vrouw	73	52,1	16	36,4	221	45,0
Leeftijd	141		44		495	
16-24 jaar	1	0,7	3	6,8	31	6,3
25-34 jaar	55	39,0	8	18,2	156	31,5
35-44 jaar	50	35,5	18	40,9	185	37,4
45-54 jaar	27	19,1	12	27,3	97	19,6
55-68 jaar	8	5,7	3	6,8	26	5,3

Bron: Risbo

Tabel b10.2: Achtergrondkenmerken respondenten met een inkomen >130%, deel 2

	niet-EU >130%		Oek >130%		EU >130%	
	n	%	n	%	n	
Totaal	144		45		500	
Verblijfsduur NL	144		45		500	
4 maanden of korter	0	0,0	3	6,7	26	5,2
5-12 maanden	4	2,8	1	2,2	36	7,2
1 tot 3 jaar	31	21,5	16	35,6	53	10,6
3 tot 5 jaar	24	16,7	10	22,2	87	17,4
5 jaar of langer	85	59,0	15	33,3	298	59,6
Opleidingsniveau	143		45		494	
Tot en met basisonderwijs	1	0,7	0	0,0	15	3,0
Voortgezet onderwijs	5	3,5	6	13,3	125	25,3
(Middelbaar) Beroepsonderwijs	7	4,9	5	11,1	82	16,6
Universiteit/hoger onderwijs	130	90,9	34	75,6	272	55,1

Bron: Risbo

Tabel b10.3: Achtergrondkenmerken respondenten met een inkomen >130%, deel 3

	niet-EU >130%		Oek >130%		EU >130%	
	n	%	n	%	n	
Totaal	144		45		500	
Gezinssamenstelling	140		45		487	
Alleenstaand, zonder kinderen	35	25,0	5	11,1	107	22,0
Alleenstaand, met kind(eren)	3	2,1	2	4,4	53	10,9
Paar zonder kinderen	63	45,0	12	26,7	133	27,3
Paar met kind(eren)	39	27,9	26	57,8	194	39,8
Migratiemotief	144		45		500	
Economisch	100	69,4	22	48,9	312	62,4
Betere toekomst	26	18,1	13	28,9	157	31,4
Met partner mee	25	17,4	9	20,0	66	13,2
Gevlucht voor oorlog	8	5,6	14	31,1	5	1,0
Anders	36	25,0	6	13,3	84	16,8

Bron: Risbo

Tabel b10.4: Arbeidskenmerken van burgers met minder dan 130% van het WML

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	145		255		1.916	
Sector	126		224		1.862	0
Bouw	2	2	3	1	45	2
Dienstverlening	11	9	33	15	54	3
Landbouw, glas- en tuinbouw	16	13	65	29	296	16
Logistiek en transport	60	48	57	25	1.039	56
Schoonmaak	8	6	18	8	45	2
Voedings- en vleesindustrie	4	3	19	8	210	11
Overig	25	20	29	13	173	9
Soort werkgever	96	100	194	100	1.740	100
NL uitzendbureau	59	61	109	56	985	57
niet-NL uitzendbureau	13	14	16	8	448	26
Niet-NL detacheringsbureau	6	6	2	1	84	5
Rechtstreeks bij een bedrijf	18	19	67	35	223	13
Soort contract	78	100	127	100	1.504	100
Tijdelijk contract	57	73	105	83	1.048	70
Vast contract	16	21	15	12	395	26
Weet ik niet	5	6	7	6	61	4
Contracturen	51	41	88	37	1.004	54
Vast	28	22	50	21	449	24
Deels vast/wisselend	19	15	53	22	180	10
Anders	18	14	25	10	72	4

Bron: Risbo

Tabel b10.5: Tevredenheid met werk, arbeidsomstandigheden en arbeidsvoorwaarden van burgers met minder dan 130% van het WML

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Algemene tevredenheid	125		228		1.830	
Zeer ontevreden	11	8,8	16	7,0	120	6,6
Ontevreden	11	8,8	36	15,8	170	9,3
Neutraal	42	33,6	80	35,1	484	26,4
Tevreden	42	33,6	85	37,3	743	40,6
Zeer tevreden	19	15,2	11	4,8	313	17,1
Arbidsomstandigheden	90		180		1.635	
Zeer ontevreden	3	3,3	6	3,3	73	4,5
Ontevreden	15	16,7	24	13,3	187	11,4
Neutraal	21	23,3	73	40,6	483	29,5
Tevreden	36	40,0	69	38,3	678	41,5
Zeer tevreden	15	16,7	8	4,4	214	13,1
Arbidsvoorwaarden	88		169		1.596	
Zeer ontevreden	6	6,8	7	4,1	76	4,8
Ontevreden	13	14,8	22	13,0	206	12,9
Neutraal	24	27,3	70	41,4	502	31,5
Tevreden	30	34,1	64	37,9	629	39,4
Zeer tevreden	15	17,0	6	3,6	183	11,5

Bron: Risbo

Tabel b10.6: Angst voor ontslag bij ziekte van burgers met minder dan 130% van het WML

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
totaal	87	39,1	162	41,4	1.574	35,5
man	15	31,9	23	40,4	330	35,1
vrouw	19	47,5	44	41,9	228	36,0

Bron: Risbo

Tabel b10.7 Registratiestatus van burgers met minder dan 130% van het WML

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	143		253		1.917	
In het BRP	99	69,2	169	66,8	946	49,3
In de RNI	14	9,8	8	3,2	147	7,7
Nee, bij geen van beide	14	10	7,0	4	1,6	324
Weet niet	20	14,0	72	28,5	500	26,1

Bron: Risbo

Tabel b10.8: soort woning van burgers met minder dan 130% van het WML

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	140		214		1.874	
Huurwoning met tijdelijk contract	63	45,0	97	45,3	884	47,2
Huurwoning voor onbepaalde tijd	31	22,1	20	9,3	491	26,2
Koopwoning	23	16,4	9	4,2	134	7,2
Overig	23	16,4	88	41,1	365	19,5

Bron: Risbo

Tabel b10.9: Tevredenheid met woning van burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	141		254		1.889	
Zeer ontevreden	7	5,0	12	4,7	102	5,4
Ontevreden	15	10,6	36	14,2	206	10,9
Neutraal	28	19,9	87	34,3	420	22,2
Tevreden	59	41,8	103	40,6	745	39,4
Zeer tevreden	32	22,7	16	6,3	416	22,0

Bron: Risbo

Tabel b10.10: Ervaren gezondheid van burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	125		239		1.801	
Zeer slecht	0	0,0	4	1,7	39	2,2
Slecht	10	8,0	28	11,7	106	5,9
Gaat wel	38	30,4	109	45,6	397	22,0
Goed	44	35,2	84	35,1	751	41,7
Zeer goed	33	26,4	14	5,9	508	28,2

Bron: Risbo

Tabel b10.11: Psychische gezondheid van burgers met minder dan 130% WML (MHI-5, %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	74		155		1.111	
Psychische klachten (oude waarde)	30	40,5	96	61,9	497	44,7
Met angst- of depressiegevoelens in de afgelopen 4 weken	23	31,1	48	31,0	361	32,5
Zonder angst- of depressiegevoelens in de afgelopen 4 weken	21	28,4	11	7,1	253	22,8

Bron: Risbo

Tabel b10.12: Vertrouwen in de Nederlandse gezondheidszorg van burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	118		220		1.671	
Zeer weinig	22	18,6	16	7,3	230	13,8
Weinig	22	18,6	41	18,6	284	17,0
Neutraal	40	33,9	97	44,1	659	39,4
Veel	24	20,3	47	21,4	305	18,3
Zeer veel	10	8,5	19	8,6	193	11,5

Bron: Risbo

Tabel b10.13 Nog verzekerd bij baanverlies, van burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	114		210		1.754	
Ja	51	44,7	73	34,8	595	33,9
Nee	25	21,9	45	21,4	611	34,8
Weet niet	38	33,3	92	43,8	548	31,2

Bron: Risbo

Tabel b10.14: Kennis van organisaties burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Kent de vakbond	187		1.406		2.001	
Ja	9	17,6	3	4,5	180	33,1
Nee	34	66,7	49	74,2	298	54,9
Weet niet	8	15,7	14	21,2	65	12,0
Kent de CAO	120		1.330		1.234	
Ja	16	29,6	10	14,7	224	41,8
Nee	30	55,6	44	64,7	237	44,2
Weet niet	8	14,8	14	20,6	75	14,0
Kent de arbeidsinspectie	52		1.256		516	
Ja	14	26,9	6	9,2	182	35,3
Nee	31	59,6	45	69,2	259	50,2
Weet niet	7	13,5	14	21,5	75	14,5

Bron: Risbo

Tabel b10.15: Voelt zich gewaardeerd in Nederland, burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	111		205		1.612	
Ja	44	39,6	60	29,3	450	27,9
Soms	47	42,3	91	44,4	821	50,9
Nee	20	18,0	54	26,3	341	21,2

Tabel b10.16: Verwachte verblijfsduur in Nederland, burgers met minder dan 130% WML (n & %)

	niet-EU <130% WML		Oek <130% WML		EU <130% WML	
	n	%	n	%	n	%
Totaal	148		259		1.938	
Korter dan een jaar	15	10,1	16	6,2	290	15,0
1 - 3 jaar	11	7,4	25	9,7	232	12,0
3 - jaar of langer	8	5,4	26	10,0	318	16,4
Tot pensioen/definitief	74	50,0	90	34,7	591	30,5
Weet niet	40	27,0	102	39,4	507	26,2

Bron: Risbo